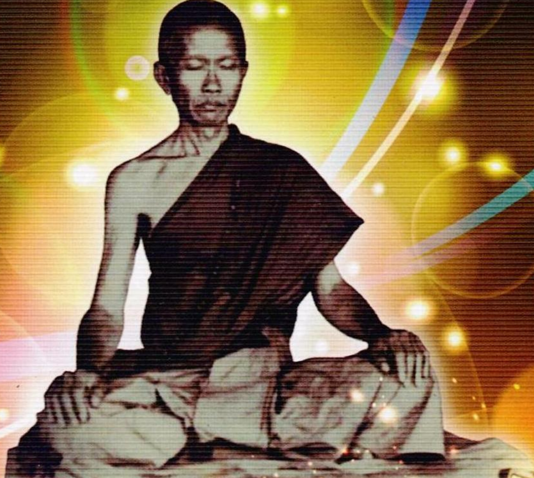
ปัญจมาสในชมพูทวีป

พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๐๘

พระกัสสปมุนี



ปัญจมาสในชมพูทวีป
พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๐๘ พระกัสสปมุนี

ปัญจมาสในชมพูทวีป

พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๐๘

พระกัสสปมุนี

แห่ง

วัดปิปผลิวนาราม

ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ปัญจมาสในชมพูทวีป พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๐๘

พระกัสสปมุนี

พิมพ์ครั้งแรก	พิมพ์แจกเป็นธรรมบรรณาการฯ	
	สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๙	จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๑	พ.ศ. ๒๕๑๑	จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒	พ.ศ. ๒๕๒๒	จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๓	พ.ศ. ๒๕๒๘	จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๔	พ.ศ. ๒๕๖๔	จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

จัดทำโดย วัดปิปผลิวนาราม ตำบลหนองบัว
อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

พิมพ์ที่ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๓๗๖ ถนนชัยพฤกษ์ แขวงตลิ่งชัน
เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ
โทร. ๐ ๒๔๒๒ ๙๐๐๐

ISBN : ๙๗๘-๖๑๖-๕๘๒-๙๖๓-๒

คำนำ

หนังสือปัญจมาศในชมพูทวีป เป็นหนังสือที่หลวงปู่กัสสปมุนี ให้จัดพิมพ์ขึ้นจากบันทึกเหตุการณ์ขณะที่หลวงปู่ฯ ได้จาริกไปในประเทศอินเดีย ตั้งแต่วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๗ จนถึงวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๐๘ เป็นเวลา ๕ เดือน ครั้งนั้นหลวงปู่ฯได้เดินทางร่วมกับคณะจาริกแสวงบุญเพื่อไปสักการะสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง หลังจากนั้น ก็ได้แยกจากคณะฯ เพื่อจาริกต่อไปยังเมืองฤาษีเกษ (Rishikesh) อันเป็นเมืองตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาหิมาลัย ตอนเหนือของประเทศอินเดีย และ เป็นเมืองที่ได้รับการขนานนามว่าเป็น "เมืองหลวงโยคะโลก" อาตมภาพเองก็ได้มีโอกาสตามรอยหลวงปู่กัสสปมุนี ไปเมืองฤาษีเกษนี้ ในปีพ.ศ.๒๕๖๑ และได้ไปสัมผัสบริเวณที่หลวงปู่ฯ ได้ไปอาศัยโรงทานขบฉัน และ ได้พบชาวฮินดูท่านหนึ่งที่ดูแลโรงทาน และ ยังจำหลวงปู่กัสสปมุนีได้ แต่สภาพความเป็นอยู่ที่เมืองฤาษีเกษในครั้งนี้แตกต่างจากครั้งสมัยที่หลวงปู่ฯได้ไปบำเพ็ญสมณธรรมสมัยนั้น เพราะมีชาวต่างชาติเดินทางมาเรียนโยคะศาสตร์ ที่เมืองฤาษีเกษกันเป็นจำนวนมาก อาตมาตั้งใจว่าถ้ามีโอกาส จะเดินทางตามรอยหลวงปู่กัสสปมุนีอีก เพราะน่าจะยังมีอาศรม และนักพรตฤาษีที่ยังปลีกวิเวกอยู่ในป่า ซึ่งรู้จักหลวงปู่กัสสปมุนี อยู่อีกเช่นกัน

หนังสือปัญจมาศในชมพูทวีปนี้ นับเป็นหนังสือที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะให้ความรู้ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรรม และ การใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกับนักพรตฤาษี โดยบรรยายจากประสบการณ์จริง อาตมภาพและคณะศิษย์ ได้ตระหนักถึงคุณูปการของหลวงปู่กัสสปมุนี ซึ่งเป็นครูบาอาจารย์ ให้เหล่าคณะศิษย์ได้เจริญรอยตามแนวปฏิปทาการปฏิบัติของหลวงปู่ฯ จนมีความแจ่มแจ้งแทงตลอดในธัมมานุธัมมปฏิบัติโดยลำดับ และ หนังสือปัญจมาศในชมพูทวีปนี้ได้หมดไปเป็นเวลาหลายปีแล้ว แต่ยังมีหลายๆ ท่านที่สนใจเสาะแสวงหาและถามถึงหนังสือเล่มนี้บ่อยๆ อาตมภาพเห็นเป็นการสมควรที่จะจัดพิมพ์ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง จึงได้อนุญาตให้คณะศิษย์ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือปัญจมาสในชมพูทวีปนี้ เพื่อเป็นอาจาริยบูชาแด่หลวงปู่กัสสปมุนี และเพื่อได้จรรโลงคุณค่าของหนังสือเล่มนี้ให้มีสืบไป

หลวงพ่อวิโมกข์ เมธิโน
เจ้าอาวาสวัดปิปผลิวนาราม
๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๔

ID Line: wimoak

Facebook: วัดปิปผลิวนาราม ระยอง

Website: www.awareinsight.org

ปัญจมาสในชมพูทวีป

ของ

หลวงพ่อกัสสปมุนี

พิมพ์แจกเป็นธรรมบรรณาการ

ในงานพระราชเพลิงศพ คุณโยมพ่อ

พระพาหิรรัชฏ์พิบูลย์ (ประวัติ อาภรณ์ศิริ) ต.ม., จ.ช.

ณ เมรุวัดพระพิเรนทร์

วันเสาร์ที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๙

ชาตะ ๑๗ ส.ค. ๒๔๓๑

มรณะ ๙ เม.ย. ๒๕๐๙

คำปรารภ (พ.ศ.๒๕๐๙)

การจากไปของคุณโยมพ่อเป็นการจากไปในลักษณะถึงกาลสิ้นอายุ เพราะย่างปีที่ ๘๐ เฉกเช่นผลไม้งอมที่หลุดจากขั้วหรือเปรียบเทียบเหมือนกับเกวียนเก่าที่ผุชำรุด ซึ่งที่สุดฝีมือของช่างที่จะซ่อมแซมค้ำจุนต่อไปได้ ก็ย่อมแตกสลายลง ฉันใดก็ฉันนั้น อันที่จริงคุณโยมพ่อมิได้เจ็บป่วยอะไร ยังคงเป็นปกติดี ไม่มีใครนึกว่าคุณโยมพ่อจะจากไปปุบปับเช่นนั้น

แต่เมื่อพิจารณาแล้วก็ค่อนข้างอัศจรรย์ คือ อาตมาภาพอยู่ถึงในป่า อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ห่างจากกรุงเทพฯ ถึง ๒๗๐ กิโลเมตร แต่บังเอิญในวันที่ ๘ เมษายน ศกนี้ ประสาทศิลป อาภรณ์ศิริ สรรพสามิตจังหวัดระยอง ซึ่งเป็นบุตรคนสุดท้องของคุณโยมพ่อ และเป็นน้องชายของอาตมาภาพ ได้ทำบุญขึ้นบ้านใหม่และได้นิมนต์อาตมาภาพ และเชิญคุณโยมแม่ ซึ่งไปอยู่ปฏิบัติสมณธรรมกับอาตมาภาพให้ออกไปร่วมงานนี้ด้วย ได้ส่งรถเข้าไปรับอาตมาภาพถึงสำนัก ตั้งแต่ตี ๔ ครึ่ง

เมื่อการสวดมนต์เลี้ยงพระเช้าเสร็จแล้ว เจ้าคุณเจ้าอาวาสวัดลุ่มมหาชัย จังหวัดระยอง ก็ได้ถามคุณโยมแม่ถึงอายุ ซึ่งประสาทศิลป์ก็ได้ตอบแทนว่า *"อายุคุณแม่ผมเข้า ๘๔ ปีนี้"* แล้วพูดต่อไปว่า *"ผมโชคดีที่ยังมีคุณพ่อคุณแม่อยู่พร้อมกัน"* นี่เป็นคำพูดก่อนที่คุณโยมพ่อจะสิ้นเพียงวันเดียว พอถึงเวลาเที่ยงเศษ อาตมาภาพก็ขอให้หารถแท็กซี่เพื่อเดินทางเข้ากรุงเทพฯ ออกจากระยองเกือบบ่ายโมง

ระหว่างที่รถวิ่งไปตามทางพอเลยโรงเรียนอัสสัมชัญ จังหวัดระยอง ไปได้ประมาณ ๓ ก.ม. ยางล้อหลังที่ด้านอาตมาภาพนั่งก็แตก ทั้งๆ ที่รถวิ่งค่อนข้างเร็วแต่ไม่เป็นอะไร คนขับหยุดเปลี่ยนเอายางอะหลั่ยมาใส่เสร็จแล้วขับต่อไป คนขับบอกว่ายางเส้นที่เปลี่ยนเอามาใส่นี้ไม่ค่อยดี เวลารถวิ่งเร็วทำให้หน้ารถส่าย ฉะนั้นพอมาถึงร้านปะยาง เลยตำบลมาบตาพุดมาหน่อยหนึ่งก็แวะเข้าปะยางล้อข้างที่แตก เสียเวลาอยู่ครึ่งชั่วโมงจึงปะเสร็จแล้วเอา

ใส่ตามเดิม ออกเดินทางต่อไป ดูเหมือนกับว่ามีอะไรคอยแกล้งวิ่งไปได้ราว ๕ ก.ม. ยางล้อหน้าข้างที่ปะมาหยกๆ ก็แตกอีก เป็นครั้งที่สอง อาตมาภาพบอกให้คนขับเอาล้อหลังมาเปลี่ยนแทนล้อหน้าที่แตก แล้วเอาล้ออะไหล่แทนล้อหลัง เอาล้อที่ยางแตกเก็บไว้ ขณะที่ลงมานั่งรออยู่ที่ม้านั่งใต้ร่มไม้ริมทางนั้น ก็ยังนึกอยู่ในใจว่า นี่มันอะไรกัน อาเพศอย่างใดจึงเป็นเช่นนี้ พิจารณาผู้โดยสารที่นั่งร่วมมาด้วยอีก ๓ คน ทุกคนก็มีน้ำดี ไม่เป็นกาลกิณีสักคน แล้วนี่มันอะไรกัน ยางล้อหน้าที่อาตมานั่งจึงแตกถึง ๒ ครั้ง ๒ คราว และรถก็กำลังวิ่งเร็วจัดด้วย จะให้ถึงกรุงเทพฯ ค่ำหรืออย่างไร มิได้เฉลียวใจพิเคราะห์ถึงเหตุการณ์อย่างอื่น พอคนขับเปลี่ยนล้อเสร็จก็เดินทางจนถึงกรุงเทพฯโดยสวัสดิภาพ

รถแท็กซี่โดยสารถึงบ้านคุณโยมพ่อในซอยรัชฎภัณฑ์ มักกะสัน เวลา ๑๗.๔๕ น. อาตมาภาพลงส่งคุณโยมแม่ที่หน้าบ้าน โดยยังมิได้แวะเข้าไปเยี่ยมคุณโยมพ่อ เพราะเห็นเป็นเวลาค่อนข้างเย็นมากแล้วประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคนที่โดยสารมาด้วยอีก ๓ คน เขาจะคอยเป็นที่รำคาญ ฉะนั้นจึงกลับขึ้นรถมาพักที่บ้านเดิม ซอยพญานาค ตั้งใจว่ารุ่งเช้าวันที่ ๙ ฉันเช้าจะไปเยี่ยม

แต่พอเวลาตี ๕ ของวันที่ ๙ ประสพสิน อาภรณ์ศิริ หลานชายของคุณโยมพ่อ (เป็นหลานปู่) ได้มาบอกว่าคุณปู่สิ้นลมแล้วตอนใกล้รุ่งนี้ จึงได้รีบลุกขึ้นล้างหน้าเพียงลวกๆ ห่มจีวรขึ้นรถไปทันที พอเข้าไปเห็นอาการนอนและใบหน้าของท่าน อาตมาภาพก็เบาใจ ท่านนอนตะแคงซ้าย มือวางซ้อนกันอยู่ข้างหน้า ขาทั้งสองงอซ้อนกันอย่างที่อาตมาภาพได้เคยเห็นมาจนชิน พินิจดูแล้วเหมือนกับท่านกำลังนอนเข้าสู่ภวังค์นิทรารมย์หลับสนิท ท่านไปอย่างราบรื่น ไปอย่างที่ผู้หมดความกังวล อาตมาภาพพอใจและเบาใจในการจากไปของคุณโยมพ่ออย่างยิ่ง

คุณโยมแม่ได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อเย็นวานนี้ (คือวันที่ ๘ ตอนที่คุณโยมแม่ไปถึง) ก็ยังได้ทักทายปราศรัยกันอย่างเคยมา และได้รับประทานอาหาร

ร่วมกันระหว่างสองสามีภรรยา ผู้มีวัยชราอย่างยิ่งด้วยกันก่อนที่อีกผู้หนึ่งจะลาจากไปก่อน อาตมาภาพได้เตือนคุณโยมแม่ให้พิจารณาและปลงธรรมสังเวช เพราะนี่เป็นธรรมประจำสังขาร ไม่มีผู้ใดสัตว์ใดจะเบี่ยงบ่ายให้พ้นได้

ต่อจากนั้น อาตมาภาพก็เปลื้องจีวร จัดการเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเปลี่ยนเสื้อผ้าให้ท่านใหม่ คุณโยมพ่อมีบุญ เพราะภิกษุผู้เกิดในอริยชาติผู้เป็นลูกชายของท่านได้เข้าอุ้มร่างของท่าน เปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ให้แก่ท่านจนเรียบร้อยเพื่อรอเวลาอาบน้ำศพต่อไป (อันร่างคุณโยมพ่อนี้ อาตมาภาพได้อุ้ม ๒ ครั้ง ครั้งแรกคราวท่านเจ็บเป็นไข้หนักหมดสติ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นสรรพากรมณฑลนครไชยศรี อาตมาภาพครั้งนั้นยังแข็งแรงอายุได้ ๒๒ ปี ได้อุ้มท่านขึ้นจากเรือตรวจราชการจากฝั่งคลองเทศา นครปฐม ไปจนถึงห้องชั้นบนของบ้านพัก ระยะทางประมาณ ๓๐๐ เมตร และครั้งนี้เป็นครั้งที่สอง) จนเมื่อการอาบน้ำศพเสร็จไปแล้ว เวลาห่อผ้าขาวจะตราสัง อาตมา ก็จัดการห่อด้วยตนเองและช่วยคนของวัดพระพิเรนทร์ให้ทำการมัดเชือกตราสังเพียงเบามือ เวลายกร่างของคุณโยมพ่อลงบรรจุ พล.อ.อ.เทพ เกตุมุติ รอง ผบ.ทอ. ศิษย์ชั้นผู้ใหญ่ก็ได้ช่วยจับตอนปลายเท้ายกลงบรรจุอย่างระมัดระวัง นี่จึงกล่าวได้อีกว่า คุณโยมพ่อมีบุญ และอาตมาก็ได้ปฏิบัติต่อร่างคุณโยมพ่อเสมือนเช่นที่พระบรมศาสดาได้ปฏิบัติแก่พระสรีระของสมเด็จพระพุทธบิดา แม้จวบกระทั่งถึงเวลาที่สุดคือ วันที่พระราชทานเพลิงศพวันนี้ และจะได้เชิญอัฏฐิของท่านไปบรรจุ ณ พระเจดีย์ ที่ได้เตรียมสร้างไว้แล้ว ณ สำนักสงฆ์มหากัสสปภพพนาวันอรัญิกาวาส ตำบลระหาร อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง อันเป็นสำนักของอาตมาภาพ ซึ่งท่านจักได้อยู่ใกล้ชิดกับอาตมาภาพอีกครั้งหนึ่งตลอดไป

เมื่อครั้งคุณโยมพ่อยังมีชีวิตอยู่ อาตมายังครองเพศฆราวาสรับราชการ ก็ได้พยายามรับใช้คุณโยมพ่อ เท่าที่มีโอกาส และกำลังกายกำลังสติปัญญาจะอำนวยให้ และเมื่ออาตมาภาพละเพศฆราวาสออกบวชเข้าสู่พระธรรมวินัยนี้ ก็ได้หมั่นเตือนสติคุณโยมพ่อในทางธรรมเสมอมา ซึ่งครั้งหนึ่งใน

ระหว่างสนทนากัน คุณโยมพ่อก็ได้สารภาพอย่างเปิดเผยว่า *"จริงอย่างคุณว่า โยมยังไม่ชนะใจตนเอง โยมยอมรับในเรื่องนี้"* อาตมาภาพได้ฟังแล้วพอใจอย่างยิ่ง ที่ท่านเป็นบัณฑิตรู้ถึงอัธยาศัยน้ำใจของตนเอง ซึ่งน้อยคนจะรู้เช่นนั้น และบัดนี้คุณโยมพ่อได้แตกกายทำลายขันธ์ละจากโลกนี้ไปแล้วด้วยความรู้สึกตน ฉะนั้น ย่อมมั่นใจได้ว่า คุณโยมพ่อย่อมไปดีโดยส่วนเดียว กุศลใดบารมีที่อาตมาภาพได้ปฏิบัติบำเพ็ญมาแต่เบื้องต้นจนบัดนี้ ขอให้คุณโยมพ่อจงได้รับส่วนกุศลบารมีนั้นโดยสมบูรณ์ เพื่อเป็นพละปัจจัย อุดหนุนค้ำชูให้คุณโยมพ่อเสวยแต่อนันตสุข รุ่งเรืองด้วยทิพอำนาจตราบเท่าบรรลุพระนิพพานในอนาคตกาลนั้น จงทุกประการ เทอญฯ

ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณโยมพ่อครั้งนี้ อาตมาภาพได้กำหนดที่จะพิมพ์หนังสือสักเล่มหนึ่ง เพื่อได้แจกเป็นธรรมบรรณาการ แก่บรรดาญาติมิตรและศิษยานุศิษย์ทั้งหลายที่ได้มีแก่ใจมาร่วมงาน จึงได้พิจารณาเห็นว่าบันทึกจดเหตุการณ์การจาริกประเทศอินเดียของอาตมาภาพตั้งแต่วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๐๗ จนถึงวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๐๘ เป็นเวลา ๕ เดือนนั้น สมควรที่จะได้รวมจัดพิมพ์เป็นเล่มขึ้น ด้วยความมุ่งหมาย ๔ ประการคือ :- เพื่อเป็นหลักฐานในการจาริกโดยลำพังตนประการหนึ่ง เพื่อเป็นหิตานุหิตประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจประการหนึ่ง เพื่อเป็นหลักฐานในการที่ได้ศึกษาในทางทัศนาจรฝ่ายบรรพชิตประการหนึ่ง และประการสุดท้าย เพื่อให้ชาวเราทั้งหลายทั้งปวง ได้ทราบชัดถึงสภาพความเป็นไปของชาวชมพูทวีปอันเป็นดินแดนที่เริ่มต้นของพุทธศาสนา นั้นประการหนึ่งฯ

แต่บันทึกที่อาตมาภาพได้จดมานั้น เป็นบันทึกที่จดลงในสมุดไดอารี่ จึงเป็นการจดแต่เพียงย่อ ๆ พอให้เป็นหลักฐานของความทรงจำ ฉะนั้นการที่อาตมาภาพได้เขียนขึ้นเป็นเล่มสมุดนี้ จึงเป็นการแปลถอดเนื้อความจากบันทึกนั้นอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งก็ต้องนั่งตั้งจิตเรียกร้องความทรงจำ ตลอดจนลำดับภาพเหตุการณ์ทั้งหลายที่ได้ประสพมานั้น ให้เข้ามาสู่มโนภาพให้ละเอียดให้มากเท่าที่จะมากได้ และก็เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ที่ในช่วงระยะเวลาเดิน

ทางตอนตั้งแต่วันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๐๘ จนกระทั่งกลับประเทศไทย ไม่สามารถมี่จะหาภาพถ่ายมาแสดงประกอบการเล่าเรื่องนี้ได้ (ในตอนแรก ๆ ก็ได้อาศัยกล้องของผู้ที่ร่วมเดินทาง) เพราะอาตมาภาพไม่มีกล้องถ่ายรูปติดตัวไปด้วย ทั้งนี้ ก็เพราะมาพิจารณาเห็นว่าการเที่ยวจาริกไปในต่างประเทศ อันไม่ใช่บ้านเกิดเมืองนอนของเรานั้น ถ้ามีวัตถุชนิดนี้ติดไปด้วยย่อมมีภัยหลายอย่างหลายประการ และทั้งนี้มิใช่วิสัยของภิกษุหรือสมณะผู้จาริกจะพึงมีของเช่นนั้น และประการสำคัญ ย่อมไม่เป็นที่ไว้วางใจของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองนั้น ๆ ทั้งสายตาที่เขามองดูก็เป็นสายตาอย่างคลางแคลง ซึ่งอาจจะทำให้การเดินทางต่อไปข้างหน้าติดขัดได้รับความยากลำบากยุ่งยากขึ้นได้ และก็เห็นจะเป็นเพราะความเป็นคนตัวเปล่า มีเครื่องนุ่งห่มปอน ๆ ดำ ๆ ตลอดจนสะพายบาตรแบกกลด ถือไม้เท้าสะพายย่ามพะรุงพะรังนี้กระมัง ที่ทำให้การเดินทางของอาตมาภาพทั่วแคว้นชมพูทวีป ได้เป็นไปโดยสะดวกง่ายดายและปลอดโปร่ง ทั้งได้รับความเคารพสักการะจากชนชาวอินเดียทุกแห่งที่ผ่านไป

การที่อาตมาภาพได้มีโอกาสจาริกเข้าสู่ผืนแผ่นดินแห่งชมพูทวีครั้งนี้ นับว่าเป็นวาสนาอย่างยิ่ง ที่ความดำริใฝ่ฝันแต่อดีต ได้เป็นอันบรรลุความสำเร็จสมปรารถนา เพราะในครั้งอดีต เมื่อยังอยู่ในฆราวาสวิสัยได้อ่านเรื่องราวในพระสูตรตลอดจนชาดกต่าง ๆ ได้กล่าวรำพันถึงชื่อเมืองและชนบทต่าง ๆ ที่สมเด็จพระบรมครูเจ้าของเราได้เสด็จผ่านไป เป็นต้นว่า ยอดเขาหิมพานต์ กรุงกบิลพัสดุ์ ลุมพินีวัน กรุงราชคฤห์แห่งแคว้นมคธ กรุงพาราณสีแห่งแคว้นกาสี และทั้งเมืองฤาษีเกษ อันเป็นที่อยู่ของเหล่าโยคีและฤาษีมากมายตลอดทั้งแม่น้ำอันมีชื่อเสียงสำคัญคือ แม่น้ำเนรัญชรา แม่น้ำคงคามหานทียมุนามหานที และแม่น้ำอจิรวดี เหล่านี้เป็นต้น แม้กระทั่งที่ได้รำพันถึงการแต่งตัวของหญิงชายชาวเมืองนั้น ๆ ว่างามอย่างนั้นสวยอย่างนี้ ประชาชนก็แบ่งเป็นเหล่าเป็นวรรณะอันมี วรรณะกษัตริย์ วรรณะพราหมณ์ วรรณะแพศย์ วรรณะศูตร์ และจัณฑาล ซึ่งทำให้อาตมาภาพครั้งกระนั้นได้แต่นั่งนึก แต่งมโนภาพเอาเองโดยลำพัง ทั้งคิดอยู่เสมอว่า ในชาตินี้จะได้มีโอกาสเห็นสถานที่

เช่นนั้นหรือไม่หนอ และเมื่อได้พิจารณาดูสภาพ และฐานะในสมัยนั้นก็เห็นว่าไม่มีโอกาสและไม่ใช่ฐานะที่จะไปสู่ดินแดนแห่งนั้นได้ อาตมาภาพยังได้เห็นคนอินเดียในประเทศไทย แต่มิได้เห็นคนอินเดียในประเทศอินเดียอย่างแท้จริง ฉะนั้น จึงได้แต่ครุ่นคิดและก็คงคิดเรื่อยๆ มา

เมื่อคราวที่อาตมาภาพได้จาริกขึ้นไปบำเพ็ญภาวนาอยู่บนยอดภูกระดึง อำเภอภูกระดึง (เดิมเรียก อำเภอลีฐาน) จังหวัดเลย ตั้งแต่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๐๖ ถึง ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ นี้แล้ว เป็นเวลา ๖ เดือนเต็มนั้น ก็ยังคงครุ่นคิดอยู่เสมอว่า เมื่อลงจากภูเขาไปจำพรรษาที่วัดโพธิ์ (วัดพระเชตุพนฯ) พ.ศ.๒๕๐๗ นี้แล้ว ออกพรรษาจะต้องจาริกเข้าประเทศอินเดียให้จนได้ แต่การจะไปโดยวิธีใด เดินเข้าพม่าทะลุออกแคว้นอัสสัมรึ หรือว่าจะบินไปลงที่สนามบินในประเทศอินเดียทีเดียว แต่การที่จะไปโดยเครื่องบินนั้นจะต้องอาศัยปัจจัย เป็นค่าโดยสารและค่าจับจ่ายใช้สอยในการแสวงหาอาหารให้เป็นการเพียงพอแก่ร่างกายและระยะเวลาทั้งขาไปและขากลับ เมื่อเช่นนี้แล้วจะทำอย่างไร จะไปเอาปัจจัยพาหนะที่ไหน ความตั้งใจอันเป็นปณิธานอันแน่วแน่ ยังไม่แน่ก็กำลังปัจจัยเท่านั้น ถ้าหากมีอิทธานุภาพอยู่กับตัวแล้ว คงไม่มาคิดปริวิตกเช่นนี้ นี่เป็นเรื่องครุ่นคิดเมื่อครั้งภาวนาอยู่บนภูกระดึง จนกระทั่งลงจากภูกลับมาจำพรรษาที่วัดโพธิ์

ขณะจำพรรษาอยู่นั้น ก็ได้ปรารภถึงความตั้งใจที่จะจาริกไปอินเดียกับบรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย ซึ่งเมื่อทุกคนได้ทราบแล้วต่างก็อนุโมทนาและสนับสนุนขอให้จาริกไป เพื่อจะได้พบเห็นสิ่งต่างๆ ที่มีปรากฏในพุทธประวัติด้วยตาตนเอง และให้เห็นประจักษ์จริงแจ้งชัด ดีกว่าที่จะอ่านในหนังสือต่างๆ ที่ได้มีผู้เขียนแต่งอย่างมากมาย แต่การที่จะเดินจาริกเข้าประเทศพม่าได้กลายเป็นลัทธิแดงไปเสียแล้ว ถ้าขืนเดินผ่านเข้าไปคงติดขัดหรือไม่ก็อาจเดือดร้อนเป็นแน่ ดังนั้น เรื่องเดินทางผ่านพม่าจึงเป็นอันยุติคงเหลือแต่บินไปทางเดียว แต่ก็เป็นที่น่าอัศจรรย์และเหมือนเทพยดาช่วยอนุเคราะห์ ดลบรรดาลให้ทุกสิ่งได้สำเร็จลุล่วงไปดังปณิธานที่ตั้งไว้ คือ

ขั้นแรก พ.ต.ท. กฤษณ์ โตษะยานนท์ ศิษย์ผู้ใกล้ชิดได้รับเป็นธุระในการจัดทำหนังสือเดินทางให้จนเสร็จเป็นที่เรียบร้อย ตลอดจนกระทั่งทางรัฐบาลอินเดียได้อนุมัติให้ท่องเที่ยวอยู่ในประเทศอินเดียได้เป็นเวลา ๖ เดือน โดยอิสระ ขั้นที่สอง ในเรื่องปัจจัยค่าพาหนะ บรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย ต่างพร้อมใจกันบริจาคสมทบด้วยความศรัทธาคนมากบ้างน้อยบ้างจนเป็นการเพียงพอ ที่จะเป็นกำลังเดินทางไปได้ทั้งไปและกลับภายใน ๖ เดือน ขั้นที่สาม บังเอิญแท้ๆ ที่เครื่องบิน ซี.พี.เอ (C.P.A.) ที่จะโดยสารไปนั้น เป็นเครื่องบินที่บรรดานักจาริกแสวงบุญไปสักการะสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ในประเศอินเดีย ได้เช่าเดินทางไป ดังนั้น คุณสุวรรณ เจามหาสุข ผู้อำนวยการเดินทางประจำสายการบิน ซี.พี.เอ. และคุณอนันต์ มหาสุวรรณ มัคคทายกประจำวัดโพธิ์ จึงได้นิมนต์อาตมาภาพให้เที่ยวร่วมไปกับคณะจาริกแสวงบุญนี้เสียก่อน ก่อนที่จะแยกจาริกไปตามลำพัง ทั้งนี้ เพื่ออาตมาภาพจะได้รับความสะดวกในการไปสักการะสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง ทั้งจะได้มีโอกาสสังเกตความเป็นไปต่างๆ ไว้ก่อน ดีกว่าจะไปลำพังองค์เดียวในระยะเริ่มเดินทางครั้งแรกเช่นนี้ อาตมาภาพก็สนองรับกุศลเจตนาของท่านทั้งสอง

กำหนดการเดินทางนั้น ทีแรกบริษัทการบิน ซี.พี.เอ. กำหนดจะออกจากสนามบินดอนเมือง วันพุธที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๗ เวลา ๑๗.๐๐ น. แต่บังเอิญมีเหตุขัดข้องหลายประการ จึงเลื่อนการเดินทางไปเป็นวันเสาร์ที่ ๒๘ เดือนดียวกัน เวลา ๒๑.๐๐ น. (สามทุ่มครึ่ง) ศิษย์ผู้ใหญ่คนสำคัญคือ พล.อ.อ. เทพ เกตุมุติ รองผบ.ทอ. จัดเปิดห้องรับคนโดยสารพิเศษ คือ ห้อง วี.ไอ.พี.(V.I.P.) มีบรรดาศิษยานุศิษย์และญาติโยมไปส่งกันคับคั่งพร้อมเพรียงกันอย่างเป็นที่น่าปลื้มใจ

สิ่งที่น่าคิดและอัศจรรย์คือ ในจำนวนศิษย์และญาติโยมที่ไปส่งนั้น ได้มีสวามีสัตยนารายณ์ ตามไปส่งด้วยน้ำใจศรัทธา ได้มอบพวงมาลัยและกล่าวคาถาอวยพรเป็นภาษาฮินดีอย่างยืดยาว ซึ่งเสมือนเป็นนิมิตบอกล่วงหน้าว่า การจาริกแผ่นดินของอาตมาภาพครั้งนี้ จักเป็นไปด้วยความราบรื่นทุกประการ ไม่แต่เท่านั้น การไปสู่เครื่องบิน ซี.พี.เอ. ที่กำลังจอดรับ ก็ได้เป็น

ไปโดยกรณีพิเศษ คือ ไม่ต้องนั่งรถของบริษัทการบิน นาวาอากาศเอก ชลิต จุลโมกข์ ศิษย์สำคัญอีกคนหนึ่ง ได้นำรถยนต์ส่วนตัวมาเทียบที่บันไดห้อง วี.ไอ.พี. ไปส่งถึงเครื่องบินพร้อมทั้ง พล.อ.อ. เทพ เกตุมุติ และก่อนขึ้นเครื่องบินช่างภาพไม่ทราบว่ามาแต่ไหน ได้ถ่ายรูปเป็นที่ระลึกแวบหนึ่ง เสร็จแล้วก็ก้าวขึ้นบันไดเข้าสู่ตัวเครื่องบิน พล.อ.อ. เทพ เกตุมุติ ได้ถือย่ามตามขึ้นไปส่งด้วยความรักและเคารพ หันมารับย่ามและให้พรศิษย์คนสำคัญแล้ว ก็เดินเข้าสู่ที่นั่งตอนหัวเรือ นั่งรำพึงตรึกอยู่ในใจว่า นี่อะไรกัน เราเป็นอะไร สำคัญอย่างไร เหตุการณ์และพฤติการณ์ เหล่านี้ จึงบังเกิดขึ้นแก่เราอย่างเป็นที่น่าอัศจรรย์ และทำให้มีความอบอุ่นและมั่นคงอยู่กับใจอย่างยิ่ง ก็คือ ทางวัดโพธิ์ ก็มีเจ้าคุณรัตนเวที และพระมหาโกศล อยู่เป็นสุข ป.ธ.๕ ได้มาส่ง ณ ที่ห้อง วี.ไอ.พี. ด้วย อาตมานึกอยู่ในใจแต่ลำพังว่า นี่คงเป็นเจ้าประคุณสมเด็จอาจารย์ให้มาส่งแทนองค์ท่าน เพราะพุทธานุภาพและด้วยผลแห่งการปฏิบัติโดยชอบในสมณธรรมแล้ว อะไรอีกเล่า

ขอให้ศิษยานุศิษย์และญาติโยมที่อยู่เบื้องหลัง จงประสบความสันติสุขจนกว่าจะกลับมาพบกันใหม่ ถ้าหากอาตมาภาพไม่เป็นอันตรายเสียกลางทางฯ

หลวงพ่อกัสสปมุนี

ปัญจมาสในชมพูทวีป
และ
ภาษาฮินเดียพากย์ไทย

หลวงพ่อกัสสปมุนี
แห่ง
สำนักสงฆ์ปิปผลิวนาราม
ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

คำนำ (พ.ศ.๒๕๒๒)

หนังสือ "ปัญจมาสในชมพูทวีป" อันเป็นสารคดีการท่องเที่ยวเล่มแรกของอาตมาภาพ ซึ่งคุณโยมเสนาะ จุลวัจนะ ผู้เป็นอัฏฐาก ได้เป็นเจ้าภาพให้คุณชวน ศรสงคราม เจ้าของโรงพิมพ์ชวนพิมพ์ พิมพ์ออกจำหน่ายเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๕ เพื่อนำปัจจัยสร้างหอสมุดประจำสำนักสงฆ์ปิปผลิวนาราม และหนังสือเล่มนี้ได้จำหน่ายหมดลงเมื่อเดือน ตุลาคม ๒๕๒๐ ได้มีท่านผู้ให้ความสนใจในหนังสือเล่มนี้เป็นอันมาก ขอร้องให้จัดพิมพ์ขึ้นอีก ซึ่งอาตมาภาพก็ได้แต่นิ่งไม่รับคำแต่อย่างไร เพราะราคาข้าวของขณะนี้ไม่รู้ว่าจะแพงไปถึงไหนกัน ดังที่ได้ปรารภไว้แล้วในหนังสือคัมภีร์ปกรณ์ "สภาวะสังขารธรรม" และเห็นว่า หนังสือคัมภีร์ปกรณ์ "สภาวะสังขารธรรม" สำคัญกว่าหนังสือ "ปัญจมาสในชมพูทวีป" ซึ่งอาตมาภาพได้ตั้งใจจะให้พิมพ์ขึ้นก่อน แต่ครั้นมาทราบว่า คณะศิษย์ผู้ใหญ่และท่านผู้มีจิตศรัทธาปสาทะเห็นถึงสารประโยชน์ของหนังสือเล่มนี้ จึงได้พร้อมใจกันจัดพิมพ์ขึ้นร่วมกับหนังสือคัมภีร์ปกรณ์ "สภาวะสังขารธรรม" ซึ่งอาตมาภาพได้ประจักษ์ถึงกุศลเจตนาของบรรดาท่านที่กล่าวนั้น ก็ไม่มีทางใดที่จะคัดค้านขัดขวางได้ เพราะเป็นกุศลเจตนาที่ตรงและหนักแน่น

ฉะนั้น ด้วยกุศลเจตนาอันดีพร้อมด้วยความศรัทธาปสาทะที่บรรดาคณะศิษย์ผู้ใหญ่และท่านผู้มีศรัทธาในอาตมาภาพได้ช่วยให้การพิมพ์หนังสือ "ปัญจมาสในชมพูทวีป" ได้สำเร็จเป็นรูปเล่มขึ้นเป็นครั้งที่ ๒ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจในหนังสือเล่มนี้ด้วยเดชะอานิสงส์วิบากอันถึงพร้อมกุศลเจตนาของคณะศิษย์และท่านผู้มีกุศลจิตศรัทธาร่วมกันสร้างหนังสือ "ปัญจมาสในชมพูทวีป" ครั้งที่ ๒ นี้ จงเข้าถึงซึ่งธรรมานุธรรมอันแจ่มกระจ่างไม่ติดขัด และจงประสบแต่ความสันติสุขราบรื่นตลอดกาลแห่งอายุขัยเทอญ

สำนักสงฆ์ปิปผลิวนาราม
ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง
วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๒

ป.ล. หอสมุดที่ได้สร้างขึ้นด้วยปัจจัยของหนังสือเล่มนี้ ขณะนี้จะเล็กไปเสียแล้ว เพราะปรากฏว่าปัจจุบันนี้มีหนังสือทั้งเล็กและใหญ่ ๔ พันกว่าเล่ม ยังไม่มีที่เก็บอีกหลายร้อยเล่ม

ถ้อยแถลงของผู้จัดพิมพ์ (พ.ศ.๒๕๒๒)

ข้าพเจ้าได้รับมอบหมายจากหลวงพ่อกัสสปมุนี เจ้าอาวาสสำนักสงฆ์ปิปผลิวนาราม ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ให้จัดพิมพ์หนังสือเรื่อง "ปัญจมาสในชมพูทวีป" (หลวงพ่อกัสสปมุนี เดิมเป็นนักเรียน ร.ร.อัสสัมชัญ สำเร็จการศึกษา ม.๖ ซึ่งเทียบเท่า ม.ศ.๕ ในขณะนี้ ในปีพุทธศักราช ๒๔๗๐ จากนั้นก็ได้เข้ารับราชการในกระทรวงการคลัง และกระทรวงอุตสาหกรรม ตลอดมาจนถึง พ.ศ.๒๕๐๕ จึงได้ลาออกจากราชการเข้ารับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ โดยมีสมเด็จพระวันรัต (สมเด็จพระสังฆราชองค์ปัจจุบันนี้ ทรงเป็นองค์อุปัชฌาย์) หนังสือนี้ หลวงพ่อได้เขียนขึ้นเพื่อเผยแพร่ประสบการณ์ของท่านที่ได้จากการจาริกประเทศอินเดียในระหว่างปลายปีพุทธศักราช ๒๕๐๗ ต่อต้นปีพุทธศักราช ๒๕๐๘ เป็นเวลาประมาณ ๕ เดือน ในระยะแรก ๆ ท่านได้จาริกไปพร้อมกับหมู่คณะอันกอปรด้วยพระภิกษุสงฆ์และฆราวาส ซึ่งพากันไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ด้วยความเคารพเลื่อมใสในพระพุทธคุณ และเพื่อปลงธรรมสังเวชในความแปรเปลี่ยนของสังขารทั้งหลายให้สมกับการเป็นพุทธมามกะหลังจากที่คณะบุคคลเหล่านั้นได้เดินทางกลับประเทศไทยแล้ว หลวงพ่อกัสสปมุนีกับพระภิกษุอีกรูปหนึ่ง ผู้มีนามว่าวิเวกนันทะ ซึ่งเคยอยู่ในอินเดียมาแล้วหลายปีและมีความรอบรู้ในขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น กับทั้งชำนาญในภูมิประเทศทั่ว ๆ ไป ก็ได้จาริกล่องใต้ขึ้นเหนือดินแดนแห่งชมพูทวีปต่อไปอีก แต่ลำพังสององค์ เป็นระยะทางไกลและเป็นเวลาช้านาน ท่านจึงได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ในรูปของสถาปัตยกรรมและปฏิมากรรม ตลอดจนแบบแผนขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ซึ่งบางอย่างเชื่อมโยงมาจากบรรพกาลก็มี ประสบการณ์ชนิดที่ท่านได้ผ่านพบมานั้นยังไม่เคยมีคนไทยผู้ใดได้นำมาบรรยายไว้ก่อนเลย ทั้งนี้ก็คงเป็นเพราะไม่มีชาวไทยผู้ใดได้ไปสมบุกสมบันในอินเดีย และใช้ความสังเกตจดจำอย่างท่าน ข้าพเจ้ามีความรู้สึกว่าใคร

ก็ตามที่จะบรรยายเรื่องการไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ตลอดจนการจาริกไปเยือนโบราณสถานอื่น ๆ ในประเทศอินเดีย คงจะไม่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ลงเป็นตัวอักษรได้สละสลวยและได้ความละเอียดลออทุกแง่ทุกมุม กอปรด้วยปรัชญาเช่นท่านได้ และข้าพเจ้ายังมีความเห็นเป็นส่วนตัวโดยเฉพาะว่า หนังสือ "ปัญจมาสในชมพูทวีป" นี้ เป็นเสมือนหนึ่งเพชรน้ำเอกแห่งสารคดีธรรมจาริกในอินเดีย สมควรที่จะได้มีไว้เป็นสมบัติ ณ หอสมุดแห่งชาติ เพื่อการศึกษาค้นคว้าของอนุชนคนรุ่นหลัง ในทำนองเดียวกับที่เราได้เคยอ่านบันทึกการจาริกของหลวงจีนเหี้ยนจัง แต่ครั้งโบราณกาลนั้นทีเดียว เพราะต่อไปในสมัยข้างหน้า ซึ่งอาจเป็นกาลเวลานับร้อย ๆ หรือนับพันปี เรื่องราวและสถานที่ต่าง ๆ ที่หลวงพ่อได้บันทึกไว้นี้ ถ้าหากว่ายังไม่สูญหายไปจากโลก ก็จะกลายเป็นโบราณคดีอันมีค่าและแสดงร่องรอยบางประการไว้ให้คนในสมัยนั้นได้ศึกษา เช่นเดียวกันกับที่เราได้ศึกษาจดหมายเหตุของคนรุ่นก่อน ๆ มาแล้วนั้น

เป้าหมายที่สำคัญที่สุด จัดเป็นอับดับแรกของการไปเยือนชมพูทวีปของหลวงพ่อกัสสปมุนี ก็คือ การไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ดังกล่าวข้างต้น และหลวงพ่อท่านก็ได้บรรยายเรื่องราวการจาริกไปยังสถานที่เหล่านี้ทั้งหมดไว้อย่างละเอียด ตลอดจนบรรยายถึงความรู้สึกประทับใจในสังเวชนียสถานแต่ละแห่ง ๆ ซึ่งแตกต่างกันแต่เฉพาะในสิ่งแวดล้อมและส่วนปลีกย่อย แต่ในส่วนลึกของจิตใจ คือการปลงธรรมสังเวช การรำลึกถึงพระพุทธคุณที่มีต่อชาวโลกอย่างใหญ่หลวงหาที่เปรียบมิได้ ตลอดจนการน้อมจิตแน่แน่วเป็นพุทธบูชา ณ สังเวชนียสถานทุก ๆ แห่งนั้น เป็นไปเช่นเดียวกันหมด แต่ก็ได้มีความแปลกประหลาดมหัศจรรย์กว่าที่อื่น ๆ ปรากฏขึ้น ณ ที่แห่งหนึ่ง คือที่พระวิหารอันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ปางปรินิพาน ซึ่งหลวงพ่อได้เล่าว่า "ความรู้สึก ณ ที่นั้น เหมือนกับได้เข้าเฝ้า เฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธองค์" ซึ่งผิดกับการไปสถานที่อื่น ๆ และนอกจากนั้น ยังมีเสียงกระซิบที่หูหลวงพ่อเบา ๆ แต่ชัดเจนว่า "ทำไมไม่กราบ

พระบาท ทำไมไม่กราบพระบาท" โดยไม่ปรากฏตัวเจ้าของเสียงกระซิบเลย ข้าพเจ้าคิดว่า คงจะไม่เคยมีใครคนอื่นมีความรู้สึกและมีประสบการณ์เช่นนี้ ท่านผู้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ตั้งใจจะไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง จึงน่าจะได้รับทราบไว้ด้วย จะได้น้อมจิตต่อพุทธบูชาได้มั่นคงเป็นพิเศษยิ่งขึ้น เมื่อได้มีวาสนาได้ไปถึงสังเวชนียสถานแห่งนี้

เป้าหมายอันดับรองต่อจากการจาริกเพื่อนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ก็คือการไปให้ถึงเมืองฤๅษีเกษ ซึ่งหลวงพ่อได้จัดไว้เป็นรายการอันดับสุดท้ายของการจาริกในชมพูทวีป เพราะท่านตั้งใจจะไปพำนักเพื่อปฏิบัติบำเพ็ญ ณ ที่นั้นให้นานๆ และเพื่อศึกษาสภาพการณ์ของเมืองฤๅษีเกษอันเป็นเมืองของนักพรตฤๅษีชีไพร นักบำเพ็ญตบะ พวกฑิฆัมพร คือ พวกนุ่งลมห่มฟ้า และนักบวชในนิกายต่างๆ ท่านได้เข้าไปพำนักอยู่ในฤๅษีเกษแต่ตามลำพังองค์เดียว (ท่านวิเวกฯ ไปส่งแล้วก็กลับ) เป็นเวลาถึง ๒ เดือน และเท่าที่ข้าพเจ้าทราบ ท่านเป็นพระสงฆ์ไทยองค์เดียวที่สามารถไปพำนัก ณ สถานที่นี้ได้นานถึงเพียงนี้ เพราะต้องใช้ความอดทนเป็นอันมากในเรื่องที่พัก เรื่องอาหารขบฉัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการ "ถ่ายทุกข์" ซึ่งต้องเป็นไปอย่างทุกลักทุเลเต็มที อย่างไรก็ตาม ความลำบากเหล่านี้ก็ยังพอทำเนา เพราะผู้ที่อดทนหนักแน่นจริงๆ ก็พอจะทนได้ แต่เรื่องที่หลวงพ่อท่านต้องเผชิญหลังจากไปอยู่ได้ใหม่ๆ นั้นไม่ใช่เรื่องของการอดทน แต่เป็นเรื่องของการถูก "ทดลอง" หรือพูดกันตรงๆ ก็คือการถูก "ลองดี" นั่นเอง เพราะเมืองฤๅษีเกษเป็นที่ชุมนุมของฤๅษีผู้ทรงตบะและฤทธิ์อันแก่กล้ามากหลาย หลวงพ่อท่านได้ถูกนิมนต์ให้ไปพบกับมหาฤๅษีองค์หนึ่ง โดยไม่ทราบต้นสายปลายเหตุ และถ้าท่านไม่รับนิมนต์ ท่านก็คงจะอยู่ ณ ที่นั้นไม่ได้นานสมดังที่ได้อุตส่าห์บากบั่นมา ท่านคิดว่าการ "อยู่ร่วมกันโดยสันติ" ไม่เป็นสิ่งเหลือวิสัย ท่านจึงรับนิมนต์โดยมั่นใจในพระพุทธคุณอย่างเต็มเปี่ยม ซึ่งในที่สุดเมื่อท่านมหาฤๅษีองค์นั้นได้ประจักษ์แจ้งในพลังจิตที่เหนือกว่า จากหลวงพ่อแล้ว ท่านมหาฤๅษีก็ได้ยอมรับนับถือหลวงพ่อและผูกมิตรด้วยเป็นอันดี

ทั้ง ๆ ที่ท่านมหาฤๅษีอายุแก่กว่าหลวงพ่อถึง ๒๐ กว่าปี และมีลูกศิษย์ลูกหาอยู่มากมายแล้ว นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา หลวงพ่อก็ได้พำนักอยู่ที่เมืองฤๅษีเกษเสมือนเป็นมหาฤๅษีองค์หนึ่งเช่นกัน ข้าพเจ้าจึงกล้าที่จะกล่าวได้ว่า เห็นจะหาอีกได้ยากเต็มที ที่คนไทยคนอื่น ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุหรือฆราวาส จะสามารถไปพำนักอยู่ในเมืองฤๅษีเกษในฐานะทัดเทียมท่านได้ อันว่าเมืองฤๅษีเกษนี้ ถ้าไม่ใช่ฤดูหนาว จะมีบรรดานักพรตต่างนิกายไปพำนักอยู่ถึง ๒๐,๐๐๐ เศษ แต่ในตอนต้น ๆ ที่หลวงพ่อเข้าไปในฤๅษีเกษนั้นมีเพียงราว ๆ ๓,๐๐๐ กว่า และต่อมาก็ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นเรื่อยจนถึง ๗,๐๐๐ กว่า เพราะอากาศอบอุ่นขึ้น นี่แสดงให้เห็นว่าเมืองฤๅษีเกษนั้นเป็นชุมนุมใหญ่ที่สุดของบรรดานักบวชในนิกายต่าง ๆ เท่าที่หลวงพ่อได้ไปคลุกคลีอยู่ด้วยตนเอง และนำมาเล่าสู่กันฟังนี้ จึงเป็นเรื่องที่น่ารู้อย่างยิ่งประการหนึ่ง

หนังสือ "ปัญจมาสในชมพูทวีป" นี้ ยังมีเรื่องดี ๆ อีกมาก ซึ่งข้าพเจ้าจะได้สรุปมาเล่าต่อไป ในขณะนี้ข้าพเจ้าขอขัดจังหวะตัวเองเสียนิดหน่อยก่อนเพราะข้าพเจ้าใคร่ขอกล่าวถึงวัตถุประสงค์อันมีความสำคัญยิ่งประการหนึ่งในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้น กล่าวคือทางสำนักสงฆ์ปิปผลิวนารามมีความจำเป็นต้องใช้ปัจจัยจำนวนหนึ่งสำหรับการก่อสร้างหอสมุด เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก มีตู้เก็บหนังสือพร้อมสรรพ ข้าพเจ้าจึงขอเป็นผู้ริเริ่มบริจาคทรัพย์จำนวน ๑๐,๐๐๐ บาทเศษ เป็นค่าใช้จ่ายในการพิมพ์หนังสือ "ปัญจมาสในชมพูทวีป" จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม อันเป็นหนังสือขนาด ๘ หน้ายก และมีความหนาประมาณ ๓๐ ยก หนังสือทั้งหมด ๑,๐๐๐ เล่มนี้ข้าพเจ้าถวายให้แก่สำนักสงฆ์ปิปผลิวนาราม โดยมีความประสงค์ใคร่ขอความช่วยเหลือจากท่านด้วยการร่วมทำบุญบริจาคทุนทรัพย์ ๑๐๐ บาทต่อหนังสือ ๑ เล่ม ถ้าท่านผู้มีจิตศรัทธาช่วยกันรับหนังสือไปหมดครบ ๑,๐๐๐ เล่ม แล้วสำนักสงฆ์ ก็จะได้ปัจจัยถึง ๑๐๐,๐๐๐ บาท อันจะเป็นการเพียงพอสำหรับการสร้างหอสมุดดังกล่าวแล้ว สาเหตุที่หอสมุดเป็นของจำเป็นแก่สำนักสงฆ์ก็เพราะว่า ได้มีผู้ถวายหนังสืออันมีค่านานาชนิดแก่หลวงพ่อเสมอ

มิได้ขาด ข้าพเจ้าได้เห็นหนังสือเหล่านั้นแล้ว ปรากฏว่ามีจำนวนมากพอที่สมควรจะสร้างหอสมุดขึ้นไว้เก็บรักษา เพื่อมิให้กระจัดกระจายสูญหายไป และป้องกันมิให้มดปลวกเข้าไปกัดกินทำลายได้ และอีกประการหนึ่ง ก็จะได้จัดหนังสือให้อยู่เป็นหมวดหมู่ สะดวกแก่การศึกษาและค้นคว้าด้วย

ถ้าท่านจะถือเสียว่าเรามาร่วมกันทำบุญทอดผ้าป่า ๑,๐๐๐ กองๆ ละ ๑๐๐ บาท โดยไม่คำนึงถึงหนังสือ "ปัญจมาสในชมพูทวีป" ก็ยังได้ แต่แทนการชวนเชิญท่านเปล่าๆ ข้าพเจ้าปรารถนาจะให้ท่านได้อ่านและมีหนังสือเล่มนี้ไว้เป็นสมบัติ ซึ่งข้าพเจ้ากล้ารับรองได้ว่า แม้จะเป็นสารคดีล้วนๆ ก็สามารถทำให้ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลินจนวางไม่ลงทีเดียว

ถ้าจะให้ดี และเป็นมหากุศลยิ่งขึ้นไปอีก ข้าพเจ้าก็ใคร่ขอร้องให้ท่านช่วยกันรับเอาหนังสือไปคนละหลายๆ เล่ม แล้วก็บอกบุญกันต่อๆ ไปในบรรดาญาติและมิตรสหายของท่าน ถ้าเป็นไปได้ดังนี้ เป้าประสงค์ในการหาปัจจัยถวายสำนักสงฆ์ฯ ก็จักสัมฤทธิผลได้ในเวลาอันรวดเร็วยิ่งขึ้น

เมื่อมีปัจจัยเหลือจากการสร้างหอสมุดแล้ว สำนักสงฆ์จะได้นำเข้าสมทบทุนการก่อสร้างบันไดประมาณ ๔๕๐ ขั้น ขึ้นไปสู่ยอดคีรีกำแพงเจ็ดชั้นอันเป็นที่ราบกว้างใหญ่และพอที่สร้างโบสถ์ได้อย่างวิจิตรงดงาม เพื่อยังศรัทธาปสาทะให้เกิดแก่พุทธศาสนิกชนในปัจจุบันและต่อไปในอนาคต สำหรับท่านผู้ที่ยังไม่เคยไปเยือนสำนักสงฆ์ปิปผลิวนาราม ข้าพเจ้าก็ขอถือโอกาสบอกกล่าวเสียเลยว่า สำนักสงฆ์แห่งนี้อยู่บนภูเขาย่อมๆ รอบบริเวณเป็นป่าไม้สูงเป็นที่อาศัยของสัตว์ป่าบางชนิด และฝูงวิหคนกไพรนานาพันธุ์ อยู่ลึกเข้าไปจากอำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ราวๆ ๑๙ กม. มีอาณาบริเวณร่มรื่นเงียบสงัดเป็นที่วิเวกอันควรแก่การปฏิบัติบำเพ็ญในพระธรรมวินัย เพราะเพียบพร้อมบริบูรณ์ด้วยสปายะ ทุกประการ ชาวบ้านในละแวกนั้น แม้จะเป็นผู้ที่หาเช้ากินค่ำเสียเป็นส่วนใหญ่ ก็ยังเปี่ยมไปด้วยศรัทธา ทำบุญตักบาตรอยู่เป็นนิจสิน แต่ก็ไม่อยู่ในฐานะที่จะบริจาคทรัพย์เป็นกอบเป็นกำได้ การก่อสร้างอาคารจึงต้องอาศัยแรงศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนที่อยู่ในตัวจังหวัด และในนครหลวงฯ จึงจักสำเร็จลุล่วงไปได้

ข้าพเจ้าได้ขัดจังหวะตัวเอง เพื่อกล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการจัดพิมพ์หนังสือนี้มาพอแล้ว ต่อไปนี้ข้าพเจ้าขอเล่าเรื่องราวบางตอนมาไว้โดยย่อ ๆ เพื่อว่าท่านจะได้มีความสนใจค้นหารายละเอียด ซึ่งเป็นสำนวนโวหารของหลวงพ่อเอง อันข้าพเจ้าจนด้วยปัญญาที่จะบรรยายให้ได้เนื้อถ้อยกระทงความเช่นท่านได้ แต่ครั้นจะไม่เก็บเอามาย่อเล่าไว้บ้าง ก็ดูอะไร ๆ มันยังขาดอยู่ไม่สมกับที่ตั้งใจจะเขียน เพราะมีเรื่องที่ข้าพเจ้าติดอกติดใจอยู่หลายเรื่อง เช่น

• ในระยะเวลาสองพันกว่าปีที่ผ่านมา แผ่นดินที่พุทธคยาสูงขึ้นกว่าเดิมมาก ถ้าท่านอยากทราบว่าสูงขึ้นประมาณเท่าใด โปรดอ่านดูตอนที่หลวงพ่อท่านเล่าถึงการไปสักการะต้นพระศรีมหาโพธิ์

• หลวงพ่อท่านได้เล่าถึงวิธีการกราบพระพุทธรูปของพระชาวธิเบต ในท่าทางที่แสดงออกถึงความคารวะและศรัทธาแก่กล้าที่สุด ทั้งยังสามารถกราบซ้ำแล้วซ้ำเล่านับเป็นสิบ ๆ ร้อย ๆ ครั้งได้ ท่านกราบของท่านอย่างไร โปรดค้นอ่านดูเอาเอง ข้าพเจ้าอ่านแล้วก็ได้แต่นึกชมอยู่ในใจถึงความฉลาดล้ำลึก ของท่านผู้เป็นต้นบัญญัติการกราบแบบนี้ เพราะเป็นทั้งการสักการะด้วย และการบริหารด้วยไปในตัว อันนับว่าเป็นประโยชน์มากสำหรับผู้ที่อยู่ในภูมิประเทศที่หนาวจัดตลอดเวลาเช่นธิเบตนั้น

• ใครที่จะไปเยือนสถานที่ ๆ เข้าอ้างว่าเคยเป็นบ้านของนางสุชาดา ก่อนจะปลงใจเชื่อโปรดอ่านดูข้อสันนิษฐานของหลวงพ่อเสียก่อน

• เพราะเหตุใด ชาวพุทธฝ่ายมหายาน จึงนิยมสร้างพระพุทธปฏิมาอยู่กลาง ปฏิมาพระมหากัสสปอยู่เบื้องขวา และปฏิมาพระอานนท์อยู่เบื้องซ้าย แทนที่จะเป็นปฏิมาของพระโมคคัลลาน์และพระสารีบุตร เช่นที่ชาวพุทธฝ่ายเถรวาทคือฝ่ายเรานิยมกัน เหตุผลแห่งความเลื่อมใสศรัทธาของเราน่าฟังไม่น้อย เหตุผลเป็นอย่างไร หลวงพ่อได้อธิบายไว้แจ่มแจ้งในหนังสือเล่มนี้แล้ว

• เหตุการณ์ตอนหนึ่งที่ท่านบันทึกไว้ ทำให้นึกอัศจรรย์ว่าพลังอะไรหนอที่สามารถทำให้ตู้รถไฟโบกี้เคลื่อนไปได้ ๓๐๐ เมตร ในพื้นที่ซึ่งมิใช่เป็นที่ราบธรรมดา หากแต่เป็นทางลาดชันสูงขึ้น ๆ เช่นเดียวกับเชิงสะพานพุทธฯ

ขึ้นไปถึงกลางสะพาน กำลังคนเพียงหยิบมือเดียวเท่าที่พอจะหาได้ในขณะนั้นไม่สามารถทำได้แน่ เรื่องนี้ถ้าท่านสนใจใคร่ที่จะทราบรายละเอียดนอกเหนือไปจากที่หลวงพ่อเขียนไว้ โปรดถามได้จากประจักษ์พยานคนสำคัญ ผู้ที่ได้สัมผัสกับพลังนั้นด้วยตนเอง ท่านผู้นี้คือคุณเอื้อ บัวสรวง เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต นายกพุทธสมาคมแห่งจังหวัดสิงห์บุรี

• เมืองของนาค หรือที่เรียกว่านาคพิภพ ซึ่งเรามักจะเข้าใจกันว่าเป็นเมืองในนิยายนั้น แท้จริงมีอยู่ และทางๆ หนึ่ง ที่จะนำไปสู่นาคพิภพมีปรากฏ ณ ที่สระแห่งหนึ่ง สระนั้นอยู่ที่ไหน ท่านอ่านหนังสือนี้ดูแล้วก็จะรู้ได้ แต่ท่านจะเชื่อหรือไม่นั้น เป็นเรื่องของท่าน หลวงพ่อท่านได้รู้เห็นมาอย่างไร แม้จะเป็นเรื่องที่ประจักษ์แจ้งเฉพาะตัวของท่านเอง ท่านก็มิได้ละเลยที่จะจดจำมาเล่าสู่กันฟังไว้

• ยอดเขาเอเวอร์เรสต์ มองจากที่ไกลงามขนาดไหน เป็นความงามตามธรรมชาติที่ประทับใจเพียงใด ข้าพเจ้าอ่านคำบรรยายของหลวงพ่อแล้วก็อยากจะได้ไปเห็นเองนัก แต่โอกาสที่ฟ้าจะเปิดให้ได้เห็นยอดขุนเขาอย่างที่หลวงพ่อได้เห็นมาแล้วแม้ชั่วเวลาเพียงเล็กน้อย อันเป็นจังหวะที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนั้น อย่างเราท่านจะได้เห็นไหมหนอ !

• ข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินชื่อเมืองที่เรียกว่า "อจันต้า" มาก่อน แต่เมื่อได้อ่านหนังสือนี้แล้ว ทำให้รู้สึกว่ายังมีสิ่งมหัศจรรย์ในโลกอยู่อีกแห่งหนึ่งที่เมืองอจันต้านี้เอง มหัศจรรย์อย่างไร มหัศจรรย์ตรงที่คนโบราณสามารถเจาะภูเขาทั้งลูกยาวเกือบ ๒ กิโลเมตร และเจาะเป็น ๒ ชั้นเสียด้วย เจาะแล้วก็แกะสลักเป็นพุทธาวาส หลวงพ่อท่านยกย่องว่า แม้แต่นครวัด หรือปราสาทหินพิมาย ก็ยังด้อยกว่าในความสลับซับซ้อนและในความมโหฬาร ความศรัทธาและความเสียสละของคนโบราณ สามารถฝากฝีมือไว้ในโลก ได้ถึงเพียงนี้เทียวหรือ เราในสมัยนี้สร้างอะไรขึ้นมา ก็มักจะมุ่งเก็บผลประโยชน์เสียเป็นส่วนมาก เรื่องที่จะสร้างด้วยศรัทธาหรือเพื่อฝากฝีไม้ลายมือไว้ให้คนรุ่นหลังได้ชื่นชมยินดีและโมทนานั้น หมดสิ้นไปแล้วหรืออย่างไร

• เมือง "ปูนา" เป็นเมืองที่มีชาวพุทธอาศัยอยู่มากที่สุดในอินเดีย เคยเป็นเมืองใหญ่ที่รุ่งเรืองมาก่อนบอมเบย์ หลวงพ่อท่านว่าถ้ามีวัดไทยที่เมืองปูนา ก็จะเหมาะสมกว่าที่อื่น ข้าพเจ้าเลยขอถือโอกาสฝากข้อคิดเห็นนี้ต่อกรมการศาสนา ต่อมหาเถรสมาคม และต่อพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในการสร้างวัดไทยในต่างประเทศ ไว้ ณ ที่นี้ด้วย ชื่อของเมืองนี้จำได้ง่ายมาก เพราะตรงกับชื่อของปูชนิดหนึ่งในเมืองไทยเรานี่เอง

• หลวงพ่อท่านสังเกตเห็นแม้ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ คือในระหว่างที่ท่านฉันเพล ณ เรสตัวรองท์แห่งหนึ่งนั้น ท่านเผอิญได้เห็นการหยอกเอินของหนุ่มสาวชาวอินเดียคู่หนึ่ง เขาหยอกกันอย่างไร น่าขำอย่างไร ท่านค้นอ่านดูเอาเองดีกว่า ข้าพเจ้าเล่าแล้วจะเสียรสหมด ขอบอกแต่เพียงว่าหลวงพ่อท่านแถมท้ายว่า ถ้าเป็นคนไทย ถึงจะรักกันเท่าใด ลงได้หยอกกันแบบนี้ละก็คงได้ชัดกันผัวะผะไปแล้ว

• แขกขับรถเทียมด้วยวัวนั้น เขามีวิธีการที่ทำให้วัววิ่งห้อเหยียดอย่างม้าได้ วิธีการอย่างไร โปรดหาอ่านดูเอาเอง ข้าพเจ้าบอกได้แต่เพียงว่ามันทารุณเหลือกำลัง

• กลโกงของสามล้อแขกมีอย่างไร จะแก้กลโกงของมันด้วยวิธีไหน เรื่องนี้น่ารู้ไว้ เพราะถ้าท่านได้ไปเที่ยวอินเดียแล้วเจอแบบนี้เข้า จะได้รู้เคล็ดของการแก้ไข

• อินเดียมีภูเขาแหลก หลวงพ่อท่านเล่าว่าภูเขาเกือบจะทุกลูกในเขตไมซอร์แหลกเป็นจุลมหาจุล เหมือนกับว่าถูกกำลังยักษ์หรือกำลังผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์ทุบจนแหลกชนิดที่ท่านว่าเกิดมาก็ยังไม่เคยเห็น มันจะเป็นไปได้ไหมที่ภูเขาเหล่านี้ถูกทำลายแหลก เพื่อขนเอาหินไปจองทำถนนในทะเลดังที่ปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์ ? แคว้นไมซอร์นี้เป็นเมืองใกล้ทะเลและใกล้เกาะลังกาหรือลงกาเสียด้วย เรื่องนี้คิดดูเล่น ๆ ก็เพลินดีเหมือนกัน

• หลวงพ่อท่านมีทัศนะอย่างไรบ้าง เกี่ยวกับทัชมาฮาลอันงดงามจนได้รับการยกย่องให้เป็นสิ่งมหัศจรรย์อย่างหนึ่งของโลก อ่านตอนที่ท่านได้

โต้ตอบความรู้สึกนึกคิดของท่านกับนักศึกษาแล้ว ก็จะได้แง่คิดอีกประการหนึ่ง เกี่ยวกับภูมิหลังแห่งการสร้างทัชมาฮาลนี้

เพียงแต่เก็บเอามาเล่าย่อ ๆ แบบสิ่งละอันพันละน้อย พอหอมปากหอมคอเท่านี้ ก็พอจะเป็นประจักษ์พยานได้แล้วว่าหนังสือ "ปัญจมาสในชมพูทวีป" มีหลายเรื่องหลายรสและโดยที่เป็นหนังสือขนาดใหญ่มีความหนากว่า ๒๐๐ หน้า ความพิสดารที่น่ารู้ มีสาระประโยชน์จึงมีอีกมากมายหลายสิบเท่านัก สุดวิสัยที่ข้าพเจ้าจักนำมาเล่าให้สมใจได้ นอกจากการบรรยายถึงประสบการณ์ต่าง ๆ แล้ว หลวงพ่อท่านยังได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะเรียบเรียงบทสนทนาภาษาฮินดีง่าย ๆ ขึ้นไว้เป็นจำนวนมาก โดยเลียนการออกเสียงในภาษาฮินดีด้วยอักขระภาษาไทย มีปรากฏอยู่ในบรรพที่ ๒ หรือเป็นภาคผนวกของหนังสือ "ปัญจมาสในชมพูทวีป" ภาคผนวกนี้จะเป็นประโยชน์มากถ้าท่านมีติดตัวเดินทางไปอินเดีย เพราะสามารถใช้เป็นคู่มือหัดพูดหรือทำความเข้าใจภาษาฮินดีได้เป็นอย่างดีทีเดียว

ท้ายที่สุดนี้ ข้าพเจ้าจะเว้นกล่าวเสียมิได้เลยถึงคุณค่าอันสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ คุณค่าดังกล่าวก็คือ คำแนะนำสั่งสอนข้อคิดเตือนใจ และโอวาทแนะแนวการปฏิบัติธรรม ซึ่งหลวงพ่อได้กล่าวในที่ต่าง ๆ และแก่บุคคลหลายระดับ มีทั้งชาวบ้านธรรมดา ปัญญาชน และบุคคลชั้นครูบาอาจารย์อันเป็นที่ยกย่องนับถือของบรรดาลูกศิษย์ลูกหามากมาย การเจรจาโต้ตอบและให้โอวาทของหลวงพ่อนั้น มีต่าง ๆ กันแล้วแต่ความสามารถของผู้ตั้งปัญหาถามและผู้รับฟัง แต่ก็ล้วนแต่เข้าใจได้ง่าย ไม่มีอะไรสลับซับซ้อน ไม่มีคัมภีร์ที่จะต้องไปค้นกันเป็นตู้ ๆ เพราะเป็นโอวาทที่สรุปและกลั่นกรองจากความแจ่มแจ้งของท่านเอง มิใช่ว่าไปตามตัวหนังสือในตำรา โอวาทอันทรงคุณค่ามีสอดแทรกอยู่ทั่วไปในหนังสือเล่มนี้ ถ้าท่านพบเห็น ณ ที่ใดแล้ว ลองหยุดคิดพิจารณาโดยไม่ปล่อยให้ผ่านไปเฉย ๆ ท่านอาจได้พบสมบัติอันล้ำค่าที่สุดในชีวิตของท่านก็ได้ นั่นก็คือวิถีทางแห่งการดำเนินชีวิตไปสู่ความสงบอย่างแท้จริง ซึ่งอาจทำให้ท่านได้แจ่มแจ้งแก่ใจของท่านเองว่า "สุขอื่นยิ่งกว่าสงบไม่มี"

ข้าพเจ้าขอยุติการเขียนของข้าพเจ้าเพียงเท่านี้ และขออนุโมทนาในส่วนกุศลที่ท่านช่วยกันบำเพ็ญ เพื่อจรรโลงให้สำนักสงฆ์ปิปผลิวนารามดำรงคงอยู่เป็นป้อมปราการแห่งศรัทธาและเป็นที่พึ่งทางใจแก่ปวงชนทั้งหลายสืบต่อไปชั่วกาลนาน

เสนาะ จุลวัจนะ

คำปรารถ (พ.ศ.๒๕๒๒)

หนังสือปัญจมาสในชมพูทวีปเล่มนี้ อาตมาภาพได้เขียนขึ้นเพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการแก่บรรดาท่านผู้ที่ไปในงานพระราชทานเพลิงศพ พระพาหิรรัชฎ์พิบูลย์ คุณโยมบิดาของอาตมาภาพ เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๐๙ ซึ่งก็ได้รับความสนใจจากผู้ที่ได้อ่านเป็นอันมาก ต่างพูดว่าเป็นหนังสือที่เขียนขึ้นอย่างมีเนื้อหาและอรรถรสแปลกกว่าหนังสืออื่นที่เกี่ยวกับประเทศอินเดียซึ่งเคยมีผู้เขียนมา แต่การเขียนในคราวแจกในงานพระราชทานเพลิงศพนั้น อาตมาภาพได้ตัดทอนข้อความออกหลายตอน เนื่องจากเพื่อให้ทันเวลาที่จะพิมพ์ ทั้งตัวเองก็อยู่ไกล การควบคุมในการตรวจพิมพ์ก็ทำไม่ได้อย่างใกล้ชิด จึงต้องมีการตัดทอนและตกหล่นไปมากแห่ง ฉะนั้นในการพิมพ์ครั้งนี้ จึงเป็นการพิมพ์ที่ครบบริบูรณ์ในเนื้อถ้อยกระทงความทุกประการ

อนึ่ง หนังสือเล่มนี้อาตมาภาพได้เขียนออกจากบันทึกที่จดลงในสมุดไดอารี่ ซึ่งการจดแต่เพียงย่อๆ พอให้เป็นหลักฐานของความทรงจำ ตั้งแต่วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๐๗ จนถึงวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๐๘ เป็นเวลา ๕ เดือน ฉะนั้น การที่อาตมาภาพได้เขียนขึ้นเป็นเล่มสมุดนี้ จึงเป็นการแปลถอดเนื้อความจากบันทึกนั้นอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งก็ต้องตั้งจิตเรียกร้องความทรงจำ ตลอดจนลำดับภาพเหตุการณ์ทั้งหลายที่ได้ประสบมานั้น ให้เข้ามาสุมในภาพให้ละเอียดให้มากเท่าที่จะมากได้ และก็เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ในช่วงระยะเวลาเดินทางตอนตั้งแต่วันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๐๘ จนกระทั่งกลับประเทศไทย ไม่สามารถที่จะหาภาพถ่ายมาแสดงประกอบการเล่าเรื่องนี้ได้ เพราะอาตมาภาพไม่มีกล้องถ่ายรูปติดตัวไปด้วย (ในตอนแรกๆ ก็ได้อาศัยกล้องของผู้ที่ร่วมเดินทาง) ทั้งนี้ ก็เพราะมาพิจารณาเห็นว่าการที่จะเที่ยวจาริกไปในต่างประเทศ อันไม่ใช่บ้านเกิดเมืองนอนของเรานั้น ถ้ามีวัตถุชนิดนี้ติดตัวไปย่อมมีภัยหลายอย่างหลายประการ และทั้งไม่ใช่วิสัยของภิกษุหรือสมณะผู้จาริกจะพึงมีของเช่นนั้น และก็เห็นจะเป็นเพราะความเป็นคนตัว

เปล่า มีเครื่องนุ่งห่มปอนๆ ดำๆ ตลอดจนสะพายบาตร แบกกลด ถือไม้เท้า สะพายย่ามพะรุงพะรังนี้กระมัง ที่ทำให้การเดินทางของอาตมาภาพทั่วแคว้นชมพูทวีปได้เป็นไปโดยสะดวกง่ายดายและปลอดโปร่ง ทั้งได้รับความเคารพสักการะจากชนชาวอินเดียทุกแห่งที่ผ่านไป

ความจริงหนังสืออันเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ของประเทศอินเดียนั้น ก็ได้มีท่านผู้รู้หลายท่านเขียนออกจำหน่ายเผยแพร่เป็นอันมาก ซึ่งท่านผู้ที่สันทัดในวงการหนังสือคงจะได้พบได้อ่านกันมามากแล้ว และคงจะทราบความเป็นไปของประเทศนี้ดี แต่สำหรับหนังสือเล่มนี้ อาตมาภาพได้เขียนขึ้นด้วยอาศัยเหตุปัจจัยที่ตนเองได้เที่ยวจาริกไปและได้ประสบกับตนเอง และได้คลุกคลีกับความเป็นไปในท้องถิ่นนั้นๆ อย่างใกล้ชิด โดยได้เข้าใกล้ ได้สนทนา ได้ทำความคุ้นเคยกับบุคคลแต่ละแห่งที่ได้ผ่านมาตามลำดับ จึงได้รับความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ต่อเหตุการณ์และความเป็นไปของดินแดนอันเก่าแก่นี้พอสมควรแก่เวลาที่ได้อยู่และจาริกอันเป็นระยะเวลา ๕ เดือน และเดินทางทั้งขาไปและขากลับถึงประเทศไทยรวมเป็นระยะถึง ๑๓,๓๒๔ กิโลเมตร

ในสมัยก่อนอาตมาภาพได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับประเทศอินเดียมามาก ทั้งในทางพระพุทธศาสนา ในทางประวัติศาสตร์ และในทางสารคดีการท่องเที่ยว อ่านแล้วก็ได้แต่นึกแต่คิดไปเรื่อยๆ ว่าเหตุการณ์และพฤติการณ์จะเป็นอย่างที่หนังสือนั้นกล่าวหรือ หรือว่ามีข้อความตกแต่งเพิ่มเติมเสริมต่อให้พิสดารออกไปเพื่อให้ตื่นเต้นขบขัน หรือว่าเนื้อหาแท้ของความจริงที่เป็นอยู่ตามสภาพแท้จริงนั้นจะเป็นอย่างไร ก็ได้แต่อ่านแต่ยังไม่ปลงใจเชื่อนัก อาตมาภาพได้อ่านในพระสูตรเรื่องหนึ่ง ตอนที่พระบรมศาสดาทรงรับสั่งแก่พระสาวกที่เฝ้าอยู่นั้นว่า *"ดูกร ภิกษุทั้งหลาย จงดูบรรดาเจ้าลิจฉวีทั้งหลายที่กำลังมา ต่างก็ทรงแต่งพระองค์งามราวกับเทพยดาชั้นดาวดึงษ์..."* ดังนี้เป็นต้น

นอกจากพฤติการณ์ต่าง ๆ แล้ว ก็ยังเกี่ยวกับการบริโภค ซึ่งในพระสูตรเกือบจะทุกแห่งได้พรรณากล่าวไว้ว่า บรรดากษัตริย์และพวกพราหมณ์มหาศาล คฤหบดีมหาศาล ที่ได้ฟังพระธรรมเทศนา และมีศรัทธามั่นคงต่าง ก็ได้อาราธนาสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ไปฉันภัตตาหาร ณ ราชนิเวศน์ และ ณ เคหะสถานของตน และได้ถวายภัตตาหารอันมีขาทนียะและโภชนียะอันประณีต มีแกงและกับเป็นต้นดังนี้ ทำให้อาตมาภาพใคร่ที่จะเห็นว่าภัตตาหารอันประณีตที่ว่ามีทั้งแกงและกับนั้นจะประณีตเพียงไร อร่อยโอชะแค่ไหน เพราะเท่าที่ดู ๆ อาหารของชาวอินเดียในเมืองไทยแล้วก็ปรุงด้วยเครื่องขมิ้น ผัก และถั่วทั้งนั้น น้ำมันก็ใช้น้ำมันเนย ไม่เห็นมีอะไรที่พิสดารยักย้ายถ่ายเทเหมือนกับอาหารของคนไทยเลย แต่ถึงกระนั้น ก็ยังคิดอยู่ว่านี่เป็นแต่เห็นอาหารของอินเดียในเมืองไทย แต่ถ้าเป็นประเทศอินเดียเองแล้วคงจะผิดแผกไปกว่านี้แน่

ยังมีอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นเสมือนเครื่องพิมพ์ใจมาแต่เมื่อครั้งยังอยู่ในเพศฆราวาสวิสัย อาตมาภาพได้อ่านเรื่องราวในพระสูตรต่าง ๆ ซึ่งแต่ละเรื่องก็ได้กล่าวพรรณนาถึงเมืองพาราณสี ราชคฤห์ สาวัตถี โกสัมพี อุชเชนี เวสาลี ตลอดจนอารามคามนิคมและแม่น้ำอันมีชื่อต่าง ๆ กัน ดังเช่น คงคา ยมุนา อิรวดี สรัสวดี และมหี เหล่านี้เป็นต้น แล้วก็ดังในมหาเวสสันดรชาดก ก็ได้รำพันถึงความงามตระการของป่าหิมพานต์ไว้อย่างแสนจะเพริศพริ้งด้วยพรรณาไม้และเขาสูงทะลุเมฆอีกเล่า ก็ยิ่งทำให้อาตมาภาพในขณะนั้นใฝ่ฝันยิ่งนัก และครุ่นคิดเสมอมา ตราบจนกระทั่งได้เข้าสู่ธรรมวินัยนี้ และคิดอยู่ตลอดมาว่า สถานที่เหล่านี้ยังคงสภาพดีอยู่หรือว่าได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วอย่างไร ชื่อและนามสถานที่ที่เรียกขานกันอย่างไพเราะน่าฟังแต่ครั้งกระโน้นเท่าที่ได้อ่านได้ฟังจากที่บางแห่งก็ได้เปลี่ยนไปบ้างแล้ว อย่างเช่น ลุมพินีวันเปลี่ยนเป็นรุมมินเดอร์ เมืองปาฏลีบุตร ได้เปลี่ยนเป็น ปัตตนะ และยิ่งเมื่อชนมุสลิมและอังกฤษได้เข้ามามีอำนาจครอบครองอินเดียเป็นเวลานานแล้ว ชื่อ

สถานที่ต่าง ๆ ก็ยิ่งเปลี่ยนไปเป็นอันมาก ดังเช่น แม่น้ำคงคา เรียกเป็น แกงกิ๊ส เมืองพาราณสี เรียกเป็นเบนาเรส ฯลฯ ดังนี้เป็นต้น เป็นการเปลี่ยนจากดีลงมาเลว ซึ่งก็เป็นที่น่าสลดใจ

ใน พ.ศ.๒๕๐๖ อาตมาภาพได้จำพรรษาอยู่ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์ ท่าเตียน) พอออกพรรษาปวารณาแล้ว ก็จาริกขึ้นสู่วิเวกบำเพ็ญสมณธรรมอยู่บนยอดภูกระดึง อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย เป็นเวลา ๖ เดือนเต็ม ก็ได้คิดคำนึงอยู่เสมอว่า ออกพรรษา พ.ศ.๒๕๐๗ แล้ว จะต้องจาริกเข้าประเทศอินเดียให้จงได้ แต่การไปจะไปโดยวิธีใด จะเดินข้ามประเทศพม่าทะลุออกแคว้นอัสสัม หรือว่าจะโดยสารเครื่องบินไปลงในประเทศอินเดียทีเดียว แต่การที่จะไปโดยเครื่องบินโดยสารนั้น จะต้องอาศัยปัจจัยเป็นค่าโดยสาร และค่าใช้จ่ายใช้สอยในการแสวงหาอาหาร ให้เป็นการเพียงพอแก่กาลและระยะเวลาที่จาริกอยู่ เมื่อเช่นนี้จะทำอย่างไร จะไปเอาปัจจัยค่าพาหนะที่ไหน ความตั้งใจอันเป็นปณิธานนั้นแน่วแน่ ยังไม่แน่ก็ในเรื่องปัจจัยเท่านั้น ถ้าหากมีอิทธานุภาพอยู่ในตัวแล้ว คงไม่มามัวคิดปริวิตกอยู่อย่างนี้ นี่เป็นเรื่องครุ่นคิดเมื่อครั้งบำเพ็ญเพียรอยู่บนภูกระดึง จนกระทั่งลงจากภูกระดึงกลับมาจำพรรษาอยู่ที่วัดโพธิ์ พ.ศ.๒๕๐๗

ในระหว่างจำพรรษาอยู่นั้น ก็ได้ปรารภถึงความตั้งใจที่จะจาริกไปอินเดียกับบรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย ซึ่งเมื่อทุกคนได้ทราบแล้วต่างก็อนุโมทนาสนับสนุนขอให้จาริกไปเพื่อจะได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระพุทธประวัติด้วยตาตนเอง ให้เห็นประจักษ์จริงแจ้งชัด ดีกว่าที่จะอ่านในหนังสือต่าง ๆ ที่ได้มีผู้เขียนผู้แต่งอย่างมากมาย แต่การที่จะจาริกเข้าประเทศพม่านั้น ศิษย์หลายคนขอให้ระงับโดยให้เหตุผลว่า ขณะนี้ประเทศพม่าได้กลายเป็นลัทธิแดงไปแล้ว ถ้าขืนเดินผ่านเข้าไปคงติดขัด หรือไม่ก็อาจเดือดร้อนเป็นแน่ ดังนั้น เรื่องการที่จะจาริกเข้าประเทศพม่าจึงเป็นอันยุติ คงเหลือแต่บินไปทางเดียว

และก็เป็นที่น่าอัศจรรย์เหมือนเทพยดาช่วยอนุเคราะห์ บรรดาศิษยานุศิษย์และญาติโยมทั้งหลายต่างก็ได้ช่วยกันออกปัจจัยคนละมากบ้างน้อยบ้าง ตามกำลังของตนด้วยแรงศรัทธา และการจัดขอหนังสือเดินทาง พ.ต.ท.กฤษณ์ โตษะยานนท์ ศิษย์ผู้ใกล้ชิดก็ได้รับเป็นธุระจัดให้เสร็จ ตลอดจนกระทั่งทางรัฐบาลอินเดียได้อนุมัติให้ท่องเที่ยวอยู่ในประเทศอินเดียได้เป็นเวลา ๖ เดือนโดยอิสระ นอกจากที่กล่าวแล้ว คุณสุวรรณ เจามหาสุข ผู้อำนวยการเดินทางประจำสายการบิน ซี.พี.เอ. (C.P.A.) และคุณอนันต์ มหาสุวรรณ มัคทายกประจำวัดโพธิ์ ก็ได้บอกว่าเครื่องบิน ซี.พี.เอ. เที่ยวที่จะไปอินเดียในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๐๗ นั้น ได้มีนักจาริกแสวงบุญไปสักการะสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ในประเทศอินเดียหลายสิบคนได้เช่าเดินทางไป จึงได้นิมนต์อาตมาภาพให้เดินทางร่วมไปกับคณะจาริกแสวงบุญคณะนี้เสียก่อนๆ ที่จะแยกจาริกไปตามลำพัง ทั้งนี้ เพื่ออาตมาภาพจะได้รับความสะดวกในการไปสักการะสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งนั้น ทั้งจะได้มีโอกาสสังเกตกำหนดความเป็นไปต่างๆ ไว้ก่อน ดีกว่าจะไปลำพังองค์เดียวในระยะเริ่มเดินทางครั้งแรกเช่นนี้ อาตมาภาพก็สนองรับกุศลเจตนาของท่านทั้งสอง และค่าโดยสารเครื่องบินทั้งไปและกลับในระยะ ๖ เดือน ทางบริษัทก็คิดให้น้อยที่สุดเป็นพิเศษ คือ ๑๕๑ ดอลล่าร์อเมริกัน เท่านั้น

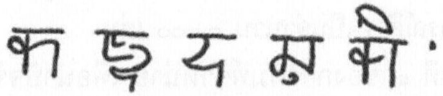
กำหนดการเดินทางนั้น ทีแรกบริษัทการบิน ซี.พี.เอ. กำหนดจะออกจากสนามบินดอนเมือง วันพุธที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๐๗ เวลา ๑๗.๐๐ น. แต่บังเอิญมีเหตุขัดข้องบางประการ จึงได้เลื่อนการเดินทางไปเป็นวันเสาร์ที่ ๒๘ เดือนเดียวกัน (คิดแล้วก็เป็นที่น่าอัศจรรย์ คือวันนี้ก็เป็นวันเดียวกันกับที่อาตมาภาพเดินทางขึ้นบำเพ็ญสมณธรรมบนยอดเขาภูกระดึง คือ วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๐๖) เวลา ๒๑.๓๐ น. (สามทุ่มครึ่ง) ศิษย์ผู้ใหญ่คนสำคัญ คือ พล.อ.อ. เทพ เกตุมุติ ได้จัดเปิดห้องรับคนโดยสารพิเศษ คือห้อง วี.ไอ.พี. (V.I.P) มีบรรดาศิษยานุศิษย์และญาติโยมไปส่งกันคับคั่งพร้อมเพรียงกันอย่างเป็นที่น่าปลื้มใจ

สิ่งที่น่าคิดและอัศจรรย์อย่างหนึ่ง ก็คือ ในจำนวนศิษย์และญาติโยมที่ไปส่งนั้น ได้มีฤาษีสัตยนารายณ์ตามไปส่งด้วยน้ำใจศรัทธา ได้มอบพวงมาลัยและกล่าวคาถาอวยพรเป็นภาษาฮินดีอย่างยืดยาว ซึ่งเป็นเสมือนนิมิตบอกล่วงหน้าว่า การจาริกแผ่นดินชมพูทวีปของอาตมาภาพครั้งนี้ จักเป็นไปด้วยความราบรื่นทุกประการ ไม่แต่เท่านั้น การไปสู่เครื่องบิน ซี.พี.เอ. ที่กำลังจอดรับก็ได้เป็นไปโดยกรณีพิเศษ คือ ไม่ต้องนั่งรถของบริษัท นาวาอากาศเอก ชลิต จุลโมกข์ ศิษย์สำคัญอีกคนหนึ่งได้นำรถยนต์ส่วนตัวมาเทียบที่บันไดห้อง วี.ไอ.พี. ไปส่งถึงเครื่องบินพร้อมทั้ง พล.อ.อ.เทพ เกตุมุดิ

และก่อนที่จะก้าวขึ้นบันไดเข้าสู่ตัวเครื่องบิน ช่างภาพไม่ทราบว่ามาจากไหน ได้ถ่ายรูปไว้แวบหนึ่ง ยังไม่ทราบเลยจนบัดนี้ว่ารูปนั้นไปอยู่ที่ไหน แต่ก็ช่างเขา ถ่ายเอาไว้มันก็เรื่องของเขา เสร็จแล้วก็ก้าวขึ้นบันไดเข้าสู่ตัวเครื่องบิน พล.อ.อ.เทพฯ ได้ถือย่ามตามขึ้นไปส่งด้วยความรักและเคารพ หันมารับย่ามและให้พรศิษย์คนสำคัญแล้ว ก็เดินเข้าสู่ที่นั่งตอนหัวเรือ นั่งรำพึงตรึกอยู่ในใจว่า นี่อะไรกัน? เราเป็นอะไร? สำคัญอย่างไร? เหตุการณ์และพฤติการณ์เหล่านี้ จึงบังเกิดขึ้นแก่เราอย่างเป็นที่น่าอัศจรรย์ และที่ทำให้เกิดความอบอุ่นและมั่นคงอยู่กับใจอย่างยิ่งก็คือ ทางวัดโพธิ์ ก็มีเจ้าคุณรัตนเวทีและพระมหาโกศล อยู่เป็นสุข ป.ธ.๕ ได้มาส่ง ณ ที่ห้อง วี.ไอ.พี. ด้วย อาตมาภาพนึกอยู่ในใจแต่ลำพังว่า นี่คงเป็นเจ้าพระคุณสมเด็จอาจารย์ให้มาส่งแทนองค์ท่าน นี่มิใช่เพราะพุทธานุภาพและด้วยผลแห่งการปฏิบัติโดยชอบในสมณธรรมแล้ว ก็จะมีอะไรอีกเล่า ขอให้ศิษยานุศิษย์และญาติโยมทุกคนที่อยู่เบื้องหลังจงประสบแต่ความสันติสุขจนกว่าจะกลับมาพบกันใหม่ ถ้าหากอาตมาภาพไม่เป็นอันตรายเสียกลางทาง

ประการหนึ่ง หนังสือเล่มนี้อาตมาภาพได้แบ่งออกเป็น ๒ บรรพ บรรพที่ ๑ เป็นบรรพจาริก บรรพที่ ๒ เป็นบรรพภาษา สำหรับบรรพภาษานี้ อาตมาภาพได้บรรจุภาษาฮินดี โดยเขียนเป็นตัวหนังสือไทย ออกเสียงเป็นภาษาฮินดี (หรืออินเดีย) มีคำแปลพร้อม เพื่อสะดวกแก่ผู้ที่จะไปทัศนาจรใน

ประเทศนี้ในกาลภายหน้า จักได้สะดวกต่อการพูดจาพอทำความเข้าใจกันได้บ้างพอสมควร สำหรับอาตมาภาพนั้น นอกจากจะได้พยายามศึกษาภาษาพูดได้บ้างพอสมควรแล้ว ก็ได้หัดเขียนชื่อของตัวเองด้วย ซึ่งอาตมาภาพคิดว่าอย่างน้อยก็ให้ได้ความรู้ในการเขียนไว้บ้าง และที่สำคัญก็คือเขียนชื่อของตัวเอง และอาตมาภาพได้พยายามเขียน ซึ่งมหาฤๅษี รามด๊าส ได้เห็นแล้วก็ออกอุทานว่า อาตมาภาพเขียนได้ดีพอใช้ ดังปรากฏเป็นตัวหนังสือดังนี้



ชัดหรือไม่ชัดอย่างใดอาตมาภาพต้องขออภัยท่านผู้ที่รู้ภาษาฮินดีไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สำนักสงฆ์ "ปิปผลิวนาราม"
ต.หนองบัว อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
วันที่ ๒ มกราคม พ.ศ.๒๕๒๒

คำนำ (พ.ศ.๒๕๒๘)

หนังสือ "ปัญจมาสในชมพูทวีป" ต้องพิมพ์ออกสู่ตลาดบรรณโลกอีกเป็นครั้งที่ ๓ ถ้าพูดโดยแท้จริงแล้ว หนังสือเรื่องนี้ได้พิมพ์ออกมาแล้วรวม ๔ คราว รามทั้งครั้งนี้ คือ :-

- ครั้งแรก อาตมาได้พิมพ์เป็นหนังสือเพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการในงานศพคุณโยมบิดา (พระพาหิรรัชฎ์พิบูลย์ จ.ข., ต.ม. (ประวัติ อาภรณ์ศิริ) เป็นจำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
- ครั้งที่ ๑ ของการพิมพ์จำหน่าย เพื่อนำปัจจัยไปสร้างหอสมุดศรัทธาประทาน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นจำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
- ครั้งที่ ๒ พิมพ์ออกจำหน่าย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นจำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม
- ครั้งที่ ๓ คือครั้งนี้ ได้กำหนดพิมพ์เป็นจำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

อันที่จริงในคำนำในครั้งที่ ๓ นี้ อาตมาเห็นว่า ไม่จำเป็นที่จะพูดให้มากนัก เพราะผู้อ่านคงจะทราบถึงเนื้อถ้อยกระทงความดีอยู่แล้ว จะมีแก้ไขอยู่บ้างก็ที่ตัวสะกด การันต์ ที่ตัวอักษรในบรรพที่ ๒ ท้ายเล่มเท่านั้น ที่จำเป็นจะต้องแก้ไขให้ถูกต้องตามพจนานุกรมของทางการ นอกนั้นคงอยู่ในรูปเดิม

ขอให้ท่านผู้มีหนังสือเล่มนี้ จนถึงพร้อมด้วยความสันติสุขตลอดอายุขัย เทอญฯ

พระกิตติวงศ์มุนี เถระ

สำนักสงฆ์ปิปผลิวนาราม
ต.หนองบัว อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

สารบัญ

หน้า

หน้า

ภาคที่ ๑

จากเมืองไทยไปชมพูทวีป



๑

เที่ยวไปกับคณะจาริกแสวงบุญ เข้ากรุงกัลกัตตา ครั้งที่ ๑

เวลา ๒๑.๓๐ น. เมื่อทุกสิ่งเรียบร้อย บัดนั้นเครื่องบินโดยสาร ซี.พี.เอ. (C.P.A.)[๑] กังหันไอพ่นอันโอ่โถงก็เคลื่อนออกจากที่ข้าฯ นั่งอยู่ภายในเครื่องบิน ไม่ได้ยินเสียงเครื่องยนต์รบกวนอะไรเลย ได้ยินแต่เสียงหึ่งเบาๆ เท่านั้น แต่ผู้ที่ยืนส่งอยู่ภายนอกคงได้ยินเสียงแผดสนั่นกึกก้องแสบแก้วหูเป็นแน่ รู้สึกว่าเครื่องบินกระเทือนนิดๆ มองดูทางช่องกระจกแลเห็นแสงไฟตามอาคารรอบสนามบิน[๒] สว่างพร่างพราวไปทั่วบริเวณ แล้วก็เร็วเข้าๆ เพียงลัดนิ้วมือเดียว ก็มองแลเห็นแสงไฟของสนามบินดอนเมืองและบริเวณรอบนอกทั่วไป สว่างระยิบระยับอยู่เบื้องล่าง ประดุจดวงดารากรประดับแผ่นพื้นพระธรณี

เรายังต้องอาศัยเครื่องบิน ตัวเองทำไมไม่มีปัญญาไปด้วยกำลังตนเองได้ โดยไม่ต้องอาศัยพาหนะของใคร ต้นปาริฉัตต์[๓] ต้นนี้ จากใบเหลืองจนกระทั่งผลัดใบใหม่แล้ว ยังไม่เป็นดอกเป็นใบอีกหรืออย่างไร? ปริวิตกเช่นนี้เกิดขึ้นในใจขณะที่นั่งอยู่ในเครื่องบิน คิดรำพึงตรึกตรองตักเตือนตนเอง พาหนะทางอากาศกำลังพุ่งทะยานอยู่ท่ามกลางนภาวิถี พาข้ามประเทศไทยแผ่นดินแห่งสุวรรณภูมิ มุ่งสู่ชมพูทวีปแผ่นดินแห่งอนันตกาล

---

[๑] สายการบินคาเธ่ย์แปซิฟิค (Cathay Pacific Airways)

[๒] สนามบินดอนเมือง

[๓] ปาริฉัตร ปาริชาต

นั่งนิ่งอยู่เช่นนั้นโดยมิได้สังเกตว่า ภายในตอนหัวของเครื่องบินอันเป็นที่นั่งนี้มีใครโดยสารนั่งร่วมมาบ้าง จนกระทั่งมีรถเข็นนำสิ่งของต่างๆ มาขาย จึงรู้สึกตัวและรู้สึกสบายใจขึ้นที่ได้เห็นมีเพื่อนสพรหมจารีเดินทางร่วมมาด้วยอีก ๔ องค์ คือ ๑. เจ้าคุณราชปัญญาเมธี เจ้าคณะจังหวัดยะลาแห่งวัดพุทธภูมิ จังหวัดยะลา ๒. เจ้าคุณสิริสารโสภณ เจ้าคณะอำเภอยะลา แห่งวัดสิริปุณณาราม จังหวัดยะลา ๓. หลวงพ่อทิม แห่งวัดช้างให้ จังหวัดยะลา และ ๔. พระครูญาณวิริยะ (อาจารย์วิริยัง) แห่งวัดธรรมมงคล ซอยปุณณวิถี อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร[๔] รวมเป็น ๕ ทั้งอาตมาภาพ

เราได้เริ่มปฏิสันถารสัมโมทนียกถาต่อกันและกันอย่างสนิท สำหรับฆราวาสที่นั่งร่วมในตอนเดียวกันก็มีคุณเอื้อ บัวสรวง ธบ. และเศรษฐศาสตร์-มหาบัณฑิต และนายกพุทธสมาคม จังหวัดสิงห์บุรี นายน่วม นันทวิชัย และคุณสุวรรณ เจามหาสุข ผู้อำนวยการเดินทางครั้งนี้

รถเข็นที่อาตมาภาพได้กล่าวข้างต้นนั้น เป็นรถขายของกระจุกกระจิกประจำเครื่องบิน มีหนังสือพิมพ์ ขนมกินเล่น และยาสูบซาเล็ม (Salem) ขายถูกมาก เพื่อนสพรหมจารีได้ซื้อกันองค์ละห่อสองห่อ สำหรับอาตมาภาพสูบไม่เป็น เลยไม่ต้องเสียสตางค์

พอเวลาประมาณ ๒๓.๐๐ น. เจ้าหน้าที่ประจำเครื่องบินได้มาบอกเราให้หมุนเข็มนาฬิกาย้อนหลัง เพราะเวลาของประเทศอินเดียช้ากว่าของประเทศไทยหนึ่งชั่วโมงเศษ นี่ก็เป็นสิ่งที่น่าคิด แม้แต่ประเทศที่เขตแดนชิดกัน ดังเช่นมลายู[๕] เวลาก็เร็วกว่าของเราถึงครึ่งชั่วโมง นี่คือวิถีของโลกย่อมหมุนเวียนเป็นไปต่างกันด้วยประการฉะนี้

เราได้นั่งสนทนากันมา จนเสียงพนักงานผู้หญิงบอกมาตามเครื่องขยายเสียงว่า เราข้ามประเทศพม่า[๖] แล้ว ในไม่ช้าก็จะถึงนครกัลกัตตา อะไรกันช่างเร็วแท้ๆ ความสะดวกสบายภายในลำตัวเครื่องบิน ทำให้เรารู้สึกว่าเหมือนกับ

---

[๔] กรุงเทพมหานคร เดิมเรียก จังหวัดพระนคร

[๕] ปัจจุบันคือประเทศมาเลเซีย

[๖] ปัจจุบันคือประเทศเมียนมา

ไม่ใช่นั่งในเครื่องที่กำลังลอยคว้างอยู่กลางหาว แต่มันเหมือนกับกำลังนั่งเล่นภายในบ้านบนพื้นดิน จะมีไหวตัวบ้างก็เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ต่อมาสักครู่ใหญ่เสียงก็บอกมาตามเครื่องขยายอีกว่า เรากำลังจะร่อนลงสู่สนามบินดัมดัมแห่งนครกัลกัตตา[๗] อยู่บัดนี้แล้ว ดูนาฬิกาขณะนั้นเป็นเวลา ๒๓.๑๕ น. (เวลาของประเทศไทยเป็น ๒๔.๒๐ น.)[๘] เมื่อพิจารณาระยะเวลาของการเดินทางแล้วในสมัย พ.ศ.๒๔๗๐ กับ พ.ศ.๒๕๑๐ ดูช่างต่างกันไกลแสนไกล สมัยนั้นถ้าจะเดินทางมาประเทศอินเดียก็ต้องกินเวลาเดินทางเป็นเดือน ๆ เกือบค่อนปีทีเดียว ถ้าจะไปโดยทางเรือเดินทะเลก็กินเวลาร่วมครึ่งเดือน เมื่อระยะทางก็ไกล เวลาก็ห่างต่างกัน เพราะฉะนั้น ชีวิตความเป็นไปของมนุษย์แต่ละท้องถิ่นแต่ละประเทศ จึงมีสภาพแตกต่างกันด้วยประการฉะนี้

เวลาเครื่องบินลงสนามลานวิ่ง อาตมาภาพมองดูทางช่องกระจก ดูไม่ค่อยเห็นมีแสงไฟสว่างแพรวพราวเหมือนกับสนามบินดอนเมืองของเราเลย และเมื่อเครื่องบินจอดสนิทและลงจากเครื่องบิน ความสว่างภายในบริเวณสนามบินก็ไม่สว่างกระจ่างแจ้งอย่างของเรา นี่คือความต่างกันระหว่างประเทศที่เป็นไทแก่ตนเองมาตลอดกาลนาน กับประเทศที่ถูกคนอื่นมาเป็นเจ้าเข้าครองเสียช้านาน[๙] ซึ่งคนไทยทุกคนจะต้องสำนึกในข้อนี้ให้ดี

เราพากันลงจากเครื่องบินเดินเข้าห้องพักผู้โดยสาร เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองและศุลกากร ทำการตรวจหนังสือเดินทางและสิ่งของต่าง ๆ ตามระเบียบการเข้าเมือง ตลอดจนการแจ้งเงินตราต่างประเทศที่ทุกคนได้นำติดตัวเข้าไป แต่การตรวจสิ่งของตลอดจนหนังสือเดินทาง และจำนวนเงินที่นำติดตัวเข้าไปนั้น คุณสุวรรณ เจามหาสุข ผู้อำนวยการเดินทางได้เป็นธุระจัดการให้โดยตลอด โดยที่ผู้เดินทางไปทัศนาจรทุกคนไม่ต้องไปจัดทำด้วยตนเอง

---

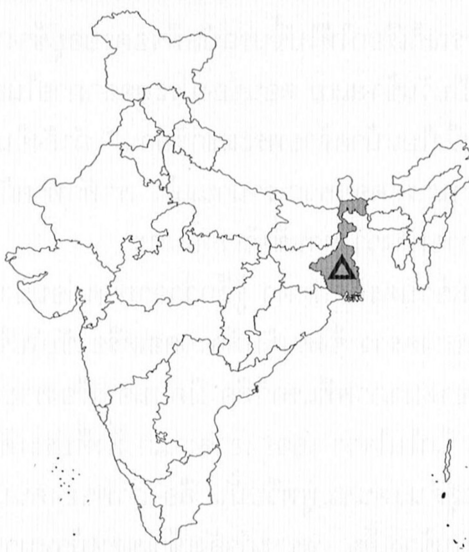
[๗] ในสมัยอาณานิคมอังกฤษนั้น เคยเป็นเมืองหลวงของอนุทวีปอินเดีย (รวมประเทศปากีสถานและประเทศบังกลาเทศ) ต่อมาย้ายเมืองหลวงไปกรุงเดลี

[๘] เวลาประเทศไทย GMT+๗ เวลาประเทศอินเดีย GMT+๕:๓๐ น. ดังนั้นเวลาทั้งสองประเทศห่างกัน ๙๐ นาที

[๙] การเป็นอาณานิคมของประเทศตะวันตก

นับว่าได้อำนวยความสะดวกให้เป็นอย่างดียิ่ง แต่สำหรับอาตมาภาพนั้นชอบกลและแปลกอยู่มากในเรื่องการแจ้งจำนวนเงินที่นำติดตัวเข้าไป จนทำให้มีเรื่องเอะอะกันบ้างอย่างขบขัน ในตอนที่อาตมาภาพจะออกจากประเทศอินเดียกลับเข้าเมืองไทย

ชื่อเดิม : เมืองกัลกัตตา (**कलकत्ता**, Calculta)
ชื่อปัจจุบัน : เมืองโกลกัตตา (**कोलकाता**, Kolkata)
เป็นเมืองหลวงของรัฐเบงกอลตะวันตก (**पश्चिम बंगाल**, West Bengal)
ส่วนเบงกอลตะวันออก (East Bengal) ปัจจุบันคือ ประเทศบังกลาเทศ



แผนที่ประเทศอินเดีย รัฐเบงกอลตะวันตก[๑๐]

---

[๑๐] ที่มา : Ministry of External Affairs, www.mea.gov.in/india-at-glance.htm

เรื่องมันเอะอะอย่างไรเอาไว้เล่ากันตอนท้ายของเรื่องนี้ ตอนแรก คุณสุวรรณ ก็มาเรียกเอาจำนวนเงินที่อาตมาภาพติดตัวไป ซึ่งอาตมาภาพเอง ก็ไม่ทราบว่าจำนวนเงินที่ติดย่ามไปนั้นมีเท่าไร เพราะไม่ได้นับ จึงดึงออกจาก ย่ามส่งไปให้ทั้งซอง คุณสุวรรณรับไปอึดใจเดียวเท่านั้นก็เอาส่งคืน พร้อมกับ พูดว่า *"หลวงพ่อเอาเก็บไว้เถอะ"* อาตมาภาพก็รับมามองดูหน้าคุณสุวรรณ เผื่อจะส่งหลักฐานอะไรมาให้บ้าง ก็ไม่เห็นมีอะไรส่งมาให้อีก อาตมาภาพไม่รู้ จะถามอะไร เพราะค่าที่ไม่เคยกับเรื่องพรรค์นี้ เลยคิดไปว่าคงจะเรียบร้อยแล้ว นี่แหละเรื่องมันจึงสนุกในตอนขากลับจริงๆ อาตมาภาพเอาตัวรอดโดยไม่ต้อง ถูกยึดเงินจนหมดตัวได้อย่างไร เอาไว้คอยดูกันต่อไป

เรานั่งคอยให้เจ้าหน้าที่ตรวจหนังสือเดินทางและสิ่งของ ประมาณ ๑ ชั่วโมงเศษ คุณสุวรรณก็เรียกให้ไปขึ้นรถบัสที่จอดรออยู่ข้างนอก เวลาย่างเข้า เกือบตี ๑ ขณะนั้นเป็นวันข้างแรม ตอนช่องประตูออกภายในสถานี อาตมาภาพ ได้พบภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งใบหน้าคล้ายพระแขกซีลอน[๑๑] กำลังยืนรออยู่ พอเจอหน้า เข้า ท่านก็ยิ้มบอกว่ามารอคอยพวกเรานานแล้ว เราทักทายกันในตอนแรกนี้นิด หน่อย มาทราบชื่อภายหลังว่า ท่านชื่อวิเวกนันทะ

รถบัสพาวิ่งเข้านครกัลกัตตา รู้สึกว่าอากาศค่อนข้างเย็นและมีหมอก ทึบขวางหน้ารถเป็นบางคราว ซึ่งคนขับต้องชลอเครื่องขับไปช้าๆ พอเข้าเขตใน ตัวเมือง สิ่งที่ปะตาอาตมาภาพทีแรกก็คือ มีคนนอนเรียงรายกันบนทางเท้าข้าง ถนนเกลื่อนไปหมด นึกในใจว่า เออ! เอาละนะ! สิ่งที่ประเดิมเป็นขวัญสายตา ครั้งแรกของการเข้าสู่ดินแดนชมพูทวีปนั้น คือ ภาพของคนนอนกันเกลื่อนข้าง ถนน ทั้งอากาศก็ค่อนข้างเย็น เพราะกำลังเข้าเขตหน้าหนาว แล้วต่อไปจะได้ พบเห็นอะไรอีก

ประมาณตี ๑ เศษๆ รถก็มาจอดหน้าโรงแรมขนาดใหญ่ชื่อ "เกร็ท อี๊ส-เทิร์น โฮเต็ล" (Great Eastern Hotel) แผนการเดินทางนำเที่ยวทัศนาจร ครั้งนี้ อาตมาภาพคิดว่าคุณสุวรรณ ผู้อำนวยการเดินทาง คงจะกำหนดไว้

---

[๑๑] ชาวศรีลังกา

เป็นอย่างดีแล้ว ฉะนั้น ทุกสิ่งจึงดูเป็นจังหวะรวดเร็ว ไม่เป็นที่ลำบากยุ่งยากแก่ผู้เดินทาง การจัดส่งผู้ทัศนาจรเข้าพักตามห้องเพียงไม่กี่นาทีก็เสร็จ อาตมาภาพได้ห้องเบอร์ ๓๒๖ ชั้น ๓ บน พักร่วมกับท่านอาจารย์วิริยังแห่งวัดธรรมมงคล พอจัดแจงเข้าห้อง ลูบหน้าลูบตัวเสร็จแล้ว นั่งสนทนากันพอสมควร แล้วจำวัด กำหนดเวลาตื่นตี ๕ น. เพราะนี่เวลาก็ล่วงเข้ามาตี ๒ กึ่งแล้ว คราวนี้ต้องมานอนบนโรงแรม ไม่ใช่ในวัดหรือในป่า มันเป็นการจำเป็นและต่างเมืองต้องอนุโลม ผ่อนสั้นผ่อนยาวไปตามกาลเทศะ

ชื่อเดิม : สนามบิน ดัม ดัม (दम दम, Dum Dum)
ชื่อปัจจุบัน : สนามบินนานาชาติ เนตาจี สุภาษ จันทร โบส
नेताजी सुभाष चंद्र बोस अन्तर्राष्ट्रीय हवाई अड्डा
Netaji Subhas Chandra Bose International Airport

เช้าวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ตื่นล้างหน้าแล้ว ประมาณ ๖ โมงเศษ ลงไปเดินเที่ยวดูอะไรต่ออะไรแถวหน้าโรงแรม รอเวลาอาหารเช้า รถรางอินเดียออกวิ่งแต่เช้าเหมือนกัน วิ่งค่อนข้างเร็วและไม่มีการคอยหลีก เพราะมีรางวิ่งขึ้นล่องคนละสาย ตัวรถเป็นเหล็กไม่เหมือนกับรถรางของบ้านเราที่ตัวรถทำด้วยไม้ คนขึ้นแน่นขนาดเกาะโหนกันทีเดียว การเกาะโหนไม่แพ้คนไทย แต่การโดดลงโดดขึ้นสู้คนไทยไม่ได้ เพราะรถรางที่อินเดียต้องจอดนิ่งคนจึงจะขึ้นจะลงได้ เพราะพนักงานกระเป๋ารถ (หรือที่เรียกว่า Collector - คอแลคเตอร์) คอยกำกับดูแลอยู่ ไม่ใช่อย่างของคนไทย รถกำลังวิ่งก็โดดลงอย่างมีลวดลาย แล้วยังยกย่องชมกันว่าแน่นัก แต่รถรางนี้เท่าที่อาตมาภาพได้จาริกไปหลายแห่งหลายเมือง ก็เห็นมีแต่ที่นครกัลกัตตาแห่งเดียวนี้เท่านั้น

ขณะที่ลงมาเดินดูความเป็นไปต่างๆ บนท้องถนนหน้าโรงแรม ยังเห็นคนนอนข้างถนนบนทางเท้ายังไม่ตื่นอีกหลายสิบ บางคนมีผ้าเก่าๆ ห่ม บางคนห่มด้วยกระดาษหลายสีหลายชนิดซ้อนทับกัน นึกตำหนิในใจว่า บ๊ะ!

ไอ้พวกนี้ขี้เกียจสิ้นดี มิไยใครจะเดินข้าม สายจนตะวันโด่ง ฉันก็ยังคงนอนเงียบคลุมโปงอยู่อย่างนั้น มองหาดูพวกขอทานที่มีผู้เขียนหลายคนบอกว่าขอทานอินเดียช่างมากจริงๆ จนหลีกแทบไม่พ้น ยังไม่เห็นปะสายตาเลย หรือว่าไอ้พวกที่กำลังนอนอย่างสบายอารมณ์นี่จะเป็นขอทานเสียละกระมัง? หันกลับเดินมาทางด้านขวาจนถึงปากซอยถนนข้างโรงแรม มีพ่อค้าขายหมากพลูอยู่เจ้าหนึ่ง มีพลูใบงามๆ เต็มกระจาด อันที่จริงก็เป็นธรรมดาของมนุษย์ ย่อมมีทั้งคนขี้เกียจและคนขยัน คนที่ชอบตื่นเช้า และคนที่ชอบนอนตื่นสาย เหมือนกันทั้งนั้น ไม่ว่าเมืองเขาเมืองเรา

อาตมาภาพลืมบอกไปว่า ขณะนั้น อาตมาภาพกำลังเคี้ยวหมากที่ญาติโยมได้จีบถวายไปจากเมืองไทยและอาตมาภาพก็ไม่คิดว่าทางอินเดียเขาจะนิยมกินหมากอย่างคนไทยเหมือนกัน ฉะนั้น พอเจ้าพ่อค้าขายหมากเห็นอาตมาภาพเข้าเท่านั้น ก็เรียกให้ซื้อหมากเป็นภาษาของแขก โดยเข้าใจไปตามอาการที่ชี้ไม้ชี้มือไปที่ของที่แกขาย อาตมาภาพก็ทำกริยาใบ้เช่นเดียวกัน บอกว่าของอาตมาภาพก็มีแล้ว และแก้ห่อหมากให้แกดู เมื่อแกเห็นพลูจีบหมากสดที่เจียนเป็นคำๆ กานพลูและยาฝอย แล้วมองดูปากอาตมาภาพที่กำลังเคี้ยว แกก็ยิ้มพยักหน้าหงึกๆ แล้วก้มหน้าก้มตาหยิบพลูป้ายปูนสีเทาๆ แล้วหยิบอะไรต่อมิอะไรวางลงบนพลู

หมาก ภาษาฮินดีเรียกว่า ปาน (पान, Paan)

เท่าที่สังเกตดูเห็นมี ๑. หมากสงที่หั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ๒. เครื่องขมิ้น ๓. หญ้าฝรั่น ๔. ยี่หร่า และ ๕. เกล็ดขาวๆ (ถามภายหลังว่าเป็นขัณฑสกร) เสร็จแล้วก็พับไปพับมาเป็นรูปสามเหลี่ยมยื่นส่งให้ อาตมาภาพไม่รับบอกว่ามีแล้ว แกก็ทำไม้ทำมือบอกว่า ไม่เป็นไร ไม่เอาสตางค์ ลองกินดู พร้อมกับแบมือขอหมากจากอาตมาภาพ ผลที่สุดเราก็ยื่นหมูยื่นแมวแลกเปลี่ยนกัน แกชี้มือขอให้อาตมาภาพลองฉันดู พลางตาคอยจับมองดู พออาตมาภาพเคี้ยวแกก็หัวเราะ แต่พออาตมาภาพหันไปบ้วนน้ำหมากปริ๊ดลงในท่อข้างถนน แกเอะอะโบกไม้โบกมือ

(ไม่ใช่เพราะกลัวถนนเปื้อน เทศบาลจะจับอย่างบ้านเรา) ทำอาการบอกว่า อย่าบ้วนๆ กลืนกินได้ อาตมาภาพก็ลองทำอย่างแกว่า ก็จริงของแก น้ำหมากแขกหวานมันอร่อยดี ดังนั้น ตั้งแต่นั้นมาก็ได้ความรู้ว่าเมื่อซื้อหมากแขกกิน ไม่ต้องบ้วนน้ำหมาก กลืนกินได้เลย ยิ่งเคี้ยวยิ่งอร่อย จะบ้วนก็ต่อเมื่อมีน้ำหมากมากเกินไปเท่านั้น แต่สำหรับหมากของบ้านเราจะกลืนประเดิมอย่างนั้นไม่ได้ เพราะเครื่องผสมผิดกันไกล ผลที่สุดอาตมาภาพก็ทำใบ้อธิบายให้พ่อค้าผู้อารี หรือจะเรียกว่าเพื่อนคนแรกในชมพูทวีปก็ได้ ว่าสำหรับหมากของอาตมาภาพที่ให้ไปนั้นต้องบ้วนน้ำหมากทีแรกเสียก่อน แล้วทีหลังจะกลืนจะกินก็ได้ แกรู้เรื่องก็หัวเราะพับพลูส่งมาให้อีก ๓-๔ คำ อาตมาภาพเลยยกห่อหมากของอาตมาภาพให้แกหมด แล้วก็กลับเข้าโรงแรมเพราะได้เวลาอาหารเช้า ไม่ทราบว่าหมากของเราแกจะรู้สึกอร่อยหรือไม่อย่างไร

พูดถึงเรื่องอาหารในแดนชมพูทวีปหรืออินเดียนี้ ส่วนมากเป็นอาหารประเภทถั่ว ผัก แป้ง หัวผักกาด หัวมัน นมสด นมส้ม และเนยใส เครื่องขมิ้น แป้งทอดที่ทางเมืองเราเรียกว่า โรตี นั้น ทางอินเดียเขาเรียกว่า จาปตี ถ้าแผ่นเล็กขนาดจานรองถ้วยน้ำชา เรียกว่า ปูริ มีทั้งอย่างทอดและอย่างปิ้ง ทั้งนี้ก็เพราะชนชาวฮินดูซึ่งเป็นเจ้าของประเทศนั้น บริโภคอาหารประเภทนี้ จะมีอาหารประเภทเนื้อสัตว์และปลาเป็นส่วนน้อย คะเนเอาว่าประชาชนอินเดีย ๗๐ ส่วนบริโภคอาหารผัก นอกนั้นบริโภคอาหารเนื้อสัตว์ สำหรับโรงแรมใหญ่ๆ และตามสถานีรถไฟ มีอาหารให้เลือกกินได้ทั้งสองอย่าง คืออาหารประเภทผัก และประเภทเนื้อสัตว์ ฉะนั้น ห้องอาหารตามสถานีรถไฟใหญ่ๆ เขามีป้ายบอกไว้ว่า VEGETARIAN (อาหารประเภทผัก) และ NON VEGETARIAN (อาหารประเภทเนื้อสัตว์)[๑๒] ในนครกัลกัตตามีร้านอาหารจีนเพียง ๒-๓ ร้านเท่านั้น

ปูริ (पूड़ी, Puri) เป็นอาหารทั่วไป ทำจากแป้งสาลี

---

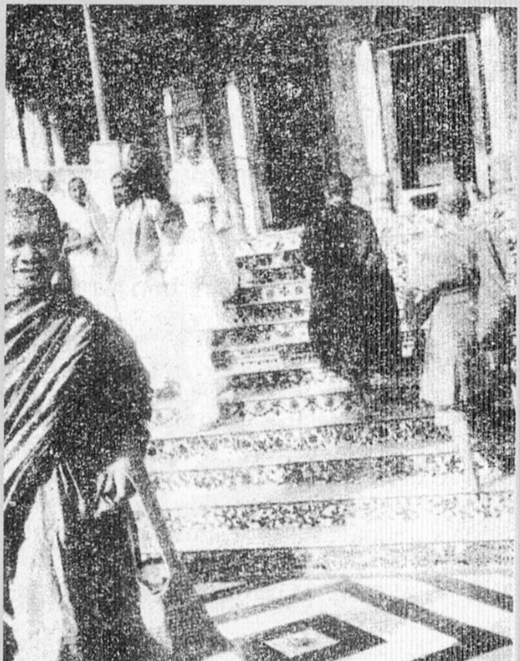
[๑๒] ป้ายหน้าร้านอาหาร อาจจะใช้อักษรย่อแทน คือ Veg. และ Non-Veg. ส่วนอาหารประเภทเนื้อสัตว์ทั่วไป เน้นไก่ แพะ ปลา ชาวฮินดูทั่วไปไม่ทานทั้งเนื้อวัวและเนื้อหมู

เสร็จจากอาหารเช้าแล้ว คุณสุวรรณฯ ก็พาขึ้นรถบัสพิเศษไปชมวัดของศาสนาเชนและวังวิคตอเรีย จนถึงเวลาเกือบเพล จึงได้พาคณะไปที่ร้านขายอาหารจีนที่ถนนปาร์คสตรีท (Park Street) ชื่อ วัลดอรฟ (Waldorf) เจ้าของร้านเป็นชาวฮ่องกง ดูอากัปกิริยาคุ้นเคยกับคุณสุวรรณฯ ดี สำหรับอาตมาภาพฉันเครื่องดื่ม อีก ๔ องค์ฉันเพล เสร็จจากอาหารเพลแล้วอาตมาภาพก็กลับโรงแรม ส่วนนอกนั้นไปชมตลาดและซื้อของตามอัธยาศัย ตามกำหนดคณะเราจะขึ้นรถไฟไปเมืองคยา เวลา ๒๐.๐๐ น. คืนนี้

เวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น. นั่งรถแท็กซี่จากโรงแรมเกร็ทอีสเทิร์นไปสถานีรถไฟเฮาร่า (HOWRA) ตู้รถของคณะเราจอดเทียบอยู่ที่ชานชาลาหมายเลข ๖ หรือ ๙ จำไม่ได้เสียแล้ว พอเวลา ๒๐.๐๐ น. ตรง รถเคลื่อนขบวนออกจากสถานีเฮาร่า เมืองกัลกัตตา คืนนี้จำวัดกันในรถ หลับบ้างตื่นบ้างไปตลอดทาง



ภายในโบสถ์ของศาสนาเชน อาตมาภาพยืนถือไม้เท้า ถัดไป หลวงพ่อทิม และคุณเอื้อ บัวสรวง ส่วนสุภาพสตรีที่ยืนนั้น คือ คุณราศรี อัศวนนท์



กำลังขึ้นบันไดวิหารศาสนาเชน นครกัลกัตตา อินเดีย
อาตมาภาพห่มดอง ถือไม้เท้า ท่านวิเวกนันทะเดินนำหน้า
ท่านอาจารย์วิริยังกำลังหัวเราะให้กล้องชักรูป



หน้าวังวิคตอเรีย กรุงกัลกัตตา

อาตมาภาพห่มดอง ถือไม้เท้า ทางขวาคือหลวงพ่อทิม วัดช้างให้ ข้างหลวงพ่อทิม คือท่านวิเวกนันทะ หลังอาตมาภาพ คือ เจ้าคุณสิริสารโสภณ หลังเจ้าคุณสิริสารโสภณ คือ ท่านอาจารย์วิริยัง วัดธรรมมงคล ส่วนที่มองเห็นแต่ศีรษะรำไร นั้นคือท่านเจ้าคุณราชปัญญาเมธี ส่วนฆราวาสที่กำลังก้าวขายาวเดินนั้น คือ คุณเอื้อ บัวสรวง

เมืองฮาวรา (हावड़ा, Howrah) รัฐเบงกอลตะวันตก
เป็นที่ตั้งของสถานีรถไฟที่มีขนาดใหญ่และเก่าแก่แห่งหนึ่ง
ของประเทศอินเดีย สร้างขึ้นในยุคอาณานิคมอังกฤษ

อันที่จริงรูปร่างรถไฟของอินเดียใหญ่โตกว่าของเรา เห็นรถไฟในอินเดียแล้วมาเทียบกับของเรา ดูมันเล็กคล้ายเด็กอายุ ๑๐ ขวบ ยืนเคียงหนุ่มอายุ ๒๐ รถของเขา ดังเช่นตัวรถจักรมันสูงใหญ่มหึมาจริง ๆ รถโบกี้นั่งกว้างขวาง รางกว้างในราว ๑ เมตรครึ่ง ตัวรถโบกี้โดยสารก็ไม่เหมือนของเรา คือตู้ใครตู้มัน ไม่มีช่องประตูเดินถึงกันตลอดขบวนดังเช่นรถไฟในเมืองเรา อย่างนี้นับว่าไม่ดีและไม่ปลอดภัย เพราะมีเหตุอะไรฉุกเฉินเกิดขึ้นก็ไม่สามารถจะช่วยเหลืออะไรกันได้ ดังเช่นเคยมีเรื่องฆาตกรรมบนรถไฟ กว่าจะรู้เรื่องว่ามีการฆ่ากันตายบนรถไฟ ก็ต่อเมื่อรถถึงสถานีปลายทาง คนโดยสารลงกันหมดแล้ว และคนงานขึ้นไปทำความสะอาดบนรถ จึงได้พบเข้า ศพนอนตายมาหลายชั่วโมง ตายเมื่อใด เรื่องเกิดขึ้นที่สถานีไหน ใครเป็นคนร้าย ไม่รู้เรื่องกัน จับมือใครดมไม่ได้ นี่เป็นความไม่ดีอย่างยิ่งอย่างหนึ่ง สายสัญญาณสำหรับดึงบอกเหตุฉุกเฉินก็ไม่มีเจ้าพนักงานรักษารถ (พ.ร.ร.) จะพบเห็น ก็ต่อเมื่อรถหยุดตามสถานีเท่านั้น

ทีนี้หันมาพิจารณาหน้าต่างรถก็ทำถึง ๔ ชั้น (ของเราเพียง ๒ ชั้นเท่านั้น คือ บานกระจก และบานเกล็ด) คือ ชั้นนอกทีเดียวเป็นลูกกรงเหล็ก ชั้นที่ ๒ เป็นลวด (มุ้งลวด) ชั้นที่ ๓ เป็นบานเกล็ดไม้ ชั้นที่ ๔ เป็นกระจก ทั้ง ๓ ชั้นนี้ใช้ดึงขึ้นลงอย่างของเรา การที่ต้องมีลูกกรงเหล็กหน้าต่างนั้น ก็เพื่อกันการฉกของ เขาเล่ากันว่าพวกที่เดินเมียงมองอยู่ข้างนอก มีพวกขอทานเป็นตัวนำ ฉกไวนัก แล้วก็ฉกขณะรถกำลังเคลื่อนออกเสียด้วย จึงไม่มีทางจะเอาคืนมาได้เลย ถ้าขืนโดดรถลงไปวิ่งตามก็มีหวังตกรถหน้าแห้งเท่านั้น

สำหรับเชื้อเพลิงรถไฟใช้ถ่านหิน เวลารถวิ่งมันปลิวเข้ามาภายในห้องเป็นละอองเต็มไปหมด ต้องชักหน้าต่างกระจกขึ้น การชมวิวข้างทางรถไม่ค่อยมีอะไรน่าดูนัก ต้นไม้ต้นไร่ ท้องแม่น้ำ พื้นดิน ก็ไม่ค่อยสดชื่นเหมือนของเรา ความเร็วของรถที่ใช้จักรนั้นเร็วกว่าของเรามากทีเดียว คือวิ่งเร็วกว่า ๗๐-๘๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง ทั้งไม่มีการเหวี่ยงการสั่นเป็นเจ้าเข้าอย่างของเรา จะดื่มน้ำดื่มกาแฟ ก็ไม่ต้องคอยจดจ้องอยู่ที่ริมฝีปากอย่างของเรา เวลาเดินก็ไม่ต้องเซเกาะทางโน้นทีทางนี้ที นี่คือความต่างกัน

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

ท่านชื่ออะไร	*อ๊าบนามเกียแฮ*
ผมชื่อ.....	*ฮัมรานาม.....*
ท่านสบายดีหรือ	*อ๊าบประสันแฮ*
ครับ สบายดี	*ยีฮ่า*
คุณมาจากไหน	*อ๊าบกาหาเซแฮ*
ท่านมาจากประเทศไหน	*อ๊าบราเด่ดกาหาแฮ*
ผมมาจากประเทศไทย	*ฮัมไทแลนเซ่*
สวัสดี - *นมัสเต้*	ไหว้ - *นมัสการ*
ขอบใจมาก - *บฮุ่ดทันยวาล*	ดีมาก - *อ๊าททาฮาน่า*
สวยงาม - *ซุลดัล*	นิดหน่อย - *โทล่า*
ดี ถูกต้อง ใช่ - *ทิ๊ก*	ไม่มี ไม่ใช่ - *นะฮี*



๒ ๒

ถึงเมืองคยา เข้าวัดไทยพุทธคยา ครั้งที่ ๑

รถเข้าเทียบชานชาลาสถานีเมืองคยาเวลาประมาณ ๗.๐๐ น. ของเช้าวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๐๗ ลงจากรถไฟมาขึ้นรถบัสคันใหญ่ ซึ่งกำลังจอดรอรับอยู่หน้าสถานี รถออกวิ่งไปตามถนนซึ่งเป็นทางตัดตรงไปยังพุทธคยา วิ่งไปได้ประมาณ ๕ นาที ก็มาถึงสถานีรถบัส เจ้าคนขับหยุดรถลงไปพูดอะไรต่อมิอะไรกับคนข้างล่าง เห็นเดินเข้าเดินออก พวกเราก็รออยู่ ไม่ทราบว่ามันพูดเรื่องสลักสำคัญอะไรของมัน ดูท่าจะไม่ได้เรื่อง จนอุบาสกท่านหนึ่งในคณะเดินทางของเราทนดูทนฟังอยู่ไม่ได้ ก็เอะอะขึ้นว่าจะจอดอยู่หรือจะไปก็บอกมาให้รู้เรื่อง เพราะเวลาชักจะสาย และท้องของทุกคนก็ชักจะหิวขึ้นมาบ้างแล้ว นั่นแหละเจ้าคนหน้าใหม่ก็ขึ้นมาขับรับช่วงแทนต่อไป

เรื่องของแขกชาวอินเดียนี่ก็แปลก เรื่องนิดเดียวแทนที่จะพูดกันเพียงคำสองคำก็น่าจะรู้เรื่อง มันกลับพูดกันไปพูดกันมาต่อความยาวสาวความยืดเป็นชั่วโมงๆ และเรื่องที่พูดเมื่อตะกี้ได้ความว่าเพียงการเปลี่ยนตัวคนขับเท่านั้น เรื่องง่ายๆ แท้ๆ ยังเป็นถึงเพียงนี้ ถ้าเป็นเรื่องใหญ่ๆ จะทำอย่างไร ถ้าเป็นคนไทยน่ะหรือ ลงแบบนี้ก็ผัวะผะไปนานแล้ว นิสัยคนไทยผิดกับแขกไกลลิบทีเดียว



แผนที่ประเทศอินเดีย รัฐพิหาร[๑๓]

รัฐพิหาร
ไทยเรียก พิหาร แต่อินเดียออกเสียงตามภาษาฮินดี บิฮาร (बिहार, Bihar)
เมืองหลวงประจำรัฐ คือ เมืองปัฏนา (पटना, Patna)
และทางทิศเหนือของรัฐพิหารติดต่อกับประเทศเนปาล

(เรื่องทำนองนี้อาตมาภาพได้พบมากับตาตัวเอง ไหนๆ เล่าแล้ว ก็ขอยกเอามาเล่าเสียเลย เพราะมันขำสิ้นดี คือที่กรุงเดลลีตอนขากลับ ตอนเย็นอาตมาภาพออกจากที่พัก ออกไปเดินดูอะไรเล่นที่แถวหน้าสถานีนิวเดลลี บังเอิญเจอเจ้าอาบังรถม้าตัวดำด้วยกันกำลังทะเลาะกันเสียงลั่นถนน คนก็มุงดูกันเต็มแบบ

[๑๓] ที่มา : Ministry of External Affairs

ไทยมุง แต่นี่แขกมุง มันทะเลาะกันพลางต่างก็เอามือจับเสื้อที่บ่า ไอ้คนอ้วนกว่าคว้าหน้าอกเสื้อไอ้คนสูงแต่ล่ำกว่า ดึงกันไปดึงกันมา แล้วก็เอาฝ่ามือเสยหน้ากัน นึกในใจว่าดูแขกต่อยกันสักทีจะเป็นยังไง แต่ตั้งครึ่งชั่วโมงก็ไม่เห็นมันซัดกันสักผัวะ พอมีคนเข้ามาห้าม ดูเหมือนจะเป็นเจ้าของร้านขายของข้าง ๆ นั้น ถึงไม่ห้ามมันก็ต้องเลิก เพราะดูมันตะเบ็งเสียงจนเหนื่อยไปด้วยกันทั้งคู่ ส่วนเจ้าคนที่เข้าห้ามดูทำท่าทำทางคล้ายกับว่าข้านี่สำคัญกว่าไอ้สองคนนั่นค่าที่ทำให้เลิกทะเลาะกันได้ ดู ๆ แล้วก็อดหัวเราะไม่ได้จนพวกแขกมุงหันมาดู นี่เรื่องเกล็ดขำ ๆ ในเมืองแขก)

ดู ๆ ก็น่าเบื่อเหมือนกัน แต่ก็ดีไปอย่างที่ในประเทศอินเดียข่าวหนังสือพิมพ์เรื่องฆ่ากันตาย เรื่องปล้น เรื่องยิงตัวตาย ผูกคอตาย ตายในโรงแรม อะไรทำนองเทือกนี้ ซึ่งในบ้านเมืองเรามีเป็นประจำวัน ในอินเดียหาอ่านทำยายาก และที่นี้หวนกลับมาคิดดูอีกทีที่กองทหารจีนแดงรุกเข้าตีเอาดินแดนอินเดีย รุกเอา ๆ เข้าไปเป็นหมื่น ๆ ตารางกิโลเมตร[๑๔] กว่าทางอินเดียจะต้านไว้หยุด ก็คงเห็นจะเป็นเรื่องมัวแต่พูดกันไปรายงานกันมานี่เองกระมัง เขตแดนจึงถูกพวกแดงพังเข้าไปถึงขนาดนั้น นี่ก็เป็นตัวอย่างที่ควรสังวรระวังให้จงมากทีเดียว พูดไปพูดมาทำไมเรื่อยเปื่อยเข้ามาการบ้านการเมืองไปได้ ไม่เอาละหันเข้าเรื่องดีกว่า

ทิวทัศน์สองข้างทางที่รถพาวิ่งมานั้นเป็นทุ่งนาโล่ง ๆ ไม่มีอะไรที่พอจะให้ชมชื่นตา บ้านแบบกระท่อมดินมีเป็นหย่อม ๆ ประกอบด้วยกองฟางและวัว ภายในตัวเมืองคยามีสภาพอย่างไรก็ยังไม่รู้ เห็นแต่ที่แถวหน้าสถานีรถไฟเมื่อกี้แวบเดียวเท่านั้น รู้สึกว่าไม่เห็นมีตึกสมัยใหม่เลย จะต้องกลับมาเที่ยวดูอีกครั้ง

รถถึงวัดไทยพุทธคยา เวลา ๘.๔๐ น. แลเห็นพระอุโบสถงามสมตัว แต่เมื่อแลดูช่อฟ้าแล้วก็เกือบทำให้หมดงาม บริเวณวัดกว้างขวาง กุฏิปลูกแบบตึกแถวมีเฉลียงเดินตลอด มีมุขเฉลียงสำหรับรับรองทั้งซ้ายขวา ขณะนั้น เจ้าคุณเทพ-วิสุทธิโมลี เจ้าอาวาส ได้ออกมาต้อนรับ และได้นำพวกเราเข้าสู่มุขรับรอง

---

[๑๔] ความขัดแย้งชายแดนระหว่างจีนกับอินเดีย (Sino-Indian Border Conflict) เมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๕

ด้านซ้าย พร้อมทั้งสั่งให้พระภิกษุจัดแจงห้องพัก อาตมาภาพและอาจารย์วิริยังพักรวมกันในห้องเบอร์ ๖ หลังจากจัดแจงบาตร กลด เข้าวางไว้เรียบร้อยแล้ว คุณน่วมศิษย์ติดตามของอาจารย์วิริยัง พร้อมทั้งอุบาสกอุบาสิกาจัดอาหารมาให้ฉัน เพราะเราฉันหนเดียว ฉะนั้น จึงฉันอาหารหนัก ไม่ฉันข้าวต้ม

ฉันเสร็จแล้วออกไปที่ห้องรับรอง เห็นเจ้าคุณเทพวิสุทธิโมลี นั่งสนทนาอยู่กับเจ้าคณะจังหวัดยะลาพร้อมทั้งองค์อื่นๆ และมีคุณเอื้อ บัวสรวง กำลังจดลงบัญชีรับเงินบำรุงวัดจากชาวคณะจาริกแสวงบุญ อาตมาภาพเห็นเป็นโอกาสจึงได้บริจาคไป ๓๐ ดอลล่าร์อเมริกัน (คิดเป็นเงินไทย ๖๐๐ บาท) ที่บริจาคเช่นนี้มิใช่อวดรวย อันที่จริงภิกษุย่อมไม่มีทรัพย์ ไม่สะสม ปัจจัยเงินทองที่มีติดมาก็เพราะศิษย์และญาติโยมทั้งหลายได้บริจาคถวายมาเพื่อผลบุญคนละมากบ้างน้อยบางตามกำลัง ก็เมื่อปัจจัยเหล่านั้นได้ถวายเป็นทานมา เราก็บริจาคเป็นทานไปในเนื้อนาบุญแห่งพระพุทธศาสนา ทั้งศิษย์และญาติโยมทางเมืองไทยก็ได้ชื่อมีส่วนในการกุศลนี้ด้วยทุกคน เช่นนี้ก็ย่อมชอบด้วยเหตุและผลมิใช่หรือจะห่วงเก็บให้หนักย่ามไปทำไม

ครั้นพูดจาสนทนากันพอหอมปากหอมคอแล้ว ก็พากันออกจากวัดเพื่อไปสักการะต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งห่างจากวัดประมาณ ๒ กิโลเมตรเศษ บริเวณต้นพระศรีมหาโพธิ์อยู่ต่ำลงไปจากทางเดินประมาณเกือบ ๓ เมตร มีบันไดซีเมนต์ขนาดกว้างสำหรับเดินลง เห็นแล้วทำให้นึกว่า อะไรกันนี่ แผ่นดินครั้งพุทธกาลกับแผ่นดินสมัยปัจจุบันลึกกว่ากันถึงขนาดนี้เทียวหรือ และในพระสูตรต่างๆ ที่กล่าวไว้ว่า ในระยะพุทธันดรหนึ่ง ผืนแผ่นดินได้หนาขึ้นโยชน์หนึ่ง ก็คงจะเป็นความจริง ก็จะไม่จริงอย่างไร นี่ห่างกันเพียงสองพันปีเศษ ยังหนาสูงขึ้นร่วม ๓ เมตร ก็ถ้าต่อไปอีกสองพันปีเศษมิปาเข้าไปตั้ง ๖-๗ เมตรหรือ?

เราถอดรองเท้าไว้ที่เชิงบันไดชั้นล่างโดยมีคนเฝ้ารักษา แล้วก็พากันเดินลงไป ขณะนั้นมีพรมเสื่อทอปูสำหรับเดินตลอดจนถึงองค์พระเจดีย์ ถามได้ความว่าพรมเสื่อทอผืนนี้ นายอูนุ นายกรัฐมนตรีพม่า ถวายเป็นพุทธบูชา พวกเราเดินตรงเข้าไปในช่องพระเจดีย์ ซึ่งมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ภายในบนแท่นสูง หน้าตักกว้างประมาณ ๒ ศอก

ตรงปากประตูทางเข้าพระเจดีย์ มีพระธิเบตกำลังทำการกราบสักการะอยู่อย่างตั้งอกตั้งใจ ผิดกับการกราบของเราอย่างไกลลิบ คือ ยืนตรงพนมมือแล้วทรุดตัวลง สองมือยันพื้นไถลลื่นไปข้างหน้าจนตัวลงนอนคว่ำเหยียดยาวสองแขนเหยียดตรงไปทางศีรษะ แล้วก็หดตัวลุกขึ้นยืนใหม่ในท่าเดิม ทำอย่างนี้เรื่อยไปไม่หยุด จะเป็นกี่สิบครั้งกี่ร้อยครั้งแล้วแต่จะกำหนด บางองค์ตั้งร้อยครั้งสองร้อยครั้ง ซึ่งแล้วแต่กำลังใจศรัทธาที่ซึบซาบดื่มด่ำอยู่ในใจ เพราะเหตุที่ต้องกราบอย่างนี้ทุกองค์ จึงต้องทำกระดานปูรองและมีเบาะรองมือ (นี่สำหรับการกราบที่ไม่เคลื่อนที่ แต่ถ้าเคลื่อนที่เป็นอันไม่มีอะไรรอง ผ้าผ่อน มือไม้ หน้าอกหน้าใจ เลอะเปรอะไปหมด แต่เรื่องเลอะเปรอะไม่ต้องคำนึง) เมื่อพินิจพิจารณาให้ไกลให้ลึกแล้ว ก็ทำให้น่าเลื่อมใสและเห็นใจในความศรัทธาอย่างยิ่ง พวกนี้เป็นพวกศรัทธาธิกะนำหน้าเป็นใหญ่เป็นประธาน ฉะนั้น เรื่องที่จะรังเกียจฝุ่นละอองการเปรอะเปื้อนจึงเป็นอันไม่มีในสารบบของพระธิเบต อาตมาภาพได้เคยเข้าไปยืนใกล้ ๆ ได้ยินเสียงภาวนาพึมพัมอยู่ในลำคอว่า *"โอม มานี ปัทหะมี ฮุม! โอม มานี ปัทหะมี ฮุม! โอม มานี ปัทหะมี ฮุม!"* ดังนี้ ไม่ทราบว่าแปลว่าอะไร แต่เข้าใจว่าคงมีความหมายดีแน่ เพราะน้ำเสียงที่ภาวนานั้นเป็นเสียงทุ้มต่ำสม่ำเสมอไพเราะ อาตมาภาพมองดูแกแล้วยิ้มด้วยความเห็นใจและไมตรีแกก็ยิ้มตอบอย่างฉันทมิตรทั้ง ๆ ที่กำลังทำการกราบอยู่อย่างนั้น เออ! นี่แหละคือ พุทธานุภาพ และพุทธคุณ

เราเข้าไปยืนรวมกันเบื้องพระพักตร์พระพุทธปฏิมา คณะอุบาสกอุบาสิกาผู้จาริกแสวงบุญยืนรวมกันอยู่เบื้องหลัง ครั้นแล้วเจ้าคุณปัญญานันทะก็ได้นำสวดมนต์รำลึกถึงพระพุทธคุณ (อาตมาภาพลืมบอกไปว่า เจ้าคุณปัญญานันทมุนีได้ไปอยู่ที่วัดไทยก่อนหน้าพวกเราไปหลายวันแล้ว) พวกเราทั้งพระทั้งฆราวาสต่างก็ตั้งใจสวด เพราะต่างก็ดูเหมือนมีความสำนึกอย่างเดียวกันว่า มีโอกาสน้อยนักที่จะได้มายืนอยู่ในปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์และสำคัญอย่างยิ่งในพระศาสนาเช่นนี้ มีคนไทยชาวพุทธกี่คนนักที่จะได้มีโอกาสมาพบเห็นสถานที่อันประเสริฐเป็นทัสสนานุตตริยในชั่วชีวิตของแต่ละคน

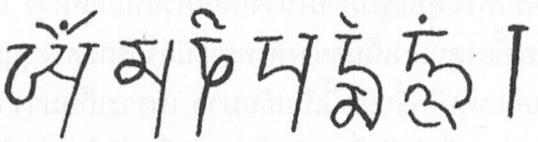
เมื่อสวดเสร็จแล้วก็พากันออกมาภายนอก ตั้งขบวนเดินเวียนทักษิณาวัฏองค์พระเจดีย์เป็นพุทธบูชา ปากและใจก็เจริญภาวนาพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ จนครบ ๓ รอบ เสร็จแล้วก็พากันมายืนรวมอยู่ที่ใกล้ฐานประดิษฐ์ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ถึงแม้ต้นโพธิ์ที่ยืนตระหง่านอยู่เบื้องหน้าเรานี้จะมิใช่ต้นเดิมที่พระบรมครูเจ้าของเราประทับนั่งบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณก็จริง และแม้จะเป็นหน่อเชื้อสายที่ปลูกขึ้นเป็นครั้งที่ ๔ หรือที่ ๕ ก็ตาม ก็ยังนับว่าอยู่ในเชื้อสายหน่อเดียวกับต้นเดิมนั่นเอง และข้อสำคัญยิ่งอยู่ที่ว่า สถานที่ตรงนี้เป็นสถานที่ทรงประทับนั่งชำนะสรรพกิเลสมาร และเป็นสถานประทับนั่งลับวชิราวุธฟาดฟันประหารห่วงรัดรึงชีวิตทั้ง ๑๒ ห่วง ให้ขาดสะบั้นทำลายสลายลง ข้อสำคัญอยู่ที่ตรงนี้เท่านั้น ตรงโคนต้นมีแท่นโบกซีเมนต์ ๑ แท่นอันเป็นเครื่องหมายแห่ง *"อปราชิตปลฺลงฺเก... ฯลฯ"* รอบบริเวณต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทางการอินเดียเขาทำรั้วกันไว้เพื่อมิให้คนอันเป็นสัตว์บาปล่วงเกินเข้าไปทำความเปรอะเปื้อนเสียหายแก่สถานที่อันสูงส่งศักดิ์สิทธิ์เช่นนั้น ภายใต้ร่มเงาแห่งพระศรีมหาโพธิ์ ไม่ปรากฏว่ามีใบโพธิ์หล่นแม้แต่ใบเดียว ได้ทราบว่าถูกเก็บเตียนหมดและผู้ที่คอยเฝ้าเก็บอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ก็คือพระธิเบตที่ได้มาอยู่เป็นประจำ ณ ที่นั้น

ขณะที่พวกเราทั้งพระทั้งคฤหัสถ์กำลังทำการสักการะอยู่นั้น อาตมาภาพก็ถือโอกาสแอบเข้าไปนั่งจนชิดมุมระหว่างพระเจดีย์และฐานบริเวณต้นพระศรีมหาโพธิ์ เข้าสมาธิจิตหน่วงน้อมถึงพระพุทธคุณเป็นบาทฐาน จนใกล้เวลาที่คณะจะลาออกจากสถานที่นั้น จึงได้ออกจากสมาธิ

พวกเรากราบนมัสการลาออกจากบริเวณต้นพระศรีมหาโพธิ์ แล้วเดินดูสถานที่รัตนจงกรม แล้วเดินขึ้นบันไดกลับออกทางเก่า ข้ามถนนตรงไปชมวัดธิเบต ซึ่งตั้งอยู่ห่างพระเจดีย์ประมาณ ๓๐๐ เมตร บริเวณภายในสองข้างเป็นกุฏิตึกแถวสำหรับพระอาศัย ตรงกลางเข้าไปเป็นตึกที่ประดิษฐานพุทธปฏิมาแบบมหายาน และที่สำหรับบูชาและสวดมนต์ เดินเลี่ยงอ้อมไปทางซ้ายข้างหลังตึกกลางก็ถึงโรงหอหลักพระธรรม สถานที่แห่งนี้ของเขาก็แปลกน่าดู ทำให้

ต้องนึกไปว่าแม้แต่ในพระศาสนาเดียวกัน ความนึกคิด ความประพฤติปฏิบัติ ตลอดจนการสักการบูชาและความเชื่อก็ผิดแผกแตกต่างกัน

ตัวอย่างดังเช่นหอหลักธรรมนี้ คือ ตรงกลางโรงหอมีเสาหลักทองเหลืองขนาดสูงใหญ่หมุนได้รอบตั้งอยู่หนึ่งเสา รอบ ๆ เสาหลักพระธรรมมีห่วงทองเหลืองสำหรับจับหลายห่วง เวลาพระภิกษุหรือผู้ที่ศรัทธาเข้าไป ก็ตรงเข้าไปจับห่วงเดินหมุนเสาหลักธรรมนี้ และในพื้นตัวเสาหลักพระธรรมทองเหลืองนั้น ก็มีอักษรภาษาธิเบตจารึกเต็มไปหมด เมื่อพินิจพิจารณาอย่างใกล้ชิดแล้วจะเห็นเป็นตัวอักษรที่ค่อนข้างแปลกและงาม ไม่ใช่จีน และก็ไม่ใช่อาหรับ ดังตัวอย่างที่อาตมาภาพจะลองเขียนให้ท่านผู้อ่านชม ดังข้างล่างนี้ .-



ตามตัวอักขระข้างบนที่เขียนเป็นตัวอย่างนี้ ก็คือตัวบทภาวนาที่อาตมาภาพได้กล่าวไว้ในตอนต้นนั่นเอง ภายหลังที่ได้พยายามสอบถามถึงความหมายของตัวอักขระอันมากมายบนพื้นทองเหลืองหอหลักธรรมนั้นแล้วก็ได้ความหมายว่า อันพระธรรมคำสั่งสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรานั้น มีถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ บุคคลจะสวดเจริญให้จบในครั้งเดียวคราวเดียวนั้นย่อมไม่อาจจะทำได้ ฉะนั้น จึงได้นำมาจารึกลงไว้กับเสาหลักธรรมนี้ เมื่อพระภิกษุหรือพุทธศาสนิกชนใดที่ใจมั่นอยู่ด้วยศรัทธาหวังเจริญในพุทธธรรมก็มาจับห่วงเดินหมุนเสาหลักพระธรรมนี้ด้วยใจอันตั้งไว้แน่วแน่ ก็ถือเสมือนว่าได้สาธยายสวดเจริญภาวนาพระธรรมคำสั่งสอนของพระบรมศาสดาจบทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ถือได้ว่าเป็นบุญกุศลอย่างยิ่งส่วนหนึ่ง นี่เป็นทางสวดโดยวิธีลัดของฝ่ายมหายาน เสียงเสาหลักพระธรรมที่หมุนไปนั้นดังหึ่งๆ กริ๊งๆ สำเนียงแจ่มใสไม่ดังหนวกหู แล้วก็มีผู้คนเดินเข้ามาหมุนไม่ขาด แม้แต่พวกอินเดียเองก็เข้ามาเดินหมุน นี่ก็เป็นเรื่องของศรัทธาปสาทะ

ออกจากหอหลักพระธรรม คณะเราก็พากันขึ้นไปชั้นบนชมหอไหว้พระสวดมนต์ ซึ่งได้ประดิษฐานพระพุทธปฏิมา ปฏิมาพระโพธิสัตว์ อวโลกิเตศวรและมัญชุศรี ตลอดจนรูปภาพเทพดาประจำพระศาสนาตามแบบมหายานดูเต็มไปทั่วผนัง ตรงกลางปูพรมเสื่อเป็นที่ประชุมนั่งสวดมนต์ มีอาสนะของหัวหน้าคณะและชั้นรองๆ ตั้งไว้พร้อม และที่แปลกอีกอย่างก็คือมีเบาะสำหรับรองเท้าเดินภายใน คือถอดรองเท้าของเราออกแล้วขึ้นเหยียบบนเบาะแล้วก้าวไถลไป ชอบกลเหมือนกัน

พวกเราได้ซื้อใบโพธิ์แห้งที่พระธิเบตได้ทำไว้จำหน่าย ราคามัดละ ๑ รูปี มัดหนึ่งดูเหมือนมี ๕๐ ใบ หรืออย่างไรนี่ อาตมาภาพก็จำไม่ได้เสียแล้ว ตรงกลางใบโพธิ์ประทับตราพระพุทธรูปภายในวงกลมด้วยหมึกสีม่วง นับว่าเป็นการหารายได้เข้าวัดเพื่อเลี้ยงตนเองเป็นอย่างดี เพราะนักจาริกแสวงบุญและนักทัศนาจรชาวพุทธมีความนิยมใบโพธิ์ชนิดนี้เป็นอันมาก เพราะเก็บมาจากต้นโพธิ์ที่ตรัสรู้นั่นเอง และอีกอย่างหนึ่งใบโพธิ์ถูกทำเสียจนเหลือเส้นใยโปร่งไม่มีเนื้อใบติดอยู่เลย พวกเราต่างก็ซื้อกันคนละมัดสองมัดหรือมากกว่านั้นแล้วแต่ความพอใจ สำหรับอาตมาภาพได้แต่ยืนดู เพราะไม่ทราบว่าจะซื้อเอาไปทำอะไรอีก ประการหนึ่ง การจาริกเดินทางต่อไปข้างหน้าของอาตมาภาพยังอีกเนิ่นนานกว่าทุกคนที่มานี่ ไม่กี่วันบรรดาท่านเหล่านี้ก็จะกลับเมืองไทย แต่ส่วนตัวเรายังจะต้องจาริกขึ้นเหนือล่องใต้ต่อไปอีก ตามที่ได้ตั้งปณิธานไว้ ออกจากวัดธิเบตก็แวะเข้าไปเยี่ยมที่พักสงฆ์ของชาวลังกา ไม่มีอะไรแปลกเหมือนวัดธิเบต เป็นเพียงแต่ที่พักอาศัยนอนเท่านั้น

₹

สัญลักษณ์เงินรูปีอินเดีย

เงินรูปีอินเดีย (रूपी, Rupee หรือ Indian Rupee) ใช้อักษรย่อ INR

- เอกพจน์ เรียก ๑ รูปี
- พหูพจน์ เรียก ๒ รูปะเย (रुपये, Rupye)

เที่ยวเดินชมสถานที่ภายในพอสมควรแล้วก็ออกมาภายนอก ซึ่งมีประชาชนชาวธิเบตตั้งเต๊นท์อาศัยอยู่เรียงกันเป็นแถว นับจำนวนได้ ๓๘ เต๊นท์ จำนวนคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในราวเกือบ ๒๐๐ คน ชาวธิเบตเป็นชาติที่อยู่ง่ายกินง่าย ดูเหมือนว่าคุ้นกับการนอนกลางดินกินกลางทรายเป็นอย่างดี และชาวธิเบตนี้ ตามที่ได้ทราบมาว่าหญิงชายมีความเป็นอยู่อย่างพระ **การแต่งตัวทั้งหญิงทั้งชายไม่ต้องคำนึงถึงการรัดรูปรัดทรงให้เห็นส่วนเว้าส่วนโค้งยั่วตา ยั่วกาม เหมือนกับหญิงชายของชนชาติอื่น** เพราะเสื้อผ้าที่สวมใส่อยู่นั้นก็สวมทับซ้อนกันลงไปจนดูหนาเทอะทะ สีของผ้าก็เห็นมีอยู่เพียง ๔ สี คือ เขียว แดงหม่น เหลือง และดำ สีขาวมองไม่ปะตาเลย เวลาเดินโย้หน้าและเดินในลักษณะลากขา ได้ยินเสียงรองเท้าถูกครูดไปกับถนน ส่วนผู้หญิงมักจะเดินค้อมตัวอย่างคารวะ จึงดูทำให้ไม่สง่า **ซึ่งผิดกับของเราซึ่งเดินเกือบเหมือนจะเต้นรำ** อ้าว! พูดไปพูดมาเผลอแขวะเอาพวกเราอีกแล้ว ขออภัย! จนเวลาเกือบใกล้เพลเราจึงได้กลับวัด

ขณะนั้นบังเอิญได้พบกับสุภาพสตรีไทยท่านหนึ่ง คือ คุณสุภัทรา สิงหลกะ ซึ่งได้เคยรู้จักกันมาตั้งแต่อยู่เมืองไทย สอบถามได้ความว่ามาในการประชุมอะไรก็ไม่ทราบ ลืมเสียแล้ว เธอบอกว่ามาพร้อมกับหม่อมราชวงศ์หญิง เสริมศรี เกษมศรี และขณะนี้หม่อมฯ กำลังทำจิตสงบที่โคนโพธิ์ใกล้พระเจดีย์ที่ตรัสรู้ เมื่อได้ทราบเช่นนั้นอาตมาภาพเลยถือโอกาสแยกออกจากคณะ เลยไปเยี่ยมในฐานะที่รู้จักกันมา และไม่ได้พบกันมานาน ขณะนั้น หม่อมฯ กำลังนั่งอ่านหนังสือธรรมะเรื่องใดเรื่องหนึ่งอยู่บนแท่นหินโคนต้นโพธิ์แต่เงียบ ๆ เพียงลำพังคนเดียว เมื่ออาตมาภาพไปถึง เธอได้ยินเสียงฝีเท้าเดินก็เงยขึ้น พอเห็นหน้าก็รีบวางหนังสือยกมือขึ้นอภิวาทน์ กล่าวคำทักทายด้วยน้ำเสียงแจ่มใสเบิกบาน

อาตมาภาพเลือกที่นั่งบนแท่นหินอีกที่หนึ่งตรงข้ามห่างกันพอสมควร หลังจากที่ได้ไต่ถามทุกข์สุขกันพอสมควรแก่อัธยาศัยแล้ว เธอก็ได้เริ่มถามถึงเรื่องที่อาตมาภาพได้ออกมาสู่พระธรรมวินัยนี้ว่า ด้วยสาเหตุอย่างไร? ซึ่งอาตมาภาพก็ได้แสดงถึงสาเหตุนั้นอันทำให้อาตมาภาพได้คิดและได้เห็นแจ้งในสัจจธรรม สละตำแหน่งสมบัติ บุตรภริยา และญาติมิตร จากฆราวาสวิสัย

ออกสู่ที่ไปแห่งเดียว ดังที่พระอริยเจ้าทั้งหลายได้ดำเนินไปแล้ว เธอนิ่งฟังด้วยความตั้งใจพร้อมทั้งน้ำตาอันบริสุทธิ์ได้ไหลรินออกมาทั้งสองข้างด้วยความเลื่อมใสและตื่นตันใจ นี่แล คือน้ำตาแห่งธรรมะ น้ำตาแห่งความเย็นและชุ่มชื่น เธอได้ถามอาตมาภาพต่อไปอีกว่า ต่อจากนี้แล้วอาตมาภาพจะเดินทางต่อไปไหนอีก ซึ่งอาตมาภาพก็ได้ตอบว่าจะจาริกอยู่ในอินเดียให้มากเท่าที่จะมากได้ แล้วจะเลยขึ้นไปบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ ณ เมืองฤๅษีเกษ อันเป็นสุดท้ายปลายทาง และได้ถามเธอว่าความตั้งใจของเธอปฏิบัติอย่างไร? เธอได้บอกถึงความตั้งใจของเธอว่าปฏิบัติต่อไปตามลำดับ ซึ่งอาตมาภาพ ได้อนุโมทนาและให้กำลังใจแก่เธอ พอเป็นเวลาอันสมควรแล้ว อาตมาภาพก็อำลากลับ ส่วนเธอยังคงนั่งอยู่ ณ ที่เดิมนั้น และตั้งแต่บัดนั้นจนกระทั่งอาตมาภาพกลับเมืองไทยบัดนี้ ยังไม่ได้พบกันอีกเลย แต่ได้ข่าวว่าเธอได้ไปแสดงปาฐกถาเรื่องพระพุทธศาสนาในที่หลายแห่ง ขอให้เธอจงดำเนินไปบนมรรคาแห่งปฏิปทานั้นโดยมั่นคงเถิด

ตอนบ่ายข้ามแม่น้ำเนรัญชรา ไปเยี่ยมชมหมู่บ้านนางสุชาดา ผู้ซึ่งได้ถวายข้าวมธุปายาสปฐมภัตตาหารแด่พระบรมศาสดา ก่อนตรัสรู้พระสัมมา-สัมโพธิญาณ อาตมาภาพหวนระลึกย้อนไปในสมัยครั้งพุทธกาล สถานที่โดยรอบต้นโพธิ์ตรัสรู้จนกระทั่งถึงริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา หรือพูดง่าย ๆ ก็คือตลอดบริเวณอาณาเขตพุทธคยาเวลานี้ ในครั้งกระนั้นคงจะร่มรื่นไปด้วยป่าไม้น้อยใหญ่ น้ำในแม่น้ำก็คงจะไหลเชี่ยว คว้างกว้างและลึก ดังที่คำพรรณนาในปฐมสมโพธิฉบับสมเด็จพระสังฆราช **(สา ปุสฺสเทว)** ว่า "*... ก็บรรลุถึงอุรุเวลาประเทศเสนานิคม จึงได้เห็นพื้นภูมิสถานแนวไพรควรภิรมย์สำราญจิต และแม่น้ำมีกระแสหลั่งไหลกอบไปด้วยท่าเรียบราบดี มีน้ำใสสะอาดจืดสนิท ทั้งโคจรคามก็เนื่องติดรายรอบทั่วไป เป็นที่บันเทิงพระหฤทัยยิ่งนัก ทรงสรรเสริญว่า ภูมิภาคประเทศนี้พร้อมบริบูรณ์ดีด้วยอุปกรณ์ทั้งปวง สมควรจะเป็นที่ตั้งสัมมัปปธานวิริยะแห่งกุลบุตร ผู้มีประโยชน์ด้วยความเพียร แล้วก็เสด็จประทับอยู่ ณ ที่นั้น*"



กำลังเดินข้ามแม่น้ำเนรัญชรา หน้าปราสาทโมหันต์ อาตมาภาพกำลังเดินออกหน้ากับท่านอาจารย์วิริยังฯ ส่วนท่านปัญญานันทะกำลังพูดอธิบายอะไรบางอย่างให้ญาติโยมฟังตอนข้ามแม่น้ำ อาจารย์วิริยังฯ ต้องถอดรองเท้าหิ้ว

และในพุทธประวัติ ฉบับของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสก็มีความว่า "*...บรรลุถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ได้ทอดพระเนตรเห็นที่ราบรื่น แนวป่าเขียวสด เป็นที่เบิกบานใจ แม่น้ำไหล มีน้ำใสสะอาด มีท่าอันดีน่ารื่นรมย์ โคจรคาม คือหมู่บ้านที่อาศัย เที่ยวภิกขาจารก็ตั้งอยู่ใกล้โดยรอบ ...*" และตามพุทธดำรัสซึ่งได้ทรงตรัสกับโพธิราชกุมาร ในโพธิราชกุมารสูตรมัชฌิมปัณณาสก์ มัชฌิมนิกาย ว่า "*ราชกุมาร! ... เรานั้น ... เที่ยวจาริกไปตามลำดับหลายตำบลในมคธรัฐจนบรรลุถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม พักแรมอยู่ ณ ตำบลนั้น ณ ที่นั้น เราได้พบภาคพื้นรมณียสถานมีชัฎป่าเยือกเย็น แม่น้ำไหลใสเย็นจืดสนิท มีท่าราบเรียบเป็นอันดีน่าเพลินใจ มีบ้านสำหรับโคจรตั้งอยู่โดยรอบ ...*"

เมื่อลำดับภาพเหตุการณ์มาถึงตอนนี้ ก็ทำให้เชื่อว่าหมู่บ้านของนางสุชาดาก็ไม่ใช่อยู่กันคนละฝั่งแม่น้ำกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พระบรมศาสดาทรงประทับ คงต้องอยู่ฝั่งเดียวกัน และคงไม่ไกลเกินกว่าสองกิโลเมตร เพราะปรากฏตามเนื้อความในพุทธประวัติว่า นางสุชาดา บุตรีกฎุมพี นายใหญ่แห่งชาวบ้านเสนานิคม ณ ตำบลอุรุเวลา กับสาวใช้เพียงสองคนเท่านั้น ได้นำข้าวมธุปายาสมาถวายแต่เช้า ทั้งขณะนั้นก็ประจวบเข้ากับเป็นวันเพ็ญกลางเดือนหก ถ้าหากบ้านของนางอยู่คนละฝั่งแม่น้ำกับที่พระบรมศาสดาทรงประทับแล้ว ตอนที่นางใช้ให้สาวใช้มาดูที่ต้นไทร (นิโครธพฤกษ์) เพื่อทำการปัดกวาด แต่ครั้นเห็นพระบรมศาสดาทรงประทับนั่งอยู่แต่ผู้เดียว ก็เข้าใจว่าเป็นเทพดา ทั้งตกใจทั้งดีใจ รีบกลับไปบอกนายสาวของตน เมื่อนางสุชาดาได้ทราบเช่นนั้นก็ดีใจนัก รีบนำข้าวมธุ-ปายาส ใส่ถาดทองคำมาถวาย

เรามาสันนิษฐานอย่างสามัญสำนึกว่า ถ้าบ้านของนางสุชาดาอยู่คนละฟากแม่น้ำทั้งอยู่ไกล กระแสน้ำในแม่น้ำเนรัญชราในสมัยนั้นก็ลึกและไหลเชี่ยว การไปมาคงจะไม่สะดวกแน่ แม้จะมีเรือข้ามฟากก็จะต้องใช้คนพายและบ่าวผู้ชายอีกหลายคนทีเดียว ความจริงเมื่ออาตมาภาพได้ยืนเพ่งพิจารณาดูไปรอบ ๆ บริเวณต้นพระศรีมหาโพธิ์โดยทั่วไปตลอดสุดสายตา (ขณะนี้เต็มไปด้วยร้านรวงและโบสถ์ฮินดู) ลองหลับตาวาดมโนภาพทำให้เห็นทั่วบริเวณนั้นเป็นป่ากว้าง ทั้งป่าทึบและป่าโปร่ง ก็แลเห็นหมู่บ้านใหญ่ของนางสุชาดาไกลออกไปทางซ้ายมือของต้นพระศรีมหาโพธิ์ (โดยหันหน้าออกไปทางด้านแม่น้ำ) ฉะนั้นการที่มาเอาหมู่บ้านดินของชาวบ้านหมู่หนึ่งทางฝั่งตรงข้ามแม่น้ำเนรัญชราว่าเป็นหมู่บ้านของนางสุชาดานั้น ย่อมเป็นการเหมาทึกทักอย่างเดาสุ่มแท้ ๆ แล้วพวกเราก็พลอยตื่นพากันข้ามไปดู ซึ่งก็ไม่เห็นมีอะไรเป็นร่องรอยเลย สมมุติทั้งนั้น อาตมาภาพก็ได้ลองข้ามไปดูกับหมู่เขาเหมือนกัน ทั้งแม่น้ำเนรัญชราขณะนี้ก็ตื้นจนเรียกได้ว่าเกือบไม่ใช่แม่น้ำ คือพื้นท้องน้ำเป็นทรายเดินข้ามได้อย่างสบาย มีน้ำไหลเป็นบางแห่งเท่านั้น แต่เขาว่าเวลาหน้าน้ำก็มีน้ำมากพอดูเหมือนกัน

การข้ามแม่น้ำเนรัญชราไปยังหมู่บ้านที่สมมติเรียกว่า หมู่บ้านนางสุชาดานี้ ต้องผ่านเข้าไปในบริเวณปราสาทหรือคฤหาสน์ของมหาเศรษฐีของอินเดียชื่อว่า "โมหันต์" แล้วไปลงทางบันไดหินท่าน้ำ บริเวณรอบตัวปราสาทล้อมด้วยกำแพงก่ออิฐถือปูนสูงประมาณ ๘ เมตร หนาแข็งแรง ประตูกำแพงมี ๓ ประตู คือ ประตูหลังปราสาทประตูหนึ่ง ด้านข้างประตูหนึ่ง และประตูบันไดท่าน้ำประตูหนึ่ง บานประตูทำด้วยไม้หนามากแบบประตูป้อมโบราณ สองข้างประตูทำเป็นช่องซองสำหรับยามอยู่เฝ้ารักษา ด้านหน้าปราสาทหันลงแม่น้ำภายในบริเวณเป็นที่กว้าง มีรางยาวใส่หญ้าให้วัวและแพะกิน มีโรงวัวและโรงช้าง

พวกเราลงบันไดท่าน้ำเดินข้ามท้องแม่น้ำเนรัญชรา ฝ่าแดดไปจนถึงหมู่บ้านนางสุชาดา ก็ไม่เห็นมีอะไรที่ควรจะดูเป็นอนุสสติหรือจดจำไว้ นอกจากไปดูหมู่บ้านกระท่อมดินของคนเลี้ยงวัวและไร่ผักเล็ก ๆ เท่านั้น ใช้เวลาชั่วโมงเศษก็เดินทางกลับ เดินพลางก็คิดตรึกอยู่ภายในว่าการได้มาเห็นด้วยตาตนเองเช่นนี้นับว่ามีค่ายิ่ง ที่ได้รู้ประจักษ์ชัดด้วยตนเองว่าอะไรที่ควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อ

กลับถึงวัดประมาณบ่าย ๕ โมงเศษ คืนนี้จำวัดสบาย เพราะค่อนข้างเหนื่อยและอากาศก็ชักเย็น

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

ท่านจะไปไหน	*อ๊าบกาหายาน่า*
ผมจะไปพุทธคยา	*ฮัมโบ๊ดกยายาน่า*
ผมจะเดินทางต่อไปยังเดลลี	*เมเดลลีซาตาฮุง*
ผมจะไปรอบโลก	*เมเด๊ชวีเด๊ชจัลระฮาฮุง*
	เมเปรีตดวีกีประดักซีน่าเกอเร่อะระฮาฮุง
ผมจะไปโดยเครื่องบิน	*เมฮาวายอี๊จาฮ๊าจเซยาอูงก้า*
ถนนสายนี้ชื่ออะไร	*เย่อะรัสเตก๊านามเกียแฮ*
ถนนนี้ไปทางไหน	*เย่อะรัสเตก๊กาหายาน่า*
สถานีรถไฟอยู่ที่ไหน	*สเตชั่นฆารี่กาหาแฮ*
ที่จอดรถเมล์อยู่ทางไหน	*กาหาบัสสแตนด์*
ตลาดอยู่ทางไหน	*กาหามาก๊ิต*
ที่ทำการไปรษณีย์อยู่ทางไหน	*กาหาโป๊สอ๊อฟฟิส*
ห้องน้ำอยู่ทางไหน	*ปานีรูมกาหาแฮ*
มันเป็นหนทางไกล	*เย่อะป๊าซแฮ*
มันเป็นหนทางยาว	*เย่อะซารักเกกีนาเร่แฮ*



๓ 3

ไปราชคฤห์ แคว้นมคธ

วันอังคารที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๐๗ วันนี้ฉันเช้าเพียงอาหารเบารองท้องแล้ว เวลา ๗.๓๕ น. ขึ้นรถบัสพิเศษไปชมกรุงราชคฤห์ของพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธ (บัดนี้มิได้เรียกว่าแคว้นมคธ เพราะได้เปลี่ยนเป็นรัฐ เรียกว่ารัฐพิหาร ฉะนั้น เมืองราชคฤห์และเมืองคยาจึงขึ้นอยู่ในรัฐพิหาร) ห่างจากพุทธคยาประมาณ ๙๐ กิโลเมตร สองข้างทางเป็นทุ่งโล่งและป่าละเมาะเล็ก ๆ กระท่อมดินของชาวนาเป็นแห่ง ๆ

รถวิ่งประมาณ ๙.๐๐ น. เศษ ก็ถึงปากทางเข้ากรุงราชคฤห์หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัญจคีรีนคร คือ นครแห่งภูเขา ๕ ยอด หมายความว่านครราชคฤห์นี้อยู่ท่ามกลางความแวดล้อมของภูเขา ๕ ยอดนั่นเอง ยอดทั้ง ๕ ของปัญจคีรีมีชื่อต่าง ๆ กัน ดังนี้ ๑. คิชกูฏ ๒. อิสิคิลิ ๓. เวปุลละ ๔. เวภาระ และ ๕. กาฬกูฏ พื้นที่อันเป็นอ่างอยู่ท่ามกลางหุบเขาซึ่งเป็นที่ตั้งนครราชคฤห์นี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "คีรีภัจ" หรือ "วสุมัติ"

รถเลี้ยวขวาตรงไปยังเชิงเขาคิชกูฏ อันเป็นที่ ๆ พระบรมศาสดาของเราได้ทรงเคยประทับจำพรรษาอยู่เป็นเวลานานพอสมควร พวกเราลงจากรถเดินขึ้นไปตามทางที่ได้ลาดเป็นพื้นซีเมนต์ไว้ดีแล้ว คิดว่าในสมัยก่อนคงเดินไม่สะดวกนัก พอลงจากรถอาตมาภาพก็เดินแน่วขึ้นไปเลย ดูเหมือนไม่ทราบว่ากำลังมาแต่ไหน คล้ายตัวมันเบาหวิว เดินจ้ำเอา ๆ เรื่อย ๆ ขึ้นไป เลยหน้าบรรดา

หมู่คณะจนขึ้นไปถึงยอดเขาก่อนเขาเพื่อน ก่อนจะถึงพระคันธกุฎี ก็ถึงกุฎีของพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากซึ่งตั้งอยู่ตอนล่างก่อน อาตมาภาพหยุดปูอาสนะนั่งขัดสมาธิน้อมจิตรำลึกถึงท่าน เหมือนกับได้ยินเสียงแว่วชัดเจนว่า *"จงรุ่งเรืองเถอะอาวุโส จงรุ่งเรืองเถอะอาวุโส"* ดังนี้แว่วอยู่ใกล้หู อา! หาได้ยากยิ่ง

ภิกษุผู้อุปัฏฐากเยี่ยงท่านพระอานนท์ ท่านเป็นเสมือนพระฉายาของพระบรมศาสดาที่คอยติดตามไปเบื้องหลังพระยุคลบาท ซึ่งพระบรมศาสดาได้ทรงสรรเสริญคุณของท่านเป็นอเนกประการ ดังข้อความมีมาในพระสูตรดังนี้ *"... ดูกรอานนท์ เธอได้อุปัฏฐากเราผู้ตถาคตด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมที่มีเมตตาไม่เป็นสอง ไม่มีประมาณมาสิ้นกาลนานแล้ว เธอเป็นบุคคลมีบุญได้ทำแล้ว เธอจงประกอบตามซึ่งความเพียรเถิด เธอจักเป็นผู้ไม่มีอาสวะฉับพลันคือจักได้เป็นพระอรหันต์โดยเร็ว"* ลำดับนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรียกพระภิกษุทั้งหลายและทรงแสดงซึ่งความที่พระอานนท์เป็นพุทธอุปัฏฐากอย่างยิ่งว่า *"ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เหล่าใด ที่มีมาแล้วในอดีต ภิกษุผู้อุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคเจ้าแม้เหล่านั้น อย่างดียิ่งก็เพียงเท่านี้ คือเหมือนอานนท์ของเรา พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าแม้เหล่าใดจักมีมาในอนาคต ภิกษุจักเป็นผู้อุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคเจ้าแม้เหล่านั้นอย่างดีเลิศก็เพียงเท่านี้ คือเหมือนอานนท์ของเรา ภิกษุทั้งหลาย อานนท์เป็นบัณฑิต ย่อมรู้ว่านี่เป็นกาลเพื่อเข้าเฝ้าเยี่ยมเราตถาคต นี่เป็นกาลสำหรับพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา นี่เป็นกาลสำหรับพระราชา และราชมหาอำมาตย์นี่เป็นกาลสำหรับพวกเดียรถีย์และสาวกของเดียรถีย์"*

"ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัพภูตธรรมข้อที่น่าอัศจรรย์ ๔ อย่างเหล่านี้มีอยู่ในอานนท์ คือ ถ้ากาลใด ภิกษุบริษัท ๑ ภิกษุณีบริษัท ๑ อุบาสกบริษัท ๑ อุบาสิกาบริษัท ๑ เข้าไปเพื่อจะเยี่ยมอานนท์ บริษัทนั้นๆ ย่อมพอใจในการเยี่ยม ถ้าว่าอานนท์แสดงธรรมในบริษัทนั้นๆ ไซร้ บริษัทนั้นๆ ย่อมพอใจชื่นชมแม้ด้วยภาษิตของอานนท์ ทั้งเป็นผู้ไม่อิ่มด้วยธรรมกถาที่อานนท์แสดงนั้นเลย ในกาลนั้นอานนท์ย่อมเป็นผู้นิ่ง บริษัท ๔ ของพระเจ้าจักรพรรดิคือ กษัตริย์ พราหมณ์

คฤหบดี และสมณะ ย่อมเป็นผู้พอใจด้วยการเฝ้าเยี่ยม และพอใจด้วยพระราชดำรัสของพระเจ้าจักรพรรดิ์ ทั้งเป็นผู้ไม่อิ่มด้วยพระราชดำรัสที่พระเจ้าจักรพรรดิ์ตรัสนั้นเลยฉันใด พุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้เข้าเยี่ยมอานนท์ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน"

อ้าว! ไป ๆ มา ๆ ทำไมมาสาธยายถึงเรื่องของท่านพระอานนท์เสียเป็นคุ้งเป็นแคว ขอท่านผู้อ่านอย่านึกตำหนิว่าอาตมาภาพอย่างโน้นอย่างนี้เลย เพราะว่าเมื่อพิจารณากันตามจริงแล้วก็เป็นอย่างนั้น เพราะถ้าจะพูดถึงคุณสมบัติของท่านแล้วก็มากมายจริง ๆ แม้เมื่อท่านดับขันธ์ปรินิพพานบนอากาศท่ามกลางประชาชนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโรหิณี ฝูงชนนับจำนวนหมื่นแสนร่ำไห้อาลัยรักท่านแซ่ไปทั้งสองฝั่งแม่น้ำ ยิ่งเสียกว่าเมื่อคราวสมเด็จพระบรมครูเจ้าของเราเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานทั้งนี้เพราะอะไรก็เพราะว่าท่านพระอานนท์เป็นเสมือนพระฉายา-ภาพแทนองค์สมเด็จพระบรมครูเจ้าของเรา นี่แลคือคุณพิเศษยิ่งของท่าน

ลุกจากที่นั้นเก็บอาสนะเดินขึ้นไปยังพระคันธกุฎีเบื้องบนอันเป็นสุดหนทาง ตัวพระคันธกุฎีขณะนั้นเหลือแต่ผนังพื้นฐานเท่านั้น ยาวประมาณ ๘ ศอก กว้างประมาณ ๕ ศอก ไม่กว้างขวางโอ่โถงอะไรเลย แสดงให้เห็นเด่นชัดว่าสมเด็จพระบรมครูเจ้าของเราทรงมีความเป็นอยู่อย่างบุคคลผู้หมดความต้องการจริง ๆ คณะเราขึ้นไปพร้อมกันแล้ว ก็จุดธูปเทียนนั่งคุกเข่าพนมมือ ท่านเจ้าคณะจังหวัดยะลาเป็นผู้นำสวดมนต์ระลึกถึงพระพุทธคุณ เสร็จแล้วยืนชมภาพสถานที่นั้นพอสมควรแล้วก็ย้อนกลับลงมาทางเดิม ขึ้นรถต่อไปยังเวฬุวนาราม ซึ่งตามรายการนำเที่ยวเราจะต้องไปฉันเพลที่นั่น รถหยุดหน้าประตูทางเข้า พวกเราเดินลัดเลาะไปตามทางภายใน ตามสถานที่เท่าที่ปรากฏแก่สายตาคงเป็นเวฬุวันแต่เพียงชื่อเท่านั้น ป่าไผ่ ซึ่งเป็นที่ให้เหยื่อแก่กระแตสิ้นไปแล้ว คงมีเหลือไม่กี่กอจะเป็นของปลูกใหม่ หรือสืบเชื้อสายมาแต่ไผ่ครั้งพุทธกาลใช่หรือไม่ก็เหลือเดาแม้แต่ซากกุฎีสักหลังหนึ่งก็ไม่มีเหลือ พิเคราะห์ดูสถานที่ ๆ ได้จัดทำไว้ก็เหมือนสวนสาธารณะสำหรับหย่อนใจ

เราเข้าชมเพื่อเป็นอนุสสติ น้อมใจระลึกถึงสภาพการณ์แต่อดีตว่า ณ สถานที่นี้เป็นสถานพระอารามแห่งแรกในพระพุทธศาสนา และเป็นปฐมวิหารทานที่ บรมกษัตริย์พุทธสาวกองค์แรกได้ถวาย ซึ่งพระบรมครูเจ้าได้ทรงรับเป็นวิหารทาน และได้ทรงเข้าจำพรรษาเป็นครั้งแรกในพระอารามนับแต่ได้ทรงบรรลุพระปรมาภิเษกสัมโพธิญาณ บรมกษัตริย์องค์นั้นคือพระเจ้าพิมพิสารจอมคนแห่งแคว้นมคธ ภายหลังที่ได้รับรสพระสัทธรรมเทศนา และได้ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจากธุลี

พวกเราฉันเพลภายใต้โคนกอไผ่ เสร็จจากฉันเพลแล้ว ก็ออกเดินทางต่อไปยังนาลันทา อันได้ชื่อว่าเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาแห่งแรกในโลก

ขณะที่ไปเห็นนั้นตัวอาคารของมหาวิทยาลัยคงเหลือแต่ซากพื้นฐานเท่านั้น และก็ลึกลงไปในดิน ซึ่งรัฐบาลอินเดียได้ขุดและรักษาสภาพไว้เป็นที่เรียบร้อยดียิ่ง แต่ปางก่อนนั้นตัวอาคารของมหาวิทยาลัยนี้ คงตั้งอยู่บนพื้นดินดังเช่นอาคารปัจจุบัน แต่เนื่องจากกาลเวลานับด้วยพันๆ ปี เมื่อวิกฤตกาลได้ผ่านเข้ามาและมหาวิทยาลัยได้ถูกทำลายพินาศสลายลง ทั้งแผ่นดินก็ได้งอกสูงขึ้นเป็นอันดับ จึงทำให้เห็นไปว่าถูกฝังลงใต้ดิน นี่ก็เป็นการแปรเปลี่ยนของสังขารที่เห็นได้ชัดประการหนึ่ง อาตมาภาพยืนพิจารณาพินิจไปโดยรอบ รู้สึกว่าตัวอาคารทั้งหมดนี้ถ้าเป็นรูปร่างที่สมบูรณ์จริงคงจะใหญ่โตมหิมา มีห้องหับคูหาและช่องทางเดินสลับซับซ้อน มีหอคอยอันสูงและกว้าง สมัยนั้นคงจะมีพระภิกษุสงฆ์และผู้จาริกแสวงบุญตลอดจนนักศึกษามาประชุมกัน ณ ที่นี้อย่างมากมาย

เดินเที่ยวชมพอได้เวลาอันสมควร ก็ขึ้นรถเดินทางไปเยี่ยมมหาวิทยาลัยนาลันทาแห่งใหม่ ซึ่งทราบว่ามีพระภิกษุไทยกำลังอยู่ศึกษาหลายองค์ อยู่ห่างจากนาลันทาเก่าไปทางใต้ประมาณ ๑๒ กิโลเมตร เป็นตัวอาคารอย่างธรรมดา มีที่พักนักศึกษาทั้งพระและฆราวาส สำหรับเท่าที่ได้ทำความรู้จัก มีพระภิกษุไทย เขมร ญวนและลาวเมื่อพิเคราะห์ดูความเป็นอยู่ของพระภิกษุเท่าที่เห็นเฉพาะหน้าขณะนั้น รู้สึกว่ามีสภาพความเป็นอยู่ไม่ต่างอะไรกับฆราวาส แล้วก็ทำให้มองเห็นอะไรต่ออะไรชัดต่อไปอีกไกล อยู่ทักทายปราศัยกันพอสมควร ก็พากันขึ้นรถ

ไปยัง "สัตตภัณฑ์คีรี" ซึ่งเป็นภูเขาที่ทำปฐมสังคายนา และเป็นเขาที่พระมหากัสสปเถระเจ้าอยู่อาศัยมาแต่เดิม ครั้งยังเป็นมาณพหนุ่มชื่อ ปิปผลิ และออกถือเพศเป็นนักบวชก่อนพบพระบรมศาสดา ท่านอยู่ในถ้ำของเขาลูกนี้ ชนทั้งหลายจึงให้ชื่อถ้ำนี้ว่า "ปิปผลิคูหา" เกิดในตระกูลกัสสป หรือเรียกตามภาษาศัพท์ชาวชมพูทวีปว่า กัสสปโคตร

เมื่อมาถึงสถานที่นี้ และทั้งเป็นสถานที่ทำปฐมสังคายนาและเป็นที่อาศัยของพระมหาเถระผู้ทรงความสำคัญยิ่งองค์หนึ่งในพระศาสนา คือ พระมหากัสสปเถระเจ้า ก็ทำให้อดที่จะละเลยคุณของท่านไปเสียมิได้ ในความเลื่อมใสของชาวพุทธฝ่ายมหายาน

เขาได้สร้างพระพุทธปฏิมาไว้ดังนี้ คือ พระพุทธปฏิมาอยู่กลาง ปฏิมาพระมหากัสสปเถระเจ้าอยู่เบื้องขวา ปฏิมาพระอานนท์เถระเจ้าอยู่เบื้องซ้าย สอบถามได้ความอันเป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่ง การที่พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐาน ยั่งยืนมาได้ทุกวันนี้ ก็เพราะได้พระมหากัสสปเถระเจ้าทำการสังคายนาไว้เป็นปึกแผ่นมั่นคง เป็นประดุจศาสดาแทนองค์สมเด็จพระบรมศาสดา จะเป็นพระสูตรก็ดี พระวินัยก็ดี พระอภิธรรมก็ดี ได้จัดวางแบ่งเป็นหมวดหมู่ กำหนดบัญญัติไว้อย่างครบถ้วน บริสุทธิ์บริบูรณ์ เป็นหลักเป็นประธานในการประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนทั่วโลกสืบเป็นลำดับมาจนถึงทุกวันนี้ และก็การทำปฐมสังคายนาครั้งนั้น ถ้าขาดท่านพระอานนท์เถระเจ้าเสียแล้ว พระธรรมทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ก็ยากที่จะรวบรวมครบถ้วนบริบูรณ์ได้ ทั้งนี้เพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุที่ท่านพระอานนท์เถระเจ้าเป็นพุทธอุปัฏฐากติดตามใกล้ชิดพระบรมศาสดาไปทุกฝีก้าว และพระพุทธวัจนะที่ทรงตรัสแสดงพระธรรมเทศนาแก่เหล่าบริษัท ๔ ท่านพระอานนท์เถระเจ้าก็ได้รับถ่ายทอดไว้จนหมดสิ้นไม่ผิดเพี้ยน ส่วนท่านเองก็มีความทรงจำเป็นเลิศจนได้สมัญญาว่า พระคลังแห่งพระธรรม

ทีนี้จะกล่าวถึงในส่วนคุณสมบัติและคุณธรรมอันเป็นส่วนของท่านพระมหากัสสปเถระเจ้า คือ ท่านได้รับความยกย่องจากสมเด็จพระบรมศาสดาโดยอาการเฉพาะพระองค์ คือ สมเด็จพระบรมศาสดาทรงรับผ้าสังฆาฏิของท่าน

ไปทรง แล้วประทานผ้าสังฆาฏิของพระองค์ให้แก่ท่าน ทรงตรัสว่ามีธรรมเครื่องอยู่เสมอด้วยพระองค์ และทรงสรรเสริญว่า เป็นผู้ปฏิบัติมักน้อย สันโดษ ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายให้ถือเป็นตัวอย่าง ฯลฯ นอกจากนี้แล้ว โดยปกติท่านพระมหากัสสปถือธุดงค์ ๓ อย่าง คือ ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ซึ่งพระบรมศาสดาทรงยกย่องว่า เป็นเยี่ยมกว่าภิกษุผู้ทรงธุดงค์ ถือครองผ้าบังสุกุลจีวรเป็นวัตร (คือผ้าที่ได้จากป่าช้า) ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร การที่ท่านได้กระทำสังคายนาครั้งแรกนี้ นับว่าได้ทำประโยชน์อย่างใหญ่ยิ่งให้แก่พระพุทธศาสนา เป็นการฉลองพระคุณของพระบรมศาสดาเป็นอย่างดีเลิศ เพราะถ้าท่านไม่มีอายุยืนยาวมาจนถึงปฐมสังคายนานี้แล้ว ก็ไม่แน่ว่าพระพุทธศาสนาจะแปรปรวนไปเพียงใด อาตมาภาพชักจะเตลิดออกนอกทางมาไกลโขแล้ว ทีนี้ขอเข้าทางเสียที

ภูเขาที่เรียกว่า สัตตภัณฑ์คีรี ลูกนี้เป็นภูเขาเล็ก ๆ ขณะนี้มิใช่ภูเขาในป่าหรือเป็นที่วิเวกเหมือนดังที่ได้พรรณนาไว้ในพุทธกาลเสียแล้ว เพราะทางฝ่ายฮินดูได้เข้าไปทำที่อาบน้ำร้อนน้ำเย็น มีห้องแบ่งอาบน้ำชายหญิง มีห้องสวดมนต์ตามลัทธิพราหมณ์ ต้นไม้ตามเชิงเขาและบนเขาเรียกได้ว่าเกือบไม่มี คงมีแต่พงหญ้าเท่านั้น อาตมาภาพเดินขึ้นไปตามบันได ไปยังที่พระมหากัสสปเถระเคยอยู่ มีคนไปแอบถ่ายอุจจาระไว้ใต้แท่นหิน ดูมันช่างหยาบคายจริง ๆ คนจำพวกมักง่ายเช่นนี้ อาตมาภาพขึ้นไปนั่งบนแท่นหินสี่เหลี่ยมใหญ่ ซึ่งเขาว่าเป็นแท่นหินที่พระมหากัสสปเถระเจ้าเคยอาศัยนั่งนอนแต่ปางก่อน ลงจากแท่นหินหมายใจจะเดินให้ถึงยอดสุด ก็พอดีได้ยินเสียงร้องเรียกให้ลงเพราะได้เวลารถออกแล้ว จึงต้องรีบกลับลงมา

รถได้ออกเดินทางต่อไปยังที่คุมขังพระเจ้าพิมพิสาร จอมคนแห่งแคว้นมคธซึ่งได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งเป็นพระราชบิดาของพระเจ้าอชาตศัตรู ลงไปดูก็ไม่เห็นมีอะไร เห็นแต่ที่ดินเปล่ามีพงหญ้าทั่วไป เป็นแต่ผู้อำนวยการนำเที่ยวและท่านวิเวกนันทะ ผู้ทำหน้าที่อธิบายเพราะเป็นผู้ที่มาอยู่อินเดียนานที่สุดในบรรดาพระไทยด้วยกัน ชี้มือตรงไปที่นั้น บอกว่าที่ตรงนั้นเป็นที่ตั้งที่คุมขัง เรียกหยาบ ๆ ว่า คุก ที่ขังพระเจ้าพิมพิสาร มองดูแล้วแม้จะไม่เห็นมีอะไร

พอเป็นหลักแก่สายตา ก็ลองน้อมใจระลึกให้เห็นเช่นนั้น อันอำนาจคำพูดยุแหย่เสี้ยมสอนของบุคคลอื่น ประกอบกับจิตใจตกอยู่ในข่ายแห่งโมหะ สามารถทำให้ลูกทรมานพ่อ และฆ่าพ่อได้อย่างทารุณ ซึ่งเป็นการก่อบาปอย่างใหญ่หลวงโดยไม่รู้สึกตน ครั้นพอรู้สึกตนสิก็เหลือแก้เสียแล้ว ดังเช่นที่พระเจ้าอชาตศัตรูเชื่อพระเทวทัต ฉะนั้น **การคบคนพาลคนชั่วสันดานบาป ก็ย่อมได้รับแต่โทษความหายนะอย่างเดียวหาคุณมิได้ และการที่เชื่อคำคนยุแหย่ก็เท่ากับตนยอมตนให้ตกเป็นทาสของคนผู้ยุแหย่นั้น โดยตนมิรู้สึกตัวแต่กลับสำคัญตนเองว่าเป็นคนฉลาด ผู้เป็นบัณฑิตเป็นกัลยาณชน ย่อมไม่ตกอยู่ในอำนาจเช่นนั้น**

วันนี้กลับถึงวัดไทยพุทธคยา เวลา ๑๘.๕๐ น. อากาศค่อนข้างหนาว เข้าห้องสรงน้ำชำระเหงื่อไคลแล้วนั่งสนทนากับท่านอาจารย์วิริยังฯ และอุบาสกน่วมฯ พอสมควรแก่เวลาก็เข้าจำวัด เพราะพรุ่งนี้จะอำลาวัดไทยเดินทางต่อไป

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

ท่านรู้ภาษาฮินดีหรือ	*เกียอ๊าบฮินดียันเตแฮ*
เปล่า ยังไม่รู้เลย	*นะฮี เมนะฮียันต้า*
ผมกำลังเรียนภาษาฮินดี	*เมฮินดีปาระฮ่ะราฮาฮุง*
ผมพูดภาษาฮินดีได้เล็กน้อย	*ฮัมโบลฮินดีโทล่าโทล่า*
ผมไม่เข้าใจ	*เมนะฮีสม๊าซเจอซักต้า*
ท่านพูดภาษาอังกฤษได้ไหม	*ตุมอิงลิ๊ชโบลเตแฮ*
ท่านมีรูปีบ้างไหม	*อ๊าบเกียป๊าสกุชรูปีอ๊าแฮ*
ท่านมีหลายรูปี	*อ๊าบเกียป๊าสบฮุ่ดรูปีอ๊าแฮ*
ผมมี ๑๐ รูปี เท่านั้น	*เมรีป๊าสดั้สรูปีอ๊าแฮ*
ผมมีรูปีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น	*เมรีป๊าสโทเล่รูปีแฮ*
ผมต้องการ ๒๐ ปี	*มูเยบีสรูเปกีซูลเล่ตไฮยนำ*
ผมให้เขาไป ๑๐ ไปซ่า	*มูเยอูเซ่ดั้สไปซาเดน่าแฮ*



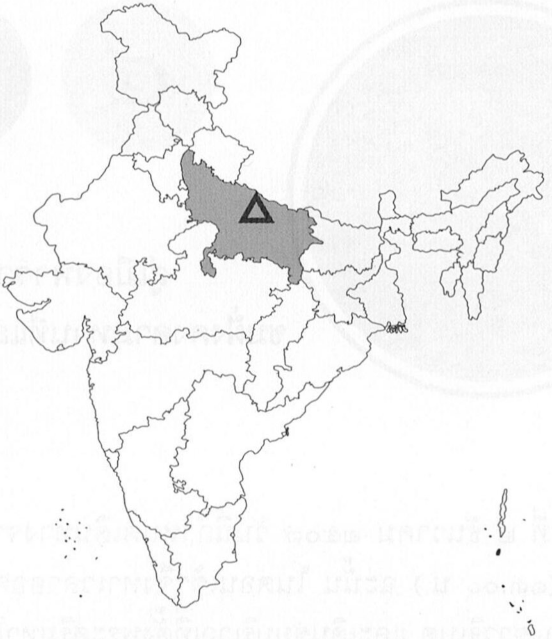
๔๗

สู่เมืองพาราณสี ชมฝั่งคงคามหานทีและท่าอัศวเมธ

วันพุธที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๐๗ วันนี้กำหนดเดินทางจากวัดไทยเวลาบ่ายโมงตรง (๑๓.๐๐ น.) ฉะนั้น ในตอนเช้าจึงหาเวลาออกไปเดินเที่ยวดูหมู่กระท่อมของชาวธิเบต และเดินชมบริเวณที่ตั้งพระศรีมหาโพธิ์อีกครั้งหนึ่ง แล้วเลยขึ้นไปเดินเที่ยวดูรอบบนยอดพระเจดีย์

เวลา ๑๓.๐๐ น. ออกจากวัดไทยไปยังสถานีรถไฟคยา รถไฟออกจากสถานีคยา เวลา ๑๔.๓๘ น. ถึงสถานีกาสี เวลา ๒๑.๔๕ น. นั่งรถบัสที่มาคอยรับเข้าตัวเมืองพาราณสี ในครั้งพุทธกาล เมืองพาราณสีนี้เป็นเมืองหลวงของแคว้นกาสี รถพาคณะเรามาถึงโรงแรมเดอปารีส์ (Hotel de Paris) เวลา ๒๓.๐๐ น. ห้องพักของโรงแรมขณะนั้นเต็มเกือบหมด ทางผู้จัดการโรงแรมจึงจัดแยกให้พระภิกษุไปพักที่ตึกบังกาโลของโรงแรม อยู่ห่างออกไปประมาณ ๒ กิโลเมตร ขลุกขลักเรื่องจัดห้องพักที่หลับที่นอนอยู่พักใหญ่ กว่าจะจำวัดได้ตกเข้าไปเที่ยงคืนเศษ

วันพฤหัสบดีที่ ๓ เวลา ๖.๑๕ น. ไปรวมฉันน้ำชาที่โรงแรม de Paris ดูการแต่งตัวของบ๋อยเสิร์ฟของที่โรงแรมนี้เข้าที บนผ้าโพกศีรษะมีภู่ขนนกปักตั้งตรง เสื้อกางเกงที่ใส่ก็ทะมัดทะแมงรัดกุม ทำให้นึกไขว้เขวไปว่า เอ๊ะ! ตัวเรานี่ก็ดูเหมือนจะเป็นมหาราชาเข้าไปแล้วกระมัง ก้มมองดูตัวเอง อ้าว! ไม่ใช่มหาราชาอะไร ก็ครองจีวรอยู่ทนโท่ พอกันที ถ้าขืนนึกประเดี๋ยวเข้าป่าดงระกำ ฉันแล้ว พอเวลา ๘.๐๐ น. นั่งรถบัสเข้าเมืองไปชมท่าอัศวเมธริมฝั่งแม่น้ำคงคา



แผนที่ประเทศอินเดีย รัฐอุตตระประเทศ[๑๕]

เมืองพาราณสี รัฐอุตตระประเทศ
ทางอินเดีย ออกเสียงตามภาษาฮินดี วาราณสี (वाराणसी, Varanasi)
ปัจจุบันอยู่ในรัฐอุตตระประเทศ (उत्तर प्रदेश, Uttar Pradesh)
และยังเป็นที่รู้จักกันในชื่อเดิม คือ
บนารัส (बनारस, Benares) และ กาศี (काशी, Kashi)

พอได้ยินชื่อว่า "ท่าอัศวเมธ" ฟังดูแล้วช่างเป็นชื่อที่เรียกขานอย่างไพเราะเพราะพริ้งจริงๆ แต่ชื่อทางภาษาของชาวชมพูทวีปนี้ ถ้าลงว่าฟังไพเราะแล้วเนื้อแท้เป็นแย่ทุกราย คำว่า "อัศวเมธ" แปลว่า พิธีฆ่าม้าบูชายัญ ฆ่ายังไงจึงได้ชื่อไพเราะอย่างนั้น คือยังงี้ ในครั้งโบราณกาล กษัตริย์ของอินเดียองค์ใดที่

๑๕ ที่มา : Ministry of External Affairs

ทรงอานุภาพรบชนะบ้านเมืองต่างๆ มามากมาย แต่ยังมีเมืองหรือประเทศอีกหลายแห่งที่ยังไม่ได้ยกกองทัพไปรบ ก็หมายจะเอาชัยชนะโดยวิธีลัด คือทำพิธีปล่อยม้าพระที่นั่งทรงของตนให้ออกเที่ยวไป พร้อมกับมีกองทัพอันเกรียงไกรตามติดหลังไปด้วย ถ้าม้าผ่านไปทางเมืองใด เมืองนั้นออกต้อนรับก็หมายความว่ายอมแพ้ยอมเป็นเมืองขึ้น ถ้าเมืองใดไม่ต้อนรับ ก็จะถูกกองทัพที่ติดตามม้าไปนั้นโจมตีและยึดเอาด้วยแสนยานุภาพ ในที่สุดรบได้บ้านเมืองทั้งหมดมาอยู่ในอำนาจและม้านั้นกลับมา ก็ทำพิธีต้อนรับกันเอิกเกริก ประดับประดาตกแต่งม้าที่กลับมานั้นอย่างสวยงาม แล้วนำมาฆ่าบูชายัญที่ท่าริมฝั่งแม่น้ำคงคานี้ จึงได้ให้ชื่อท่านี้ว่า "อัศวเมธ" จะมีมานานสักเท่าใดไม่ปรากฏ แต่สันนิษฐานว่า คงจะมีขึ้นพร้อมๆ กับเมืองพาราณสี

พอลงจากรถก็มีขอทานหลายคนเข้ามาแบมือขอพลางเอามือแตะหน้าผากพลางทำนองไหว้ของเรา อาตมาภาพเห็นเช่นนั้นก็แบมือขอบ้าง มันมองดูมือแล้วส่ายหน้าหันไปขอพวกที่ยังนั่งอยู่ในรถต่อไป อาตมาภาพเดินตามผู้นำคณะแวะเข้าไปดูโบสถ์ฮินดู ขณะนั้นมีหมู่ชนทั้งหญิงและชายเบียดแน่นไปหมด ไม่ทราบว่าเขามีงานอะไรและทำอะไร เห็นแต่พวกที่เบียดกันนั้นชะเง้อชะแง้มองเข้าไปภายในโบสถ์ ท่านวิเวกนันทะพยายามแทรกเข้าไปดู พวกฝรั่งก็มีเข้าไปดูเหมือนกัน ไอ้เราก็กลัวไปถูกเอาผู้หญิงเข้า คอยระวังตัวแจ

เขาว่าพวกเหล่านี้กำลังแย่งกันเข้าบูชาพระอุมา เห็นข้างในมีพระฮินดูกำลังเจิมแต้มอะไร มองไม่ถนัด อาตมาภาพเห็นท่าไม่เป็นการ คนก็แน่น เรื่องคนตื่นและงมงายเป็นเช่นนี้ กลิ่นคนกลิ่นคาวดูมันชอบกลๆ เลยหลบลงมาข้างล่างเดินเลียบไปทางด้านหน้า เห็นหลักไม้ขนาดโตสองกำสองหลักปักตั้งอยู่กลางลานตรงหน้าโบสถ์ หลักหนึ่งสูงประมาณ ๓ ศอก อีกหลักหนึ่งประมาณ ๒ ศอก ใต้หลักทั้งสองเทปูนซีเมนต์ทำเป็นร่องลงในท่อข้างหน้า สอบถามได้ความว่าเป็นหลักสำหรับผูกแพะและวัวประหารเป็นพลีบูชายัญแก่พระอุมา เอ๊ะ! นี่มันยังไงกัน สิ่งหนึ่งฉุกคิดขึ้นในใจ อาตมาภาพก็พูดโพล่งออกไปว่า *"อ้าว! ก็ไหนว่า*

ศาสนาฮินดูไม่เบียดเบียนสัตว์ ไม่กินเนื้อสัตว์ แล้วนี่ทำไมฆ่าสัตว์บูชาพระเจ้าเล่า" ท่านวิเวกฯ สะกิดกระซิบว่าหลวงพ่ออย่าพูดครับ เดี๋ยวเขาโกรธเอา จริงของท่านวิเวกฯ แต่เมื่อเหลียวซ้ายแลขวาแล้วก็ค่อยอุ่นใจที่รอบ ๆ มีแต่พวกเราและมีแขกไม่กี่คน

การฆ่าสัตว์บูชายัญนี้ได้ความละเอียดต่อไปว่า การฆ่านั้นต้องฟันทีเดียวให้ขาด คือฉับเดียวขาด จะฟันสองหนสามหนไม่ได้ ต้องห้ามตามบทบัญญัติ ฉะนั้น พราหมณ์หรือพระของเขาที่ทำหน้าที่เป็นเพชฌฆาตจึงต้องเลือกเอาคนที่ข้อลำแข็งแรง และมีดใหญ่ที่ฟันก็ต้องคมปลาบเป็นมีดโกนทีเดียว นี่เป็นพิธีการที่คล้ายคลึงกันของศาสนาที่บูชาพระเป็นเจ้าทุกศาสนาที่หัวหน้าลัทธิบัญญัติศาสนา ชอบเอาชีวิตและเลือดเนื้อของสัตว์อื่นบุคคลอื่นเป็นเครื่องเซ่นสรวงพระผู้เป็นเจ้า เพื่อจะได้โปรดปรานและประทานความช่วยเหลือ ไม่ทราบว่าเขามีความคิดสำนึกอย่างไร ดูมันช่างโหดร้ายอำมหิตจริง ๆ ยิ่งในสมัยก่อนพุทธกาล หรือแม้ในสมัยต้นพุทธกาล ได้มีการฆ่าสัตว์บูชายัญอย่างใหญ่ที่เรียกตามคัมภีร์ว่า มหายัญ คือต้องฆ่าสัตว์อย่างละ ๗๐๐ ตัว คือ โคตัวผู้ โคตัวเมีย ลูกโคตัวเมีย แพะและแกะ ถ้าเมื่อมองถึงจำนวนสัตว์ที่จะต้องถูกประหารแล้วก็เป็นจำนวนถึง ๓,๕๐๐ ตัว และถ้ายิ่งยัญนั้นเป็นยัญที่จะต้องทำเพื่อแก้ความเคราะห์ร้ายของพระราชามหากษัตริย์ด้วย ยิ่งรุนแรงหนักขึ้น คือต้องเอาชีวิตประชาชนชายหญิงอีกด้วย **นี่มันก็เป็นพิธีการที่หัวหน้าพิธีการหรือผู้ต้นบัญญัติได้คิดกำหนดบัญญัติสุม ๆ เข้าไว้ ให้ดูเป็นว่าศักดิ์สิทธิ์และจริงจัง แต่ในขณะเดียวกันมันก็เป็นพิธีการที่เอาเปรียบอย่างไม่รู้ว่าจะพูดอย่างไร คือเจ้าตัวหัวหน้าพิธีการและพรรคพวกไม่มีการขาดทุนหรือเสมอตัวเลย มีแต่กำไรท่าเดียว การเอาชีวิตก็มองเอาแต่ภายนอกของพรรคพวกของตน ไม่ยอมพูดถึงและแตะต้องพรรคพวกของตนเลย** แต่ก็เหลือที่จะแปลกจริง ๆ ว่าบุคคลแม้แต่ขนาดเป็นถึงราชามหากษัตริย์ในสมัยนั้น ทำไมจึงไร้ความคิดพิจารณา กลับไปหลงเชื่ออยู่ใต้อำนาจพิธีอันเหมือนกับพิธีของคนบ้านั้นได้

สองข้างทางเข้าวัดของเขาดูก็คล้าย ๆ กับของเรา คือมีร้านขายดอกไม้ ขายแป้งหอม ธูปหอม ตุ๊กตาสำหรับบวงสรวง หมากพลู อะไรต่ออะไรอีกจิปาถะ ดูแล้วก็เห็นว่าขายดี ได้ความว่าคนแน่นทุกวัน นี่คือความศรัทธาของมนุษย์แต่ละชาติ อันมีอยู่กับที่พึ่งทางใจของตน ฉะนั้น ผู้มีศรัทธาอย่างเดียวโดยปราศจากปัญญาไตร่ตรอง จึงตกเป็นเหยื่อของเจ้าลัทธิต่าง ๆ อย่างไม่เฉลียวใจ เงินทองที่อุตส่าห์หามาได้ด้วยหยาดเหงื่อความเหนื่อยยากของตนก็ได้ไหลมาคนละเล็กละน้อย ตกมาสู่กำมือเจ้าลัทธิหรือผู้อ้างตนว่ากระทำกิจศาสนาแทนพระเจ้าเป็นจำนวนก้อนมหึมา ซึ่งผู้ที่บริจาคหยาดเหงื่อของตน และหาเครื่องสักการบูชา เพื่ออ้อนวอนบูชาพระผู้เป็นเจ้าให้ช่วยตนสิ กลับผอมโซ แต่ตัวแทนพระผู้เป็นเจ้าสิอ้วนพีสมบูรณ์โดยไม่ต้องลงแรงอะไรเลยนอกจากใช้เสียงและใช้วิธีพลิกแพลงในการประกอบพิธีให้แปลก ๆ เท่านั้น คิดดูแล้วก็น่าสลดใจที่คนโง่คนหลงตกเป็นเหยื่อของคนฉลาดเหนือกว่านี้ช่างมีมากมายจริง ๆ สมดังที่สัญชัยปริพาชกโต้ตอบกับพระสารีบุตร ในคราวที่พระสารีบุตรยังมิได้เป็นพระอัครสาวก ยังเป็นอุปติสสะมาณพอยู่ ท่านพระสารีบุตรได้ชักชวนสัญชัยปริพาชกซึ่งเคยเป็นอาจารย์เดิมให้ไปปฏิบัติสมณธรรมในพระบรมศาสดา แต่สัญชัยปริพาชกปฏิเสธเพราะถือทิฐิมานะว่าตนก็เป็นอาจารย์ใหญ่คนหนึ่งลูกศิษย์ลูกหาก็มาก จะไปยอมเป็นสาวกของพระสมณโคดมได้อย่างไร ลาภสักการะก็จะไม่มี ท่านพระสารีบุตรก็แนะนำชักชวนด้วยน้ำใจเมตตาต่ออาจารย์เดิมเพราะเห็นว่าจมอยู่ในห้วงปลักแห่งมิจฉาทิฐิ จะเอาตัวไม่รอด สัญชัยปริพาชกจึงพูดตัดบทว่า *"ในโลกนี้คนโง่มาก หรือคนฉลาดมาก?"* ท่านพระสารีบุตรก็ตอบว่า *"ในโลกนี้ย่อมมีคนโง่มากกว่าคนฉลาดเป็นธรรมดา"* สัญชัยปริพาชกจึงตอบออกไปอย่างเด็ดขาดว่า *"ถ้าเช่นนั้นคนโง่ก็มาหาเรา ส่วนคนฉลาดก็ไปหาพระสมณโคดม"* เท่านั้นเองการเจรจาด้วยความเมตตากรุณาเพื่อนำไปสู่แสงสว่างก็เป็นอันยุติลง ขอท่านผู้อ่านทั้งหลายจงพิจารณาสอดส่องดูให้ดีก็แล้วกัน

เราออกจากวัดฮินดูเลี้ยวซ้ายเดินตรงไปลงท่าอัศวเมธ ทางลงทำเป็นขั้นบันไดโบกปูนกว้าง ตอนนี้มีขอทานมากพอดูทีเดียว ดูคล้ายกับขอทานในงานพระพุทธบาทสระบุรีของเรา รูปร่างหน้าตาต่าง ๆ กัน นั่งเรียงรายสองข้างทางบันไดลงเต็มไปหมด แถมยังมีแถวกลางอีกด้วย ร่างกายเนื้อตัวยิ่งกว่าขอทานเมืองเรา คือ ดูความสกปรกคล้ายสัตว์เดรัจฉาน ดูราวกับว่าอยู่ใกล้น้ำแต่ไม่ได้อาบ หรือตามลัทธิฮินดูเขาคงจะห้ามไม่ให้พวกขอทานลงอาบน้ำในแม่น้ำคงคาอันศักดิ์สิทธิ์ก็ไม่รู้ สภาพนี้ตั้งแต่พุทธกาลเป็นอย่างไร บัดนี้ก็คงเป็นอย่างนั้นไม่เปลี่ยนแปลง ท่าอัศวเมธแต่ปางบรรพ์เป็นอย่างไร บัดนี้ก็ยังคงมีสภาพและพฤติการณ์เช่นเดียวกันนั้น

พาราณสีนครแห่งอดีตแต่ปางบรรพ์อนันตกาล ที่มีชื่อเรียกขานยั่งยืนในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ก็เพราะชาดกต่าง ๆ ก็ดี และแม้ที่สมเด็จพระบรมครูของเราทรงแสดงอดีตชาติก็ดี ก็ได้ทรงตรัสถึงนครพาราณสี อันมีบรมกษัตริย์ทรงพระนามว่า พรหมทัต อยู่เสมอ เมืองอื่นนครอื่นได้สูญสลายละลายชื่อไปหมดจากผืนแผ่นโลก แต่นครพาราณสียังรักษาชื่อและเกียรติภูมิให้คงยืนหยัดเป็นเครื่องหมายแห่งอดีตอันนานไกลอยู่ได้จนตราบเท่าทุกวันนี้ แม้นี้ก็เป็นสิ่งอัศจรรย์ไม่เคยมี วัวของพระศิวะยังคงเดินเพ่นพ่านตามถนนถ้าลงพ่อเจ้าประคุณวัวเดินนวยนาดยักสะโพกนำหน้าแล้วละก้อ แม้รถยนต์ก็ต้องชลอเครื่องเดินตามกัน รอจนกว่าพาหนะของพระเจ้าจะหลีกทางให้ คนขับรถหรือใคร ๆ จะลงไปไล่ตีไม่ได้ อาตมาภาพโดนเข้ากับตัวเองทีเดียวแทบจะหลับคารถ เกวียนยังคงมีเดินอยู่ในถนนหลวง ขี้วัวที่ขยำปนกับฟางสับปั้นเป็นรูปแบนเหมือนขนมแป้งจี่ แล้วปะแปะไว้ข้างกำแพงผนังตึก เมื่อครั้งก่อนเคยเป็นอย่างไรเดี๋ยวนี้ก็ยังอย่างนั้น อาตมาภาพพินิจพิจารณาดูทำให้มองเห็นแจ่มชัดว่าอดีตยังคงเป็นอดีต แม้ปัจจุบันจะเปลี่ยนสภาพขึ้นมาอย่างไร แต่สภาพแห่งอดีตของกรุงพาราณสี ยังคงรักษาศักดิ์ศรียืนหลักของตนไว้อย่างเหนียวแน่น ดูเสมือนสภาพอดีตและปัจจุบันเข้าอยู่ร่วมกัน แต่ก็ไม่ยอมสมานเป็นเนื้อเดียวกัน อย่างนี้เองกระมังพาราณสีจึงยังคงเป็นพาราณสีนครแห่งอนันตกาล นครแห่งอมตะเมืองแห่งประวัติศาสตร์อันเก่าแก่ยั่งยืน กรุงไกรแห่งชาดกอันหาประมาณมิได้

อาตมาภาพคิดและมองเห็นแจ่มจรัสซึ้งไกลออกไปว่า แม้อย่างนี้เอง ผืนแผ่นดินแห่งชมพูทวีปนี้ย่อมจะรุ่งเรืองถึงขีดสุดแบบสมัยของวิทยาศาสตร์อย่างเช่นประเทศอื่นเมืองอื่นนั้นไม่ได้ ไม่ช้าในกาลอนาคต อันไม่สู้นานนักก็จะกลับคืนเข้าสู่ความเป็นชมพูทวีปอย่างแท้จริง ดั่งเช่นแต่เพรงกาลนั้นอีก ทั้งนี้เพราะอะไร? อาศัยปัจจัยอะไรจึงเป็นเช่นนั้น? เพราะความศักดิ์สิทธิ์อันยั่งยืนได้ช่วยรักษาผืนแผ่นดิน อันมีรูปลักษณะเปรียบเสมือนดอกบัวหรือหัวใจของพิภพนี้ไว้ ให้ปลอดภัยจากความพินาศด้วยน้ำมือมนุษย์ บ้านเมืองอื่นประเทศอื่นแผ่นดินอื่นจะพินาศย่อยยับจมดินจมสมุทรสูญหายไปอย่างไรก็ตามที แต่ผืนแผ่นดินชมพูทวีปนี้ยังมั่นคงอยู่และจะสลายไปพร้อมกับความสลายขอโลกนี้ เมื่อวาระแห่งสุญญกัปป์นั้นมาถึง

แม่น้ำคงคา ทางอินเดีย ออกเสียงตามภาษาฮินดี กังกา (गंगा, Ganga)
ท่าน้ำ (ริมแม่น้ำคงคา) ภาษาฮินดี ฆาฏ (घाट, Ghat)

ท่าอัศวเมธนั้น ทำเป็นบันไดก่ออิฐถือปูนทั้งกว้างยาวดังที่ได้กล่าวมาแล้วเมื่อกี้นี้ มีบันไดหลายร้อยขั้น มีช่องลงท่าอาบหลายช่อง มีร้านขายดอกไม้ขายเครื่องเจิมบูชา ทั้งสองฟากช่องทาง เราเดินตามคนนำทางลงไปตามบันไดผ่านเข้าไปตามช่องที่เรือแจวนำเที่ยวจอดรับอยู่สองลำ เป็นเรือแจวหัวท้ายขนาดจุได้ ๒๐ คน เริ่มต้นแจวไปตามน้ำดูทิวทัศน์ ฝั่งด้านท่าน้ำฝั่งเดียวเท่านั้น อีกฝั่งฟากตรงข้ามเป็นป่าละเมาะและหาดทรายโล่ง ถามคนนำเที่ยวว่าทำไมฝั่งโน้นจึงไม่มีบ้านเรือนเหมือนฝั่งนี้ ได้รับคำตอบว่า ด้วยความเชื่อแต่เดิมมาเชื่อว่าฝั่งโน้นเป็นที่อยู่ของภูตผีปีศาจ ไม่ใช่แผ่นดินที่มนุษย์อาศัยและไม่มีใครกล้าข้ามไปอยู่ นี่เป็นการเชื่อถือสืบ ๆ ต่อกันมาประการหนึ่ง คือเชื่อตามคัมภีร์ที่กล่าวถึงการกำเนิดแม่น้ำคงคาบ้าง ตามนิยายเทพปกรณัมบ้าง

สำหรับฝั่งขวาซีกด้านตัวเมืองนั้น ปลูกเป็นตึกต่อกันขึ้นไปเป็นสิบ ๆ ชั้น สลับซับซ้อน มีหลายแห่งที่ใหญ่โตมโหฬารดูเป็นชั้นเป็นมุมยื่นประดับกระจก

งดงาม ดังที่ปรากฏในพระสูตรบางเรื่องที่เรียกปราสาท ๗ ชั้น มองเห็นนางห้องยืนเมียงมองดูพวกเราที่หลีบกระจกตามมุขเฉลียงอยู่ชั้นบนสูงต้องแหงนคอตั้งบ่า ด้วยความอยากรู้ก็ถามอีกว่า นั่นเป็นตึกอะไรจึงดูใหญ่โตงดงามเรียงกันเป็นแถวเป็นหมู่ ก็ได้รับคำตอบว่า ตึกใหญ่ด้านนั้นเป็นของมหาราชองค์นั้น ตึกใหญ่ด้านนี้เป็นของกษัตริย์องค์นั้น แต่ละองค์ดูดังจะสร้างประกวดประชันอวดอำนาจราชศักดิ์แข่งขันกัน

มีตอนหนึ่งที่ผนังตึกสูงขึ้นไปจากฝั่ง เขียนเป็นตัวเลขบอก ค.ศ. เท่าไรจำไม่ได้ ตัวโตขนาดเห็นแต่ไกลได้ชัด สอบถามอีกได้ความว่าเป็น ค.ศ. บอกศักราชในคราวที่น้ำในแม่คงคามหานทีแผลงฤทธิ์ท่วมบ้านเมืองพาราณสี จนผู้คนวัวควายตายกันเกลื่อน โอ้โฮ! น้ำท่วมถึงขนาดนั้นเทียวหรือ จากเลขเครื่องหมายกับพื้นท้องน้ำที่เรากำลังลอยเรืออยู่ขณะนี้แลดูมันสูงขนาดสองชั่วลำตาลทีเดียว อา! ดุร้ายมากแม่พระคงคา ถึงคราวกวาดก็กวาดเสียอย่างหมดความเมตตาปราณี ถึงคราวดีก็สงบเสงี่ยมน่ารื่นรมย์เหมือนดรุณีแน่งน้อย ดังที่เห็นอยู่ขณะนี้ แต่ชนชาวพาราณสีไม่วิตกคำนึงถึงสิ่งเหล่านั้น เมื่อถึงคราวเกิดก็เกิด จะพินาศฉิบหายแตกสลายก็เป็นไปตามเพรงกรรม แต่เมื่อสงบแล้วก็เริ่มต้นดำเนินชีวิตต่อไปใหม่ ถึงจะดุร้ายปานใดพระแม่คงคาก็ไม่เคยทำลายท่าอัศวเมธ เพราะท่าอัศวเมธอันศักดิ์สิทธิ์แห่งเมืองพาราณสีนี้เป็นท่าน้ำอันมหาชนชาวชมพูทวีปถือเป็นท่าน้ำที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งเดียวเท่านั้น ซึ่งตามบัญญัติโองการในคัมภีร์ไตรเพทได้กล่าวไว้ว่า ผู้ใดบุคคลใดได้มาอาบสนานร่างกายของตน ณ ท่าน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งไหลมาจากเมาลีของพระศิวะแห่งนี้แล้ว ก็จักเป็นอันลอยบาปทั้งสิ้นที่ตนได้กระทำมา และกลับเป็นผู้บริสุทธิ์หมดมลทิน หากผู้ใดถึงกาลแห่งความตายได้มาดับจิต ณ ฝั่งแม่พระคงคา ได้เอาขี้เถ้าและกระดูกทิ้งลงไปในสายน้ำ ถือว่าวิญญาณของผู้นั้นได้เข้าสู่สัคคสถาน นี่ก็เป็นเรื่องความเชื่อถือที่ฝังกระดูกชาวฮินดูอย่างแน่นแฟ้นมาแต่บรรพกาล เพราะฉะนั้น ที่ฝั่งท่าอัศวเมธจึงคลาคล่ำไปด้วยฝูงชนและนักบวชหลายนิกาย ลงอาบน้ำแช่ดำลงแล้วผุดลุกขึ้นยืนมือพนม ปากก็สวดสาธยายพระเวทเรื่อยไป โดยไม่เอาใจใส่กับใครทั้งสิ้น

อุบาสกของเราคนหนึ่งได้ถามผู้นำเที่ยวว่า ในแม่พระคงคานี้ไม่มีสัตว์ร้าย เช่น จระเข้หรือปลาร้ายบ้างหรือ พ่อหนุ่มอินเดียผู้นำเที่ยวก็ยิ้มและตอบอย่างภาคภูมิว่า เฉพาะบริเวณหน้าท่าอัศวเมธแล้วไม่มีสัตว์ร้ายกล้ำกรายมาเลย เพราะฉะนั้น คนจึงลงอาบกระทำพิธีได้อย่างสบาย แต่ถ้าแถวบริเวณสะพานรถไฟแล้วไม่รับรอง ทั้งปลาในท้องน้ำบริเวณนี้ทางการก็ห้ามไม่ให้ประชาชนจับและทั้งประชาชนเองก็ไม่คิดจะจับด้วย อาตมาภาพชี้ไปที่เรือประมงมีเสาใบสี่ห้าลำซึ่งกำลังจอดเกยแห้งอยู่ทางฝั่งตรงข้ามว่า ก็นั่นเรือหาปลาไม่ใช่หรือ เจ้าหนุ่มตอบทันทีว่า นั่นเรือมาจากที่อื่นมาจอดอาศัยนอน หมดเรื่องกันไปที

เรือได้พาเราล่องตามน้ำไปเรื่อย ๆ จนสุดเขตทิวทัศน์แล้วก็ตีวงย้อนกลับขึ้นมาทางเก่าเพื่อดูท่าที่เผาศพ มองขึ้นไปทางฝั่งอีกเห็นมีตึกสูงมีหน้าต่างซับซ้อน มีมุขหน้าต่างเป็นลูกกรงยื่นออกมาสำหรับตากลม ได้ยินเสียงผู้หญิงร้องเพลงหรือสวดมนต์อะไรไม่รู้เคล้ากับเสียงออร์แกนแว่วมา จึงถามว่านั่นตึกอะไร คนนำเที่ยวบอกว่านั่นเป็นตึกแม่หม้ายผัวตาย ผัวหย่า ผัวทิ้ง ไม่มีใครเลี้ยงดู และประสงค์จะอยู่สงบ บำเพ็ญภาวนาอุทิศชีวิตให้แก่พระเจ้า ละความสันโดษแล้วก็มาอยู่ที่นี้ได้ เขามีอาหารเลี้ยง มีที่ให้นอนพออยู่เป็นสุขได้โดยไม่ต้องอนาทรร้อนใจ แต่ถ้าเกิดกระสันอยากจะมีผัวแล้วละก้อ ต้องออกจากที่นั่นทันที ฟังดูแล้ววิธีนี้ของเขาก็แปลกอย่างน่าสนใจไว้เหมือนกัน ประเพณีของชาวชมพูทวีปแต่ครั้งโบราณกาลนั้น สำหรับผู้หญิงที่มีผัว ถ้าผัวตายตัวจะต้องโดดเข้ากองไฟเผาตัวตายตามผัวไปด้วย จึงจะได้รับยกย่องนับถือเป็นยอดหญิงยอดภริยา อันขนบประเพณีของชาวอินเดียนั้น เมื่อเพ่งพิจารณาให้ละเอียดสักหน่อย ก็จะเห็นว่าบีบคั้นเอาเปรียบเพศหญิงอย่างน่าชังจริง ๆ ผู้ชายถ้าเมียตายไม่ต้องโดดเข้ากองไฟ คงหาเมียต่อไปใหม่ได้ แล้วมีเมียสักกี่คนก็ได้ แต่ถ้าผู้หญิงกลับไม่ให้ทำอย่างนั้น คล้าย ๆ กับเป็นทาสหรือสมบัติอย่างหนึ่งของผู้ชาย

ในครั้งพุทธกาลตามที่ปรากฏในพระสูตร ยังมีประเพณีสู่ขอ คือ ผู้ชายต้องไปขอฝ่ายหญิง แต่มาภายหลังไม่ทราบเมื่อไร ทำไมจึงกลับตาลปัตร ทาง

ศาสนาฮินดูได้บัญญัติให้ทางฝ่ายหญิงต้องไปขอฝ่ายชาย อาตมาภาพได้เจอชาวอินเดียผู้หนึ่ง แกมีลูกสาว ๕-๖ คน แกบ่นอย่างท้อแท้ว่าแกจนเพราะมีลูกผู้หญิงมาก เพราะการไปขอลูกเขยนั้นต้องมีเงินมีทองไปขอเป็นสินสอดทองหมั้น อาตมาภาพนึกไปว่า นี่มันอะไรกัน มันเป็นเรื่องพิเรนแท้ ๆ แล้วขนบประเพณีเหล่านี้ก็เกิดมาจากพวกพราหมณ์อันเป็นต้นตำรับของศาสนาฮินดู และอ้างตนเองว่าเป็นปากของพระพรหม แต่มาสมัยนี้คนรู้มากขึ้นฉลาดมากขึ้น จึงให้เลิกประเพณีเผาตัวตายตามผัว แต่ก็ยังไม่หมดเพราะการไปขอผู้ชายมาเป็นผัวยังคงมีอยู่ ท่านผู้อ่านผู้ใดที่เป็นผู้ชาย จะลองไปเป็นผู้ชายชาวอินเดียบ้างก็ลองดู

เรือเลียบเข้าไปใกล้ฝั่งที่เผาศพ เห็นสัปเหร่อสองคนกำลังเผาอยู่ศพหนึ่งอีกศพหนึ่งกำลังวางรออยู่ อีกเชิงตะกอนหนึ่งก็กำลังเผาและศพที่วางไว้นั้นคลุมด้วยผ้าสีเขียว ๆ ทนไม่ได้เพราะความอยากรู้ ก็ถามเขาอีกว่า ศพที่คลุมผ้าสีเขียวนั้นเป็นใคร ก็ได้รับคำอธิบายว่าถ้าเป็นศพผู้ชายก็ห่อด้วยผ้าขาว ถ้าเป็นศพผู้หญิงก็ห่อด้วยผ้าสีจะเป็นสีอะไรก็ได้ ศพของแขกเขาไม่ได้มัดตราสังเหมือนกับของเรา สัปเหร่อเผาไปแล้วเอาไม้หรือเหล็กอะไรก็ไม่รู้ เพราะเห็นไม่ถนัดด้ามยาว ๆ คอยเขี่ยไปรอบ ๆ ควันขึ้นโขมง

การฌาปนกิจริมฝั่งแม่น้ำอย่างเปิดเผยเช่นนี้คงไม่มีประเทศใดในโลกเขาทำกัน นอกจากประเทศอินเดีย ชนชาวชมพูทวีปแห่งเดียวนี้เท่านั้น แต่สมัยก่อนยิ่งกว่านี้ เพราะเขาไม่เผา แต่เอาศพทิ้งลงน้ำทั้งตัวเลย ถือว่าเป็นการกระทำที่ได้บุญแก่ผู้ตายอย่างยิ่ง ถ้าหลับตาลองนึกถึงภาพเหล่านั้นคงจะเห็นศพลอยขึ้นอืดตามลำแม่น้ำ ลอยปะเข้าท่าไหน คนที่อยู่ริมท่านั้นก็ต้องคอยเขี่ยค้ำเสือกไสออกไปให้ไกล กลิ่นเน่าก็คงจะฟุ้งตลบ ฝูงนกกาลงเจาะทึ้งไม่เว้นแต่ละวันดูเป็นที่น่าอุจาดนัยน์ตายิ่งนัก ฉะนั้น มาในสมัยปัจจุบันทางการอินเดียจึงประกาศห้ามการทิ้งศพลงแม่น้ำ เพราะขายหน้าชาวต่างประเทศที่เข้าไปเยือน ฉะนั้น จึงเหลือแต่การเผาแล้วทิ้งกระดูกลงแม่น้ำเท่านั้น ประเพณีเช่นนี้เป็นที่ถือและกระทำกันมาอย่างเคร่งครัดตามลัทธิศาสนาของพราหมณ์หรือฮินดู เริ่มเมื่อใดและเป็นเวลานานเท่าใดไม่มีใครบอกได้

แม้แต่คนอินเดียเอง แต่ในครั้งพุทธกาล ตามพระสูตรก็ยังได้มีการกล่าวถึงการเผาศพเช่นเผาในป่าช้า หรือดังที่องค์สมเด็จพระบรมครูเจ้าเองได้ทรงถวายพระเพลิงพระศพของพระเจ้ากรุงสุทโธนะ พุทธบิดา

ทันใดนั้นได้ยินเสียงร้องห้ามทางหัวเรือ หันไปมองเห็นอุบาสกพวกเราคนหนึ่งกำลังยกกล้องจะถ่ายรูปการเผาศพ แต่ถูกคนนำเที่ยวร้องห้ามยับยั้งไว้บอกว่าถ่ายไม่ได้ ทางการห้ามเด็ดขาดและมีตำรวจคอยดูอยู่บนฝั่ง แต่อาตมาภาพคิดว่าทั้งๆ ที่ห้ามอย่างนี้เถอะ ก็ยังมีคนแอบถ่ายเอาไปลงพิมพ์ในหนังสือจนได้เหมือนกัน ดังที่อาตมาภาพก็ได้เคยเห็นมา **คนเรานั้นมีนิสัยสันดานประจำอยู่อย่างหนึ่ง คือ อะไรที่ห้ามดูเหมือนยิ่งคันไม้คันมือ กระเหี้ยนกระหือรือจะเอาจนได้** อย่าว่าแต่การเผาศพประเจิดประเจ้ออย่างนี้เลย แม้แต่หินกาบาที่นครเมกกะของศาสนาอิสลาม ซึ่งหวงนักหวงหนา ป้องกันนักป้องกันหนา พ่อพวกคันไม้คนมือยังแอบเก็บรูปเอามาเสียเลย จับมือใครดมก็ไม่ได้

ตอนขาล่องเรือกลับจะเข้าเทียบท่านี้เอง พวกเราก็พอดีแลเห็นชายคนหนึ่งกำลังลอยเรือนั่งตกปลา สาวสายเบ็ดง่วนอยู่ อุบาสกคนที่ถามเมื่อครู่นี้ก็ได้เอ่ยถามอย่างเอะใจว่า อ้าว! นั่นทำไมตานั่นจึงตกปลาได้เล่า คราทีนั้นพวกเราชาวไทยก็ได้เห็นการเอาตัวรอดอย่างปฏิภาณของหนุ่มชาวชมพูทวีปผู้นำเที่ยวว่า *"ตกเอาไปทำยา"* อุบาสกผู้นั้นเกาหัวแกรกทำหน้าชอบกล อุทานว่าบ๊ะ! มันเลี่ยงของมันไปได้สดๆ ร้อนๆ เอาไปทำยาไส้นะซี พวกเราหัวเราะชอบใจอาตมาภาพนั่งฟังนึกขำแต่ผู้เดียว

ก่อนที่รายการชมทิวทัศน์ลำแม่น้ำคงคาจะสิ้นสุดลง ผู้นำเที่ยวได้พาเราแวะขึ้นฝั่งขึ้นไปเที่ยวชมศาลพระศิวะ หรือเรียกอีกหนึ่งชื่อว่า วิหารเปลือยของเนปาล ต้องเดินซอกแซกเข้าไป คิดว่าจะแปลกอัศจรรย์น่าดูอะไร พอเข้าไปแหงนดูใกล้ๆ ตามรูปสลักด้วยไม้ที่สลักไว้โดยรอบตัวศาลเป็นชั้นๆ แทนที่จะเป็นภาพวิจิตรศิลป์อะไรก็เปล่า มันกลายเป็นพามาดูภาพสลักของชายหญิงกำลังสมสู่ กระทำอสัทธรรมต่อกันในท่าทางต่างๆ มากมาย ซึ่งลัทธิฮินดูถือว่าพระเจ้าของเขาชอบ และประพฤติกับพระอุมาอย่างนั้น แล้วสอนให้ปวงชนประพฤติตาม จนได้มีการรจนาเป็นสูตรใหญ่ขึ้นเป็นสูตรหนึ่ง เรียกว่า กามสูตร

(Kama Sutra) นี่เป็นลัทธิความเชื่ออันลามกมืดมนอย่างหนึ่ง ที่หัวหน้าลัทธิศาสนานั้นเป็นผู้ยิ่งด้วยกามราคะได้ประดิษฐ์ตกแต่งขึ้น ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นอย่างโจ่งแจ้งว่า อาการกิริยาแห่งการเสพกามผสมพันธุ์ หรือที่เรียกตามภาษาบาลีว่า "เสพอสัทธรรม" ของมนุษย์นั้น บางเหล่าก็มีอาการเสมอกับสัตว์เดรัจฉาน บางเหล่าสูงกว่าสัตว์เดรัจฉาน และบางเหล่าก็ต่ำกว่าสัตว์เดรัจฉาน ทั้งนี้เพราะอะไร ก็เพราะว่าอาการผสมพันธุ์เสพกามของสัตว์เดรัจฉานมีอาการอย่างใดก็อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลง ดังเช่น ช้าง ม้า วัว ควาย หมู หมา กา ไก่ ฯลฯ เหล่านี้ อาการผสมพันธุ์แต่ครั้งดึกดำบรรพ์เป็นมาอย่างไร เดี๋ยวนี้ก็อยู่ในอาการอย่างนั้นไม่เคยเปลี่ยนแปลง ไม่เคยพลิกแพลง แต่สัตว์มนุษย์นี่สิ มันน่าขยะแขยงอย่างเหลือที่จะกล่าว ดังภาพที่ได้มาเห็นนี้เป็นนิทัศน์อุทาหรณ์ ด้วยเหตุนี้กระมัง จึงเป็นเหตุให้ชนชาวชมพูทวีปต้องประสบความวินาศวิปโยคล่มจมเสมอมาตลอดกาลและต่อ ๆ ไปอีกด้วย พวกเราล่องนาวาชมลำน้ำและฝั่งน้ำของพระแม่คงคามหานที จนถึง ๑๐.๓๐ น. จึงขึ้นจากเรือกลับไปฉันเพลที่โรงแรม (มาตอนนี้ต้องฉันกาแฟหรือชาร้อนในตอนเช้า แล้วไปฉันอาหารหนักในตอนเพลเพื่อมิให้ผู้จัดการต้องยุ่งยากในเรื่องภัตตาหาร)

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

ท่านชอบที่นี่ไหม	*อ๊าบอี๊สอ๊าสตันโก๊ไกชาปสันต๋กาเตแฮ*
ผมชอบที่นี่มาก	*ฮัมอี๊สโก้บฮุ๊ดปสันต๋กาตาฮุง*
ท่านอยู่ที่ไหน	*อ๊าบลุกกาหาเซแฮ*
ท่านอยู่ที่นี่หรือ	*อ๊าบยาฮ้าระคเตแฮ*
เมื่อไรท่านจะมาที่นี่อีก	*อ๊าบยาฮาพิลก๊าบบู๊อาเยงเก้*
ผมขอลากลับไปก่อน	*เมฮัมมลากูเดียเลาตาฮุง*
ผมจะเดินทางต่อไปยังเดลลี	*เมเดลลีชาตาฮุง*
ผมจะกลับมาอีก	*ฮัมยาฮ้าเลาตาฮุง*
	เมพิลวาป๊าสอาฮุงก้า
ผมจะกลับมาอยู่ที่นี่อีก	*พีเร่ฮัมอาเองเก้อาปัช*
บางทีฉันจะมาอีก	*เมกี๊สซีซาแมอายาฮุงก้า*
ผมจะมาที่นี่ทุกวัน	*เมยะฮ๊าโรสอาฮุงก้า*
ผมจะมาพรุ่งนี้	*เมกาล๋อาฮุงก้า*
ผมจะไม่มาที่นี่อีก	*เมอีเด้อวาเปี๊สนะฮีอาฮุงก้า*
ท่านอย่ามาที่นี่อีก	*ตุมยาฮ้าพิลนาอาน่า*

๕ ๑



ไปสารนาถและกุสินารา

เวลา ๑๓.๐๐ น. ขึ้นรถไฟไปยังตำบลสารนาถ คือ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน อันเป็นสถานที่ที่พระบรมศาสดาทรงแสดงปฐมเทศนา ซึ่งเป็นมหามงคลสมัยที่ทรงประกาศวางรากฐานพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกในโลก คือ พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โปรดพระเบ็ญจวัคคีย์ พระสาวกรุ่นแรก

ถึงตำบลสารนาถบ่ายสองโมงเศษ ณ ตำบลสารนาถ ขณะที่ไปถึงนั้นกำลังเป็นสถานที่ประชุมองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ซึ่งมีท่านหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล เป็นประธาน แต่ขณะที่ไปถึงนั้นพอดีเป็นเวลาพักการประชุมจึงได้เข้าไปชมสถานที่ประชุม ซึ่งเขาจัดเป็นเต็นท์ใหญ่กว้างขวาง **อาตมาภาพภูมิใจที่สตรีไทยผู้สูงศักดิ์และเข้าถึงพระศาสนาได้รับเกียรติเป็นประธานขององค์การชาวพุทธทั่วโลก ประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งกาสาวพัสตร์เป็นป้อมค่ายปราการอันมั่นคงของพระบวรพุทธศาสนา ถ้าคนไทยมิได้เป็นประธานขององค์การนี้ก็ดูออกจะผิดไป** นี่เป็นแต่ความเห็นเฉพาะตัวของอาตมาภาพนะ อย่าถือเป็นอารมณ์เลย เดินดูป้ายผู้แทนประเทศต่าง ๆ พอสมควรแล้วก็เดินขึ้นบันไดเข้าไปสู่ตัวพระวิหาร ซึ่งมีพระพุทธปฏิมาหน้าตักกว้าง ๓ ศอก ประดิษฐานอยู่ภายใน ตามผนังทั้งสองข้างเขียนเป็นภาพพุทธประวัติ คณะเราไปครั้งนี้เป็นพระภิกษุจำนวน ๖ รูป ทางผู้ดูแลสถานที่ได้นำเอาเสื่อมาปู ให้พวกเรานั่งทางเบื้อง

ขวาของพระพุทธปฏิมา เรานั่งพับเพียบเรียงตามลำดับ พวกอุบาสก-อุบาสิกานั่งอยู่พื้นล่างตรงเบื้องพระพักตร์

เมืองสารนาถ (सारनाथ, Sarnath) รัฐอุตตระประเทศ

เจ้าคุณเจ้าคณะจังหวัดยะลาได้เริ่มนำสวดคำนมัสการและปุพพภาคนมการ แล้วก็สวดธัมมจักกัปปวัตตนสูตรขึ้น *"เอวัมเมสุตตัง เอกังสะมะยังภะคะวา พาราณะสิยัง วิหะระติ ฯลฯ"* อย่างชัดถ้อยชัดคำ พวกเราสวดอย่างตั้งอกตั้งใจ โดยไม่มีอาการวอกแวก เสียงสวดมนต์ดังพอที่จะทำให้ประชาชนที่เข้ามาชมต่างพากันสงบเงียบเงี่ยหูฟัง สวดจบพระสูตรแล้วลุกขึ้นคุกเข่ากราบลงพร้อมกันครบสามครั้ง พวกอุบาสกอุบาสิกาต่างก็บริจาคปัจจัยเป็นการบำรุงใส่ลงในตู้ที่เขาจัดไว้ เวลาประมาณ ๑๖.๓๐ น. จึงอำลาจากตำบลสารนาถปฐมสถานในการฝังรากพระพุทธศาสนาของพระบรมครูเจ้าของเรา เดินทางต่อไปยังเมืองโครักข์ปูร์

แต่ขณะที่ก้าวลงบันไดนั้น ได้พบนักบวชชาวอิตาเลี่ยนคนหนึ่งมากับฆราวาส นักบวชคนนี้ยังหนุ่มมีเคราและหนวดงาม ห่มสีเหลืองหม่น กำลังเดินสวนทางขึ้นมา พอแกเห็นอาตมาภาพก็หัวเราะเอื้อมมือมาจับที่สังฆาฏิ ถามว่า *"นี่มีความหมายอย่างไร?"* อาตมาภาพมองดูหน้าแกแล้วยิ้มให้ด้วยเวทนา แล้วก็จับที่ผ้าครองของแกแล้วก็ถามว่า *"ก็นี่ของท่านหมายความว่าอย่างไร?"* แกมองหน้าอาตมาภาพออกเสียง ฮื้ อ๊ะ! จนฆราวาสผู้นั้นดึงแกห่างออกไป

กุสินารา (Kushinara) รัฐอุตตระประเทศ
ปัจจุบันอินเดียเรียก กุศีนคัร (कुशीनगर, Kushinagar)
(คำว่า นคัร (Nagar) คือ นคร ในภาษาไทย)

ถึงสถานีโครักข์ปูร์เวลาเช้าประมาณตี ๕ เศษ ของวันศุกร์ ฉันข้าวต้มบนรถรอรถยนต์ที่จะรับไปตำบลกุสินารา สถานที่เสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน ขณะที่อยู่ในรถได้ยินเหมือนคนหลายคนกำลังถากไม้ นึกว่าแต่เช้ามืดยังงี้ใครมันขยันมาถากอะไรกัน จึงได้ชะโงกออกไปดู เห็นกุลีตัวดำเป็นเหนี่ยงสิบกว่าคนกำลังถากท่อนซุงอยู่อย่างขะมักเขม้น มีหัวหน้าใส่เสื้อเชิ้ตสวมกางเกงฝรั่งสีเทา ๆ ยืนคุมอยู่ อาตมาภาพจึงลงไปดูเห็นกำลังถากผิวเนื้อนอกออก จึงเดินเข้าไปถามคนคุมว่า ทำงานกันแต่เช้าตรู่อย่างนี้เทียวหรือ แกตอบว่า *"ครับ เราเริ่มทำงาน ๖ โมงเช้า"* แล้วเลิกละกี่โมง? *"๕ โมงเย็นครับ"* แล้วค่าแรงล่ะวันละเท่าไร? *"หนึ่งรูปีครึ่งครับ"* โอ้โฮ! อาตมาภาพอุทานได้เท่านั้น อนิจจา! กรรมกรอินเดียมีเวลาทำงานและค่าแรงงานอันทารุณอย่างยิ่ง ทำงานถึง ๑๑ ชั่วโมง ค่าแรงที่ตอบแทนคิดเป็นเงินไทยเพียงวันละประมาณ ๖ บาทเท่านั้น เขาอยู่กันได้อย่างไร? เครื่องนุ่งห่มทั้งร่างกายก็มีแต่ผ้านุ่งหยักรั้งเก่า ๆ และผ้าโพกหัวเท่านั้น นี่แหละสัตว์โลกทุคติบุคคลละ

เมืองโครักข์ปูร์นี้มีนกแก้วมาก บนต้นไม้เกือบทุกต้นมีนกแก้วเกาะเป็นฝูง ๆ ส่งเสียงจอแจ คนอินเดียดีอย่างก็คือไม่ฆ่าสัตว์ทุกชนิด (เว้นแต่ฆ่าสัตว์ คือ วัวและแพะ เพื่อเอาเลือดในคอบูชาพระเป็นเจ้า) ฉะนั้น สัตว์จึงไม่หนีคน นกกานกแกมีเกลื่อนไปทั่วบ้านทั่วเมือง ถ้าเป็นเมืองไทยน่ะหรือลงหม้อแกงไม่รู้วันละกี่ร้อยกี่พันตัว ตามสถานีรถไฟของเมืองเราบางแห่ง พอรถจอดก็ได้ยินเสียงร้องว่า *"จาบจ้า! ๆ !"* แล้วก็มีมือคนบนรถยื่นออกมาซื้อกันให้ไขว่ ประเทศเราได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา บ้านเมืองเต็มไปด้วยวัดวาอาราม เต็มไปด้วยพระภิกษุสงฆ์สามเณร มากไปด้วยอุบาสก อุบาสิกา แต่ทำไมจึงเต็มไปด้วยการเบียดเบียนวิหิงสาพยาบาท กระทำบาปบนกองบุญสัตว์น้อยใหญ่นกหนูหมูเม่นวัวควายถูกฆ่าถูกประหารจนนับไม่ถ้วน พวกสัตว์พอเห็นคนก็โจนวิ่งหนีเหมือนเห็นมัจจุราช

เวลาหยุดงานหยุดนักขัตฤกษ์หรือวันพระวันอุโบสถ บุคคลส่วนมากเก้าสิบเปอร์เซ็นต์ในร้อยที่ไม่รู้จักไม่เอาใจใส่ แล้วก็ใช้เวลาเหล่านั้นประพฤติไปในทางชั่วในทางอบายมุขในทางเป็นบาปอกุศล เผาลนตัวเองให้หมกไหม้

เวลาได้ทุกข์ได้รับความเดือดร้อนคับแค้นใจ ก็หน้าดำคร่ำเครียด โทษโชคชะตา โทษคนอื่นเหตุอื่น เที่ยวหาหมอดู เที่ยววิ่งหาพระรดน้ำมนต์ เพื่อไล่ตัวทุกข์ตัวซวย หาได้นึกสำรวจตัวเองไม่ว่าได้ก่อกรรมกระทำอันเป็นโทษอย่างไรไว้ แล้วก็แก้ไขในตัวของตัวเอง ก็จะเปลื้องความทุกข์ความเดือดร้อนนั้น ๆ ให้บรรเทาเบาบางลงได้ ถ้าหากตัวเองยังไม่ลดการกระทำชั่ว ยังไม่วางมือจากอกุศลกรรม จิตยังหมกมุ่นแต่ทางฝ่ายต่ำอยู่ตราบใด ต่อให้เที่ยววิ่งหาหมอดูสักร้อยหมอพันหมอ วิ่งหาพระอาจารย์ที่ว่าขลัง ๆ รดน้ำมันอาบน้ำมนต์สักร้อยวัดพันวัด ก็ไม่มีทางที่จะช่วยปัดเป่าบรรเทาผลร้ายที่ตนได้รับนั้นเลย เพราะกรรมดีและกรรมชั่วย่อมเป็นของเฉพาะตน ใครทำใครก็ย่อมได้รับผลนั้น ใครจะช่วยได้ในเมื่อผู้นั้นไม่คิดช่วยตัวเองก่อน

อาตมาภาพตรึกตรองต่อไปว่า ถ้าคนไทยชาวไทยเป็นพุทธศาสนิกชนนับถือและเคารพบูชาพระพุทธศาสนาทั้งกายและใจแล้ว เมืองไทยจะร่มรื่นน่าชื่นชมแก่ชาวโลกยิ่งกว่านี้มากนัก ในประเทศอินเดียอันเรียกว่าแผ่นดินแห่งชมพูทวีปอาณาเขตแห่งพระศิวะ สัตว์ทุกหมู่เหล่ามีชีวิตความเป็นอยู่อย่างอิสระและปลอดภัย แต่ส่วนเมืองไทยอันเป็นอาณาเขตแห่งพระพุทธศาสนาเต็มไปด้วยกาสาวพัสตร์ แต่ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายอยู่ใกล้กับอันตรายทุกย่างก้าว นี่เป็นสิ่งที่น่าคิดน่าคำนึงอย่างยิ่ง

อันเมืองโครักข์ปูร์ (หรือเรียกอย่างสำเนียงไทยว่า โครักขะปูระ) นี้ ชนชาวชมพูทวีปถือว่าเป็นของพระกฤษณะ พระเจ้าที่เขานับถือ และพระกฤษณะนั้นตามคัมภีร์ว่าเป็นพระนารายณ์อวตาร คือแบ่งภาคมาปางหนึ่ง เป็นพระเจ้าที่เลี้ยงวัว มีขลุ่ยเป่าไพเราะ มีเมียเป็นหมื่นที่สามารถจะแบ่งภาคไปสมสู่กับหญิงเหล่านั้นได้ทั่วทุกคน ดังนั้น ชาวเมืองโครักข์ปูร์จึงไม่ประกอบอาชีพอย่างอื่นนอกจากเลี้ยงวัวไว้รีดนมขายเลี้ยงชีพอย่างเดียว เพราะถือมั่นว่าดำเนินตามรอยพระบาทของพระกฤษณะอันเป็นพระเจ้าที่ตนเคารพบูชา แม้แต่ลูกชายของตนที่ได้เรียนสำเร็จวิทยาลัยได้รับความรู้แผนใหม่ จะขอไปประกอบอาชีพอย่างอื่นพ่อแม่ก็ไม่ยอมหาว่าเป็นการผ่าเหล่าและฝืนประเพณีของบรรพชน และเป็นการประพฤติที่ผิดพระอัธยาศัยของพระกฤษณะ จนเจ้าลูกชายต้องเปิดหนีไปทำงาน

ที่อื่นแต่ลำพัง นี่เป็นความเชื่ออย่างหลงงมงายของคนเก่าๆ อย่างเป็นที่น่าสงสารจริงๆ อันเป็นความเชื่อถือที่ตัดความก้าวหน้าความเจริญของตัวเอง ตลอดจนถึงความเจริญของบ้านเมือง

เวลา ๘.๐๐ น. เศษ รสบัสมารับเดินทางไปยังเมืองกุสินาราอันเป็นเมืองอยู่ในแคว้นแห่งมัลละกษัตริย์ครั้งพุทธกาล รถได้พาเรามาถึงเวลาประมาณ ๙.๐๐ น. เศษ ความใฝ่ฝันของอาตมาภาพ แต่อดีตที่ใคร่จะได้เห็นเมืองกุสินาราและสถานที่เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานยิ่งนัก บัดนี้ความใฝ่ฝันนั้น ความปรารถนาอันแน่วแน่นั้นก็ได้บรรลุผลแล้ว ใครจะเดินล่วงหน้าไปแล้วก็ตาม อาตมาภาพยังคงยืนเหลียวไปโดยรอบเพื่อพินิจพิจารณาบริเวณสถานที่นั้นให้เต็มตา แต่อนิจจา อันว่าป่าสาลวันอันเป็นสวนที่แวะพักของเหล่ามัลละกษัตริย์ และเป็นที่เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานของพระบรมศาสดาของเรา คงมีเหลืออยู่แต่ชื่ออันเป็นที่หมายรู้เท่านั้น เพราะบัดนี้สภาพเป็นที่โล่ง มีต้นไม้เบาบาง ปราศจากหมู่และกลุ่มไม้ ต้นสาละ (หรือต้นรังอินเดีย) มีอยู่ไม่มากนัก แต่ทางการอินเดียเขาได้จัดรักษาและบำรุงอย่างดีมาก และแม่น้ำหิรัญญวดีที่ได้กล่าวไว้ในพระสูตรก็มิได้มี แม้นี่ก็เป็นอนุสสติให้ระลึกพิจารณาถึงความแปรปรวนแห่งสังขาร

รีบเดินตามหมู่เขาไปเพราะขณะนี้พากันเดินไปไกลโข เห็นพวกเรากำลังขึ้นบันไดเข้าสู่อาคารหลังหนึ่งทำแบบวิหาร อาตมาภาพตามติดเข้าไป ที่นี่เอง คือที่ตั้งพระวิหารประดิษฐานพระพุทธปฏิมาปางอนุฏฐานไสยา (คือปางเสด็จบรรทมโดยไม่ลุกอีกต่อไป หรือเรียกง่ายๆ อย่างคำพูดสามัญว่า เป็นการนอนตายนั่นเอง แต่มิใช่อาการนอนตายอย่างกิเลสชนคนธรรมสามัญ เป็นการนอนดับจิตสังขารโดยรอบ เหมือนไฟที่หมดเชื้อสิ้นเชิงไม่กลับติดขึ้นมาอีก) นายช่างปฏิมากรรมเขาปั้นเป็นพระพุทธรูปนอนตะแคงขวา แต่ไม่หลับพระเนตร เลยกลายเป็นพระพุทธปฏิมานอนลืมพระเนตร ช่างปั้นคงไม่ได้คิดถึงข้อนี้ เพราะเป็นช่างแขกซึ่งอาตมาภาพพิจารณาแล้วเห็นว่าผิดจากความเป็นจริงอย่างยิ่ง แต่ก็ประหลาดอย่างยิ่งอีกเหมือนกัน เพราะขณะที่ยืนอยู่นั้นทำไมจึงรู้สึกเหมือนกับว่าได้เข้ามาเฝ้าเฉพาะพระพักตร์ ซึ่งผิดกับไปสถานที่อื่นๆ เช่นที่ต้นพระศรีมหาโพธิ์ อันเป็นที่ตรัสรู้และเช่นที่แสดงปฐมเทศนาที่สารนาถ นี่ยังไงกัน เหมือนกับมีแม่เหล็ก

อาตมาภาพพิงไม้เท้าไว้ที่ข้างประตู ปลดย่ามลงจากบ่า ทรุดตัวลงคุกเข่าพร้อมกับเพื่อนสพรหมจารี จุดธูปเทียนน้อมอภิวาทน์ถวายนมัสการบูชาด้วยหัวใจอันวังเวง ดูเหมือนว่ามีอะไรอบอุ่นวนเวียนอยู่ใกล้ๆ ดูเหมือนว่ามีอะไรเย็นๆ พรมไปตามตัว มิใยใครจะลุกไปแล้ว อาตมาภาพก็ยังคงคุกเข่าพนมมือหลับตาใจจดจ่ออยู่อย่างนั้น อบอุ่น ร่มเย็น สงบแท้ นี่เป็นความรู้สึกขณะนั้นจนคณะพากันออกไปหมด อาตมาภาพจึงได้ลุกขึ้นเดินเวียนประทักษิณแล้วจะเดินออกประตู เห็นหลวงพ่อทิมแห่งวัดช้างให้กำลังยืนพนมมืออยู่ข้างมุมประตูตาลืมจ้องดูที่พระพุทธรูป อาตมาภาพเอื้อมมือจะไปหยิบไม้เท้าที่พิงอยู่ข้างประตู

ทันใดนั้น อัศจรรย์ยิ่ง! อัศจรรย์จริงๆ!! มีเสียงหนึ่งกระซิบที่หูเบาๆ แต่ชัดเจนว่า *"ทำไมไม่กราบพระบาท! ทำไมไม่กราบพระบาท!"* อะไรกัน หันไปดูหลวงพ่อทิมวัดช้างให้ ก็เห็นกำลังยืนอยู่ไม่ห่างในท่าเดิม แล้วเสียงใครหันกลับมาจะหยิบไม้เท้าอีก ก็มีเสียงกระซิบชัดเจนอย่างอ่อนน้อมว่า *"ทำไมไม่กราบพระบาท! ทำไมไม่กราบพระบาท!!"* อาตมาภาพชะงักฉุกคิดอะไรขึ้นได้บางอย่าง หันกลับเดินไปทรุดนั่งคุกเข่าอยู่ที่ตรงปลายพระบาทพระพุทธปฏิมาอนุฏฐานไสยาเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานกราบแล้วกราบอีก แล้วพนมมือน้อมระลึกถึงพระพุทธคุณและพุทธานุภาพที่ได้ทรงปกแผ่ไปเป็นอนันตเขต แม้เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานนานแล้ว แต่พุทธเกษตรนี้ยังกระจ่างอีกนานไกล

อาตมาภาพพนมมือค้อมตัวลงปลงธรรมสังเวช เสียงหลวงพ่อทิมวัดช้างให้สะอื้นเบาๆ อยู่เบื้องหลัง ไม่ทราบว่าท่านมายืนแต่เมื่อใด อาตมาภาพลุกขึ้นถามท่านเบาๆ ว่า *"หลวงพ่อสะอื้นทำไม?"* ท่านตอบสั้นๆ จากหัวใจจริงว่า *"เห็นแล้วมันตื้นตันใจ บอกไม่ถูก"* นี่แหละคือจิตแห่งพระสาวก แม้จะนานไกลถึงสองพันปีเศษ ความผูกพันในพระพุทธบิดาย่อมมีอยู่แก่สมณศากยบุตรพุทธชิโนรสด้วยประการฉะนี้ และเราก็อยู่ ณ ที่นั้นเพียงสององค์เท่านั้น นี่คือเหตุอัศจรรย์ที่อาตมาภาพได้ประสบกับตนเอง ณ เวลานั้น และก็มิได้เล่าให้หลวงพ่อทิมทราบ แม้กระทั่งบัดนี้ เราทั้งสองยืนพนมมือถวายบังคมกราบพระบาททั้งคู่อีกครั้งหนึ่งแล้วพากันเดินตามคณะตรงไปยังสถานที่ถวายพระเพลิง

ที่ที่ถวายพระเพลิงเท่าที่อาตมาภาพได้เห็นขณะนี้เขาทำเป็นสถูปเป็นเครื่องหมายไว้ และอยู่ห่างจากที่ปรินิพพานประมาณไม่ถึง ๒ กิโลเมตร พิจารณาดูแล้วรู้สึกว่าที่ตรงนี้คงจะไม่ใช่แน่นัก เพราะในพระพุทธประวัติบอกไว้ว่าถวายพระเพลิงทางด้านทิศตะวันออกของพระนคร และทั้งพระนครกุสินาราก็คงไม่ใช่มีเนื้อที่เล็กกระจิ๋วหริว เป็นนครที่พลเมืองคับคั่งมากเหมือนกัน ซึ่งถ้าเราจะพิเคราะห์ดูตามระยะทางที่แห่แหนแล้ว จะต้องห่างจากด้านทิศใต้ที่ทรงเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานมากโขอยู่ แต่นี่ทำไมอยู่ใกล้ๆ แค่นี้เอง เอ้า! เมื่อเจ้าของบ้านเขาว่าที่นี่แหละใช่ เราก็ต้องใช่กะเขา จะขืนไปเถียงเขาได้อย่างไร เราไปเกิดที่นั้นอยู่ที่นั้นเมื่อไร เงียบๆ ดีกว่าอย่าเอะอะไป

พวกเราอยู่ชมและสักการะจนถึงเวลาบ่ายโมงเศษก็ขึ้นรถกลับ ถึงสถานีรถไฟโครักข์ปูร์เวลา ๑๔.๓๐ น. คืนนี้จำวัดบนรถไฟ เวลา ๐๘.๐๐ น. ไปเที่ยวดูตลาดเมืองโครักข์ปูร์ พวกที่ชอบซื้อของก็เที่ยวเดินซื้อตามอัธยาศัย ขณะนั้นอากาศค่อนข้างเย็นมาก อุบาสิกาท่านหนึ่งชื่อคุณราศรีคงจะสังเกตสภาพของเราในขณะนี้ เธอจึงได้ซื้อที่คลุมศีรษะกันหนาวถวายพวกเราทุกองค์ในค่ำวันนั้น เราได้อนุโมทนาให้แก่เธอ อุบาสิกาที่เข้าใจในพระศาสนาย่อมมีจริยาวัตรเช่นนี้ทุกคน

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

ท่านหิวไหม	*อ๊าบเกียบูเคแฮ*
ผมหิว	*เมบูคาฮุง*
ท่านกระหายไหม	*อ๊าบเกียเปียอ๊าเซแฮ*
ผมกระหาย	*เมเปียอ๊าซาฮุง*
ท่านรับประทานแล้วหรือ	*อ๊าบเน๊ขานาคาลีย่า*
ร้านน้ำชาและร้านอาหาร	*ชากีดูกานอาวรโบเยิ่นกีดูกาน*
มีข้าวสุกไหม	*จาวัลแฮ*
มีน้ำดื่มไหม	*ปานีปีน่าแฮ*
มีผัดไหม	*สับจิแฮ*
ผมต้องการจาปาตีเท่านั้น	*เกวัลจาปาตีจาตาฮุง*
ผมต้องการจาปาตีอีก ๑ แผ่น	*เอ๊กจาปาตีจาตาฮุง*

อาหาร - *ขานา*	น้ำร้อน - *คารั่มปานี*
ผัก - *ซ๊าก*	น้ำเย็น - *ทันด่ะปานี*
ดื่ม - *ปีน่า*	น้ำตาล - *จินิ*
นมวัวสด - *ดู๊ด*	น้ำหวาน - *ร๊าส , ชาลเปิ้ดกำ*

๖ ๙



ลุมพินีวันสถานที่ประสูติ และพระเชตวนาราม ในพระนครสาวัตถี

วันเสาร์ที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๐๗ ฉันเช้าแล้วเวลา ๙.๐๐ น. ออกเดินทางไปสถานีเนาก้า เพื่อไปยังสวนป่าลุมพินีวันในแคว้นเนปาล อันเป็นสถานที่พระบรมศาสดาทรงประสูติ รถถึงสถานีเนาก้าเวลาประมาณ ๑๑.๐๐ น. เศษ แต่เจ้ากรรมแท้ ๆ ที่พนักงานรถไฟมันมักง่าย ตัดรถตู้ของคณะเราออกปล่อยทิ้งไว้ ห่างจากตัวสถานีเกือบ ๓๐๐ เมตร และที่ที่รถตู้ของเราถูกตัดทิ้งนั้นเป็นที่ต่ำกว่าที่ตั้งตัวสถานี และห่างจากที่รถบัสจอดเกือบครึ่งกิโลเมตร ในคณะของเรามีอุบาสิกาที่อยู่ในวัยชราก็หลายคนจะต้องเดินไกล ทั้งตัวรถตู้ก็สูงบันไดก็ยิ่งสูงลอยขึ้นไปอีก แม้แต่คนแข็งแรงอย่างคุณเอื้อและคุณสุวรรณ ก็ยังต้องโหนตัวลอยขึ้นไป ยิ่งเป็นพระเป็นผู้หญิงยิ่งทุลักทุเลใหญ่คุณเอื้อและคุณสุวรรณโมโหมากในเรื่องนี้ปัญหาจึงมีว่าทำอย่างไรจึงจะให้รถไปจอดบนชานเหนือสถานีได้ คุณเอื้อและคุณสุวรรณจึงขอให้คณะเราและพวกอุบาสกอุบาสิกาลงจากรถเพื่อให้รถตู้เบา แล้วจ้างพวกแขกสองคนสามคนและเด็กแถวนั้นช่วยกันดัน แต่รถก็ไม่มีท่าว่าจะเขยื้อน มันจะเขยื้อนได้อย่างไร รถก็ใหญ่และหนักทั้ง ๆ ที่ลาดต่ำคล้ายปลายสะพานเช่นนั้น

ตอนนี้คุณเอื้อเห็นหมดหนทางที่จะพึ่งแรงคน จึงหันมาอาราธนาขอร้องให้อาจารย์วิริยังฯ ช่วยให้รถเคลื่อนด้วยอานุภาพที่ท่านมีอยู่ เพราะมองไม่เห็นใครที่จะช่วยได้ก็ต้องขอพึ่งบารมีพระบ้าง ท่านอาจารย์วิริยังฯ เข้ายืนข้างรถภาวนาอยู่สักครู่ก็ทำท่าดัน แล้วบอกให้ทุกคนช่วยดัน เท่าไหร่ ๆ รถก็ไม่มีท่าว่าจะเขยื้อน

คุณเอื้อจึงหันมาอาราธนาท่านเจ้าคุณเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอทั้งหลวงพ่อทิม ขอให้ช่วยทำรถให้เคลื่อน ท่านทั้งสามองค์ก็ตอบตรงๆ ว่าไม่ได้ฝึกมาทางนี้

สุดท้ายคุณเอื้อ บัวสรวง หมดหนทางจึงหันมาขอร้องให้อาตมาภาพช่วย แกบอกว่า *"ยังเหลือแต่หลวงพ่อกัสสปองค์เดียวเท่านั้น ผมเชื่อว่าคงจะไม่สิ้นหวังเสียทั้งหมด"* ว่าแล้วก็ยกมือไหว้ และทั้งท่านผู้นี้การพูดจาค่อนข้างเสียงดังเปิดเผย อาตมาภาพก็ว่า *"ทำไมมาเจาะจง ก็ท่านเหล่านั้นยังรับไม่ไหวแล้ว อาตมาภาพจะรับได้ยังไง"* แกก็ยังยืนกรานบอกว่า *"ถึงอย่างนั้นก็ขอให้หลวงพ่อเห็นแก่ญาติโยมผู้หญิงและคนแก่เถอะครับที่จะต้องโหนตัวขึ้นรถ"* ว่าแล้วก็ยกมือไหว้อีก เมื่อเห็นแกมั่นใจเช่นนั้น อาตมาภาพก็บอกเบาๆ ว่า *"โยมบอกพวกนั้นให้ดันพร้อมๆ กัน พอเห็นอาตมาภาพเดินขึ้นหน้ารถก็ดันเลย"* แกก็รับคำยืนเตรียมพร้อมอยู่ข้างรถ พออาตมาภาพสังเกตเห็นหมู่คณะกำลังพูดคุยกันเพลินอยู่ใต้ร่มไม้ใหญ่ ก็รีบเดินตรงไปขึ้นทางริมรั้วสถานี พอถึงหน้ารถคุณเอื้อก็บอกให้พวกนั้นดัน พอรถเคลื่อนเสียงดังครืดแล่นตามมาได้หน่อยหนึ่ง อาตมาภาพก็ส่งปลายไม้เท้าให้แกจับ แกก็เอื้อมมือขวามาคว้าปลายไม้เท้า ส่วนมือซ้ายจับอยู่ที่ราวบันไดรถ เท่านั้นรถก็แล่นมาเรื่อยจนถึงสุดสถานี ญาติโยมอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายได้เห็นประจักษ์และเป็นการฝังรากความมั่นใจให้แก่คุณเอื้อ บัวสรวง ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ต่อจากนั้นก็พากันขึ้นรถบัสที่จอดรออยู่ และรถบัสคันนี้เป็นรถที่มีเจ้าของสั่งจองไว้ก่อนหน้าเราแล้วคณะหนึ่ง ฉะนั้น ทางฝ่ายเราจึงต้องไปขอร้องแบ่งจากเขาขอให้ช่วยไปส่งและรับเรากลับ เมื่อทางฝ่ายผู้จองก่อนกลับจากทัศนาจรแล้ว คือขอให้รถกลับไปรับคณะเราที่ลุมพินีเวลา ๑๗.๐๐ น. ซึ่งก็เป็นที่ตกลงด้วยดี รถพาคณะเราไปถึงป่าลุมพินีในแคว้นเนปาลประมาณเกือบ ๑๔.๐๐ น. สองข้างทางที่รถวิ่งไปแลเห็นแต่ไร่ผักกาดกำลังออกดอกเหลืองอร่ามไปทั้งทุ่ง ผักกาดชนิดนี้ชาวชมพูทวีปเอาเมล็ดมานวดคั้นเอาน้ำมันใช้ในการปรุงอาหารและทาตัว เรียกว่า น้ำมันเมล็ดพันธุ์ผักกาด เป็นสินค้าที่จำเป็นอย่างหนึ่งของชนชาวชมพูทวีปตลอดมานับแต่ครั้งพุทธกาล

เราลงจากรถที่ปากประตูทางเข้าแล้วเดินเข้าไป ภายในบริเวณเป็นเนื้อที่กว้างขวาง มีพงหญ้าและป่าละเมาะเป็นหย่อมๆ ต้นไม้ใหญ่ไม่ค่อยมี อาคารที่ปลูกอยู่ภายในบริเวณเห็นมีอยู่เพียง ๓ แห่ง แห่งหนึ่งทำเป็นแบบโรงอุโบสถ มีพระพุทธปฏิมาขนาดเล็กเป็นพระประธาน ตามฝาผนังมีภาพพุทธประวัติ ไม่มีเครื่องตั้งบูชาอะไรดูโล่งๆ มีหีบสำหรับใส่ปัจจัยบริจาค เดินถัดเลยเข้าไปตรงหน้า มีอาคารชั้นเดียวทำเป็นที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข พวกเราต่างเข้าไปเขียนจดหมายบ้าง ไปรษณียบัตรบ้าง ส่งข่าวถึงญาติโยมมิตรสหายทางเมืองไทยเพื่อเป็นที่ระลึกคนละฉบับสองฉบับ แล้วก็ออกเดินต่อไปยังอาคารสถูป อันเป็นเครื่องหมายที่ทรงประสูติ เขายกก่อขึ้นสูง มีบันไดขึ้นเกือบยี่สิบขั้น มีกำแพงล้อมรอบ ในตัวบริเวณสถูปทำเป็นชานหินเดินได้รอบมีบันไดหลัง มีเสาศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราชตั้งอยู่

อาตมาภาพเข้าไปภายในตัวสถูปเห็นมีรูปสลักแผ่นหินขนาดเล็กวางพิงอยู่ เห็นพระรูปพระบรมครูของเราประทับยืนบนดอกบัว พระพุทธมารดาทรงยืนพระหัตถ์ขวาเหนี่ยวกิ่งสาละ นอกนั้นยังมีถาวรรูปอื่นๆ ของฮินดูวางพิงอยู่ด้วย อาตมาภาพถวายอภิวาทน้อมใจรำลึกถึงพระพุทธบิดาพระองค์นั้น บัดนี้ข้าพระองค์ผู้พุทธชิโนรสได้มาถึงแล้ว ณ ที่นี้ ได้มาเห็นประจักษ์แล้วด้วยจักษุของตนเอง โดยไม่ต้องคอยฟังคำบอกเล่าของผู้ใด ลุมพินีวันเมื่อสมัยสองพันห้าร้อยแปดสิบเก้าปี เป็นสถานที่อันรื่นรมย์ตระการตาน่าชื่นชม แต่มา ณ กาลบัดนี้เล่าสภาพเหล่านั้นหายไปไหน เหตุใดจึงกลายเป็นสถานที่โล่งอ้างว้างอย่างนี้

ความจริงแล้วสถานที่ลุมพินีนี้ ทางการของประเทศเนปาลไม่ควรนิ่งดูดาย หรือตกแต่งอย่างปราศจากศิลปะอย่างนี้เลย สถานที่ปราศจากความร่มรื่นสง่างาม ปราศจากความดึงดูดใจ ไม่สมกับเป็นที่สักการะหรือสำหรับนักทัศนาจรเลย สถานที่เช่นนั้นน่าจะเป็นสถานที่อันรื่นรมย์สวยสดตระการไปด้วยต้นไม้นานาพรรณ เป็นละเมาะ เป็นหย่อม เป็นพุ่ม สำเนียงนกหลายเหล่าหลายตระกูลส่งเสียงบรรเลงร้อง โผผินอยู่ทั่วไป นับแต่แจ้งแสงสูรย์จนลับอัสดงทั้งราบรื่นทั้งร่มรื่น มีสระโบกขรณีสำหรับลงอาบและดื่ม มีเนินละเมาะไม้สำหรับนั่งพักกายให้หายจากความเมื่อยล้า แต่บัดนี้เล่าช่วงระยะเวลาอันยาวนานนับด้วย

พันปี ผสมด้วยความผันผวนแห่งพื้นพระธรณี ลุมพินีวันอันเป็นสถานที่น่าชื่มชม ซึ่งพระบรมศาสดาของเราได้ทรงเลือกเป็นที่ประสูติ และย่างพระบาทลงเหยียบพื้นเมทนีแห่งนั้นเป็นปฐม ก็ได้เปลี่ยนแปรร่วงโรยไปจนหมดสิ้น แม้นี่ก็เป็นธรรมอันยั่งยืนประจำสังขาร และต่อไปจะแปรเปลี่ยนเป็นอะไรอีกใครจะรู้

ถัดลงไปทางเบื้องล่างมีสระโบกขรณีสี่เหลี่ยม กว้างประมาณ ๒๐ เมตร ด้านเท่า เป็นสระที่ก่ออิฐถือปูนก้อนอิฐใหญ่ยาวในราวศอกกว้างคืบเศษ น้ำในสระใสแจ๋วจนแลเป็นเงาดำ อาตมาภาพค่อยก้าวลงไปวักล้างหน้าและล้างเท้าและภาวนาแผ่ส่วนกุศลเจริญเมตตาให้แก่ผู้ที่รักษาสระแห่งนี้ว่า *"ท่านจะอยู่เฝ้ารักษามายืนยาวนานสักกี่ร้อยกี่พันปีมาก็ตาม บัดนี้ อาตมาภาพผู้กัสสปสมณ-สากยบุตรก็ได้มาถึงยังสถานที่นี้แล้ว ทั้งๆ ที่ได้ไปถือกำเนิด ณ ดินแดนอันแสนไกล บัดนี้ วาสนาและวิบากชีวิตแต่เพรงกาล ก็ได้นำให้อาตมาภาพได้กลับมายังสถานที่นี้อีก ฉะนั้น ส่วนกุศลใดบารมีใดที่อาตมาภาพได้บำเพ็ญมาแล้ว ณ อดีตชาติก็ดี ณ บัดนี้ก็ดี อาตมาภาพขอแบ่งส่วนกุศลบุญบารมีนั้นๆ ให้แก่ท่าน ขอจงได้อนุโมทนารับส่วนกุศลที่อาตมาได้อุทิศแผ่ให้แล้วนี้ด้วยเทอญ"*

ขณะนั้นอาตมาภาพยืนที่ขอบสระรู้สึกคล้ายมีอะไรผ่านไปทางเบื้องหลังวูบหนึ่งแล้วแว่วว่า *"นิมนต์ท่านนั่งที่โคนไม้นั่น จงมองลงไปภายใต้ของสระนี้"* อาตมาภาพยืนนิ่งอยู่ครู่หนึ่ง มองดูพวกเรากำลังอยู่บนสถูปบ้าง ที่ขอบสระบ้าง ส่วนคุณเอื้อตามมาเมื่อไหร่ไม่ทราบ อาตมาภาพถอยก้าวขึ้นไปที่โคนไทร ปูอาสนะลงนั่งตามที่เสียงแว่วนิมนต์ มองเพ่งไปที่พื้นน้ำมองเพ่งต่ำลึกลงไป อาตมาภาพได้เห็นในสิ่งที่คิดว่าคงไม่มีผู้ใดเลยจะได้เห็น ใครจะเห็นเล่าในเมื่อผู้ที่มีหน้าที่เฝ้าไม่ประสงค์จะเปิดเผย อาตมาภาพจึงบอกกับคุณเอื้อ บัวสรวง แต่เพียงคนเดียว เพราะเห็นว่าเป็นบัณฑิตที่ควรจะบอกได้ และควรจะรับรู้ไว้ว่า *"คุณเอื้อ ลึกลงไปภายใต้ก้นสระนี้เป็นทางลงสู่นาคพิภพ จงจำไว้ให้ดี"* คุณเอื้อหันมามองอาตมาภาพด้วยความประหลาดใจ ยกมือพนมแล้วว่า *"หลวงพ่อเห็นหรือครับ ผมจะจำไว้"* นี่เป็นสิ่งที่รู้เฉพาะตน และแสดงบอกกล่าวได้แต่เฉพาะบุคคลบางคน ที่พิจารณาแล้วเห็นว่าสมควรที่จะรับรู้ไว้ได้

คณะเราพากันเดินชมสถานที่ไปรอบ ๆ บ้างที่เมื่อยล้าก็นั่งพัก อาตมาภาพเดินกลับขึ้นไปนั่งที่ขั้นบันไดบนสถูป ขณะนั้นได้พบกับนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเดลลี หรือพาราณสีก็จำไม่ได้ถนัด จำนวนสี่คน เข้ามาทักทายกับอาตมาภาพ ถามว่ามาจากไหน เป็นสาธุของศาสนาใด ซึ่งอาตมาภาพก็ได้ตอบให้เข้าใจ พอสบโอกาสก็เลยเทศนาถึงความอ่อนน้อมในกิริยามารยาทอันเป็นคุณสมบัติของผู้ที่เจริญแล้วว่าควรประพฤติปฏิบัติอย่างไร พร้อมทั้งให้พรขอให้มีการศึกษาดี และมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต เพื่อเป็นกำลังของประเทศชาติสืบไป พวกนั้นนิ่งฟัง พอจบคนหนึ่งก็กล่าวว่า *"ขอบคุณมากที่ได้มีใจเมตตาให้คติพวกเรา ท่านมีใจอารีต่อเรามากจะขอจำคำท่านไว้"* ว่าแล้วขอชื่อและที่อยู่ของอาตมาภาพ พอเห็นชื่อก็มองดูหน้าแล้วคนหนึ่งก็ถามด้วยความสงสัยว่า *"ท่านชื่อกัสสปหรือ คนไทยชื่ออย่างนี้ก็มีเหมือนกันหรือ"* อาตมาภาพตอบว่า *"นี่เป็นชื่อเรียกในทางพระวินัย ขอให้พวกเธอจงเข้าใจดังนี้เถิด"* นักศึกษาเหล่านั้นยกมือพนม ยิ้มอย่างแจ่มใสแล้วอำลาจากไป

ขณะนี้เป็นเวลา ๑๖.๔๕ น. แล้ว ดวงอาทิตย์กำลังคล้อยต่ำลง รถบัสที่นัดไว้ก็ยังไม่มารับ คุณเอื้อและใคร ๆ พากันวิตก เพราะเป็นรถที่มีเจ้าของเขาจองเที่ยวไว้ก่อนแล้ว ดังที่ได้กล่าวข้างต้น ฉะนั้น การมารับถ้าเผชิญนักท่องเที่ยวเหล่านั้นเกิดสนุกกลับเย็นกลับค่ำ รถจะมารับเราหรือเพราะหนทางไม่ใช่ใกล้ ถ้าเป็นเช่นนั้นก็ตกที่นั่งลำบากทีเดียว เพราะมันมากคนด้วยกันทั้งคนแก่และผู้หญิง

คุณเอื้อจึงหันไปถามอาจารย์วิริยังฯ ว่า *"ท่านอาจารย์วิริยังฯ ครับ รถจะมารับไหมครับป่านนี้แล้ว"* ท่านอาจารย์วิริยังฯ ก็ตอบว่าไม่รู้ ขณะนั้นอาตมาภาพกำลังนั่งอยู่บนแท่นใต้โคนไม้ตรงข้ามกับสถูปปางประสูติ คุณเอื้อได้เข้ามาถามว่า *"หลวงพ่อป่านนี้รถยังไม่มารับเลย เกือบจะห้าโมงแล้ว หลวงพ่อช่วยทีครับ"* อาตมาภาพก็บอกว่า *"เดินออกไปข้างนอกกันก่อนเถอะ รถกำลังมาแล้ว"* คุณเอื้อก็หันไปบอกกับพวกญาติโยมว่า *"พวกเราออกไปคอยข้างนอกเถอะ หลวงพ่อท่านว่ารถกำลังมาแล้ว"* นี่ละเรื่องของคนที่ลงมั่นใจแล้วก็เป็นอย่างนี้ พวกนั้นยังไม่แน่ใจ แต่ก็ได้พากันเดินออกไปที่ถนน และเข้าซื้อชาร้อนดื่มกันคนละถ้วยและซื้อคอยอาตมาภาพถ้วยหนึ่ง อาตมาภาพเดินตามออกไป พอถึงร้านน้ำชา

ซดน้ำชายังไม่ทันถึงครึ่งถ้วยรถก็มา เสียงคุณเอื้ออีกนั่นแหละที่พูดขึ้นว่า *"หลวงพ่อบอกยังกับตาเห็น"* อีกครั้งเป็นคำรบสองนับจากสถานีรถไฟเนาก้า เราขึ้นรถออกจากลุมพินีวันเวลา ๑๗.๐๐ น. เศษ ถามคนขับว่าทำไมถึงมาช้า แกบอกว่าต้องไปส่งคณะท่องเที่ยวเป็นระยะไกล แล้วก็รีบมารับพวกเรา ถึงสถานีเนาก้าเกือบย่ำค่ำ

รถไฟขบวนของเราออกจากสถานีเนาก้าเวลาเกือบ ๑๙.๐๐ น. วิ่งจนถึง ๔ ทุ่ม จึงถึงสถานีบัลรัมปูร์ ฟังเผินๆ คล้ายบางลำภูของเรา (ชื่อนี้ถ้าจะออกเสียงให้ชัดเป็นไปตามภาษาไทย ก็น่าจะฟังได้เป็นสองอย่าง คือ ๑. ปะรำปุระ หรือ ปะรำบุรี แปลความว่า เมืองที่มีประชาชนหลายหลากปนกัน หรือ ๒. ปรารมภ์ปุระ หรือปรารมภ์ปุรี แปลความหมายว่า เมืองแห่งความรำพึง) นี่อาตมาภาพขอออกนอกเรื่องนิดหน่อย ที่นี้เข้าเรื่องต่อไป รถตู้ของเราถูกตัดออกจากขบวน คืนนี้จำวัดในรถเพราะรุ่งขึ้นจะเดินทางไปนครสาวัตถีต่อไป หลับสบายเพราะอากาศเย็นผสมกับความเหนื่อย ได้แต่ล้างหน้า น้ำไม่ต้องสรง

เช้าวันอาทิตย์ที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๐๗ ฉันข้าวต้มรองท้องแล้วเดินทางโดยรถบัสไปนครสาวัตถี ถึงเวลา ๙.๐๐ น. สมัยครั้งพุทธกาลสถานที่แห่งนี้คงจะคับคั่งแออัดไปด้วยผู้คนพลเมือง เพราะเป็นนครใหญ่ที่ทรงอำนาจพรั่งพร้อมด้วยแสนยากรม้ารถคชไกรนครหนึ่ง แต่บัดนี้ กลายเป็นที่อ้างว้างเงียบเหงาวังเวงแปรสภาพไปคนละอย่างคนละฐานะ รถวิ่งผ่านบริเวณพระเชตวัน เพื่อไปชมบ้านของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีก่อน ท่านวิเวกนันทะได้ชี้ให้พวกเราดูทางด้านซ้ายมือ ซึ่งเป็นหนองน้ำใหญ่บอกว่า ที่ตรงนั้นเป็นที่ที่พระเทวทัตถูกธรณีสูบ แต่ก็เป็นที่เขาว่าและคาดคะเนเอาทั้งนั้น นึกถึงพระเทวทัตแล้วก็สังเวชใจ ทั้งๆ ที่ชื่อของแกก็มีความหมายไพเราะ คือ *"เทวทัต หมายความเทพได้ให้แล้ว หรือเทวดาได้ประทานให้"* แต่แกกลับมาทำให้ชื่อของแกเสียเหม็นคลุ้งไปตลอดกาล ใครถูกเรียกว่า *"ไอ้พวกเทวทัต"* ก็หมายความว่า คนพวกนั้นชั่วเลวอย่างสิ้นดี ไม่ควรเข้าใกล้เอาทีเดียว และถ้ายิ่ง *"ตกนรกใต้เถรเทวทัต"* ยิ่งลึกหนักลงไปอีก นี่คนชั่วย่อมได้รับรางวัลแห่งกรรมชั่วของตนดังนี้

รถวิ่งเข้าไปจอดในบริเวณอันเป็นที่ตั้งปราสาทของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เราลงจากรถเห็นมีซากอาคารก่อด้วยอิฐถือปูนตั้งอยู่บนเนินดิน ๒ หลัง ผู้นำเที่ยวบอกว่าหลังแรกที่คณะเรายืนอยู่ใกล้ ๆ นี้เป็นขององคุลิมาล หลังข้างหน้าโน้นเป็นของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เห็นแล้วก็นึกเอะใจ ผู้ที่ได้อ่านพุทธประวัติอย่างคร่าว ๆ พอรู้ก็คงจะไม่ติดใจสงสัยอะไร แต่สำหรับอาตมาภาพได้อ่านพุทธประวัติและพระสูตรทุกเรื่องในพระไตรปิฎกอย่างใจจดใจจ่อ อันความจริงนั้นท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีผู้นี้เป็นพระอริยสาวกบุคคลฝ่ายฆราวาส และเป็นคฤหบดีที่ร่ำรวยมากอย่างยิ่งผู้หนึ่ง คือสามารถเอาเงินออกปูพื้นที่ดินของเจ้าเชตจนเต็มหมดทั้งผืนเนื้อที่ดินทั้งหมด เพื่อสร้างเป็นเชตวนารามถวายแด่สมเด็จพระบรมครูเจ้าเป็นพุทธบูชา และทั้งในพระสูตรก็ยังกล่าวพรรณนาว่า คฤหาสน์ของท่านผู้นี้กว้างขวางเต็มไปด้วยผู้คนข้าทาสที่รับใช้ ซึ่งเมื่อพิจารณาดูตามเนื้อความแล้วก็ต้องกว้างขวางใหญ่โตและสูงมากตามฐานะ แต่นี่ทำไมมีขนาดเล็กไม่กว้างขวางอะไร ทั้งห้องใต้ถุน (ใต้ดิน) ก็แคบ ๆ นี่ก็หนึ่งละ แล้วก็อีกหนึ่งอยู่ห่างกันไม่กี่สิบก้าว บอกว่าเป็นคฤหาสน์ที่อยู่ขององคุลิมาล (หรือที่จริงก็คือคฤหาสน์ของท่านมหาปุโรหิตผู้เป็นบิดาของท่านองคุลิมาล) ปรากฏตามพระสูตรแสดงว่ามิได้ตั้งอยู่ในที่แห่งเดียวกับคฤหาสน์ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ทั้งแบบและพื้นฐานรูปร่างของตึกก็คล้าย ๆ กับที่อยู่ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ประกอบทั้งจิตใจของอาตมาภาพขณะนั้นไม่น้อมซาบซึ้งเสียเลย จึงได้แต่เพียงพูดเปรย ๆ ว่า *"มันจะไม่ใช่เสียกระมัง บ้านของใครก็ไม่รู้แล้วทางการอินเดียก็มาสมมติเอา"* เพราะในระยะเวลาเกือบสามพันปี บ้านของท่านเหล่านี้ถ้ายังอยู่ก็คงถูกฝังลงในดิน ซึ่งต้องขุดต้องแต่งอย่างนาลันทาหรือที่พุทธคยา แต่นี่ดูมันก็อายุคราว ๆ พระเจดีย์ที่กรุงเก่าของเราเท่านั้น อาตมาภาพก็ว่าของอาตมาภาพอย่างนี้ แต่เมื่อทางการอินเดียเขาว่าอย่างนั้น เราก็ได้แต่นิ่งจะไปโต้แย้งคัดค้านเอากะใคร แล้วได้อะไรขึ้นมา

ฉะนั้น ดูแต่ตาปากอย่าร้อง เพราะของเขาก็ไม่ได้เน่าไม่ได้เสีย แต่อย่าลืมพุทธภาษิตในกาลามสูตร ดูแต่รูปในใบโพธิ์ก็แล้วกัน ใบโพธิ์ขนาดใหญ่ที่พวก

ช่างฝีมือในอินเดียเอามาทำแห้ง แล้วพิมพ์ภาพสีน้ำมันลงไว้ หรือภาพสีแผ่นใหญ่ที่ขายตามร้าน เขาบอกว่าเป็นรูปพระพุทธเจ้า พวกเราก็พากันซื้อโดยไม่พิจารณาให้ละเอียด อาตมาภาพบอกเตือนว่าให้ดูให้ดีนั่นมันไม่ใช่ พวกแขกหลอกเอารูปพระศิวะของเขามาให้เราใส่กรอบบูชาอย่างฉลาด ความแตกต่างของรูปเป็นดังนี้คือ ๑. ทรงผมเป็นก้อนกลมขนาดสูง และ ๒. ใส่ตุ้มหู ยังงี้แล้วจะว่าเป็นภาพพระพุทธเจ้าได้อย่างไร ฉะนั้น ก่อนที่พวกเราจะเสียสตางค์จงพิจารณาดูให้ดีเสียก่อน

เราดูบ้านท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีและบ้านท่านองคุลิมาลแล้ว ขึ้นรถย้อนลงมาดูวัดพระเชตวัน ใกล้ๆ กับบริเวณพระเชตวันมีวัดจีนและวัดพม่าตั้งอยู่ชาติละหนึ่งวัด เราเดินเข้าไปดูภายในบริเวณพระเชตวัน อา! นี่สิแน่ละ ดูเหมือนยังมีเงาแห่งความศักดิ์สิทธิ์ซ้อนเร้นอยู่ภายในบริเวณ อันมีซากพระคันธกุฎีของพระบรมศาสดา กุฎีพระสารีบุตร พระโมคคัลลาน์ เรียงกันเป็นลำดับ ๆ ถัดกันไป แต่กุฏีของท่านพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากค่อนข้างกว้างขวางหน่อย นี่ก็คือความฉลาดต่อพฤติการณ์ของท่านผู้สร้าง ทั้งนี้ ก็เพราะท่านผู้สร้างได้พิจารณาเห็นว่าท่านพระอานนท์เป็นเสมือนด่านหน้า ซึ่งจะต้องทำการต้อนรับผู้ที่เข้ามาขอเฝ้าพระบรมศาสดาเป็นประจำ นัยว่าการก่อสร้าง การวางแผนผัง ได้จังหวะน่าดูมากทีเดียว บริเวณกว้างขวางมาก มีต้นไม้นานาชนิดร่มรื่น มีบ่อน้ำใช้ อันว่าบ่อน้ำนี้ถ้าแม้เป็นบ่อครั้งพุทธกาลนั้นแล้ว อาตมาภาพคิดว่า ความศักดิ์สิทธิ์อันยืนยงของสถานที่นี่คงมีต่อไปอีกนานทีเดียว เดินนึกวาดภาพไปก็ทำให้จิตใจแช่มชื่น คล้ายกับว่าได้อยู่ร่วมเดินร่วมกับบรรดาเหล่าท่านอริยภราดา ณ กาลครั้งนั้น ได้พากันเดินเรื่อยมาจนถึงต้นไม้ใหญ่แห่งหนึ่งมีแท่นนั่งจึงลงนั่งพัก เลยบรรดาผู้ที่เดินร่วมอยู่ด้วยได้ขอถ่ายรูปนั่งสมาธิไว้ แล้วถ่ายรูปร่วมกับคณะอีกรูปหนึ่งด้วย จำไม่ได้ว่าใครเป็นคนถ่าย

จากนั้นก็เดินต่อมาจนถึงประตูทางออกนอกบริเวณจึงหยุดเพ่งพิจารณาที่ตรงนี้กระมังที่นางจิญจมาณวิกาถูกธรณีสูบลงไปจมดักดานอยู่ในอเวจีมหานรก โทษที่สมคบกับพวกเดียรถีย์หาเรื่องใส่ร้ายพระบรมศาสดา (ปรากฏตามพระสูตรว่า นางจิญจมาณวิกานี้เป็นผู้หญิงสาวที่เรียกว่ามีรูปโฉม

โนมพรรณสะสวยคนหนึ่ง แต่เหตุใดจึงกล้าประพฤติชั่วเช่นนั้น นั่นขอให้เราท่านทั้งหลายจงเข้าใจว่า อันมนุษย์นั้น รูปร่างมิใช่จะบ่งถึงธาตุแท้ของวิญญาณเสมอไป บางคนรูปร่างงามน่าดู แต่จิตวิญญาณนั้นแสนจะต่ำทราม บางคนรูปร่างก็งามน่าดูทั้งจิตวิญญาณก็เปี่ยมไปด้วยกุศลมากไปด้วยความเมตตากรุณา บางคนรูปร่างน่าชังไม่น่าเข้าใกล้ แต่จิตวิญญาณเปี่ยมไปด้วยกุศล อ่อนโยนมากไปด้วยเมตตา บางคนรูปร่างก็น่าชัง ไม่น่าเข้าใกล้ทั้งจิตวิญญาณก็แสนจะชั่วช้าเลวทราม ซึ่งมิรู้ที่จะเทียบกับอะไรดี) นี่ก็เป็นคติของคนโฉดใจชั่วปราศจากความสำนึกถึงบาปบุญคุณและโทษ ประกอบกรรมชั่วได้อย่างปราศจากความตะขิดตะขวงใจ หมดยางอายในการประกอบกรรมที่ทารุณและลามก อ้างว่านรกสวรรค์ไม่มี กระทำทุกสิ่งที่ใจนึกคิดว่าจะทำ มนุษย์พวกนี้คนชนิดนี้พอวาระที่สุดมาถึงก็มีแต่กระสับกระส่ายทุรนทุรายครวญคราง แต่นั่นมันหมดหนทางเสียแล้ว เขามองเห็นผลกรรมและคติทางไปข้างหน้าของเขาว่าจะได้รับผลอย่างไร แต่ก็สายเสียแล้ว ไม่มีคำใดที่เขาจะเอ่ยบอกเล่าให้แก่คนอื่นได้

ในสมัยพุทธกาลที่พระบรมศาสดายังทรงพระชนม์และทรงประทับจำพระพรรษาในพระเชตวันวิหารนี้ ถึง ๒๖ พรรษา นานกว่าแห่งใด ๆ ทั้งสิ้น ในครั้งกระนั้นพระเชตวนารามคงจะอบอุ่นงามยิ่งไปด้วยรัศมีแห่งพระอริยเจ้า และก็คงจะคับคั่งไปด้วยฝูงชนผู้ตั้งอยู่ในสัมมาทิฏฐิ เดินเข้าออกเพื่อบำเพ็ญการกุศลด้วยใบหน้าอันอิ่มเอิบเบิกบาน และลึกเข้าไปทางด้านหลังพระอารามก็เป็นสวนป่าอันสงบสงัด เหมาะแก่การหลีกออกเร้น ซึ่งพระบรมศาสดาได้ทรงปฏิบัติเสมอ แต่ว่ามาบัดนี้สภาพการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นอันลับหายไปตามกาลเวลาของความหมุนเวียน คงมีเหลืออยู่แต่ร่องรอยบางสิ่งบางอย่างแต่เพียงเงาอันเลือนลางพอให้น้อมจิตระลึกถึงเท่านั้น

เราออกมานอกบริเวณพระเชตวัน เดินเลี้ยวขวาไปเยี่ยมวัดจีนซึ่งมีตั้งอยู่วัดหนึ่งและตรงข้ามฟากถนนห่างออกไปประมาณ ๓๐๐ เมตร มีวัดพม่าวัดหนึ่ง สำหรับวัดจีนนั้นมีหลวงตาจีนอายุ ๗๒ ปี ครองเป็นเจ้าสำนักอย่างเอกราชอยู่รูปเดียว แกเล่าว่าได้อดทนอยู่มาด้วยความยากลำบากยิ่ง เพราะถูกดูหมิ่น บีบคั้นถูกย่ำยีมานานหลายปี จนพรรคพวกพระหลวงจีนด้วยกันร้องไอ้ย่าเปิดหนีกลับ

ไปหมด แต่ด้วยขันติอันยิ่งของแก บัดนี้เหตุการณ์เหล่านั้นก็ได้บรรเทาเบาบางลงหมดแล้ว แกต้องหาเลี้ยงตัวเอง เนื้อที่ภายในบริเวณวัดเท่าที่มีอยู่ก็ปลูกเป็นผักสวนครัว ปัจจัยได้มาเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็พอหาซื้ออะไรขบฉัน แกดีใจมากเมื่อเห็นพวกเราเข้าไปเยือนถึงสำนักอย่างมากมายหลายสิบคนเช่นนั้น แกกุลีกุจอต้อนรับเชิญให้นั่ง ให้กินน้ำ สั่งให้ลูกศิษย์จัดโต๊ะ จัดเก้าอี้ เท่าที่มีอยู่อย่างตื่นเต้น

คณะของเราจึงได้ถือโอกาสยึดเอาสถานที่นี้เป็นที่ฉันภัตตาหารเพล และญาติโยมทั้งหลายก็กินข้าวกลางวันกัน พูดคุยกับหลวงตาจีน พักผ่อนพอสมควรแล้ว ก็อำลาแกเดินทางกลับพร้อมกับบริจาคปัจจัยองค์ละ ๕-๖ รูปี สมทบกับญาติโยมได้หลายสิบรูปีมอบให้แก่หลวงตาไป ตอนนี้ดูแกแจ่มใสดีเนื้อดีใจมาก ปากก็พูดขอบอกขอบใจอย่างมากมายทีเดียว คิดแล้วก็น่าเห็นใจแกที่สามารถยืนหยัดต่อสู้กับมรสุมความบีบคั้นรอบด้านได้อย่างทรหดอดทนจนกระทั่งทุกอย่างสงบไปเอง นี่แลคือสาวกของพระบรมศาสดา ย่อมมีขันติประดุจเสาเขื่อนฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นชาติใดภาษาใด แม้บวชเข้าสู่ธรรมวินัยนี้ หากมีธรรมอันทำให้งาม ๒ อย่าง คือ ขันติ ความอดทน และโสรัจจะ ความเสงี่ยมกายเสงี่ยมใจ นี้แล้ว ก็ได้ชื่อว่ามีกำเนิดชาติเดียวกันในพระศาสนา คือชาติสมณศากยบุตรดังนี้

เราออกมาขึ้นรถ หลวงตาได้ตามออกมาส่งด้วย ทีแรกคิดว่าแกคงส่งเพียงแค่รถเท่านั้น ที่ไหนได้ แกได้สำแดงความเป็นมิตรอันดียิ่ง และส่งด้วยความอาลัย คือแกได้ขึ้นรถของเราติดตามออกมาส่งจนถึงปากทาง จึงได้อำลาลง ระยะทางที่แกลงจากรถห่างจากวัดไกลโขทีเดียว นับว่าเก่งและสามารถที่มีอายุถึงขนาดนี้ และอยู่ได้โดยลำพังรูปเดียวในท่ามกลางทะเลแห่งผิว อันเรียกได้ว่าต่างชาติ ต่างภาษา ต่างลัทธิ นี่มิใช่พุทธานุภาพแล้วจะอะไรอีกเล่า

รถบัสพาคณะเราบ่ายหน้าตรงไปยังสถานีดอนก้า เป็นเวลาบ่าย ๒ โมงเศษ รถไฟออกจากสถานีดอนก้าถึงสถานีลักเนาทุ่มครึ่ง รถออกจากสถานีลักเนาวิ่งต่อไปยังสถานีอักกรา ระยะทางของเหล่านักทัศนาจรแสวงบุญกำลังจะสิ้นสุดลงในไม่ช้านี้

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

นี้เป็นคำถามของฉัน	*เย่อะเฮ้อเมร๊าปรัสนาแฮ*
นี้เป็นคำตอบของฉัน	*เย่อะเฮ้อเมร๊าอุตเต๊อร์แฮ*
ท่านตอบคำถามของฉันได้ไหม	*อ๊าบเมร๊าปรัสนาการ์อุตเต๊อร์เดซักกเตโฮ้*
ราคาเท่าไร	*กีตานารูปี*
เวลากี่โมงแล้ว	*กีตานาปาเย่*
ท่านมีบุตรชายหญิงกี่คน	*ตุมฮ่าเร๊กีตาเน๊ปุตระอาวร์ปุตรีย๊าแฮ*
ท่านอายุเท่าไร	*อ๊าบอูม่ะกีตาน่า*
ท่านป่วยเป็นอะไร	*ตุมโก่เกียโร่คเคอะแฮ*
ป่วยเป็นอะไร	*เกียบุ๊กค่า*
ท่านรู้จักเขาหรือ	*เกียอ๊าบอูเซยันเตแฮ*
ท่านได้ยินผมพูดไม๊	*เกียตุมซุนราเฮ้โฮโจยํเมโบลราฮาฮุง*
ท่านจะช่วยผมเมื่อไร	*อ๊าบกาบุ๊เมร๋ซาฮาอีก๊ากาเลงเก้*
ท่านอยู่ที่นี่หรือ	*อ๊าบยาฮ้าระคเตแฮ*
ท่านชอบที่นี่ไหม	*อ๊าบอี๊สอ๊าสตันโก๊ไกซาปสันด์กาเตแฮ*
ท่านมาทำไม	*ตุมเกียวน๊ไอยํ*
ของท่านหรือ	*ตุมฮาร๋แฮ*
ท่านกำลังดูอะไร	*อ๊าบเดคน่าเกียแฮ*
ท่านต้องการอะไร	*อ๊าบเกียชาเตแฮ*



๗๖

เข้าอักกรา ชมป้อมแดง ทัชมาฮาล และเข้ากรุงเดลลี ครั้งที่ ๑

มาตอนนี้รถขบวนของเราต้องเสียเวลาหลายชั่วโมง เพราะเนื่องจากหัวรถจักรขบวนอื่นมาพ่วงลากเอารถของเราไป กว่าจะรู้ว่าลากผิดขบวนก็พาวิ่งไปไกลโขหลายสถานี ต้องตัดปล่อยรอรถจักรขบวนที่ถูกต้องมาลากต่อไป ฉะนั้นจึงกว่าจะถึงสถานีอักกรา ก็ตกเข้าบ่าย ๔ โมงเย็น จึงทำให้รายการเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ พลาดไปหมด แต่ก็ไม่รู้จะไปโทษเอาใคร เพราะเรื่องการทำงานก็ย่อมมีเวลาผิดพลาดกันบ้างเป็นธรรมดา มิฉะนั้น ก็ไม่ใช่ทำงาน สำหรับคุณสุวรรณ ผู้อำนวยการนำเที่ยวนั้น แกโกรธจนหน้าเผือดทีเดียว ช่างเถอะคุณสุวรรณ ไม่ว่าที่ไหนความผิดพลาดทำนององนี้ย่อมมีอยู่ด้วยกันทั้งนั้น

เมืองอัครา (आगरा, Agrai) รัฐอุตตระประเทศ

ลงจากรถไฟขึ้นรถบัสที่จอดอยู่เดินทางตรงไปชมป้อมแดง (Red Fort) และทัชมาฮาล (Tajmahal) แต่เป็นที่น่าเสียดาย เพราะพอถึงป้อมแดงก็พอดีเป็นเวลาเข้าใต้เข้าไฟ ทางป้อมเขาปิด ได้ดูแต่ภายนอก เห็นแต่รูปร่างของป้อม ดูมันใหญ่โตมหึมาจริงๆ ทั้งแลดูสูงลิ่ว คิดในใจว่าครั้งนี้ไม่ได้เข้าไปดูมาลำพังองค์เดียวในคราวหน้าจะต้องแวะเข้าไปดูให้ทั่วจงได้ รถบัสพาเราเลยไปยังวังทัชมาฮาล ถึงวังเวลาก็ตกเข้าไปเกือบทุ่มหนึ่งแล้ว ไฟฟ้าภายในบริเวณวัง

จุดสว่างพอประมาณ ทางเข้าภายในประตูด้านในมีร้านขายของให้พวกทัศนาจร ๖-๗ ร้าน รถบัสเข้าจอดเทียบตรงเชิงบันไดหินอ่อนตอนด้านหน้าจะเข้าไปภายในวัง พวกเราลงเดินเข้าไป ตัววังอยู่ไกลออกไปประมาณ ๕๐๐ เมตร และดูทะมึน วันนี้เป็นวันจันทร์ที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๐๗ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือนอ้าย ท้องฟ้าดูคล้ายฉาบไล้ด้วยแสงจันทร์สว่างมัว ๆ

เราเดินไปตามทางที่ปูด้วยแผ่นหิน เป็นทางเดินบาทวิถีแบ่งเป็นสองด้าน ตรงกลางทำเป็นสระน้ำตลอดความยาวของทาง ครู่หนึ่งก็ขึ้นมายืนอยู่บนลานหินตรงหน้าตัววัง ทั้ง ๆ ที่เป็นเวลาค่ำเช่นนั้นก็ยังมีคนเข้าไปชมค่อนข้างมาก อาตมาภาพต้องคอยระวังตัวในการที่จะถูกกระทบกระทั่งกับพวกผู้หญิงทั้งแก่และไม่แก่ ลงไปดูที่บรรจุพระศพพระเจ้าหันชาร์มหาราช[๑๖] และพระนางมุมทัช[๑๗] วางเคียงกันอยู่(คำว่า "มาฮาล" ภาษาไทยแปลว่า "วัง" ฉะนั้น คำว่า "มุมทัชมาฮาล" จึงแปลว่า "วังพระนางมุมทัช") ทางลงเป็นช่องบันไดลงไปคล้ายอุโมงค์ พอถึงก็เห็นหีบหินอ่อน ๒ หีบ ตั้งอยู่บนฐานเดี่ยว ตัวหีบสลักอย่างวิจิตร ขนาดยาวประมาณราว ๆ ๒ เมตร กว้างศอกเศษ มีช่องเปิดว่างเดินได้โดยรอบ แต่เนื่องจากเป็นเวลาค่ำสิ่งต่าง ๆ จะเห็นได้ก็ด้วยแสงไฟ ฉะนั้น จึงเห็นไม่จะแจ้งน่าดูเหมือนกลางวัน เป็นที่น่าเสียดาย อาตมาภาพตั้งใจว่าจะต้องกลับมาดูอีก

เรากลับขึ้นมาชั้นบนดูแผ่นผนังหินอ่อนที่เขาแกะสลักเป็นลายโปร่ง (ลืมบอกไปว่าการจะขึ้นไปเดินบนบริเวณทัชมาฮาลนั้น จะต้องถอดรองเท้าไว้ข้างล่าง) ลวดลายที่แกะสลักถ้าได้ดูเวลากลางวันจะงามไม่น้อย ฝีมือคนน่ะไม่ว่าชาติใดภาษาใด ย่อมต้องมีศิลปะอันเยี่ยมประจำตนเองเสมอ ดูข้างในแล้วออกมาเดินดูรอบ ๆ บริเวณภายนอก เพื่อชมตัววังอันใหญ่โตนี้ด้วย พระที่นั่งอนันตสมาคมว่าทำด้วยหินอ่อนและงดงาม แต่ก็ไม่ใหญ่โตสลักเสลาวิจิตรอย่างทัชมาฮาลนี้ มันเป็นสิ่งที่น่ามหัศจรรย์อะไรเช่นนั้นที่ฝีมือมนุษย์ได้กระทำผนึกจารึกไว้บนพื้นโลก

---

[๑๖] จักรพรรดิ์ ชาฮ์ จฮัน (Emperor Shah Jahan) แห่งราชวงศ์มุคัล (Mughal dynasty) ซึ่งเป็นราชวงศ์ที่ปกครองอนุทวีปอินเดียตั้งแต่ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 20

[๑๗] พระนาง มุมตาซ มฮัล (Mumtaz Mahal)

ตาช มฮัล (ताज महल, Taj Mahal) เมืองอัครา รัฐอุตตระประเทศ
ได้รับขึ้นทะเบียนมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก ปี พ.ศ.๒๕๒๖
(ชาวไทยนิยมออกเสียง ทัชมาฮาล ตามภาษาอังกฤษ)

และเหตุที่ต้องให้มีสิ่งมหัศจรรย์เหล่านี้ก็ต้องอาศัยรากฐาน ๔ ประการ คือ อำนาจอันยิ่งใหญ่ของผู้บงการ ๑ อำนาจทรัพย์ ๑ กำลังคน ๑ และศิลปินผู้เลิศฝีมือ ๑ และก็บุคคลนั้นได้สร้างสมบุญบารมีใดมาแต่ปางใด จึงได้มาเกิดเป็นผู้มีอำนาจถึงปานนั้น? นี่ก็เป็นอจินไตย แต่เมื่อมีบุญญาธิการเห็นปานนั้นแล้ว แทนที่จะประกอบกรรมดีกรรมงาม กลับมาเมาอำนาจประกอบแต่กรรมชั่วกรรมทราม แล้วจะเกิดผลอย่างไร? ธรรมดังกล่าวนี้บัณฑิตย่อมรู้ แต่ผู้พาลย่อมไม่รู้และไม่คำนึง

เดินชมพอคร่าวๆ มืดๆ มัวๆ แล้ว ก็ต้องกลับขึ้นรถบัสเดินทางต่อไปยังกรุงเดลลี นครหลวงเมืองศูนย์กลางของชมพูทวีปในปัจจุบัน (ขออภัยด้วยที่อาตมาภาพเรียกว่ากรุงเดลลี แทนที่จะเป็นเดลฮี เพราะเมื่อฟังพวกแขกชาวเมืองเขาเรียกกันแล้ว เขาก็ออกเสียงว่าเดลลีๆ ทั้งนั้น ทั้งๆ ที่ตัวหนังสือฝรั่งเขียนว่า Delhi)[๑๘] บัดนี้ ชมพูทวีปตั้งแต่เพรงกาลได้มามีชื่อเรียกว่าประเทศอินเดียในปัจจุบัน แต่ปางนั้นชมพูทวีปไม่มีเมืองหลวงหรือเมืองอันเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ ก็เพราะครั้งนั้นผืนแผ่นดินชมพูทวีปได้แบ่งออกเป็นแคว้นๆ ใหญ่บ้างเล็กบ้างต่างก็มีเจ้าผู้ครองแคว้น คือ กษัตริย์ เป็นผู้ถืออำนาจโดยสิทธิ์ขาด แต่บางแคว้นก็ปกครองโดยสามัคคีธรรม

แคว้นที่แบ่งออกไปที่ใหญ่และปรากฏชื่อชัดเจนในพระสูตรต่างๆ นั้นมี ๑๘ แคว้น คือ

---

[๑๘]ชื่อเมืองหลวงสะกดตามเอกสารราชการของไทย คือ เดลี ขณะที่ภาษาอังกฤษใช้ เดลฮี (Delhi) ภาษาฮินดีใช้ ดิลลี (दिल्ली)

๑. อังคะ	๒. มคธ	๓. โกศล
๔. กาสี	๕. กุรุ	๖. ปัญจาละ
๗. เจตี	๘. วัชชี	๙. วังสะ
๑๐. มัลละ	๑๑. มัจฉะ	๑๒. อวันตี
๑๓. อัสสกะ	๑๔. สุระเสนะ	๑๕. คันธาระ
๑๖. สักกะ	๑๗. กัมโพชะ	๑๘. โกลิยะ

ทั้ง ๑๘ แคว้นนี้ต่างก็มีเมืองหลวงของตน ดังเช่นแคว้นมคธ มีกรุงราชคฤห์เป็นเมืองหลวง แคว้นอวันตีมีเมืองอุชเชนีเป็นเมืองหลวง แคว้นกาสีมีเมืองพาราณสีเป็นเมืองหลวง แคว้นโกศลมีกรุงสาวัตถีเป็นเมืองหลวง แคว้นวัชชีมีเมืองเวสาลีเป็นเมืองหลวง แคว้นสักกะมีเมืองกบิลพัสดุ์เป็นเมืองหลวง ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น แต่บัดนี้สภาพการณ์เหล่านั้นได้สูญสิ้นไป ชมพูทวีปได้ถูกหลอมเป็นประเทศเดียวกันนับตั้งแต่ชนชาติอังกฤษได้เข้ายึดครอง และเปลี่ยนชื่อเรียกเสียใหม่ว่า "อินเดีย" มีเมืองหลวงแต่เพียงแห่งเดียวคือ กรุงเดลลี ซึ่งเป็นที่ตั้งของรัฐบาลกลาง

เราเดินทางจากทัชมาฮาลไปกรุงเดลลีเป็นระยะทางประมาณ ๒๐๐ กิโลเมตร ถึงตัวเมืองเอาตี ๓ คุณสุวรรณ ผู้อำนวยการเดินทางนำเข้าพักที่โรงแรมบรอดเวย์ (Broadway Hotel) ๑ คืน ณ ที่นี้เป็นที่สุดจุดหมายปลายของคณะทัศนาจรจาริกแสวงบุญ และต่อจากนี้ก็พากันล่องกลับคืนสู่ประเทศไทย

รุ่งเช้าวันที่ ๘ เวลา ๘.๐๐ น. ได้ไปชมเยี่ยมสุสานของมหาตม คานธี[๑๙] และศรีเยาวห์รารลเนรูห์[๒๐] เอกบุรุษของอินเดีย เขาทำเป็นแท่นหินอ่อนสีดำรูปสี่เหลี่ยมด้านเท่าขนาด ๓ หรือ ๔ เมตร จำไม่ถนัด พื้นบนแท่นประดับดอกไม้สี สถานที่ประดิษฐ์สุสานเป็นที่โล่งกำลังอยู่ในระยะตกแต่ง เข้าใจว่าป่านนี้คงจะเสร็จเรียบร้อยไปแล้ว

---

[๑๙] มหาตมะ คานธี (Mahatma Gandhi, พ.ศ.๒๔๑๒-๒๔๙๑)

[๒๐] ศรี เยาวห์ราล เนรูห์ (Shri Jawaharlal Nehru, พ.ศ.๒๔๓๒-๒๕๐๗) เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของอินเดีย หลังจากที่อินเดียได้รับเอกราชจากอังกฤษเมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๐

เวลาประมาณ ๙.๐๐ น. เศษ ไปเยี่ยมเอกอัครราชทูตไทย ณ ที่ตั้งสถานทูต ถนนจันนาคยบุรี (CHANAKYAPURI) ณ กรุงเดลลีใหม่ อันกรุงเดลลีนครหลวงของอินเดียขณะนี้ ได้แบ่งออกเป็น ๒ เขต คือ เขตเมืองหลวงเก่า (Old Delhi) และเขตเมืองหลวงใหม่ (New Delhi) ทั้งนี้ก็เพราะกรุงเดลลีเก่านั้นคนหนาแน่นมาก และผังเมืองก็ไม่ถูกต้องกับลักษณะของอารยะประเทศ ทางการจึงเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระบายพลเมืองที่อยู่กันอย่างยัดเยียด จึงจัดทำเมืองขึ้นใหม่มีอาณาเขตติดต่อกัน ทำผังเมืองไว้อย่างเป็นจังหวะ สถานเอกอัครราชทูต สถานทูตของทุกประเทศได้มารวมอยู่ที่นี่ คือ ถนนสายที่สถานเอกอัครราชทูตไทยตั้งอยู่ขณะนี้ ชื่อจริงของถนนเรียกว่าถนนจันนาคยบุรี แต่เหตุที่เป็นที่รวมของสถานทูตจึงเรียกตามสถานการณ์ว่าถนนสถานทูต หรือดีโพลแมตโร้ด (Diplomat Road)

เราจะได้เห็นอาคารสถานทูตก่อสร้างในแบบต่างๆ กัน ดูสง่างามยิ่งนักซึ่งเท่ากับเป็นการอวดอานุภาพราชศักดิ์กันไปในตัว ดูสถานเอกอัครราชทูตของอเมริกา ดูช่างใหญ่โตกว้างขวาง สูงราว ๔ ชั้น เสาธงมหึมาสูงลิ่ว ผืนธงใหญ่ เห็นชัดแจ้งแต่ไกล บริเวณภายในกว้างขวาง ก่อสร้างอย่างแบบสมัย สง่างามทีเดียว ได้ทราบว่ากำลังขยับขยายดัดแปลงเพิ่มเติมอีก ส่วนของรัสเซียคู่แข่งเล่า ก็ไม่น้อยหน้าเหมือนกัน ขนาดพอๆ กันทีเดียว แต่รูปร่างของอาคารค่อนข้างมีชั้นเชิงและลี้ลับ สมกับเป็นชาติที่เหี้ยมไร้ศาสนา ผืนธงพื้นแดงฉานมีรูปฆ้อนเคียวผืนขนาดใหญ่เหมือนกัน ของอียิปต์ทำรูปคล้ายสุเหร่า หลังคาโดมฉาบด้วยสีเขียวมรกต ฯลฯ

สำหรับสถานทูตของเราสร้างแบบพระที่นั่งอนันตสมาคมแลดูงามแปลกกว่าของชาติอื่น แต่ธงชาติแทนที่จะชักให้สูงลอยบนยอดโดม กลับไปทำเสาธงปักไว้หน้าอาคาร ต่ำกว่าโดมหลังคาสถานทูต ทั้งขนาดผืนธงก็เล็กจึงทำให้หมดสง่าเพราะธงถูกตัวอาคารบัง นี่ก็เป็นข้อที่ทางการของประเทศเราควรจะเอาใจใส่ อย่าคิดว่าเป็นของเล็กน้อย ในเมื่อสิ่งเหล่านั้นเป็นเครื่องหมายตัวแทนของชาติ ดูตัวอย่างดังธงของจีนก็แล้วกัน ธงจีนก๊กมินตั๋งผืนเบ้อเริ่มทีเดียว



ถ่ายรูปร่วมกันหน้าสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงเดลลี

จากซ้ายไปขวา :- ๑. คุณน่วม นันทวิชัย ๒. คุณเอื้อ บัวสรวง
๓. อาตมาภาพ ๔. หลวงพ่อทิม วัดช้างไห้
๕. ท่านวิเวกนันทะ ๖. เจ้าคุณราชปัญญาเมธี
ส่วนสุภาพสตรีไม่ทราบชื่ออะไร

ความจริงการที่ทางการอินเดียจัดรวมสถานเอกอัครราชทูตและสถานทูตของนานาชาติไว้เป็นอาณาเขตเดียวกันเช่นนี้ ก็นับว่าเป็นการดีไปอย่างหนึ่ง ที่รู้ได้ง่ายและหาง่ายด้วยไม่ต้องเที่ยวซอกแซกก้มๆ เงยๆ มองหาลูกตาแทบกระเด็นอย่างเช่นในเมืองเรา อาตมาภาพพยายามใช้เวลาอันเหลือน้อยนั้น สังเกตดูถนนเครื่องหมายตำแหน่งที่ทางการต่างๆ ไว้ให้แม่นยำ เพราะโอกาสข้างหน้ายังจะต้องกลับมาอีก รถวิ่งประมาณไม่ถึงครึ่งชั่วโมงก็ถึงสถานทูต ได้พบกับเอกอัครราชทูต คือ นายจิตติ สุจริตกุล[๒๑] และคุณหญิง พร้อมทั้งนาวาอากาศโท ทวนทอง ยอดอาวุธ ทูตทหารอากาศ (ขณะนี้เป็นนาวาอากาศเอกแล้ว)

เอกอัครราชทูตและคุณหญิงได้ถวายเครื่องดื่ม แล้วคุณทวนทองนิมนต์ฉันเพล รับนิมนต์แล้วก่อนถึงเวลา คุณทวนทองได้อนุเคราะห์ให้รถยนต์ส่วนตัวใช้ไปเที่ยวในที่ต่างๆ ได้เข้าชม กีตุปมีนา หรือกตับปินา ก็เรียก เป็นโบสถ์อิสลาม พอเกือบเพลก็กลับไปฉันเพลที่บ้านพักทูตทหารอากาศ ทูตทหารอากาศผู้นี้มีใบหน้าและอัธยาศัยน่าชื่นชมทั้งคุณหญิงผู้ภริยาก็เช่นเดียวกัน ได้ถวายภัตตาหารอันประณีตและคอยปฏิบัติดูแลอย่างเคารพยิ่ง ทั้งสองท่านบอกว่านานแล้วไม่ได้ปฏิบัติพระเลย สมกับเป็นพุทธศาสนิกชนและเป็นตัวแทนของคนไทยที่อยู่ต่างแดน เสร็จฉันเพลแล้วนั่งรถทูตทหารอากาศไปเยี่ยมมหาโพธิสมาคมของลังกา และขึ้นชมวัดของฮินดูที่ตั้งอยู่ใกล้ๆ กัน ต่อจากนั้นไปชมวัดอโศกและชมป้อมแดงของกรุงเดลลี (คนละแห่งกับป้อมแดงที่อักกรา และเล็กกว่าป้อมแดงที่อักกรามาก)

> กุตุบ มีนาร (**कुतुब मनिार**, Qutb Minar) ตั้งอยู่ในกรุงเดลีเก่า
> ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก ปี พ.ศ.๒๕๓๖

---

๒๑ ดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต ลำดับที่ ๘ ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๐๖-๒๕๑๐
ที่มา : สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเดลี http://newdelhi.thaiembassy.org/th/about-embassy-th/former-ambassadors-th/

ป้อมแดงกรุงเดลี (Red Fort Delhi) แห่งราชวงศ์มุคัล
อดีตเคยเป็นเมืองหลวงประจำราชวงศ์มุคัล ซึ่งย้ายสลับไปมาระหว่างเมืองอัครา
กับกรุงเดลี ปัจจุบันเป็นสถานที่สำคัญในการจัดงานเฉลิมฉลอง
วันเอกราชของอินเดีย (Indenpendance Day)
ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก ปี พ.ศ.๒๕๕๐

จนเวลา ๑๖.๐๐ น. เศษ จึงให้รถไปส่งที่โรงแรม เวลา ๒๑.๐๐ น. ออกจากโรงแรมบรอดเวย์ไปขึ้นรถไฟที่สถานีกรุงเดลลีเก่า รถขบวนของเราที่จะไปกัลกัตตาจอดที่ชานชาลาหมายเลข ๑๖ พูดถึงสถานีรถไฟในประเทศอินเดีย ตามเมืองใหญ่ดูช่างมีชานชาลามากจริง ๆ ตั้งแต่ ๑๐ ขึ้นไป จนถึง ๒๐ ชานชาลา ถ้าไม่เจนจริง ๆ แล้วหลงแน่ ฉะนั้น เมื่อตีตั๋วแล้วต้องถามว่าจะขึ้นรถที่ชานชาลาหมายเลขอะไรนั่นแหละจึงจะไม่หลง คนโดยสารขึ้นล่องทุกสถานีมากมายสับสนกว่าของเรามากนัก รถแน่นทุกสาย ผู้ที่โดยสารชั้นที่ ๓ ต้องมานอนรอคอยรถนอนกันเต็มสถานีทีเดียว ซึ่งถ้าไม่พิจารณาดูให้ดีแล้วจะเหมาเอาว่าเป็นขอทานนอนเต็มสถานี แต่ที่แท้ไม่ใช่

คืนนี้ ๑ คืน และพรุ่งนี้อีก ๑ วัน เป็นวันสุดท้ายที่อาตมาภาพจะได้อยู่ร่วมกับคณะสพรหมจารีและเหล่าผู้จาริกแสวงบุญทั้งอุบาสกอุบาสิกา เพราะอาตมาภาพจะต้องลงแยกทางกับคณะที่เมืองปัตตนะ (คือเมืองปาฏลีบุตรครั้งพุทธกาล) ออกเดินทางจาริกไปตามลำพังต่อไป รถใช้จักรวิ่งอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย จากกลางคืนมาเป็นกลางวัน ผ่านบ้านเมืองสถานที่น้อยใหญ่ต่าง ๆ เรื่อยมา

จนถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๗ เวลา ๑๙.๓๐ น. ถึงสถานีเมืองปัตตนะ[๒๒] อาตมาภาพลาเพื่อนสพรหมจารีและอุบาสกอุบาสิกาทุกท่านแล้วลงจากรถถึงกระนั้นก็ยังมีท่านวิเวกนันทะ ท่านอาจารย์วิริยัง และคุณเอื้อ บัวสรวง อุตส่าห์ตามไปส่งถึงรถแท็กซี่หน้าสถานี ท่านวิเวกนันทะได้มอบจดหมายแนะนำอาตมาภาพไปยังภิกษุชาวพม่าองค์หนึ่งในเมืองนั้น และบอกว่าการจะไปเมืองฤๅษีเกษนั้น ให้อาตมาภาพคอยท่านอยู่ที่วัดไทยพุทธคยาก่อน และจะได้จาริกท่องเที่ยวไปด้วยกันจนกว่าจะถึงเมืองฤาษีเกษ อันที่จริงท่านวิเวกนันทะกับอาตมาภาพนี้ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนเลย แต่ทำไมดูเหมือนว่าแต่ชาติปางก่อนได้เคยเป็นญาติมิตรอันสนิทยิ่งกันมา มาชาตินี้จึงได้ถูกอัธยาศัยและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คล้ายกับว่าได้เป็นเพื่อนร่วมตายกันมานาน เมื่อขึ้นรถแท็กซี่เรียบร้อยแล้ว เราก็อำลาจากกันอีกครั้งหนึ่ง ขอให้ทุกท่านและทุกคนจงเดินทางไปด้วยความราบรื่นและสวัสดิภาพเถิด

---

[๒๒] เมืองปัฏนา เป็นเมืองหลวงประจำรัฐพิหาร

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

ฉันดีใจมาก	*เมบฮุ่ดประสันต์ฮู*
ฉันเสียใจมาก	*เมปราดุ้กกี้ฮู*
มันเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์	*โวนิเร่อะเท็กกีเย่อะแฮ*
มันเป็นสิ่งที่มีประโยชน์	*โวกามกี๊กีเย่อะแฮ*
วันนี้หนาวมากและมืดครึ้ม	*อาเย่อะบฮุ่ดทันด่ะอาวรํอุดาซี้ดินแฮ*
วันนี้ร้อนมากและแห้งแล้ง	*อาเย่อะบฮุ่ดเกอเรออาวรํดุชเชกีแฮ*
สถานที่นี้สงบดีมาก	*เย่อะเฮ้อเยอก๊าเบลลี้ซานเต่อะแฮ*
ท่านต้องรักษาความสงบเงียบ	*อ๊าบโก๊จู๊บเรอเฮอน้าจาฮีเย่*

ภาคที่ ๒

สู่ปาฏลีบุตร



๘๑

เข้าเมืองปัตตนะ (หรือปาฏลีบุตร) ไปวัดไทยพุทธคยา รอบที่ ๒

รถแท็กซี่รู้จักสำนักพุทธสมาคมปาฏลีบุตรเป็นอย่างดี สมาคมนี้ตั้งอยู่ ณ ราเชนทรนคร ถนนปัตตนะ ๔ เขียนเป็นภาษาอังกฤษ ดังนี้.-

Patliputra Society (Buddhist)

Rajendra Nagar PATANA - 4

มี ศรีชยประกาศการยัน เป็นประธาน และอุติริเซยาภิกขุ เป็นเลขาธิการ รถแท็กซี่พามาถึงสำนักเวลาสามทุ่มเศษ อากาศค่อนข้างหนาว ท่านติริเซยา ได้ต้อนรับกระทำปฏิสันถารเป็นอย่างดี อาตมาภาพได้ส่งจดหมายของท่านวิเวกฯ ให้อ่าน และได้นั่งสนทนาฉันชาร้อนแก้หนาวกันพอสมควรแล้ว เข้าจำวัดในกุฏิห้องเดียวกันกับท่านติริเซยา

ตื่นเช้าวันที่ ๑๐ ก็เห็นท่านติริเซยากำลังจัดปุริ (คือแป้งทอดด้วยเนยแผ่นเล็กขนาดจานรองถ้วยน้ำร้อน) หลายแผ่นกับน้ำชาใส่นมสดร้อนๆ รออยู่ ได้ฉันกันพอรองท้องแล้วก็สนทนากันถึงความเป็นมาของสำนักสมาคมแห่งนี้ เพราะเท่าที่สังเกตเห็นยังมีที่ดินว่างอยู่มาก มีกระท่อมกุฏิหลังที่จำวัดอยู่เพียง ๑ หลังเท่านั้น และกำแพงก็ได้สร้างล้อมไว้เรียบร้อยแล้ว จะคิดสร้างอะไรต่อไป

ท่านติริเซยาบอกว่า ตามโครงการคิดที่จะสร้างตัวตึกสำนักงานใหญ่ มีที่พักของภิกษุสงฆ์และชาวพุทธผู้จาริกแสวงบุญ แต่ยังไม่ทันลงมือที่จะจัดการอย่างใด ก็พอดีประเทศพม่าเกิดเปลี่ยนการปกครองเปลี่ยนลัทธิ ห้ามส่งเงินตราออกนอกประเทศและริบสมบัติของพลเมือง ดังนั้นความหวังที่จะดำเนินกิจการก็สลายลง และแกเองก็ต้องมีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น ดังที่อาตมาภาพได้เห็นอยู่บัดนี้ แกได้พูดต่อไปอย่างน้อยเนื้อต่ำใจว่า ได้มีหนังสือวิงวอนขอร้องบอกบุญไปยังสมาคมชาวพุทธทั่วโลก ขอให้ได้อนุเคราะห์ช่วยเหลือในเรื่องนี้ด้วย แห่งละเล็กละน้อยแล้วแต่จะศรัทธาเพื่อให้งานชิ้นนี้ได้สำเร็จไปตามโครงการที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งก็จักเป็นประโยชน์แก่ชาวพุทธทั่วไป แต่คำวิงวอนขอร้องของแกมิได้รับคำตอบแต่อย่างใด ที่มีใจกรุณาตอบมาก็เพียงแต่บอกว่าเห็นใจ แต่ยังไม่พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ เมื่อเช่นนี้แล้วก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร เงินทางพม่าก็ถูกกักถูกริบ ก็ต้องทนมองดูปล่อยไปอย่างนี้สุดแต่ชะตากรรม พูดด้วยน้ำเสียงเครือ น้ำตาคลอหน่อย

อาตมาภาพก็เห็นใจแต่ไม่มีทางอื่นก็ได้แต่ปล่อยชี้ให้แกเห็นว่า แกเองก็ได้ศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระบรมศาสดามามากพอสมควร ก็ย่อมจะต้องพิจารณาและมองเห็นว่า *"สิ่งใดที่เราหวังแต่ไม่สมหวัง แล้วก็เป็นทุกข์ ถ้าเราไปยึดมั่นถือมั่นจนเกินไป โดยจะให้เป็นได้ดังใจเราหวังฉะนี้แล้ว มันก็เท่ากับเผาตัวเราเอง ก็เมื่อมันยังไม่ถึงคราวจะสำเร็จก็ต้องวางเฉยเสีย ปล่อยมันไปตามทางของมันก่อน อย่าไปย่อท้อรันทดเสียใจจนเกินไปนัก แต่จงตั้งปณิธานของเราไว้ให้มั่นคงก็แล้วกัน เมื่อถึงคราวได้จังหวะก็ลงมือทำทันที การที่จะมานั่งนอนคิดเศร้าเสียใจเช่นนี้ ย่อมทำให้ปัญญามืดมนลง บัณฑิตย่อมคิดเช่นนี้มิใช่หรือ?"* แกฟังแล้วก็ยิ้มได้ แต่ก็เสพูดไปว่า *"ที่เสียใจก็เพราะดูพวกเราชาวพุทธด้วยกันไม่เห็นใจ และไม่ให้ความเอื้อเฟื้ออะไรเลย"* อาตมาภาพเลยพูดตัดบทไปว่า *"การเห็นใจนั้นทุกคนย่อมจะมีอยู่ด้วยกัน แต่ว่าความเป็นอยู่และเหตุการณ์สิ่งแวดล้อมนี่สิ ย่อมไม่เหมือนกัน ขอจงทำใจของท่านให้เป็นอุเบกขาไว้ก่อน เหตุการณ์ทั้งหลายคงจะคลี่คลายไปเอง"* จึงเป็นอันตัดบทและดับอารมณ์รุนแรงของแกไปได้

พอได้เวลา๙.๐๐น.ท่านติริเซยาก็พาอาตมาภาพไปเที่ยวชมเมืองปัตตนะ โดยรถแท็กซี่ซึ่งคนขับเป็นลูกศิษย์ของแก การเที่ยวชมเป็นลำดับดังนี้ ๑. สถานที่ทำการรัฐบาล ๒. หอสมุด ๓. หอนาฬิกา ๔. หอเก็บตุนอาหารกันความขาดแคลน สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช หอนี้สูงถึง ๙๑ ฟุต เส้นผ่าศูนย์กลางพื้นภายใน ๒๕ เมตร ถึง ๓๐ เมตร สามารถจุอาหารต่างๆ ได้เป็นหมื่นๆ ตัน ทั้งนี้ เพื่อตุนเอาไว้เลี้ยงพลเมืองในยามเกิดศึกสงครามหรือในยามทุพภิกขภัย ขึ้นบันไดขึ้นไปดูชั้นยอดสุด มองเห็นทิวทัศน์ไกลออกไปมาก แลเห็นเขตเมืองกรุงเวสาลี ฟากตรงข้ามฝั่งแม่พระคงคาฝั่งข้างโน้นได้ถนัด และ ๕. ไปชมพิพิธภัณฑ์ของรัฐ

ออกจากพิพิธภัณฑ์เลยไปฉันอาหารเพลที่ปริ้นเซสโฮเต็ล (Princess Hotel) ฉันเสร็จแล้วไปชมพิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคล พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ใช้คฤหาสน์ของตนเอง เพราะกว้างขวางสูงถึง ๓ ชั้น ตั้งริมฝั่งแม่พระคงคา เจ้าของเป็นเศรษฐีใหญ่ในเมืองปัตตนะ ชื่ออะไรจำไม่ได้เสียแล้ว ลืมจดลงไดอารี วัตถุสิ่งของต่างๆ ที่วาง ตั้ง แขวน และผนึกติดกับฝาผนังใส่ตู้กระจกไว้นั้น ล้วนเป็นของเก่าอันมีค่ามาแต่โบราณกาล มากมายหลายพันชิ้น ฉาก ภาพเขียน (ของจีนและญี่ปุ่นก็ยังมี) เครื่องปั้น เครื่องเขิน (ทั้งของจีนและญี่ปุ่น) เครื่องลายคราม เครื่องเหล็ก เครื่องเกราะและอาวุธต่างๆ ของเหล่านักรบ ตลอดจนสมุดคัมภีร์ของศาสนาต่างๆ (แบบสมุดข่อยของเรา) มีระฆังรูปขันลงหินอยู่ใบหนึ่ง แหม เสียงมันดังใสเพราะจริงๆ อาตมาภาพลองเคาะดูเบาๆ มันดังกังวานแจ๋วครางอยู่ตั้งนาน น่าฟังเหลือเกิน คิดไปว่านายช่างผู้ทำคงจะชำนาญในส่วนผสมเป็นอย่างมากทีเดียว ถ้าหากท่านผู้ใดจะไปเที่ยวทัศนาจรอินเดียควรแวะไปปัตตนะ แล้วไปชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ก็จะได้ความรู้และความเพลิดเพลินหลายอย่าง พิพิธภัณฑ์ของรัฐบาลก็ยังสู้ไม่ได้ หลายสิบอย่างที่พิพิธภัณฑ์รัฐบาลไม่มี แต่ที่นี่มี เดินดูเพลินทั้งชั้นล่างชั้นบนจนเกือบบ่าย ๒ โมง จึงขึ้นรถไปยังสวนอโศก

ดูสถานที่ทุติยสังคายนา ภายในบริเวณเทศบาลเมืองปัตตนะ จัดทำเป็นสวนสาธารณะสำหรับประชาชนเข้าเที่ยวหย่อนใจ สถานที่ทุติยสังคายนาเท่าที่เห็นก็เหมือนๆ กับทุกแห่งที่ได้เห็นผ่านมา คือคงมีแต่พื้นฐานเบื้องล่างของสิ่งก่อสร้าง

ซึ่งต้องขุดเซาะดินออกแต่งให้เรียบร้อยเห็นได้ชัด เมืองปาฏลีบุตร[๒๓] นี้ในสมัยพระบรมศาสดายังทรงพระชนม์อยู่ มีชื่อว่า ปาฏลิคาม ได้ทรงมาประทับแรม ณ ที่นี้ และได้ทรงตรัสแก่ท่านพระอานนท์ในมหาปรินิพพานสูตร (พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค) ไว้ว่า *"ดูกร อานนท์ ฯลฯ สถานที่นี้จักเป็นนครอันเลิศในกาลอนาคต ชื่อว่า ปาฏลีบุตร เป็นแดนค้าขายของอารยชนเป็นถิ่นของพ่อค้า"* ซึ่งปรากฏเป็นความจริง คือ เมืองปาฏลีบุตรนี้ได้มาเจริญรุ่งเรืองในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช แต่มาบัดนี้ ไม่มีอะไรเหลือเป็นร่องรอยให้เห็น ดังเช่นที่พรรณนาในพระสูตรนั้นเลย ท่าเรือเมล์ก็คึกคักสู้ท่าเรือเมล์ปากคลองตลาดและท่าเตียนของเราไม่ได้ ตึกอาคารสมัยใหม่กำลังก่อสร้าง ถนนหนทางกำลังปรับปรุง รถสามล้อถีบมีมากมาย ไม่มีอะไรที่ควรจะจดจำผนึกไว้ในใจ

เราเที่ยวจนถึงเวลาเกือบบ่าย ๕ โมง จึงได้ไปสถานีรถไฟเพื่อเดินทางกลับวัดไทยพุทธคยา ท่านติริเซยาช่วยเป็นธุระซื้อตั๋วให้และพาส่งขึ้นรถจนถึงเวา ๑๗.๐๐ น. เศษ รถไฟออกจึงได้ลากลับ ดูเป็นผู้มีความอดทนและบากบั่นดี พูดภาษาฮินดีได้คล่องแคล่วและเขียนสวยเสียด้วย น่าชมจริงๆ ถ้าพระของเมืองไทยมีคุณสมบัติอย่างนี้ พระพุทธศาสนาในต่างประเทศต่างแดนคงจะเจริญยิ่งกว่านี้ นั่งง่วงหลับบ้างไม่หลับบ้างมาในรถ รถไฟชั้น ๒ ของอินเดียสู้ชั้น ๓ ของเราก็ไม่ได้ ไม่น่าดูตรงไหนเลย ที่นั่งก็จัดวางไว้อย่างไม่ได้ความ คือมีที่นั่งเป็นม้ายาวปูเบาะหนังสองข้างฝารถ แล้วตรงกลางอีกที่หนึ่งทำเป็นสองที่นั่งหันหลังชนกัน รวมทั้งหมดเป็น ๔ ที่ ที่หนึ่งๆ นั่งพอสบายไม่เบียดกันก็ในราว ๖ คน ถ้าเบียดก็ ๗ คน ๔ ที่ ก็ตกจำนวนคนโดยสารชั้น ๒ ตู้หนึ่งไม่เกิน ๓๐ คน (ที่อาตมาภาพพูดเฉพาะขบวนที่จากปัตตนะไปคยาเท่านั้น สายอื่นอาจจะดีกว่านี้ก็ได้) บางคนพอขึ้นรถก็นอนเหยียดยาวเลย

> ภาษาฮินดี (**हिन्दी**, Hindi) ภาษาราชการของอินเดีย
> เขียนด้วยตัวอักษรเทวนาครี (**देवनागरी**, Devanagari)
> (ออกเสียงตามภาษาฮินดี เดวนาครี)

---

[๒๓] เคยเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรมคธ

รถไฟในประเทศอินเดียนี้เขาจัดไว้เป็น ๔ ประเภท คือ ๑. ประเภทรถโดยสารธรรมดา (เรียกว่า Passengers) ๒. ประเภทรถด่วนโดยสาร (Passengers Express) ๓. รถด่วนไปรษณีย์ภัณฑ์มีรถโดยสารด้วย (Mail Express) และ ๔. รถบรรทุกสินค้าพ่วงรถโดยสารด้วย รถประเภทนี้จอดทุกสถานีแช่เย็นสบายไปเลย

รถใช้จักรวิ่งบ้างหยุดบ้างเรื่อยมา ถึงสถานีเมืองคยาเวลาเกือบ ๒ ทุ่ม หารถแท็กซี่หาเท่าไรก็ไม่มี ในที่สุดต้องนั่งสามล้อถีบ ตกลงราคา ๓ รูปี (คิดเป็นเงินไทยในราว ๑๐ บาทเศษ) ระยะทางจากสถานีไปวัดไทยประมาณเกือบ ๖ ไมล์ ถีบกันหูดับเหมือนกัน แต่เนื่องจากอากาศค่อนข้างหนาวเย็นจึงถีบไม่ค่อยเหนื่อยและเหงื่อไม่มี (เดี๋ยวท่านผู้อ่านจะคิดไปว่าอาตมาภาพโดดขึ้นไปถีบเสียเอง ไม่ใช่! ๆ ! สังเกตเอาตอนที่รถถึงที่แล้วเท่านั้นเอง)

การจราจรเวลาค่ำคืนของเมืองแขกบ้านนอก ก็คล้าย ๆ กับการจราจรในต่างจังหวัดของเรา คือ รถก็ดี เกวียนก็ดี ไม่ค่อยจุดไฟ ว่ากันไปมืด ๆ อย่างนั้น แต่ผิดกับเมืองเรา คือของเราพอรุ่งเช้าเห็นคนและรถนอนตายคาถนนก็มี กระเด็นตกไปข้างทางก็มี เห็นจะเป็นเพราะตาคนไทยค่อนข้างจะฝ้าฟางในเวลากลางคืนกระมัง แต่นัยน์ตาของแขกยังกับนกเค้าแมว คิดว่าจะชน ๆ ก็ไม่เห็นมันวิ่งเข้าชนซักที ดู ๆ ก็ประหลาดพิลึก แล้วไอ้สามล้อถีบเมืองแขกนี่ก็แปลกเหมือนกัน คือตัวถังมันเล็ก ๆ ลีบ ๆ ยังไงชอบกล ที่นั่งก็เทลาดลงไปข้างหน้า เวลานั่งต้องคอยเอาเท้ายันไว้ ไม่เช่นนั้นมันคอยจะเลื่อนหล่นลงไปข้างหน้า ไม่รู้ว่ามันออกแบบของมันอย่างไร จึงต้องทำให้นั่งอย่างเส้นตึงเช่นนั้น กว่าจะถึงวัดก็เกือบเที่ยงคืน ช้าเพราะอะไร? ช้าด้วยเหตุ ๓ ประการ คือ ๑. ไฟรถไม่มีต้องไปอย่างคลำถนน ๒. เดี๋ยวเจ้าคนถีบปวดปัสสาวะเดี๋ยวอาตมาภาพปวดปัสสวะ ต้องหยุด ๆ วิ่ง ๆ เรื่อยมาก และ ๓. ทางไกลเกือบ ๖ ไมล์ น่าเห็นใจไอ้คนถีบจริง ๆ ถ้าเป็นสามล้อเมืองเราหรือแม้แต่แท็กซี่ก็เถอะ หมอคงไม่เล่นกับเราแน่

ถึงวัด เจ้าคุณเทพวิสุทธิโมลีให้พระทองเพ็ชร์เปิดห้องเบอร์ ๖ (คือห้องเก่าที่มาพักคราวแรก) เข้าห้องเก็บข้าวของจัดที่นอนแล้วมุดเข้ามุ้งจำวัดเลย ไม่ต้องสรงน้ำล้างหน้ากัน เพราะมันหนาวจริง ๆ ตอนนี้

ตื่นเช้าวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๐๗ ออกมาข้างนอก พบท่านปัญญานันทะกำลังเดินเล่นไปตามถนนภายในวัด ได้ทักทายปราศรัยถึงเรื่องราวต่างๆ พอสมควรเวลา ๘.๐๐ น. ฉันน้ำชารองท้องแล้วก็นัดกันไปเที่ยววัดธิเบตที่บนเขาดงสิริพร้อมกับพระครูพรหมสุนทร และเจ้าคุณเมธีฯ

วัดธิเบตนี้ตั้งอยู่ทางฟากข้างโน้นของฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ระยะห่างจากวัดไทยประมาณ ๒๐ กิโลเมตร เป็นวัดสร้างบนเขาทิวทัศน์น่าดูมาก มีพระอยู่หลายรูป เราเช่ารถแท็กซี่ไปลงยังฝั่งแม่น้ำที่ใกล้ที่สุดกับวัด แล้วก็เดินตัดข้ามท้องน้ำแม่น้ำเนรัญชรา เดินผ่านทุ่งหญ้าทุ่งนาไป ผ่านทุ่งนาบางแห่งพวกเด็กลูกชาวนาก็วิ่งมาหาแบมือพลางร้องว่า *"เอ็กไปซา! เอ็กไปซา!"* แปลว่า *"สตางค์หนึ่ง! สตางค์หนึ่ง!"* คือร้องขอสตางค์นั่นเอง ในราว ๑๐.๐๐ น. เศษ จึงขึ้นถึงวัด บรรดาพระธิเบตนั้นต่างก็ให้การต้อนรับด้วยอัธยาศัยอันดี จัดน้ำร้อนน้ำชาใส่กามาให้ฉัน

แปซา หรือ ไปซา (**पैसा**, Paisa)
เป็นหน่วยย่อยของเงินสกุลรูปีอินเดีย

บนวัดเขาดงสิริแห่งนี้ทำเป็นศาลาโถงมีลูกกรงสูงเสมอเอวล้อมโดยรอบทำเป็นที่สำหรับนอนด้วยรับแขกด้วยไปในตัว มีเจดีย์องค์ใหญ่ ภายในมีเทวรูปยักษ์หน้าตาน่ากลัวยืนในท่ากางแขนเงือดเงื้ออาวุธ ตาโปนถมึงทึง เป็นเทวดารักษาพระศาสนาตามลัทธิมหายานฝ่ายตันตระ ภายในบริเวณศาลาโถงริมผนังเขามีถ้ำคูหาแห่งหนึ่งภายในประดิษฐานพระพุทธปฏิมา เขาอ้างว่าสถานที่นี้เป็นสถานที่พระพุทธเจ้ามาบำเพ็ญทุกรกิริยา อาตมาภาพพิจารณาดูแล้วเห็นว่าเป็นไปไม่ได้ สถานที่เช่นนี้ในสมัยครั้งกระนั้นคงเป็นดงทึบทางขึ้นค่อนข้างชันสมเด็จพระบรมครูคงไม่เลือกเอาสถานที่เช่นนี้บำเพ็ญเพียรแน่ เพราะเนื่องจากขาดหลักสปายะหลายประการ เขาอ้างก็อ้างไป เราเป็นแต่เพียงมาเที่ยวชมดูเท่านั้น และทำให้คิดต่อไปว่าอันความคิดความศรัทธาของมนุษย์นั้นย่อมเป็นไปต่างๆ กัน ฝันและคาดคะเนกันไป

ภายในคูหาแห่งนี้มีช่องประตูช่องเดียว พอดีตัวคนลอดเข้าไปเรียงเดี่ยว จึงทำให้อากาศภายในทึบและอึดอัด ควันธูปควันตะเกียงน้ำมันทำให้หายใจไม่ทั่วท้อง พวกเรากราบสักการะพระพุทธปฏิมาแล้วก็กลับออกมา ได้เวลาฉันเพลพอดี เลยฉันเพลที่นั่น นั่งอยู่สนทนากับพระเจ้าของที่จนถึงเวลาบ่ายโมงจึงลากลับ แต่ก็ไม่ลืมที่จะบริจาคปัจจัยบำรุงตามสมควร

ตอนขากลับนี่ต้องรอขึ้นรถบัสโดยสาร ไม่ทราบว่าท่านผู้ใดเป็นผู้ออกค่าโดยสารให้ รถวิ่งไปได้ครู่หนึ่งก็ผ่านกลุ่มชาวธิเบตมีทั้งพระและฆราวาสกำลังเดินไปยังพุทธคยา ได้ความว่าเดินมาจากในตัวเมือง โบกมือให้รถหยุดรับแต่ก็ขึ้นมาได้ไม่กี่คน เพราะรถมีคนโดยสารเต็มทุกที่นั่ง

พูดถึงเรื่องการเดินแล้ว ชาวธิเบตเป็นนักเดินตัวยงทีเดียว เพราะในบ้านเมืองของเขาเองการคมนาคมมี ๓ ประการ คือ ๑. เดินด้วยเท้า ๒. ขี่ลา ล่อ หรือ ม้า และ ๓. นั่งเกี้ยว (คือแคร่หาม) ทั้งนี้ ก็เพราะธิเบตเป็นเมืองภูเขา พวกเรากลับถึงวัดไทยบ่าย ๓ โมงเย็นเศษ

รุ่งขึ้นได้ไปเที่ยวชมตลาดเมืองคยาโดยรถบัส อันที่จริงเมืองคยานี้เทียบเท่ากับเมืองชนบท เช่น จังหวัดสระบุรีหรือโคราชของเรา ตึกรามบ้านช่องดูรุงรังและสกปรก ถนนหนทางภายในตัวเมืองสู้ถนนในจังหวัดสระบุรีและโคราชไม่ได้ การขายของริมถนนเศษกระดาษเศษของทิ้งกันเกลื่อน ฝุ่นก็มากพอสมควร รถสามล้อรถม้าโกโรโกโส เกวียนเทียมด้วยวัว เกวียนเทียมด้วยอูฐและรถบัสดูปะปนกันเปรอะไปหมด สำหรับวัวเมืองแขกนี้กินไม่ว่าอะไร กินแม้กระทั่งกระดาษหนังสือพิมพ์ ร้านทอดขนมจาเรวี (ขนมไส้ไก่) หรือจปาตี ถ้าเจ้าของเผลอมัวพูดกันเพลินละก้อ พ่อวัวพระเจ้าเป็นหม่ำหมดทีเดียว แทนที่เจ้าของขนมจะโกรธเป็นเดือดเป็นแค้นคว้าไม้ฟาดเปรี้ยงปร้างลงไปก็เปล่า กลับเพียงแต่ส่งเสียตะเพิดไล่เท่านั้น อาตมาภาพได้เห็นแล้วก็ให้นึกนิยมและก็น่าคิด ถ้าเป็นอย่างบ้านเมืองไทยตายแน่ๆ ยิ่งในย่านกลางเมืองแล้วคนมันมากสับสนจริงๆ เสียงเอะอะเกรียวกราวไปหมด เดินเรื่อยไปจนถึงหน้าโรงหนังทีแรกไม่รู้ว่าเป็นโรงหนัง เพราะหน้าโรงคนขวักไขว่เต็มไปหมดทั้งรถบัสทั้งพวก

แผงขายขนม ทั้งประชาชนคนเดินเที่ยว พิจารณาดูจึงพอเข้าใจว่า อ้อนี่โรงหนังมีภาพโป๊สเตอร์ติดโฆษณาอยู่บนหลังคาบอกเรื่องที่จะฉายคืนนี้ไว้ ของขายก็วางขายอย่างไม่มีระเบียบ พวกแบกะดินก็เกลื่อนไปจนแทบจะเดินเหยียบ ถ้าเป็นเมืองไทยตำรวจคงจับระนาวทีเดียว ขนม ส้มสุกลูกไม้ พวกผัก หัวมันเทศ มะเขือเทศ มันฝรั่ง และพริกดูอุดมสมบูรณ์ ตัวตลาดก็คล้ายกับตลาดแผงลอยอยู่ด้านหลังตึกแถว จะมองหาร้านรวงที่ตกแต่งร้านให้กระจ่างด้วยแสงสีน่าดูน่าชมเหมือนอย่างเมืองเราไม่มี

จเลบี (जलेबी, Jalebi)
ขนมหวานชนิดหนึ่ง เป็นขนมทอด

เมืองคยาก็คล้ายกับโคราช แต่แสงสีและติ๊ดชึ่งสู้โคราชไม่ได้ นับแต่ย่างเหยียบเข้าแผ่นดินชมพูทวีป สงสัยอยู่ว่า เห็นเขาว่าพลเมืองอินเดียมีตั้งเกือบ ๕๐๐ ล้าน แต่ทำไมคนเดินถนนไปไหนมาไหนบางน้อยเต็มที แต่ก็มาสิ้นสงสัยเพราะพอตกเย็นพระอาทิตย์ยอแสงแดดร่มลมโชย ตามถนนตามย่านตลาดทุกหนทุกแห่งดูคนเดินไขว่แน่นไปหมด คล้ายกับมีงานนักขัตฤกษ์ หญิงชายแต่งตัวกันงานน่าดูเหมือนกัน เป็นเช่นนี้ทุกเมือง ทั้งนี้ มาได้ความว่าเพราะเวลาเช้าถึงบ่าย ๔ โมงเย็น เป็นเวลาแดดร้อนและทุกคนต้องทำงาน ฉะนั้น จึงหลบร้อนไปหมด แต่พอตกเย็นเสร็จงานเสร็จการแดดร่มลมเย็น จึงต่างก็ออกหย่อนใจเที่ยวไปตามสถานที่ต่างๆ

พูดถึงพฤติการณ์ความเป็นอยู่ของเมืองอินเดียนี้ ถ้าหากมาอยู่ประจำและต้องติดต่อกิจการงานอะไรแล้ว ก็ไม่เห็นมีคุณสมบัติหรือมีเสน่ห์อะไรที่จะช่วยดึงดูดจิตใจให้อยู่ติด (นี่พูดเฉพาะผู้ที่มีธุรกิจอย่างฆราวาสสามัญธรรมดา) เพราะอะไร ก็เพราะว่าไม่ว่าอะไรดูมันโยกโย้พิโยกพิเกนไปทั้งนั้น เอาอย่างที่อาตมาภาพได้พบกับตนเองก็แล้วกัน คือเข้าไปซื้อของบางอย่างที่ร้านขายเครื่องกระป๋อง พอถามราคาเจ้าคนขายก็หยิบวางบนตาชั่ง แล้วก็บอกราคาขาดตัว ไม่มีการต่อการแถมอย่างเมืองเรา ขณะที่ห่อของอยู่นั้น ก็มีลูกค้าอีกคนหนึ่งเข้า

มาซื้อของอย่างเดียวกันกับที่อาตมาภาพซื้อ เจ้าคนขายก็หยิบขึ้นชั่งอีก อาตมาภาพเห็นเช่นนี้ก็คิดว่า เอ๊ะ! นี่มันยังไงของมัน ก็ของอย่างเดียวกันราคาก็เหมือนกัน ไปมัวชั่งหาวิมานอะไร เป็นอย่างในเมืองไทยคนขายหยิบห่อส่งให้ไปนานแล้ว อดไม่ได้เลยถามว่า *"ชั่งทำไม? ก็ของฉันซื้อราคาก็เห็นแล้ว นั่นก็เหมือนกันราคาก็อย่างเดียวกัน ชั่งทำไม?"* เจ้าคนขายทำท่าแบมือ ยักไหล่ เลิกคิ้วเอียงหน้าตอบว่า *"ข้อบังคับของทางการทำให้ทำอย่างนั้น ไม่ทำไม่ได้ ถ้าคนซื้อเอะอะขึ้นจะลำบาก" "ถ้างั้นจะซื้อเครื่องเหล็กจะต้องชั่งไหม!"* ตอบทันควัน *"ชั่งซี่ ต้องชั่ง"* บ๊ะ! มากไป เอาละพอกันที คนแขกเขาคุ้นต่อระเบียบข้อบังคับของเขามาอย่างนั้น ไอ้ส่วนของเรามันคุ้นเรื่องความสะดวกคล่องสบายมาแต่อ้อนแต่ออก มาเห็นเขาก็เลยคิดว่าแปลก แต่ของเขาไม่เห็นแปลกอะไร นี่ก็เป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งของแต่ละประเทศ แต่ละท้องถิ่น เราจะไปหัวเราะเยาะตำหนิเขาก็ไม่ได้

ที่นี้ก็มาถึงโรงพยาบาล มันช่างน่าคิด เห็นแล้วก็ชวนให้ทอดถอนใจใหญ่ เข้าไปดูราวกับว่าพ่อหมอด๊อกเต้อร์นั่นดูยืนหรือนั่งวางท่าราวกับคนใหญ่คนโต หรือเป็นเทวดาผู้ทรงฤทธิ์ ส่วนคนไข้เหมือนยาจก เปรต อสุรกาย กว่าจะตรวจ กว่าจะจ่ายยา กว่าจะพูดกันให้พอรู้ว่าเป็นโรคอะไร ไข้อะไร เวลาก็ล่วงไปเป็นชั่วโมงๆ ถ้าเผอิญคนไข้อาการหนักก็คงชักตายไปเลย (เอ๊ะ! พูดแล้วมาหวนนึกถึงโรงพยาบาลของเมืองเรา เสียงเขาบอกว่า บางแห่งก็ดูอาการค่อนข้างร้ายๆ เหมือนอย่างว่านี้เหมือนกัน มามัวแต่ติของเขาทีของเราไม่พูด พอที! ๆ !) ตัวยาเห็นแล้วไม่น่ารักษาโรคให้หายได้เลย ยาเม็ดสีขาวๆ เหมือนเอาแป้งไปปั้มเป็นเม็ดตากแดด บา! โรงพยาบาลเมืองคยานี่ อย่างเราๆ ไม่น่าพิสมัยเลย แต่ก็อีกนั่นแหละ พวกประชาชนพลเมืองก็ไม่เห็นแสดงความเบื่อหน่ายอะไร คอยก็คอยกัน คอยเป็นวันๆ เช้ายันเย็นยังคอยได้ เรื่องคอยนี่แขกที่หนึ่งจริงๆ ดังตัวอย่างเมืองเรา แขกที่คอยเก็บดอกเบี้ย เป็นต้น ดูแล้วก็สนุกดี นึกไปก็ทำให้ชวนหัวครึกครื้นใจได้อย่างดีเหมือนกัน เรื่องยารักษาโรคนี้ทางวัดไทยพุทธคยาก็มีแจกเหมือนกัน โดยมีท่านพระครูพรหมสุนทรเป็นผู้ทำหน้าที่แจกยา เป็นยาเม็ดบ้าง ยาน้ำบ้าง แก้ไขบ้าง แก้ปวดหัวบ้าง มีพวกแขก พวกธิเบต เข้ามาขอวันละหลายๆ คน

วันหนึ่งอาตมาภาพกับท่านพระครูพรหมฯ พากันไปเที่ยวในคยา พวกแขกตามร้านค้าขายต่างร้องเรียกท่านว่า ด๊อกเต้อร์! ๆ ! ทีแรกอาตมาภาพสงสัยจึงถามท่านว่าทำไมพวกแขกจึงเรียกอย่างนั้น ท่านหัวเราะพลางบอกว่า พวกนี้มันไปเอายาที่วัดเสมอ ผมเลยเป็นหมอด๊อกเต้อร์แจกยาไป ทำเอาอาตมาภาพอดหัวเราะไม่ได้ ดีเหมือนกันที่ทางวัดของเราทำอย่างนั้น เพราะเป็นการผูกใจผูกไมตรีสมกับพุทธภาษิต และอัธยาศัยน้ำเสียงวาจาของท่านพระครูพรหมฯ ก็พอเข้ากับพวกแขกพวกธิเบตได้ แต่เดี๋ยวนี้ท่านได้กลับมาอยู่เมืองไทยแล้ว ไม่ทราบว่าพระภิกษุที่กระทำหน้าที่แทนท่านจะสามารถปฏิบัติอย่างท่านได้หรือไม่ หรือว่าทางวัดไทยจะงดแจกยาหรือไม่อย่างไรยังสงสัยอยู่ และถ้างดก็นับว่าได้เลิกการบำเพ็ญกรณีย์อันควรบำเพ็ญอย่างน่าเสียดาย

อาตมาภาพมาพักอยู่ที่วัดไทยรอบที่ ๒ นี้ เป็นเวลา ๑๐ กว่าวัน ได้ออกไปฉันบะหมี่ของชาวธิเบต ๒ ครั้ง รสแปลกอร่อยพอฉันได้ เส้นบะหมี่เป็นเส้นกลมโตขนาดก้านไม้ขีดไฟ ใส่เนื้อหมูสับเป็นบะช่อใส่น้ำปลา ถั่ว ไม่ใส่น้ำส้ม คนขายสองคนผัวเมียช่วยกันขายและร้านที่ขายก็คือในเต๊นท์ที่แกนอนนั่นเอง ยิ้มแย้มเอาอกเอาใจดี ฉันจนอิ่มเพลไม่ต้องฉันอีก

อันที่จริงวัดไทยของเรานี้นับว่างามเป็นสง่าพอดูทั้งตัววัดและสถานที่ และถ้าคนของเราเอาใจใส่ในการเผยแพร่และเอาใจใส่ในภาษาของเขา ศึกษาเรียนรู้ให้มากเท่าที่จะมากได้ เพื่อประโยชน์แก่พระศาสนา ไม่ใช่อยู่เฝ้าวัดคอยรับนิตยภัตอย่างเดียว แล้วคอยแจกรูปแจกบทธรรมะนั้น ย่อมไม่ได้ผลอะไรเลย มีหลายคนที่เป็นผู้รู้พูดอย่างปรารภว่า ดูวัดไทยขณะนี้คล้ายกับต้นไม้ขึ้นกลางทะเลทราย มีแต่จะเหงา และจะกลายเป็นสถานที่สำหรับทัศนาจรไป สู้วัดของญี่ปุ่น ธิเบต และจีนไม่ได้ เพราะของเขาเผยแพร่จริงๆ พระของเขาฉันอาหารแขกได้ทุกชนิด และฉันเป็นประจำเสียด้วย ทั้งหาเลี้ยงตัวเองไม่ต้องคอยให้ทางการเลี้ยงส่งเสียอย่างของเรา ทั้งพูดและอ่านภาษาฮินดู ได้คล่องแคล่ว

ดังเช่นวัดญี่ปุ่นพอวันอาทิตย์ก็มีการแสดงธรรมขึ้นนั่งธรรมาสน์เหมือนกัน และพวกชาวอินเดียทั้งหญิงชายก็เข้าฟังกันมากพอดู นี่ของเขาเป็นอย่างนี้ ของเราถ้าพยายามดัดนิสัยสำรวย ฝึกนิสัยความเป็นอยู่และรสนิสัยให้เข้ากับ

เขาได้ ก็จะเป็นประโยชน์แก่พระศาสนาไม่น้อย ไม่ใช่มาอาศัยพระศาสนาหากิน หรือว่าโอ่โถงอยู่แต่ในถิ่นของตัว ควรจะโอ่โถงและสามารถทั้งในถิ่นและนอกถิ่น จึงจะสมกับความมุ่งหมายแห่งพระบรมศาสดาของเรา และทั้งสมกับทุนและแรงที่รัฐบาลได้ทุ่มเทลงไปนับจำนวนเงินเป็นล้าน ทั้งยังจะเป็นที่อุ่นใจแก่ประชาชนคนไทยผู้เป็นชาวพุทธได้อย่างเต็มภาคภูมิ ความเห็นของอาตมาภาพเป็นอย่างนี้

ปัจจุบันนี้พระของเราเท่าที่อาตมาภาพได้เห็นมากับตาตนเอง ซึ่งสามารถเข้ากับพวกชาวอินเดียได้อย่างสนิทสนม ทั้งอาหารการขบฉันและการสมาคม เห็นมีอยู่ ๔ องค์ คือ พระครูพรหมสุนทร รองเจ้าอาวาสวัดมหรรณพาราม ท่านวิเวกนันทะ แห่งวัดอุโมงค์ เชียงใหม่ ได้ศึกษาอยู่ในประเทศอินเดียถึง ๑๐ ปี ได้รับปริญญา เอ็ม.เอ. (M.A.) ทางพุทธศาสตร์บัณฑิต ท่านสีลานันทะ แห่งวัดชลประทานอุทิศ ได้ศึกษาอยู่ในประเทศอินเดียถึง ๖ ปี ได้รับปริญญา บี. เอ. (B.A.) ทางพุทธศาสตร์บัณฑิต เช่นเดียวกัน และท่านมหาประเสริฐฯ แห่งวัดพระเชตุพนฯ (วัดโพธิ์) พระนคร ท่านผู้นี้ได้ท่องเที่ยวอยู่ในอินเดียหลายปี จนสามารถพูดภาษาฮินดูได้คล่องแคล่วพอตัวทีเดียว นอกนั้นก็มีท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์แห่งวัดจักรวรรดิ์ (วัดสามปลื้ม) พระนคร ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสรุ่นแรกของวัดไทยพุทธคยา และพวกชาวคยาทั้งที่ใกล้วัดและในเมืองนับถืออยู่มาก มีหลายคนได้ถามถึงท่านเมื่อพบอาตมาภาพ เพราะท่านน้อมตัวเข้ากับคนอินเดียได้ทุกหมู่เหล่าพร้อมด้วยเมตตา ทั้งเอาใจใส่ศึกษาและพูดภาษาของเขา

อันมนุษย์บุคคลไม่ว่าแห่งใดถ้าลงพูดจาส่งภาษากันรู้เรื่อง ความพอใจความใกล้ชิด ก็ย่อมมีตามมาเป็นธรรมดา ถ้าเราสามารถจัดธรรมเสนาให้ได้คุณสมบัติดังกล่าว โดยไม่ต้องไปคอยจ้องเอาแต่คนของตัวพวกของตัว เพื่อหวังนิตยภัตรูปี แล้วก็คงจะได้ผลทันตาเห็น ประกอบทั้งทางวัดก็ได้มีคณะจาริกแสวงบุญชาติต่าง ๆ ไปขอพักอาศัยอยู่เสมอ ขณะที่อาตมาภาพกำลังพักอยู่นั้นก็มีคณะจาริกแสวงบุญชาวเวียตนามทั้งพระทั้งฆราวาสอุบาสกอุบาสิกาไปขอพักหลายสิบคน บางครั้งก็มีฝรั่ง ในส่วนอัธยาศัยการต้อนรับของเรานั้นดีอยู่แล้ววางใจได้ ฉะนั้น เห็นควรเร่งรัดในเรื่องคุณสมบัติดังได้พรรณนาข้างต้นนั้น

ระหว่างที่พักอยู่นั้น นายภัตตาจารย์ อุบาสกชาวฮินดูในเมืองคยา ได้นิมนต์ฉันเพลที่บ้านของแกพร้อมทั้งเจ้าคุณปัญญานันทะ นายภัตตาจารย์ผู้นี้เดิมนับถือพระศิวะ ทีแรกค่อนข้างอัตคัตขัดสน มีแต่ลูกหญิงหลายคน อ้อนวอนขอลูกผู้ชายต่อพระเป็นเจ้าเท่าไรๆ ก็ไม่ได้ ได้แต่ลูกผู้หญิง ยิ่งมีลูกผู้หญิงยิ่งจนแกก็ไม่รู้จะทำอย่างไรได้แต่วิ่งเต้นกระเสือกกระสนแสวงหาอาชีพมาเลี้ยงครอบครัว จนมาภายหลังได้เป็นผู้รับเหมาก่อสร้างวัดไทย และได้นิมิตประหลาดต่อมาไม่ช้าแกได้ลูกผู้ชาย ทำให้แกผัวเมียแสนจะดีใจในโชควาสนา และทำให้แกเชื่อมั่นว่าเพราะบุญที่แกได้มาสร้างวัดไทย จึงได้ลูกผู้ชาย มีความเคารพต่อท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ วัดสามปลื้มมาก ด้วยกุศลนี้ฐานะของแกก็กลับฟื้นคืนตัวดีขึ้นเป็นลำดับมา ตั้งแต่นั้นแกก็หันมาเลื่อมใสนับถือพระพุทธศาสนา หมั่นมาเยี่ยมวัดเสมอ กิริยาวาจาเรียบร้อย เคยเข้ามาเมืองไทยครั้งหนึ่ง นี่ก็แสดงให้เห็นว่าพุทธานุภาพนั้น ย่อมส่องแสงจรัสอยู่เสมอ ถ้าหากธรรมทายาทตั้งใจประพฤติปฏิบัติ เอาใจช่วยพระศาสนาอย่างแข็งแรงแล้ว ความรุ่งเรืองและศักดิ์สิทธิ์จะยิ่งกว่านี้

ในบ่ายวันศุกร์ที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๗ คุณวิชา เศรษฐบุตร อธิบดีกรมทรัพยากรธรณี และนายช่างเอก สงบ แก้วไพฑูรย์ ซึ่งออกจากเมืองไทยไปประชุมที่กรุงพาราณสี ได้ไปพักที่วัดไทย ทั้งสองท่านดีใจมากที่ได้พบกับอาตมาภาพ แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายที่เราไม่มีเวลาจะสนทนากันได้มาก เพราะวันนี้เป็นที่อาตมาภาพจะออกเดินทางไปประเทศเนปาลกับท่านวิเวกนันทะและคณะเพื่อนสพรหมจารีอีก ๒-๓ องค์ ทั้งสองท่านได้ถือโอกาสบำเพ็ญทาน ถวายปัจจัยเพื่อเป็นค่าใช้สอยในการเดินทาง คือ คุณวิชาฯ ถวาย ๓๖๕ รูปี และคุณสงบฯ ถวาย ๒๐๐ รูปี ด้วยความเลื่อมใสศรัทธายิ่ง **อันปัจจัยนั้นย่อมเป็นของหามาได้ยาก และเป็นที่หวงแหนระมัดระวังรักษา การที่สู้อุตส่าห์บริจาคให้ด้วยความเคารพนอบน้อมเห็นปานนั้น ถ้ามิใช่เพราะความเลื่อมใสศรัทธาในคุณแห่งศีล สมาธิ ปัญญา และการบำเพ็ญประพฤติปฏิบัติอันบริสุทธิ์บริบูรณ์แต่ส่วนเดียวแล้ว ก็จะมีอะไร** ฉะนั้น ถ้าไม่ทำตัวเป็นเนื้อนาบุญอันดีพอรองรับแล้ว โทษจะมีสักเพียงใด อาตมาภาพได้โมทนาและให้พรแก่ท่านอุบาสกทั้ง

สอง แล้วออกเดินทางไปสถานีรถไฟเมืองคยา เวลาบ่าย ๔ โมงเย็น เจ้าคุณเทพวิสุทธิโมลี และคณะพระในวัดไทยได้ตามไปส่งถึงสถานีรถไฟ ออกพาคณะเราตรงไปยังสถานีปัตตนะ เราค้างแรมที่สถานีปัตตนะ ๑ คืน อาตมาภาพได้กลับมาเยี่ยมสถานีปัตตนะเป็นครั้งที่ ๒

คำศัพท์ภาษาฮินดี (ตัวเลข)

๐	०	शून्य	ศูนยะ
๑	१	एक	เอก
๒	२	दो	โด
๓	३	तीन	ตีน
๔	४	चार	จาร
๕	५	पांच	ปาญจ
๖	६	छह	ฉัฮ
๗	७	सात	สาต
๘	८	आठ	อาฐ
๙	९	नौ	เนา
๑๐	१०	दस	ดัส



๙๑

สู่เนปาลอาณาจักรแห่งหิมวันต์

รุ่งเช้าของวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๗ เวลาตี ๔ ครึ่ง นั่งสามล้อไปท่าเรือเมล์ฮินดูคาต เป็นท่าเรือเมล์ที่แล่นล่องในแม่พระคงคามหานที เป็นเรือยนต์ขนาดใหญ่ ใหญ่กว่าเรือเมล์แดงที่ท่าเตียน ๔-๕ เท่า จะเรียกว่าเรือกำปั่นก็ได้ มีดาดฟ้ากว้างขวาง มีห้องทำอาหารขายให้แก่คนโดยสาร การออกจากท่าการเทียบท่าของเขาแน่เหมือนกัน ไม่มีกระเทือนอะไรเลย เรือออกตี ๕.๐๐ น. ถึงสถานีรถไฟ ๖.๐๐ น. ต้องลงจากเรือเดินไปยังตัวสถานีอีกประมาณ ๒๐๐ เมตร การเดินทางครั้งนี้ ทั้งรถไฟและเรือต้องจ้างกุลีแบกของ เพราะหลายคนด้วยกัน

รถไฟออกเวลา ๖ โมงครึ่ง ถึงสถานีสวนปูร์ (Son Pur) แต่ตามสำเนียงแขกออกเสียงว่า ซอนปูร์ ถ้าหากจะเป็นอย่างลิ้นของคนไทยก็เรียกได้ ๒ อย่าง คือ จะเรียกว่า "สวนบุรี" ก็ได้ หรือจะเรียกว่า "สนบุรี" ก็ได้(แต่มองดูรอบ ๆ แล้วก็ไม่เห็นมีต้นสน) ต้องลงพักรอรถขบวนใหญ่ เลยฉันเช้าที่นี่ สถานีรถไฟสวนปูร์นี้นับว่ายาวมากที่สุดในจำพวกสถานีรถไฟของอินเดีย เพราะเพียงแต่ชานชาลาเทียบรถไฟดูมันยาวเหยียดหลายกิโลเมตร เวลา ๑๐.๕๐ น. รถไฟขบวนใหญ่ก็มาถึง

พูดถึงรถไฟก็อีกเหมือนกัน รถของเขาเป็นรถขนาดใหญ่ทั้งนั้น ตั้งแต่ตัวรถจักรไปจนถึงรถโดยสารพ่วงกันยาวลิบ และก็วิ่งเร็วปรื๋ออย่างว่า แต่เวลาเขาหยุดเวลาออกนี่สิ แม้มันช่างเรียบเสียจริง ไม่กระชากไม่กระตุกแม้แต่นิดเดียว นับว่ามีฝีมือชำนาญมาก ขึ้นรถจากสวนปูร์ไปถึงสถานีซาเกาลิ บ่ายโมงเศษ

ลงรอรถขบวนใหม่เพื่อต่อไปยังสถานีรักซอล (Ruxual) ติดชายแดนประเทศเนปาล เราถึงสถานีรักซอลอันเป็นสุดเขตแดนอินเดียเป็นเวลาตี ๓ เศษ ของวันอาทิตย์ที่ ๒๗ เข้าห้องพักในสถานีเพื่อรอเวลาเข้าเขตแดนเนปาล อาณาจักรแห่งมหาคีรีหิมวันต์บรรพต การเดินทางของเราครั้งนี้ดูมันออกรสอย่างยิ่ง เดี๋ยวขึ้นรถเดี๋ยวลงรถว่ากันชุลมุนไปหมด หนาวก็หนาวเหนื่อยก็ปานนั้น แต่เรื่องบ่นไม่มีใครเอ่ยปากเลย ดูแล้วก็น่าชมที่ทุกคนอดทนดีมาก

เมืองรักแสล (ฮินดีสะกด **रक्सौल** อังกฤษสะกด Rasaul
เป็นเมืองชายแดนระหว่างรัฐพิหารของอินเดีย
กับเมืองบีรกันจ์ (**बीरगंज**, Birgunj) ของเนปาล
ปัจจุบันเป็นประตูสู่เนปาลของอินเดีย

เวลาตี ๔.๐๐ น. ออกจากห้องพักสถานีรถไฟรักซอล เดินโดยเท้าไปตามทางที่มีแสงสว่างพอสลัว ๆ เพื่อข้ามเข้าสู่เขตแดนเนปาล พอมาถึงสถานีด่านตรวจคนข้ามแดน แทนที่จะเห็นมีเจ้าหน้าที่มาดักคอยกักตัวเรียกตรวจหนังสือเดินทางก็ไม่เห็นมี เห็นมีแต่ตำรวจสะพายปืนยืนดู ๆ อยู่คนเดียวเท่านั้น เข้าใจว่าคงจะนอนหลับกันหมด เพราะอากาศค่อนข้างหนาวมากหรือบางทีคงจะคิดว่าพวกเราเป็นพระธิเบตจาริกแสวงบุญในอินเดียก็ได้ เพราะรูปร่างลักษณะของอาตมาภาพเวลานั้นก็แปลกกว่าทุกคน คือ ห่มดองคาดรัดประคดอก ถือไม้เท้าสะพายย่ามรวมทั้งกระเป๋ายาขนาดเล็กดูพะรุงพะรัง ทั้งบรรดาเหล่าเพื่อนสพรหมจารีด้วยกันต่างก็ครองจีวรห่มคลุมด้วยกันทั้งนั้น ทั้งระยะทางเดินตั้งแต่สถานีรักซอล มาถึงรั้วกั้นเขตแดนก็ไกลโขอยู่ ประมาณเกือบครึ่งกิโลเมตร อาตมาภาพชำเลืองดูคิดว่าคงจะเรียกและถ้าตรวจแล้วก็จะต้องเสียเวลาแน่ เพราะหลายคนด้วยกัน แต่ก็เหมือนมีอะไรช่วยบัง เจ้ายามด่านคนนั้นเดินตรงเข้ามา แต่พอเห็นพวกเราซึ่งต่างก็พากันก้มหน้าก้มตาเดิน ก็เลยหันกลับไปไม่เรียก ท่านวิเวกนันทะพูดเบา ๆ ว่ามันคงคิดว่าพวกเราเป็นพวกธิเบตแน่ ว่าแล้วก็พากันเดินไปที่ท่ารถเมล์ ขณะนี้ยังมืดอยู่ ต้องนั่งรอรถ พอฟ้าสางรถบัสก็มาถึง ท่านวิเวกฯ เป็นผู้จัดการซื้อตั๋วค่าตั๋วคนละ ๑๔ รูปี (คิดเป็นเงินไทยตกในราว ๔๐ กว่าบาท)

เวลา ๖.๐๐ น. เช้า รถออกเดินทางไปได้ประมาณ ๑๕ นาที ก็ถึงเขตกั้นของกองทหารรักษาชายแดน กักด่านคอยตรวจของของผู้โดยสาร ต้องขนลงหมดทั้งรถ สำหรับของอาตมาภาพไม่ต้องถูกตรวจอะไร เพราะมีแต่บาตรกับกลดประมาณครึ่งชั่วโมงตรวจเสร็จออกเดินทางต่อไปอีกรวม ๖ กิโลเมตร ก็ถึงด่านศุลกากร รถต้องหยุดขนของลงให้ตรวจอีก สภาพที่ทำการด่านศุลกากรของเนปาลที่นี่ทำเหมือนกับโรงเก็บฟาง ของทุกๆ ชิ้นถูกรื้อออกมาตีแผ่หมด เว้นแต่บาตรและกลดของอาตมาภาพเท่านั้นที่ไม่ถูกแก้หรือถูกรื้ออะไร เจ้าหน้าที่ผู้ที่เป็นหัวหน้าชี้ไปที่บาตรและกลดถามว่านี่อะไร ก็บอกเขาว่านี่บาตรสำหรับขออาหารและกาใส่น้ำกินและกลดสำหรับกางนอน ฟังแล้วเจ้าหน้าที่ผู้นั้นก็โบกมือไม่ให้ลูกน้องตรวจ พวกเราบ่นอุบอิบเพราะเมื่อแก้เมื่อเปิดออกแล้ว กว่าจะเก็บเข้าที่ได้เรียบร้อยก็เสียเวลาไม่น้อย ทั้งของก็ต้องรื้อแก้กันกลางดิน เสียเวลาไปร่วม ๒ ชั่วโมง จึงหลุดไปได้เป็นเวลาล่วงเข้า ๑๐.๐๐ น. จึงไปฉันเพลในตลาดหมู่บ้านต้นทางที่จะขึ้นเขา

รถโดยสารที่ใช้ขึ้นเขาสูงนี้เป็นรถเยอรมันยี่ห้อเบ็นซ์ทั้งนั้น ถามได้ความว่าเหตุที่ใช้รถเบ็นซ์ก็เพราะเป็นรถมีกำลังมาก ทั้งทนทานแข็งแรงวางใจได้ (อ้าว, นี่ไม่ใช่อาตมาภาพมาช่วยโฆษณาคุณภาพของรถชนิดนี้ แต่ก็พูดตามความจริงเท่าที่ได้ถามและรู้มา เพราะตัวเองก็สงสัยเหมือนกัน)

ประการหนึ่ง ประเทศอินเดียได้ผลิตรถยนต์โดยสารและรถยนต์นั่งอย่างธรรมดาใช้เอง โดยไม่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ และการที่จะสั่งซื้อรถยนต์ชนิดหรูๆ จากต่างประเทศนั้นต้องเป็นบุคคลชั้นสูง และมีฐานะดีจริงๆ มิฉะนั้น ก็ไม่มีทางที่จะสั่งซื้อ ได้เลย เพราะภาษีแพงมาก ส่วนการที่จะซื้อรถที่ทำภายในประเทศ กว่าจะได้มานั่งมาขี่ก็คอยกันค่างเหลืองทีเดียว เพราะมีผู้สั่งจองสั่งทำเข้าคิวกันยาวเหยียด และโรงงานทำรถยนต์ก็มีไม่กี่แห่ง แต่เขาทำรถบัสโดยสารออกมาเป็นอันดับแรก เพราะฉะนั้น ถ้าเราไปประเทศอินเดียไม่ว่าแห่งใดจะเห็นคนเดินกันมากกว่านั่งรถ ไม่เหมือนอย่างเมืองไทยที่มีรถยนต์เก๋งชนิดหรูหรามากมายที่สุด

รถยนต์ที่อินเดียทำเองเท่าที่อาตมาภาพได้เห็น คือ ยี่ห้อแอมบ๊าสซาเด้อร์ (Ambassador) รถมอเตอร์ไซส์ยี่ห้อราชทูต (Rajadoot) แตรรถยนต์ของอินเดียไม่ชอบใช้แตรไฟฟ้าชนิดดังแปร๋แปร้นอย่างของเรา แตรเขาใช้แตรมีลูกยางลมบีบเสียงดังปู๊ดๆ เหมือนอย่างรถยนต์สมัย ๔๐ ปีก่อนของเรา ดูแล้วก็น่าขำดีเหมือนกัน **นี่คือความตื่นตัวที่เรียกว่ารัฐนิยมหรือชาตินิยม ก็ว่าไปตามถนัดอย่างที่เมืองเราเคยใช้มายามหนึ่ง แต่ของเขามันหนักแน่นมั่นคงกว่าของเรา ไอ้ของเรามันแล้วแต่อารมณ์เหมือนไฟไหม้ฟางมันก็เลยง่อนแง่นเค้เก้ไป**

คนขับรถโดยสารขึ้นเขาชำนาญมาก เพราะทางเลี้ยวหักเป็นข้อศอกวกไปเวียนมา บางแห่งก็แคบพอดีตัวรถ อีกข้างหนึ่งเป็นเหวชันลึกลงไป รถวิ่งไต่สูงขึ้นๆ สูงถึงหมื่นฟุต หนทางและทิวทัศน์แนวป่าก็แม้นๆ กับทางจากตะพานหินข้ามไปเพชรบูรณ์ แลดูแมกไม้และดงป่าสวยงามมาก นี่แหละคือมหาอาณาจักรแห่งขุนเขาหิมาลัย แดนลึกลับอันเป็นอมตะของป่าหิมพานต์ ตามยอดเขาตรงหน้าและข้างๆ แลดูเห็นหิมะจับขาวโพลนไปหมดทุกยอดทุกลูก แสงแดดสาดจับพื้นหิมะเป็นเงาเลื่อม แลดูคล้ายกาบหอยมุกเพลิงเป็นประกายรุ้งสีต่างๆ กลุ่มเมฆก็ลอยระเรื่อยไปเป็นก้อนเป็นชั้น ยอดขุนเขาที่คลุมด้วยเศวตภัตราภรณ์ก็แลเหลื่อมพรรณราย ซ่อนยอดแฝงบังซึ่งกันแลกันดูเจริญตายิ่งนัก ถ้าจะพรรณนาอย่างนักกวี

"... อันว่าเขาพระหิมพานต์ภูมิพนัสบรรพตพิสัยสูงเสมอเมฆเทียรย่อมศิลาลายแลอดิเรกอร่ามรุ่ง ราวกับรายรัตนมณีนพเก้าแกมเกิดกับก้อนผา บางก็เรื่อเรืองเหลืองบุศยโมราจรัสจรูญร่วง เป็นสีรุ่งพุ่งพ้นเพียงอัมพรพื้นนภากาศ บ้างก็เด่นแดงเป็นแสงดาดดุจดวงประพาฬเพ็ชรประภัสสร ... เมื่อต้องแสงสุริยะก็ระยับวับวาบเป็นวุ้งแวววามสว่างตา ... ฯลฯ"

(จากมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์จุลพน)

ถ้าจะรำพันก็คงจะยืดยาวทีเดียว ไม่อยากเหลียวไปทางไหนเลย ถามคนโดยสารที่นั่งใกล้ๆ ว่ายอดเอเวอร์เรสต์อยู่ตรงไหน เขาบอกว่าด้านนี้ไม่สามารถจะมองเห็นได้ ต้องไปถึงนครกัตมัณฑุก่อนจึงจะมองเห็น พอบ่าย ๔ โมงเย็น รถมาถึงสถานีพักกลางทางยอดสูงสุด ถามคนขับว่าที่ตรงนี้สูงเท่าใด คนรถหนุ่มตอบว่า *"หมื่นสองพันฟุต"* ฟังแล้วก็อัศจรรย์ใจ สูงเพียงนี้เขายังสามารถทำถนนหนทางขึ้นมาได้ และหนทางไม่ใช่สั้นๆ อย่างทางขึ้นเขาเมืองไทย คือจากตีนเขาต้นทางขึ้นถึงตีนเขาปลายทางลงเป็นระยะทางไกลถึง ๒๙ ไมล์ ช่างน่าสรรเสริญจริงๆ ที่สามารถทำให้ประชาชนของทั้งสองประเทศคืออินเดียและเนปาลตลอดจนถึงธิเบต ที่ถูกกำแพงขุนเขาหิมาลัยกีดกั้น ได้ทำการไปมาติดต่อถึงกันได้อย่างปลอดโปร่งใจ

รถพักเครื่องพวกเราคนโดยสารก็ลงยืดแข้งยืดขา หาซื้อน้ำชาร้อนๆ ฉันคนถึงไหนของก็มีขายถึงนั่น ไม่ว่าประเทศใดเมืองใด เข้าทำนองน้ำถึงไหนปลาถึงนั่น พอบ่าย ๕ โมง รถออกเดินทางต่อไป คราวนี้เป็นระยะทางตอนขาลง น่าชมในฝีมือช่างวิศวกรโยธาของเขายิ่งนักที่สามารถสร้างถนนสายยาวเหยียดดัดข้ามขุนเขาลูกมหึมาลูกแล้วลูกเล่าไปได้อย่างเนรมิต ทั้งมั่นคงทั้งถูกทำเลที่จะดูภาพธรรมชาติได้อย่างเหมาะใจ

ประเทศเนปาล (**नेपाल**, Nepal)
เมืองหลวง คือ กรุงกาฐมาณฑุ (**काठमांडू**, Kathmandu)

พอรถถึงเชิงเขาจะเข้าเขตนครกัตมัณฑุ อันเป็นนครหลวงของประเทศเนปาล ก็พอดีเป็นเวลาใกล้พลบ ผ่านด่านตรวจคนเข้าเมืองไปโดยสะดวกสบายอย่างประหลาดเหมือนกัน และพวกเราก็ไม่มีใครรู้ว่ามีด่านตรวจที่ตรงนั้น พวกคนประจำรถก็ไม่มีใครบอก นี่ก็อีกเหตุหนึ่งที่ทำให้ท่านวิเวกฯ ต้องใช้ปฏิภาณพาพวกเรารอดมาได้อย่างอัศจรรย์ ใช้ปฏิภาณอย่างไร อาตมาภาพจะเล่าให้ฟังตอนขากลับออกจากเนปาลอีก ๗ วันข้างหน้า

รถเข้าจอดที่ท่ารถบัสตอน ๒ ทุ่ม ท่านวิเวกฯ ว่าจ้างแท็กซี่ให้ไปส่งที่วัดอานันทกุฎีของท่านอมฤตนันทะ ถึงวัดเวลา ๙.๐๐ น. (๓ ทุ่ม) เศษ ท่านเจ้าอาวาสได้ให้การต้อนรับเป็นอันดี ได้ให้พระลูกวัดนำผ้าห่มนวมองค์ละ ๒ ผืน เตียงสำหรับนอนสูงเสมอศอก พวกเรารีบเข้าห้องเพราะอากาศข้างนอกหนาวมากทีเดียว ดูปรอทเห็นลงถึง ๐ องศา จัดแจงเข้าของที่หลับที่นอนกว่าจะเสร็จ จำวัดเอา ๑๐.๐๐ น. เศษ อา! ได้มาพบกับความหนาวอย่างเอาจริงเอาจังกันที่นี่เอง



ในนครกัตมัณฑุ ประเทศเนปาล
สวดมนต์ทำวัตรเช้าในอุโบสถอานันทกุฎี
(พระประธานเป็นหินอ่อนแบบพม่า) ตั้งแต่ ๒๘ ธ.ค. ๐๗ — ๒ ม.ค. ๐๘

ตลอดเวลา ๗ วันที่อยู่ในนครกัตมัณฑุ ตื่นเช้าวันแรกของวันที่ ๒๘ ท่านอมฤตนันทะได้พาขึ้นเขาลูกเตี้ย ๆ ในเขตวัดไปชมโรงเรียนของวัดอานันทกุฎี ซึ่งท่านอมฤตนันทะเป็นผู้อำนวยการ มีนักเรียนประมาณหนึ่งร้อยคน มีห้องประชุม ห้องอาหาร และห้องเรียนหลายห้อง มีโรงครัวทำอาหารให้นักเรียนจัดไว้เป็นระเบียบดีมาก การกินข้าวเขากินด้วยมือ เห็นเม็ดข้าวหล่นเกลื่อนเป็นหว่านนา ขณะนั้นเป็นเวลาโรงเรียนหยุดพักการเรียน

ออกจากโรงเรียน นั่งรถเข้าไปในตัวเมืองตรงไปยังบ้านญาติโยมของท่านอมฤตนันทะ เจ้าของออกต้อนรับอย่างดีอกดีใจ เพราะวันนั้นเป็นวันพอดีครบรอบปีวันมรณะของบิดาเจ้าของบ้าน บรรดาญาติลูกหลานของเจ้าของบ้านตื่นเต้นกันอย่างยิ่งที่ได้เห็นพวกเรา ฉันเสร็จแล้วอนุโมทนากถา ต่อจากนั้นอาตมาภาพก็ทำน้ำมนต์ประพรมให้บรรดาครอบครัวลูกหลานตลอดทั้งตัวเจ้าของบ้านทั้งผัวเมียที่เข้ามานั่งรออยู่เต็มห้องรับแขก แล้วก็ให้ธรรมโอวาทเป็นภาษาไทย ซึ่งท่านศีลานันทะได้แปลถ่ายทอดออกเป็นภาษาอังกฤษอีกที่หนึ่ง ต่อจากนั้นก็ถ่ายรูปหมู่ร่วมกัน แล้วจึงได้อำลากลับ การต้อนรับได้เป็นไปอย่างไมตรีอันอบอุ่นยิ่ง

เวลายังมีเหลืออยู่จึงได้เลยไปชมพิพิธภัณฑ์ของหลวง เป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กพอสมกับรูปร่างฐานะของประเทศ เนปาลเป็นประเทศเล็ก ตั้งอยู่ท่ามกลางที่ราบระหว่างกลุ่มเทือกเขาหิมาลัย มีพลเมืองประมาณเท่ากับเขมร พระราชาทรงพระนามว่า "มเหนทรา"[๒๔] พระชนมายุดูเหมือนจะเท่ากับมหาบพิตรพระราชสมภารเจ้าของเรา ประเทศเนปาลเป็นประเทศกสิกรรมและสินค้าหนังสัตว์ แต่ทหารภูเขา (ทหารพรานกูรข่า[๒๕]) ของเนปาลเป็นทหารชั้นเยี่ยม รูปร่างหน้าตาเหมือนคนไทย

---

[๒๔] กษัตริย์ มเฮนดรา วีร บิกรม ชาฮ์ (Mahendra Bir Bikram Shah) แห่งราชวงศ์ชาฮ์ (Shah dynasty) ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๙๘-๒๕๑๕

[๒๕] ทหารกูรข่า หรือ โกรขา (Gurkha/Gorkha)

เวลาบ่าย ๑๔.๐๐ น. เรากลับมาพักฉันน้ำชาที่โรงเรียนอานันทกุฎี เสร็จแล้วไปชมพระเจดีย์สมายัมภู[๒๖] บนยอดเขาห่างจากอานันทกุฎีไม่มากนัก รูปเจดีย์ทำเป็นทรงป้อม ยอดแหลมคล้ายฉัตรเป็นชั้นๆ ฐานคอเจดีย์ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมและเขียนเป็นรูปดวงตาลืมดูทั้งสี่ทิศ เรายืนบนลานเจดีย์มองดูทิวทัศน์ออกไปภายนอกเบื้องล่าง เกือบจะเห็นได้ทั่วเขตนครกัตมัณฑุ มองเห็นสนามบินอยู่ลิบๆ เห็นตึกรามบ้านช่องน้อยใหญ่ พิจารณาดูแล้วอาณาเขตของนครหลวงเนปาลก็ไม่กว้างขวางนัก คล้ายเราขึ้นไปยืนบนดอยสุเทพแล้วดูทิวทัศน์เมืองเชียงใหม่ฉะนั้น

ขณะที่เราไปถึง คณะพระธิเบตกำลังทำพิธีสวดมนต์อยู่ภายในองค์เจดีย์นั่งเรียงบนเบาะอาสนะลดหลั่นกันลงมา ทุกรูปมีปี่ มีกลอง ฉาบขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑ ฟุต และแตรขนาดยาว เสียงดังคล้ายแตรที่เป่าตามโรงงิ้ว (แต่เขาว่าที่ยาวตั้ง ๓-๔ เมตรก็มี อาตมาภาพยังไม่เห็น เพียงแต่รับฟังไว้ก่อน) สวดไปเป่าแตรยาว ตีกลอง ตีฉาบ เป่าปี่ไป เป็นจังหวะ ฟังดูก็ครึกครื้นดี เราเดินชมด้วยความระมัดระวังมิให้เป็นที่ล่วงเกิน การรักษาความสะอาดภายนอกรอบบริเวณองค์เจดีย์ยังไม่หมดจด ส่วนมากสกปรกมีน้ำโสโครกเลอะเทอะ และกองอุจจาระหลายต่อหลายแห่ง พวกลูกหลานเชื้อสายหนุมานมีมากพอดู คุ้นเคยกับคนอย่างเดียวกันกับบริวารเจ้าพ่อพระกาฬที่ลพบุรี อากาศของเนปาลตลอดเวลาที่ท่องเที่ยวอยู่ ๗ วันนั้น ปรอทคงอยู่ที่ ๐ องศาเรื่อยมาไม่เปลี่ยนแปลง แต่ตอนกลางวันค่อยสบายหน่อย

เช้าวันที่ ๒๙ ได้ไปเยี่ยมสำนักนางชีและวัดฝ่ายมหายาน ข้างบ้านลูกสาวของท่านอมฤตนันทะ พวกชีทุกคนทั้งที่ชราและไม่ชรามีกิริยามารยาทเรียบร้อยน่าชม การกราบ การลุก นั่งสงบเสงี่ยมดีมาก ไม่ผิดอะไรกับมารยาท

---

[๒๖] สถูปสวยัมภูวนาถ (Swayambhunath)

ผู้ดีของไทยเลย ลูกสาวของท่านอมฤตนันทะได้นิมนต์ให้คณะของเราฉันเพลที่บ้านของเธอ เลยฉันอย่างจุใจ เพราะอาหารของเขาเป็นจำพวกมังสะวิรัต[๒๗] รสแปลกดี คล้ายอาหารของอินเดียมาก แต่บางอย่างก็ไม่เหมือนกัน เช่นจำพวกแกง เป็นต้น

พอได้เวลาอันสมควรก็ออกจากบ้านลูกสาวท่านอมฤตนันทะ เลยไปเยี่ยมสำนักของฤๅษีปัญญานันทะ ดูแกดีใจมาก เรียกให้ลูกศิษย์ปูเสื่อลงบนลานซีเมนต์หน้ากุฏิกลางแจ้ง ได้นั่งสนทนากันไปดื่มน้ำชาใส่นมสดร้อน ๆ ไปพลาง แกพูดภาษาบาลีได้คล่องแคล่วมาก ได้ลองพูดต่อปากต่อคำกับท่านพระครูพรหมสุนทรพอหอมปากหอมคอ ฟังแล้วก็ทำให้หวนคิดไปถึงครั้งพุทธกาล ในครั้งกระนั้นคงจะได้ยินแต่สำเนียงแห่งคำพูดภาษาบาลีนี้ทั้งนั้น เพราะเหตุแห่งภาษานี้เทพดาและมนุษย์จึงได้พบปะกัน และทำความรู้จักกันได้ แต่เมื่อคำพูดแห่งภาษาบาลีนี้หมดไป ทุกสิ่งดังกล่าวข้างต้นจึงพลอยขาดสูญไปด้วย

คณะของเราที่มาเยี่ยมฤๅษีปัญญานันทะมี ๔ องค์ด้วยกัน คือ ท่านพระครูพรหมสุนทร ท่านวิเวกนันทะ ท่านสีลานันทะ และอาตมาภาพ การสนทนาได้เป็นไปอย่างถูกอัธยาศัยยิ่ง ขณะนั้นพอดีพระภิกษุหนุ่มชาวเนปาลอีกรูปหนึ่งมาสมทบสนทนาด้วย ชื่อสุมังคละ ภิกษุรูปนี้รูปร่างสูงโปร่งผิวหมดจดใบหน้างาม มีความรู้พอตัว รู้จักคุ้นเคยกับท่านวิเวกฯ มาหลายปี สนิทสนมกันมาก พอสมควรแก่เวลาก็ได้อำลากลับ แต่ก่อนกลับได้ถ่ายรูปหมู่ไว้เป็นที่ระลึก ๑ รูป ดูเหมือนจะเป็นลูกศิษย์ของฤๅษีปัญญานันทะเป็นผู้ถ่าย หรือใครก็จำไม่ถนัด

วันที่ ๓๐ ฉันเช้าแล้ว สององค์กับท่านวิเวกฯ ไปชมสวนสาธารณะบาลาจู (Balaju) กำลังอยู่ในระยะเริ่มก่อสร้างตกแต่ง เสร็จไปแล้วเป็นตอน ๆ มีน้ำตก มีที่น้ำร้อนน้ำเย็น มีอ่างน้ำพุ เลี้ยงปลาพันธุ์ต่าง ๆ ประเทศเนปาลกำลังขะมักเขม้นปรับปรุงบ้านเมืองของตน จากบ้านกระท่อมดินและพงป่ามาเป็นตึก

---

[๒๗] ปัจจุบันสะกด มังสวิรัติ

อาคารสนามบิน ย่านอุตสาหกรรมทำเลค้าขาย ได้จัดวางผังเมืองใหม่ สถานย่านอุตสาหกรรมจำพวกโรงงานได้ย้ายมาอยู่ทางด้านสวนสาธารณะนี้

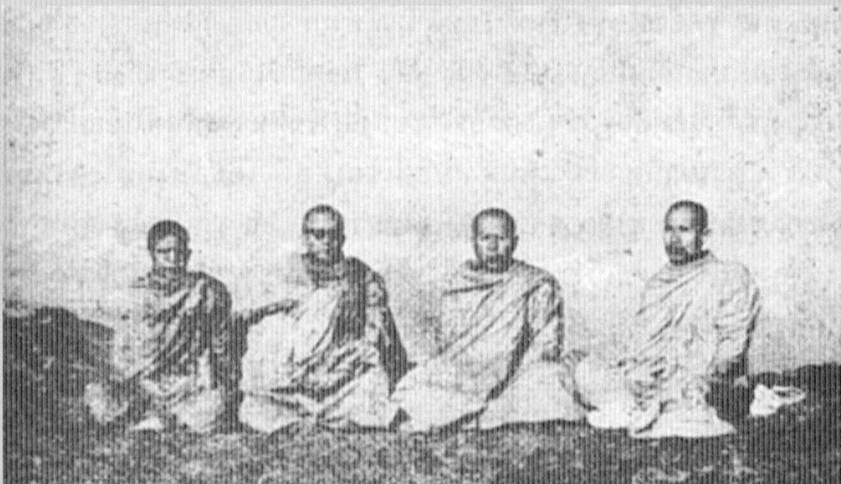
สภาพลักษณะของประเทศเนปาลนั้น ไม่ค่อยสมบูรณ์นัก การศึกษาของพลเมืองค่อนข้างน้อย แต่พลเมืองทั้งชายและหญิงมีน้ำอดน้ำทนมากและแข็งแรงสมเป็นชาวเขาที่ได้รับการศึกษาดีมีความรู้แต่งตัวเป็นสมัยใหม่ก็มีอยู่เป็นอันมากที่แต่งแบบพื้นเมืองคือผู้หญิงสวมส่าหรี ผู้ชายสวมกางเกงรัดน่อง ใส่เสื้อกั๊กการแต่งตัวดู ๆ คล้ายไปทางอินเดีย แต่ก็ไม่ใช่ ส่วนพวกสมัยเก่าก็ยังรุงรังเทอะทะอยู่อย่างนั้น ปนเปกันไปดูชอบกลเหมือนกัน ไม่เหมือนกับเมืองของเรา **คนไทยนั้นถ้าลงเปลี่ยนแฟชั่นแล้วพรึบเดียวโล๊ะของเก่าราพนาสูรหมดไปเลย ถ้าใครยังไปขืนแต่งเขาก็หาว่า แหม! หมอนี่เชยเต็มที เดี๋ยวนี้ในเมืองไทยหาคนไทยแต่งแบบไทยได้ยากจริง ๆ เห็นแต่ราชปะแตน ผูกเน็คไท หูกระต่ายและผ้าถุงแบบถลกตัวเก็งขาอ่อนเกลื่อนไปหมด** เมืองเนปาลและอินเดียไม่มีหนุ่มทรงจิ๊งเหลน แต่เมืองไทยมี

> เดารา สุรุวาล (दौरा सुरूवाल, Daura-Suruwal)
> เป็นชุดประจำชาติของบุรุษชาวเนปาล

วันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๗ ได้ร่วมกันเช่าแท็กซี่ไปดูยอดเขาเอเวอร์เรสต์ (Everest) บนยอดเขานครกุต (ภาษาอังกฤษเขียนอย่างนี้ Nagargot) แต่อาตมาภาพเห็นว่าเรียกอย่างภาษาไทย ๆ ว่า “นครกุต” ฟังง่ายดี เพราะว่าเหมือนกับในเรื่องละครชาตรีมีชื่อตัวพญาเจ้าเมืองว่า “ท้าวเสนากุต” ห่างจากนครกัตมัณฑุไปราว ๒๐ ไมล์ แต่ที่นั่นเป็นเขตทหาร ต้องขออนุญาต ดูเหมือนจะเสียค่าธรรมเนียมผ่านด่านด้วยจึงเข้าไปได้ รถพาเราวิ่งวกเวียนไปตามเส้นทางถนนบนเขาสูงขึ้นไป ๆ จนถึงระดับหมื่นฟุตพอดี ใช้เวลาวิ่งขึ้นชั่วโมงเศษ ๆ

บนยอดเขานครกุต ประเทศเนปาล

วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๐๗ ไปขึ้นยอดเขานครกุต (Nagargot) ห่างกัตมัณฑุ ๒๐ ไมล์ สูงเกือบ ๙ พันฟุต เพื่อดูยอดเทวันคีรี (Everest) เห็นเพียง ๕ นาทีเท่านั้น ดูยากมาก เพราะเมฆคลุมอยู่เกือบตลอดกาล และล้อมด้วยยอดเขาสูงที่เป็นบริวารหลายลูก



จากซ้าย:- ท่านวิเวกนันทะ พระกัสสปมุนี ท่านสีลานันทะ และ ท่านพระครูพรหมสุนทร

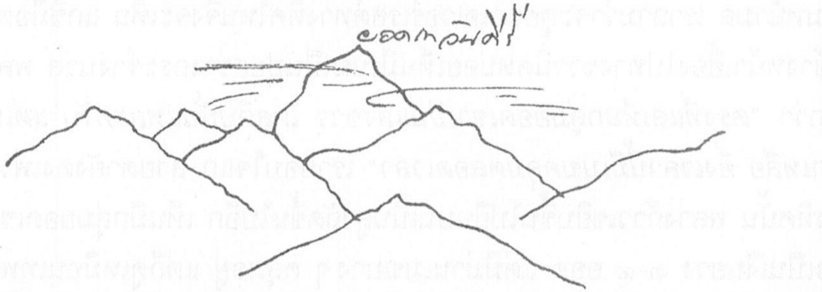
นครโกฏ (नगरकोट, Nagarkot)
ปัจจุบันเป็นสถานที่ท่องเที่ยว เป็นจุดชมทิวทัศน์ของหิมาลัยอีกแห่งหนึ่ง
มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๒,๓๐๐ เมตร
(คำว่า นคร เทียบกับภาษาไทยคือ นคร)

บนยอดเขาแห่งนี้เป็นที่ตั้งกองทหารกรมหนึ่ง ขณะที่เราไปถึงกำลังเป็นเวลาฝึก ได้ทักทายกันอย่างฉันท์มิตร นายทหารที่คุมการฝึกมียศเป็นร้อยโทยังหนุ่มหน้ามล เราถามว่าจะดูยอดเอเวอร์เรสต์ทางทิศไหนจึงจะเห็น แกชี้มือตรงไปข้างหน้าเยื้องไปทางขวานิดหน่อยเห็นมีเมฆเป็นปุยสว่างกระจ่างนวล พลางบอกว่า *"ตรงที่แลเห็นกลุ่มยอดเขาเป็นแสงขาว ไกลลิบนั่นแหละครับ แต่เห็นยากเหลือ ยิ่งเวลานี้มีเมฆคลุมตลอดเวลา"* เราขอบใจแก สายตายังคงเพ่งไปทางทิศนั้น พลางก้าวเขยิบขึ้นไปยืนบนเนินสูงถัดขึ้นไปอีก เห็นมีกลุ่มยอดเขาสีขาวเป็นเงินยวง ๓-๔ ยอด แต่มีม่านเมฆบางๆ คลุมอยู่ แต่ก็ดูเหมือนเทพดาบันดาล ชั่วระยะอึดใจเท่านั้น เมฆบางที่คลุมก็หายไป ตอนนี้เป็นโชคของเราอย่างยิ่งที่ได้เห็นยอดสูงสุดของหิมพานต์ ยอดเทวันคีรีหรือฝรั่งเรียกว่า เอเวอร์เรสต์ (Everest) ตั้งอยู่ตรงกลางกลุ่มยอดเขา ๓-๔ ยอดนั้น ดังจะพรรณนาได้ดังนี้ว่า.-

"นั่นสุทัศน์อัศกัณฑ์บรรพต อิสินทรหลั่นลดแนวผา
เนมินทรกรวิกลำดับมา ถึงมหายุคันธรคีรี"

และประกอบด้วยขณะนั้นเป็นเวลาอากาศใสกระจ่างเรืองรองด้วยอำนาจรัศมีแห่งดวงสุริยเทพจับต้องผิวหิมะที่หุ้มอยู่โดยรอบ สาธุ! อาตมาภาพได้มาเห็น ได้มีโอกาสวาสนามาเห็นและมาชม ยอดอันสูงสุดแห่งหิมพานต์ ชั่ว

ระยะอึดใจใหญ่ๆ จดจำใส่ไว้ในสัญญาตลอดกาลนาน ครั้นแล้วภายในเวลาไม่นานนักยอดมิ่งขวัญแห่งหิมพานต์ก็ลับหายไปในกลุ่มเมฆบางตามเดิม คิดแล้วก็เสมือนหนึ่งเทพดาได้อนุเคราะห์เปิดให้เห็น ที่มิเสียแรงอุตส่าห์ด้นดั้นขึ้นมาดู ฉะนั้น อาตมาภาพลองเขียนให้ท่านผู้อ่านได้ดูภาพลักษณะแวดล้อมยอดเอเวอร์เรสต์หรือยอดเทวันคีรี พอเป็นสังเขปตามที่สังเกตจำด้วยสายตาในระยะไกลดังนี้



(อาตมาภาพชอบเรียกยอดเทวันคีรี เพราะเหตุที่มองดูแล้ว
ใสกระจ่างจับตาเหมือนรัศมี)

เราได้ถ่ายรูปเป็นที่ระลึกร่วมกันบนยอดเขานครกุตนี้ และที่ทำให้นึกอัศจรรย์และอดที่จะชมในความอุตสาหะพยายามของมนุษย์เสียไม่ได้ ก็คือ บนพื้นที่ยอดเขาสูงถึงเพียงนี้ยังอุตส่าห์ขึ้นมาสร้างป้อมไว้ได้ ไม่ทราบว่าเขาขนอิฐขนหินได้อย่างไร พื้นที่ทั่วไปดูน่ารื่นรมย์ หญ้าเตียนราบสม่ำเสมอคล้ายพรมปูนั่ง เพราะอำนาจกระแสลมที่พัดตัดอยู่ตลอดเวลา จนไม่มีโอกาสจะงอกสูงขึ้นมาได้

เราเดินสูดอากาศและชมทิวทัศน์รอบข้างอย่างชื่นใจ นายทหารผู้นั้นได้ให้ความรู้แก่เราอีกว่า จากที่เรายืนบนยอดเขานี้ลงเดินไปยังตำบลที่ตั้งยอดเขา

เอเวอร์เรสต์กินเวลา ๑๗ วัน อา! ดูก็ไกลโขอยู่ทีเดียว แต่ถึงกระนั้น มนุษย์ก็ยังมีความมานะพยายามตะเกียกตะกายปีนขึ้นไปจนถึง ทั้งๆ ที่รู้ว่าขึ้นไปก็ไม่เห็นมีอะไรนอกจากความหนาว ความสูง ผืนหิมะอันไพศาล และความอ้างว้าง แต่ก็ยังพยายามขึ้น เพื่อให้เห็นประจักษ์แก่ตา เพื่อเอาชนะความลี้ลับ เพื่อเกียรติภูมิและชื่อเสียงของตน และก็ขึ้นได้ เพียงมนุษย์คู่เดียวเท่านั้น คนหนึ่งเป็นชาวอังกฤษ คนหนึ่งเป็นชาวเนปาล[๒๘] ร่วมเป็นร่วมตายด้วยกัน และทั้งคู่ก็ได้รางวัลตอบแทนสมแก่ความบากบั่น คือ ได้ยศชั้น "เซอร์"[๒๙] อันเป็นยศที่มีเกียรติยิ่ง แล้วตั้งแต่นั้นมาก็ไม่มีใครจะขึ้นไปได้อีกเลย นี่ก็สมดังพระพุทธภาษิตว่า ***"มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา"*** มีความหมายว่า ***"ใจเป็นหัวหน้า ใจเป็นใหญ่ เป็นประธาน ทุกอย่างสำเร็จอยู่ที่ใจ"***

ที่นี้พวกที่บูชาพระศิวะคงจะรู้แล้วซีนะว่าบนยอดหิมาลัยนั้น มิได้มีพระศิวะหรือวิมานของพระศิวะตั้งอยู่เลย และนางบรรพตีก็ไม่เห็นโผล่พระพักตร์มาให้นักปีนเขาทั้งสองได้ยลโฉมบ้างเลย ก็ถ้าเช่นนั้นแล้ว ท้าวยุธิษฐิระและอรชุนและพวกน้องๆ ในเรื่องมหาภารตะยุทธ ที่พากันมาตายที่เชิงเขาหิมพานต์นี้ ดวงวิญญาณจะขึ้นไปเฝ้าใคร ไปอยู่กับใคร?

เราลงจากยอดเขานครกุต เดินทางกลับถึงอานันทกุฏิเวลาย่ำค่ำ อาตมาภาพอดรำพึงไม่ได้ว่า แต่ครั้งก่อนในช่วงเวลาแห่งชีวิต ได้รู้ได้ทราบเรื่องราวของป่าหิมพานต์และประเทศเนปาล ก็แต่เพียงได้ศึกษาจากประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ และได้อ่านในพระสูตรดังที่ท่านพระกาฬุทายีได้ขับโฉลกรำพันถึงภูมิสถานหนทางในแนวป่าหิมพานต์ให้สมเด็จพระบรมครูเจ้าฟังในคราวที่สบโอกาสจะกราบทูลอาราธนาเสด็จเข้าสู่กรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อทรงโปรดพระพุทธบิดามาบัดนี้ก็ได้มาด้วยตนเอง ได้ประสบพบเห็นด้วยตาตนเอง สิ่งที่ไม่นึกว่าจะเป็นไปได้ ก็ได้เป็นไปแล้วโดยประจักษ์ชัดทุกประการ

---

[๒๘] Sir Edmund Hillary (ชาวนิวซีแลนด์) กับ Tenzing Norgay ชาวเนปาล

[๒๙] ยศเซอร์ (Sir)

ยอดเขาเอเวอร์เรสต์ (Mount Everest) เป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในโลก
มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ๘,๘๔๘ เมตร

วันนี้เป็นวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๘ เป็นวันขึ้นปีใหม่ของเมืองไทย ป่านนี้ทางกรุงเทพฯ และทุกจังหวัดทั่วเมืองไทยคงจะครึกครื้นสนุกสนานเฮฮากันขนานใหญ่ แต่สำหรับประเทศเนปาลนั้นวันขึ้นปีใหม่คือเดือนพฤษภาคม นี่ก็แสดงให้เห็นว่าแม้แต่การนับรอบของปีอันถือว่าเป็นมงคลของแต่ละประเทศก็ยังไม่เหมือนกัน ดังเช่นของทางฝ่ายฝรั่งศาสนาคริสต์ วันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ ๒๕ ธันวาคม ของจีนวันปีใหม่ตรุษจีนตกในเดือนกุมภาพันธ์ ดังนี้เป็นต้น ฉะนั้นพระบรมศาสดาของเราจึงทรงประทานพระพุทธโอวาทไว้แก่บรรดาพระสาวกว่า อย่าดูหมิ่นประเพณีของท้องถิ่น อย่าดูหมิ่นภาษาของชนบท จงพยายามทำตนให้คล้อยไปกับอัธยาศัยของประเทศนั้น ท้องถิ่นนั้น นั่นแหละคือความเป็นอยู่อันผาสุกและปลอดภัยแก่ตนเอง

วันนี้อุบาสกผู้มั่งคั่งในนครกัตมัณฑุได้นิมนต์ฉันเพลที่บ้านซึ่งตั้งอยู่กลางตลาด ได้จัดอาสนะเก้าอี้ฉันบนโต๊ะยาว ทั้งพระไทยพระเนปาลรวมทั้งหมด ๖ องค์ หรือ ๙ องค์ จำไม่ได้ มีญาติโยมและมิตรสหายของเจ้าของบ้านมาร่วมทำบุญเลี้ยงพระหลายคน ได้จัดอาหารอันประณีต รสโอชาทั้งคาวและหวาน ท่านอุบาสกและลูกหลานได้คอยดูแลปฏิบัติ ตักกับข้าวประเคนด้วยตนเองเดินไปรอบ ๆ โต๊ะ เห็นแล้วก็น่าชื่นใจที่ท่านเหล่านี้มีความเลื่อมใสและเห็นประจักษ์ในเนื้อนาบุญและผลแห่งบุญที่หว่านลงแล้วในพระพุทธศาสนา เมื่อฉันเสร็จก็ได้ถวายปัจจัยและผ้าเช็ดหน้า เสร็จแล้วเราก็กล่าวอนุโมทนากถาด้วยเสียงอันดังแจ่มใสชัดเจนเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ดูกิริยาอาการของท่านอุบาสกร่าเริงยินดีมาก

เกือบจะลืมเล่าถึงลักษณะรูปบ้านของท่านคฤหบดีผู้นี้ ตัวคฤหาสน์เป็นตัวตึก เข้าใจว่าคงปลูกสร้างมานาน เพราะตามผนังตึกเป็นสีดำมอไปหมด ทางเข้าไปภายในเป็นซอกวกเลี้ยวไปมามีประตูทางเข้า ๓ หรือ ๔ แห่ง

พออาตมาภาพได้เห็นและได้ก้าวเข้าไปภายในตัวคฤหาสน์และก้าวขึ้นบันไดเพื่อจะขึ้นไปชั้นบนสุด ก็ทำให้หวนนึกไปถึงที่กล่าวไว้ในพระสูตรต่างๆ ถึงปราสาทเจ็ดชั้นของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล และคฤหบดีมหาศาล ในครั้งกระนั้น พอมาเห็นที่นี่เข้ากับตาตนเองก็หมดสิ้นความกังขา ทำให้เชื่อได้แน่ว่าเป็นเช่นนั้นแน่ มิใช่กล่าวประกอบอย่างลอยๆ เพื่อประดับเนื้อเรื่องให้อัศจรรย์ มีบันไดขึ้นไปเป็นชั้นๆ พอถึงชั้นที่หนึ่งก็มีชานพักเลี้ยวขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง

ทุกๆ ชานพักเชิงต้นบันไดของแต่ละชั้นมีห้องเล็กๆ อยู่ตรงหน้าบันได มีคนอยู่ทุกแห่งคล้ายยามเรื่อยไปจนถึงชั้นบน ด้วยเหตุนี้เอง มหาเศรษฐีหรือกษัตริย์ที่มีลูกสาวหรือราชธิดาที่ทรงโฉมประโลมนัยนา จึงชอบเก็บลูกสาวหรือราชธิดาของตนไว้บนปราสาทเจ็ดชั้น ฉะนั้น การที่จะลอบหนีลงมานั้นมองแล้วก็ไม่เห็นมีทาง ถึงกระนั้นก็ยังเล็ดลอดออกไปได้ในเมื่ออำนาจแห่งกามราคะเข้าฉุดดึง **ดูสภาพความเป็นไปของมนุษย์ปุถุชนคนสามัญนี่แล้ว แสนจะสังเวชจริงๆ มีชีวิตระหกระเหินด่าวดิ้นกระเสือกกระสนอยู่ในท่ามกลางกองมหาอัคคีแห่งกามราคะ แต่ทุกคนก็ไม่รู้สึกตน ยังยินดีอุตส่าห์โจนเข้าไปดิ้นกระเสือกกระสนอยู่เช่นนั้น ชีวิตแล้วชีวิตเล่า ภพแล้วภพเล่า เขาได้อะไรติดตัวไปบ้าง? เมื่อที่สุดแห่งชีวิตมาถึง เมื่อสิ้นลมปราณ เขามีอะไรไป ? แม้แต่ร่างกายที่เขาว่าเป็นของเขา มีชื่อเรียกอย่างนั้นอย่างนี้ เขาก็ยังต้องทิ้งให้นอนกลิ้งอยู่ ต้องเผา ต้องฝัง ต้องทิ้ง เขาถูกมายาของโลกลวงเล่นล้อเล่น ประดุจเสือเล่นกับภักษาหารก่อนจะกิน แต่เขาก็ไม่รู้ไม่เข้าใจ เพราะความมืดแห่งกิเลสตัณหาราคะเข้าครอบงำ เออ! มนุษย์เป็นอย่างนี้จะมีสักกี่คนที่ทวนกระแส**

ชั้นบนยืนมองที่หน้าต่างแลเห็นภาพท้องถนน กลุ่มชนที่เดินขวักไขว่ และบ้านช่องร้านรวงออกไปไกลลิบ นี่ก็ได้มารู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่กล่าวไว้แต่โบราณกาลอย่างหนึ่ง หมดสงสัยกันทีในเรื่องปราสาทเจ็ดชั้น

ออกจากบ้านที่ฉันเพลแล้ว ท่านวิเวกฯ ได้พาไปเยี่ยมสำนักสงฆ์ของท่านพุทธโฆษะ และท่านปรัชญานันทะมหาสถาวิระ ที่สักกยะสิงหะวิหาร ณ ตำบลลาลิตปุระ เขียนเป็นภาษาอังกฤษว่าดังนี้.-

Ven. Pragyananda Mahasthavir

Chairman

All Nepal Bhikku Mahasangha

SAKYASINGH VIHAR

Lalitpur, Nepal

เมืองลลิตปุร์ (ललितपुर, Lalitpur)
เป็นศูนย์กลางสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศเนปาล
ปัจจุบันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงระดับโลก
ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก ปี พ.ศ.๒๕๒๒
(คำว่า ลลิต ภาษาไทยแปลว่า สวย งาม)

ท่านเจ้าสำนักได้ทำการต้อนรับด้วยอัธยาศัยอันดี และฉันน้ำชาร้อนๆ ข้อที่น่าสังเกตอย่างยิ่งก็คือ ท่านมหาเถระผู้นี้อายุก็เข้าไป ๘๐ เศษ แต่อุตริผูกนาฬิกาข้อมืออย่างโก้ทีเดียว และอยู่รูปเดียวร่วมสำนักกับนางชีที่เรียกว่า อุบาสิกา หลายคนที่ยังสาวอยู่ก็มี กลางคนก็มี ดูแล้วก็คิดเสียว่าเป็นลัทธิการปฏิบัติของเขา คติของเขา ทิฏฐิของเขา เขาเห็นว่าเมถุนสังโยคเจ็ดเป็นที่สมควรในการประกอบการบำเพ็ญสมณธรรม เขาก็ทำของเขาไป เมื่อได้สนทนาปราศรัยพอสมควรแก่เวลาก็อำลากลับ ก่อนกลับได้ถ่ายรูปร่วมกัน

ออกจากสำนักสงฆ์สักกยะสิงหวิหาร เลยไปชมวังโบราณ ภายในมีรูปราชา มหาราชา ผู้ครองประเทศเนปาลเรียงเป็นลำดับรัชกาล มีที่ประทับออกขุนนางและพวกนางสนมกำนัล แล้วขึ้นปราสาทสูง ๗ ชั้นอีกเหมือนกัน ดูทิวทัศน์ของเมืองรอบด้าน เนปาลยังไม่มีอะไรที่ดึงดูดใจน่าชวนชม ตลาดสดของก็ปูเสื่อวางขายข้างถนน ตลาดโบ๊เบ๊มีแห่งเดียว คนไปซื้อของกันมากเหมือนกัน อาตมาภาพยังได้ซื้อปากกาหมึกซึมของจีนแดงมาลองใช้ ๑ ด้าม เพราะราคาไม่แพง คิดเป็นเงินไทยตก ๑๕ บาท

ออกจากตลาดแวะเข้าดูสถานที่แถลงข่าวสารการนำเที่ยวของรัฐบาล และสำนักชีมืดคือสถานที่แห่งนี้เป็นที่บำเพ็ญทางธรรมของผู้หญิง คือ หญิงใดไม่ว่าสาวแก่แม่หม้าย ปรารถนาจะตัดขาดจากโลกภายนอกก็เข้าเก็บตัวอยู่ในสถานที่แห่งนี้โดยไม่เยี่ยมกรายออกมาภายนอกเลย ตอนที่อาตมาภาพเข้าดูยังเห็นลูกตาของพวกนี้มองลอดออกมาจากช่องลายไม้แกะชั้นบน ดู ๆ ก็คล้ายชีมืดของฝ่ายศาสนาคาธอลิค (หรือคริสตัง) แต่เขาว่าของฝ่ายคริสตังหนักกว่านี้คือ ผู้เป็นชีมืดนั้นอยู่ภายในสถานที่จำกัดและมืดสลัวไม่เห็นเดือนเห็นตะวัน คงเห็นแต่แสงสว่างลอดเข้ามาตามช่องที่ทำไว้เฉพาะเท่านั้น ประชาชนพลเมืองของเนปาลส่วนมากนับถือพระศิวะ พระนารายณ์ และหนุมาน เช่นเดียวกับอินเดีย นับว่าศาสนาฮินดูได้เข้าครอบคลุมพื้นภูมิภาคนี้เกือบสิ้น ตัวศาลพระศิวะบางแห่งยังสลักรูปกามสูตรอย่างโจ๋งครึ่ม จนทำให้อาตมาภาพไม่กล้าเดินเข้าไป กลัวหัวกบาลจะแตกออกเป็น ๗ เสี่ยง

มาตอนนี้ รองเท้าที่ใส่ไปจากเมืองไทยทนความตรากตรำไม่ไหวเลยขาด ต้องซื้อเปลี่ยนใหม่ เรากลับถึงอานันทกุฎีเกือบ ๑ ทุ่ม ท่านอมฤตนันทะได้ชงชาร้อนใส่นมสดให้ฉันแก้หนาว แล้วจัดเตรียมข้าวของเพื่อออกเดินทางกลับคืนสู่ประเทศอินเดียในวันพรุ่งนี้ คณะเราได้มอบปัจจัยให้แก่ท่านอมฤตนันทะสำหรับบำรุงสำนักเป็นจำนวน ๑๕๐ รูปีเนปาล

ตั้งแต่ย่างเข้าสู่ประเทศเนปาลและตลอดเวลาที่เที่ยวไปในที่ต่าง ๆ ในนครกัตมัณฑุไม่เห็นคนเนปาลชอบมองดูหรือยืนดูจ้องเอา ๆ อย่างคนในอินเดียมองแล้วก็ผ่านไปเฉย ๆ การพูดจาก็เรื่อย ๆ ไม่มีการแสดงกิริยาท่าทางหรือทำสีหน้าประกอบอย่างไร การหัวเราะร่วนอย่างพร่ำเพรื่อไม่ค่อยมีปรากฏบนใบหน้าของชาวเนปาลนัก ผู้หญิงแม้จะมีใบหน้าค่อนข้างสวย แต่ก็ไม่ค่อยยิ้มเฉย ๆ เรื่อย ๆ อย่างนั้น ถ้ายิ้มอย่างของสาวชาวเราก็จะดูงามเหมือนกัน การซื้อของการต่อรองราคาของก็พูดกันง่ายไม่เยิ่นเย้อ ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความทรหดบึกบึนตามแบบชีวิตของชนชาวเขา ประกอบกับภูมิประเทศอยู่ในท่ามกลางความโดดเดี่ยวสงัด แวดล้อมไปด้วยขุนเขาสูงทมึนทั้งสี่ทิศ การคมนาคมติดต่อกับโลกภายนอกอย่างเอิกเกริกดังประเทศอื่นก็เป็นไปได้ยาก

เพราะเหตุนี้เองกระมังที่ทำให้ประเทศเนปาลและชนชาวเนปาลมีความเป็นอยู่โดยลำพังตนเองอย่างสุขสงบ พลเมืองก็ไม่เพิ่มรวดเร็วปรูดปราดเหมือนอย่างประเทศอื่น

แม้จะเป็นประเทศเล็กอย่างนั้น แต่เนปาลก็ไม่ได้ประมาท เท่าที่ได้เห็นทหารของเนปาลหมั่นซ้อมยิงซ้อมฝึกเสมอ เล็กก็จริงแต่ก็เล็กอย่างลวดสลิง ไม่ยุ่ยเหมือนประเทศอื่นบางประเทศแม้จะใหญ่โต จีนแดงไม่กล้าเข้าข่มขู่ตอแยเนปาล เพราะทหารเนปาลไม่ใช่ทหารธรรมดา ไม่ใช่อย่างธิเบต สถานที่ทำการของรัฐบาลทำเป็นตึกใหญ่ ๓ ชั้น เป็นที่รวมหน่วยราชการทุกหน่วยอยู่ในนั้นเสร็จ ไม่ต้องแยกย้ายคนละที่ละทางอย่างชนิดที่เสนอเรื่องทางโน้น แล้วต้องลอยละล่องมาเซ็นลงชื่อลงนามทางนี้ พอลงชื่อลงนามเสร็จต้องระเห็ดเอาไปส่งทางนู้น พอจบเรื่องก็นั่งอ้าปากหอบหายใจเหมือนอย่างประเทศบางแห่ง แต่ก็ที่เนปาลทำได้เช่นนั้นก็เพราะเป็นประเทศเล็ก พลเมืองไม่มาก

วันนี้เป็นวันสุดท้ายที่จะได้หลับอยู่ในนครกัตมัณฑุ ประเทศเนปาล ประเทศแห่งขุนเขา ดินแดนแห่งหิมพานต์บรรพต และถ้าจะให้อาตมาภาพเลือกอยู่เพื่อบำเพ็ญสมณธรรม ระหว่างประเทศอินเดียและประเทศเนปาลแล้ว อาตมาภาพขอเลือกเอาเนปาล ทั้งนี้ก็เพราะความสงบ สะอาดหมดจดมีมากกว่ากัน เราได้นัดให้รถจิ๊บแท็กซี่มารับที่กุฏิตอนตี ๕ ข้าวของทุกอย่างเตรียมไว้พร้อมที่จะขนได้ทันที

วันที่ ๒ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๘ ตื่นแต่ตี ๔ ล้างหน้า ครองจีวรเสร็จ อากาศหนาวพอทน ดูปรอทลงเกือบถึงศูนย์องศา ท่านอมฤตนันทะได้จัดน้ำชาและขนมปังทอดมาให้ฉันรองท้อง รถแท็กซี่ได้ขึ้นมารับถึงหน้าประตูวัด ศิษย์วัดและภิกษุอัศวโฆษ ศิษย์ของท่านอมฤตนันทะได้ช่วยขนของขึ้นรถ ท่านอมฤตฯ ได้ตามมาส่งที่รถและได้ให้ภิกษุอัศวโฆษติดรถไปส่งคณะเราถึงสถานีรถบัส

ที่สถานีรถบัสได้มีบรรดาพวกญาติโยมทั้งอุบาสกอุบาสิกา ที่ได้นิมนต์เราไปฉัน ได้มีกะใจพากันมาคอยส่งหลายคน บางคนมีหัวกะหล่ำปลีหัวใหญ่ถนัดและหัวผักกาดแดงติดมือมาฝากด้วย ซึ่งคงจะคิดว่าพวกเราคงจะหุงต้มฉัน

กินเองอย่างพระภิกษุเนปาลกระมัง นี่ก็เป็นเรื่องความเชื่อของต่างนิกายต่างลัทธิ ทั้งๆ ที่เข้าใจและศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนาเหมือนกัน ทุกคนได้พนมมือและอวยพรให้เราเดินทางไปด้วยความสวัสดี เราได้อวยพรตอบ

รถออกจากสถานีเวลา ๗ โมงเช้า วิ่งเรื่อยมาไม่หยุดจนถึงด่านตรวจคนเข้าเมือง นี่แหละ ที่นี้ละ เรื่องที่เราได้ลอยละล่องผ่านเข้าเมืองเนปาลได้โดยไม่มีการตรวจประทับตราเข้าเมืองนั้น มันมาสนุกตอนนี้ แต่เคราะห์ดีเทพดาช่วย บังเอิญขากลับวันนี้พระภิกษุสุมังคละ ซึ่งได้พบกันที่สำนักฤๅษีปัญญานันทะได้เดินทางร่วมมาด้วย พอรถจอดแล้ว คนขับรถได้บอกให้พวกโดยสารที่เป็นคนต่างเมืองนำหนังสือเดินทางไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจ ท่านวิเวกนันทะเป็นผู้รวบรวมหนังสือเดินทางของพวกเราไปทั้งหมดส่งให้กับเจ้าหน้าที่ พอเห็นไม่มีตราประทับการเดินทางเข้า ก็เอะอะถามว่าพวกเราเข้ามาได้อย่างไร? ท่านวิเวกฯ ก็ตอบแทนพวกเราว่า *"เรามาโดยรถบัสและมาถึงเนปาลเอาค่ำแล้ว และเพิ่งมาเป็นครั้งแรก"* เจ้าหน้าที่พลิกหนังสือเดินทางดู แล้วตั้งกระทู้ถามอีกว่า *"แล้วทำไมไม่เอาหนังสือเดินทางลงมาให้เจ้าหน้าที่ตรวจ"* ท่านวิเวกฯ ก็ตอบแบบโยนกลองว่า *"เราก็ไม่รู้จริงๆ ว่า ด่านตรวจตั้งอยู่ที่ไหน คนขับรถก็ไม่ได้บอก กระเป๋ารถ (Collector) ก็ไม่บอก แล้วก็เป็นเวลาค่ำ พวกเราไม่เคยมาก็ไม่รู้เรื่อง"* เจ้าหน้าที่ผู้นั้นก็ถามซักอีกว่า *"แล้วเมื่อท่านผ่านเข้ามาทางด่านต้นทางไม่ได้เรียกตรวจหรือ?"* ท่านวิเวกฯ ก็ตอบว่า *"ไม่เห็นเรียกตรวจอะไร พวกเราจึงคิดว่าทางการเนปาลคงไม่เข้มงวดอะไรกับพระจาริก จึงได้มาจนถึงนี่ แล้วนี่ถ้าคนขับรถไม่บอกเราก็ไม่รู้อีกเหมือนกัน"*

ขณะที่โต้ตอบกันนี้พระภิกษุสุมังคละก็ได้ช่วยพูดชี้แจงให้เจ้าหน้าที่ผู้นั้นเข้าใจในเจตนาของเรา บรรดาพวกเจ้าหน้าที่ที่ยืนฟังอยู่หลายคนต่างพยักหน้าโคลงศีรษะ เจ้าหน้าที่ผู้ตรวจได้ถือหนังสือเดินทางหวนกลับขึ้นมาตรวจดูพวกเราบนรถ ท่านวิเวกฯ กระซิบบอกว่าอย่าแสดงท่าทางให้เขาเห็นพิรุธเป็นอันขาด นั่งเฉยๆ แล้วท่านก็ลงจากรถตามเจ้าหน้าที่ผู้นั้นไป สักพักใหญ่ก็กลับขึ้นมาหัวเราะร่าพูดว่า *"เสร็จๆ พวกเราปลอดภัย"* อาตมาภาพพลิกดูหนังสือเดินทางเห็นตีตราวันเข้าเมืองย้อนหลัง และประทับตราวันเดินทางออกให้เสร็จ นับว่า

แปลกและอัศจรรย์มากทีเดียว คงจะไม่มีคณะเดินทางใดเหมือนเรา ที่เจ้าหน้าที่ต่างเมืองประทับตราย้อนหลังให้อย่างง่าย ๆ เช่นนั้น นอกจากจะต้องถูกกักตัวสอบถามกว่าจะรู้เรื่อง กว่าจะคืนหนังสือเดินทางให้ก็คงไปอีกหลายวันทีเดียว

ต่อจากนั้น รถก็ออกวิ่งเรื่อยไป ตอนขากลับนี้เราได้ชมทิวทัศน์ธรรมชาติป่าเขาแห่งหิมพานต์อีกครั้งหนึ่ง ท่ามกลางขุนเขาที่ล้อมรอบห่างออกไปจากทางรถวิ่งผ่านไปนั้น เขาทำเป็นหอสูงทาสีขาวถามได้ความว่า ชื่อ หอหิมะ (Snow Tower) มีรถนั่งส่วนตัวและรถบัสนำเที่ยวจอดเรียงอยู่หลายคัน แสดงว่ามีนักทัศนาจรมาเที่ยวชม มีไร่และนาข้าวทำอยู่ในระหว่างหุบเขาและตีนเขาดูแลเป็นขั้นเป็นขั้น ๆ มองดูจากที่สูงช่างงามจริง ๆ บ้านที่ก่อด้วยอิฐด้วยดินดูคล้ายกับบ้านตุ๊กตาที่เขาทำประดิษฐ์ไว้กับรูปภูเขาจำลอง ตามร่องน้ำริมทางรถ ตามตีนเขามีฟองน้ำจับเป็นฟองแข็งคล้ายไอศกรีม เพราะอากาศยังหนาวเย็น ส่วนน้ำที่ไหลลงมาก็ไหลลอดใต้ฟองนั้นไป

รถวิ่งมาจนถึงสถานีปลายทางก่อน จึงถึงสถานีรถไฟรักซอล เขตอินเดีย เวลา ๑๙.๒๕ น. ว่าเช่ารถม้าให้ไปส่งถึงสถานีรถไฟรักซอล ระยะทางเกือบ ๔ กิโลเมตร จะต้องผ่านด่านตรวจของทหารและตำรวจเนปาลอีก ๒ แห่ง พวกทหารยามรักษาการเพียงแต่เดินเมียง ๆ เข้ามา แต่ก็ไม่ได้ไต่ถามอะไร รอดผ่านมาได้อย่างราบรื่น ทั้งนี้ได้อาศัยพระภิกษุสุมังคละเป็นผู้ออกรับหน้าชี้แจงโต้ตอบกับเจ้าหน้าที่แทน โดยพวกเราต่างก็นั่งเงียบทำเป็นใบ้อยู่ในประทุนรถ ถึงสถานีรถไฟเกือบ ๓ ทุ่ม เข้าห้องพัก (Resting Room) ๔ เตียง ๑๐ รูป

ตอนเช้ารุ่งขึ้นวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๐๘ ตื่นแล้ว ท่านวิเวกฯ ต้องหวนกลับข้ามเขตเนปาลไปเอาของที่ทิ้งเก็บไว้ที่สถานีด่านศุลกากรตอนขาเข้าเนปาล เพราะเจ้าหน้าที่ศุลกากรไม่ยอมให้เอาติดตัวไป เพราะท่านวิเวกฯ มีของกระจุกกระจิกหลายอย่าง ซึ่งท่านวิเวกฯ ตั้งใจจะเอาไปเป็นของฝาก เลยเป็นอันผิดหวัง

วันนี้พวกญาติโยมของท่านสุมังคละได้นิมนต์คณะเราไปฉันเพลที่บ้านอยู่ไม่ห่างจากสถานีรถไฟนัก ฉันเพลเสร็จเวลา ๑๒.๐๐ น. ขึ้นรถไฟกลับไปปัตตนะ ถึงปัตตนะเวลาเกือบสองยาม เช่าห้องพักของสถานีรถไฟจำวัด อากาศที่นี่หนาวพอสบายผิดกับเนปาลมาก

วันนี้ที่ ๔ มกราคม ๒๕๐๘ เป็นวันที่คณะเราจะต้องแยกกันเดินทาง คือท่านพระครูพรหมสุนทรและท่านสีลานันทะกลับวัดไทยพุทธคยา ส่วนอาตมาภาพกับท่านวิเวกฯ จะเดินทางต่อไปยังอิตาสี (Itasi) เพื่อไปเมืองสัญจี ต่อไป

คำศัพท์ภาษาฮินดี (วัน)

วันอาทิตย์	रविवार	รวิวาร
	इतवार	อิตวาร
วันจันทร์	सोमवार	โสมะวาร
วันอังคาร	मंगलवार	มังคัลวาร
วันพุธ	बुधवार	บุธวาร
วันพฤหัสบดี	गुरूवार	คุรุวาร
	बृहस्पतिवार	บรฮัสปติวาร
วันศุกร์	शुक्रवार	ศุกรวาร
วันเสาร์	शनिवार	ศนีวาร

ภาคที่ ๓

เที่ยวโบราณสถานพุทธศาสนา



๑๐ 10

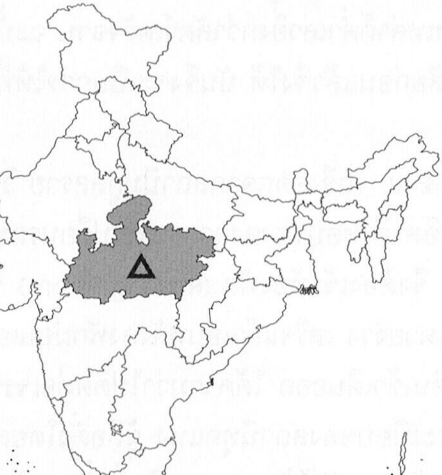
สู่สัญจี อจันต้า และอลังกะบาด

เมื่อส่งท่านพระครูพรหมสุนทรและท่านสีลานันทะไปคยาแล้ว อาตมาภาพและท่านวิเวกฯ ก็จองตั๋วชั้น ๓ รถนอน องค์ละ ๔๔ รูปี ไปอิตาสี นอนไปในรถหลับบ้างไม่หลับบ้าง เพราะมันแน่นไปทุกที่นอน ทั้งรถก็จอดเกือบทุกสถานี รถไฟของอินเดียของเขามีรถนอนชั้น ๓ ของเราไม่มี บางคนตัวมันยาวสูง เวลานอนเท้ามันโผล่พ้นที่นอนเกือบมาถูกหน้าก็มี

พอ ๗.๑๕ น. ของเช้าวันที่ ๕ รถถึงสถานีมูกูลสราย (Mugualsarai) จอดอยู่ถึง ๒ ชั่วโมง เลยถือโอกาสออกไปเดินเล่นแถวหน้าสถานี หาซื้ออาหารเช้าและเครื่องดื่มฉัน สถานีรถไฟของอินเดียมีคนโดยสารหนาแน่นมากเกือบทุกสถานี และผู้ที่มาเที่ยวอินเดียเพียงไม่กี่วัน แล้วก็กลับมาเขียนว่ามีคนขอทานนอนเกลื่อนตามสถานีรถไฟนั้น แท้จริงไม่ใช่ ที่จริงเป็นคนโดยสารรถชั้นที่ ๓ มีฐานะจน ฉะนั้น เมื่อขบวนรถที่ตัวจะไปยังไม่มาก็เลยนอนคอยอยู่ที่สถานีนั่นเอง ตอนรถไฟเข้าจอดเทียบชานชลานั่นแหละ ถ้าอยู่ดูก็จะสนุกสนานพิลึก มันแย่งกันขึ้นอย่างชุลมุน ชนิดยุ่งเป็นยุงตีกันทีเดียว เรื่องการให้เกียรติผู้หญิงหรือคนแก่ให้ขึ้นก่อนนั้นน่ะอย่าไปหวังทีเดียว ตัวใครตัวมัน บางคนโดดเข้าทางหน้าต่าง รีบโยนข้าวของวางลงบนที่นั่ง เสร็จแล้วตัวมันเอง ก็เอนตัวลงนอน

เหยียดยาวเป็นการจองที่นั่งไปในตัว และไม่ใช่จองที่นั่งเฉพาะตัวของมัน มันยึดหมดทั้งแถวเลย ยังงี้ไม่เหมาะ อาตมาภาพก็เคยโดนกับตัวเอง พอขึ้นรถเห็นไอ้คนหนึ่งนอนเหยียดยาวหนุนห่อผ้า ปลุกแล้วก็ทำเฉยแกล้งหลับ เลยนั่งกระแทกโครมลงไปที่หน้าแข้ง มันสะดุ้งร้องเอ็ดตะโรลุกขึ้นทันที ท่านวิเวกฯ หัวเราะพูดว่า นั่นมันต้องยังงั้น หลวงพ่อเอาเรื่องเหมือนกัน เป็นอันว่าเราได้ที่นั่ง ไอ้นั่นนั่งหดตัวไม่พูดจาอะไรอีก จนลงจากรถไป

รัฐมัธยะประเทศ (**मध्य प्रदेश**, Madhya Pradesh)
เมืองหลวงประจำรัฐ คือ เมืองโภปาล (**भोपाल**, Bhopal)



แผนที่ประเทศอินเดีย รัฐมัธยะประเทศ[๓๐]

[๓๐] ที่มา : Ministry of External Affairs

สำหรับขอทานที่ว่านั้น ก็เป็นธรรมดาของประเทศที่มีพลเมืองมากมายหลายร้อยล้าน ของเรามีพลเมืองน้อยก็มีขอทานน้อยลงไปตามส่วน แต่ส่วนที่ว่าขอทานมารุมล้อมแย่งกัน ขอจนต้องกระโดดหนีนั้น ก็เพราะไปทำใจดีผิดที่เข้าจึงถูกอย่างนั้น อย่าว่าแต่อินเดียเลย แม้แต่เมืองเรา พวกขอทานแถวสะพานหันยังรุมยื้อแย่งขอทานกัน แต่ขอทานเมืองเรา ทางการบ้านเมืองของเราปราบปรามกักกันได้ไม่ยากนัก เนื่องจากไม่ดื้อดึงและจำนวนไม่สู้มาก แต่สำหรับอินเดียมันเป็นเรื่องใหญ่จริงๆ เพราะว่าเป็นสิ่งมีมานานดึกดำบรรพ์ประการหนึ่ง และจำนวนขอทานมากเป็นจำนวนล้าน เนื่องจากมีพลเมืองมากดังกล่าวแล้วประการหนึ่ง เว้นแต่ขอทานจำพวกโรคติดต่อเท่านั้นที่รัฐบาลได้เข้มงวดจำกัดเขตให้อยู่ **นี่มันก็เป็นธรรมดาประการหนึ่งของสัตว์ที่เสวยอกุศลวิบากของตน ซึ่งบางเหล่าก็มีความเป็นอยู่ดีกว่าสัตว์เดรัจฉาน บางเหล่าก็เสมอกับสัตว์เดรัจฉาน และบางเหล่าก็ต่ำเลวยิ่งกว่าสัตว์เดรัจฉาน** ฉะนั้น ผู้ที่จะบริจาคก็ต้องดูกาละเทศะให้ดีเสียก่อนแล้วจึงให้ นั่นจึงจะเป็นการให้ที่ถูกต้อง และควรแก่ที่จะบำเพ็ญทาน

เวลา ๙.๑๕ น. รถจึงออกจากสถานีมูกูลสราย วิ่งเรื่อยมาจนเวลาเข้าตี ๑.๐๐ น. ถึงสถานีอิตาสี หอบของลงจากรถรอเปลี่ยนรถขบวนใหม่ที่จะไปสัญจีในราวตี ๕.๐๐ น. จึงต้องเข้าห้องพัก (Resting Room) ของสถานี เข้าห้องน้ำล้างหน้าล้างตาพอหายง่วง เสร็จแล้วเอนหลังลงพักผ่อนเอาแรง ส่วนท่านวิเวกฯ พอวางของแล้วก็เดินเข้าเดินออก ได้ความว่าไปติดต่อเจรจากับเจ้าคนที่เฝ้าห้องนี้ ความจริงตามระเบียบของสถานีทุกแห่ง ผู้ถือตั๋วโดยสารชั้นที่ ๓ จะเข้าพักห้องคนโดยสารนี้ไม่ได้ จะพักได้เฉพาะคนถือตั๋วชั้น ๑-๒ เท่านั้น แต่อย่างว่าที่ไหนก็ที่นั่น พอโดนท่านวิเวกฯ เสกคาถาเจรจาเสนาะหู แถมหยอดน้ำมันเข้าไป ๒ รูปี เจ้าคนที่เฝ้าห้องก็ต้อนรับเป็นอย่างดี นี่ก็เป็นธรรมดาอย่างหนึ่งของคนที่มีรายได้น้อย จะต้องหาเศษหาเลยเข้ากระเป๋าช่วยเพิ่มเงินเดือนไปในตัว

เมืองสาญจี (साँची, Sanchi) รัฐมัธยะประเทศ

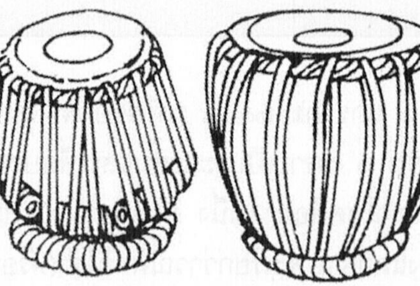
พูดถึงเรื่องเงินเดือนค่าจ้างของแขกนี่มันแสนจะถูกอย่างน่าสงสารจริง ๆ ดังเช่นค่าจ้างรายวันกรรมกรขุดดินหรือถากไม้ซุง ดังที่ได้เคยพูดมาข้างต้นแล้ว การกินก็มีแป้งจาปตีปิ้งจิ้มกับแกงดาลเค็ม ๆ เท่านั้น ดูแล้วก็น่าสมเพชกินพอกันตายอยู่พอประทังชีวิตเท่านั้น สำหรับเจ้าคนที่เฝ้าห้องพักรถไฟได้เงินเดือน ๆ ละ ๗๕ รูปี ลูก ๔ คน มันบอกว่าแย่เหลือเกิน เมื่อเห็นแล้วได้ฟังแล้ว ก็เห็นว่าเกิดเป็นคนจนในประเทศไทยดีกว่า อย่ามาเกิดเป็นคนจนในประเทศอินเดียเลย

ดาล (**दाल**, Dal)
แกงถั่ว เป็นอาหารทั่วไป

พอดี ๕.๐๐ น. ของวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๐๘ รถไฟออกจากสถานีอิตาสี ตรงไปยังสัญจี (Sanchi) เราตี๋ตั๋วชั้น ๓ เพราะเป็นระยะสั้นและเพื่อประหยัดรายจ่าย การมาในรถชั้น ๓ ครั้งนี้นับว่าโชคดีอย่างหนึ่ง คือขณะนั่งมาในรถมีเด็กหนุ่มซิกส์[๓๑] คนหนึ่งเป็นนักขับร้องแลกเงิน จะเรียกว่าวณิพกก็ได้ (หรือที่ฝรั่งเขาเรียกว่ามินสเตร็ล Minstrel) ทีแรกอาตมาภาพก็ไม่ทราบเพราะมันนั่งอยู่ท้ายตู้ พอรถออกวิ่งไปได้ครู่หนึ่ง ก็ได้ยินเสียงครวญเพลง มีกลองหน้าเล็กตีเข้าจังหวะ สำเนียงที่ร้องและเสียงกลองช่างกลมกลืนเข้าจังหวะกันไพเราะมาก อาตมาภาพเหลียวไปดู และดูเหมือนไม่ทราบว่ามีอะไรดลใจ ทำให้อาตมาภาพพอจะเข้าใจความหมายในเนื้อเพลงนั้นเป็นอย่างดี พอดีมันมองมาสบตาอาตมาภาพ เป็นสายตาที่สุภาพและสำแดงความเป็นมิตร พอร้องจบไม่มีใครให้สตางค์เลย อาตมาภาพพยักหน้าเรียก เจ้าเด็กหนุ่มค่อยเดินเข้ามาหา แล้วนั่งบนที่นั่งตรงข้าม ยกมือพนมไหว้ด้วยคารวะ

[๓๑] ชาวซิกข์ หรือสะกด สิกข์ สิก ซิกข์ (Sikh) เป็นศาสนิกชนซิกข์ ชาวซิกข์เป็นชาวปัญจาบ รัฐปัญจาบ (Punjab) พูดภาษาปัญจาบ

อาตมาภาพยกมือให้สัญญาณทำเพลงต่อไป เจ้าเด็กหนุ่มยกมือไหว้อีกครั้งหนึ่ง พลางยิ้มอย่างเบิกบาน คราทีนั้นเสียเพลงร้องอันไพเราะพร้อมกับจังหวะกลองเล็กก็ดังขึ้น มือซ้ายจับขอบกลองไว้ ส่วนมือขวาที่หัวแม่มือมีวงแหวนขนาดหนาประมาณ ๓ มิลลิเมตร กว้างประมาณ ๑ ซม. สวมอยู่ ใช้นิ้วมือทั้งสี่ตีแผ่นกลอง ส่วนหัวแม่มือขวาที่สวมวงแหวนก็ใช้เคาะที่ขอบกลองดังโก๊ะเก๊าะ ฝ่ามือซ้ายก็สอดเข้าไปภายในกลองเลื่อนลูบไปตามขอบแผ่นหลัง ทั้งท่วงทำนอง น้ำเสียงที่ร้องใสกังวาน เสียงกลองดัง เจ๊ะ จ๊ะ ต๊ะ ติ๊ง อา! น่าอัศจรรย์



กลองตับลา (**तबला**, Tabla)[๓๒]

อาตมาภาพเป็นคนไทย ไม่เคยเรียนรู้ภาษาฮินดูและทั้งไม่เคยฟังเพลงอย่างนี้มาก่อนเลย แต่เหตุไฉนมาฟังเพลงที่เด็กหนุ่มนักร้องพเนจรชาวซิกส์กำลังบรรเลงอยู่นี้เข้าใจ พอจะรู้เนื้อความและซึมซาบในความหมายที่รำพรรณนาดูเหมือนในเนื้อท่วงทำนองนั้นว่า *"ดูรานะ ท่านมหาฤๅษี ผู้เป็นหน่อเนื้อพระภควันด้วยอภินิหารดังฤๅ ท่านจึงได้ด้นดั้นมาถึงนี่ อะโห! ท่านผู้มีเมตตาที่ข้าเพิ่งได้พบท่านผู้เชื้อสายนราสก ข้านี้ขออภิวันท์ ฯลฯ ... ฯลฯ"* เจ้าเด็กหนุ่มร้องเพลงพลางวางหน้ายิ้มละไม อาตมาภาพนิ่งฟัง และท่านวิเวกฯ ก็นิ่งฟัง และพวกแขกทุกคนที่โดยสารมาในรถก็นิ่งฟังเงียบไปหมด มิไยรถจะวิ่งไปถึงไหน ไม่มีใครเอาใจใส่

---

[๓๒] ที่มา : http://www.sikhfoundation.org

พอร้องจบเจ้านักร้องหนุ่มก็ยกมือไหว้ อาตมาภาพส่งรางวัลให้ ๑ รูปี ทำให้พวกที่นั่งฟังไม่สามารถจะนิ่งดูดายเห็นแก่ตัวได้ ต่างก็พลอยส่งให้คนละ ๑๐ ไปซาบ้าง ๕ ไปซาบ้าง รวมแล้วได้ไปหลายบาท เจ้าเด็กหนุ่มดีใจมาก ยกมือไหว้อีกครั้งหนึ่ง อาตมาภาพถามว่า *"เจ้ามาจากไหน และจะไปไหน?"* เด็กหนุ่มตอบว่า *"ผมมาจากปัญจาป จะมาแวะลงที่สัญจีนี่แหละครับ"* พอจะถามต่อไปก็พอดีรถถึงสถานีสัญจีเป็นเวลาเพลเศษ ลงจากรถเอาของเข้าห้องพัก ท่านวิเวกฯ เป็นผู้ว่าเช่าห้องกี่รูปีก็ไม่ทราบลืมไปแล้ว สรงน้ำแล้วเอนตัวลงจำวัดเอาแรง

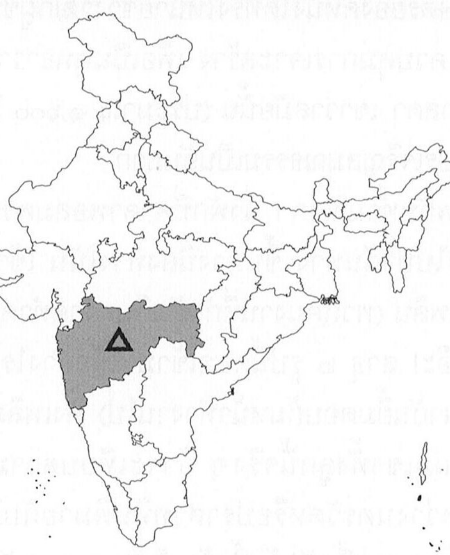
เวลาบ่าย ๒ โมง เดินขึ้นไปนมัสการพระมหาสถูปอันเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ บนเนินเขามหาเจดีย์คีรี ภาพและลักษณะรูปร่างของสถานที่และของพระมหาสถูปนี้ อาตมาภาพเห็นว่าไม่จำเป็นต้องอธิบาย เพราะได้มีผู้เขียนและพิมพ์ถ่ายให้ท่านผู้อ่านได้เห็นมามากแล้ว เป็นพระมหาสถูปสร้างในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช สององค์กับท่านวิเวกฯ ขึ้นไปสวดมนต์บนพระสถูป วันนี้มีนักศึกษาและนักทัศนาจรมาเที่ยวค่อนข้างมาก สวดมนต์เสร็จแล้วก็เดินเวียนประทักษิณปลงธรรมสังเวชครบ ๓ รอบ แล้วลงไปนมัสการพระสถูปพระมหาโมคคัลลาน์ พระสถูปท่านพระสารีบุตร พระสถูปท่านพระอานนท์ พระสถูปท่านพระโมคคัลลีติสสะ ผู้เป็นประธานในการกระทำทุติยสังคายนา และพระวิหารมหาเจดีย์คีรี ทำเลที่ทางบนเนินมหาคีรีนี้สงบวิเวกดี ทางเดินตั้งแต่ตีนเขาจนถึงข้างบน ลาดปูนซีเมนต์เดินสบาย นมัสการจนทั่วแล้วก็กลับลงมาเยี่ยมพระภิกษุชาวซีลอนชั้นมหานายกเถระที่มหาโพธิสมาคม ได้นั่งพักดื่มชาร้อน สนทนาปราศรัยฉันท์มิตรสนิท จนถึงเวลา ๑๗.๐๐ น. จึงได้ลากลับ เนื่องจากอากาศได้เปลี่ยนจากหนาวมาเป็นร้อนจึงทำให้รู้สึกคล้ายเป็นไข้ ห่มจีวรไม่ได้ต้องเปลื้องออก ฉันยาแก้ไข ๒ เม็ด เลยหลับไป เช้าวันที่ ๗ อาการไข้ไม่มี ฉันน้ำชาร้อนๆ แล้ว สององค์กับท่านวิเวกฯ ได้กลับขึ้นไปนมัสการลาองค์พระมหาสถูป พร้อมกับอธิษฐานตั้งปณิธานไว้

ในใจ ในอันที่จะกลับขึ้นมากราบนมัสการอีกในกาลอนาคต ลงจากพระมหาสถูปแล้วไปนมัสการพระสถูปพระมหาโมคคัลลาน์ พระสารีบุตร พระอานนท์ พระโมคคัลลีติสสะ แล้วขึ้นไปนมัสการพระพุทธปฏิมาในพระมหาวิหาร สวดมนต์ทำวัตรเช้าเสร็จแล้วกลับลงมาฉัน เพราะจะต้องนั่งรถไฟไปสถานีเจลากอน (Jalgoan) ตอนเพลกว่ารถออกจากสถานีสัญจี ถึงสถานีเจลากอนเวลา ๒ ยาม ต้องเข้านอนพักในห้องของสถานี ตามห้องพักผู้โดยสารชั้น ๑-๒ ตามสถานีนี้มีคนโดยสารเข้าพักมากทุกสถานี บางแห่งบนเก้าอี้ทั้งเก้าอี้นอน เก้าอี้นั่งเต็มไปหมด ต้องปูที่นอนๆ กับพื้นห้องก็มี ห้องสุขา ห้องอาบน้ำสบาย ได้เคยเข้าสรงน้ำหลายหน

ตี ๕ ของวันที่ ๘ ออกไปขึ้นรถบัสที่หน้าสถานี เดินทางต่อไปยังอจันต้า (Ajanta) รถบัสออก ๖.๔๕ น. ตรงไปอจันต้า รถขึ้นไปตามทางเขาถึงที่พักนักท่องเที่ยวบนเขาอจันต้าเวลา ๘.๔๐ น. ขณะนั้นยังไม่ถึงเวลาเปิดให้เข้าชม จะต้องรอไปถึง ๙.๓๐ น. จึงจะเปิด ขณะที่ยืนรอรถอยู่ที่บันไดหินทางขึ้นอยู่นั้น มีฝรั่งนักทัศนาจร ๒ คน ผัวเมียมาขอถ่ายรูปอาตมาภาพและท่านวิเวกฯ แกบอกว่าภาพที่เรา ๒ องค์ ยืนอยู่นี้ ช่างเหมาะและน่าดูจริงๆ เราไม่ขัดข้องให้แกถ่ายไป คิดว่าป่านนี้ภาพของเรา ๒ องค์คงไปปรากฏหลายประเทศแล้ว

ถ้ำอจันตา (अजंता, Ajanta)
ตั้งอยู่ในเมืองเอารังคาบาด (औरंगाबाद, Aurangabad) รัฐมหาราษฏระ
ได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก ปี พ.ศ.๒๕๒๖

รัฐมหาราษฎระ (**महाराष्ट्र**, Maharashta)
เมืองหลวงประจำรัฐ คือ เมืองมุมไบ (**मुंबई**, Mumbai)
เดิมชื่อ เมืองบอมเบย์ (Bombay)
ตั้งอยู่ทางชายฝั่งทะเลอาหรับ



แผนที่ประเทศอินเดีย รัฐมหาราษฎระ[๓๓]

เสร็จจากการให้ฝรั่งชักรูปแล้ว ท่านวิเวกฯ ผู้เจนจบในการท่องเที่ยวอินเดีย บอกว่า *"หลวงพ่อ ถ้าขึ้นคอยเวลาเปิดสายตะวันโด่งแน่ แล้วคนเข้าดูก็มากด้วย ไม่ได้ความ ต้องเข้าชมทางลัดดีกว่า"* *"เข้ายังไง?"* อาตมาภาพถาม *"ผมพาหลวงพ่อไปเอง นี่แหละไปทางนี้"* ท่านวิเวกฯ ตอบชี้มือลงไปทางตีนเขา *"แล้วไปจ่ายค่าเข้าดูตอนขาออกก็แล้วกัน"* ตกลงว่าไงว่าตามกัน มาด้วยกันไปด้วยกัน ถ้าบังเอิญถูกไล่ก็ถูกไล่ด้วยกันไม่เป็นไร ดังนั้นเราจึงพากันลงเดินลงไปทางตีนเขา ตัดข้ามลำธารสายเล็กที่ไหลผ่านแต่น้ำไม่มากเพราะไม่ใช่หน้าน้ำ เดินเข้าสวนสาธารณะที่เขาทำไว้โดยรักษาสภาพป่า ปลูกไม้ดอกพรรณต่าง ๆ มีศาลารูปหกเหลี่ยมสำหรับนั่งพัก

---

[๓๓] ที่มา : Ministry of External Affairs

มองขึ้นไปตามแนวเขา แลเห็นภาพที่ปรากฏเบื้องหน้าคล้ายแผ่นดินเนรมิตร ระยะความยาวของภูเขาที่ถูกเจาะเกือบ ๒ กิโลเมตร การเจาะมิใช่เจาะแต่เพียงชั้นเดียว แต่เจาะเป็น ๒ ชั้น มองดูแต่ไกลจากข้างล่างขึ้นไปช่างงามประหลาดจริงๆ สกัดหินทำเป็นบันไดขึ้นไปชั้นโน้นชั้นนี้ ตามเรื่องแต่โบราณบอกว่า สถานที่นี้บรมกษัตริย์องค์หนึ่งได้ทรงให้นายช่างวัฒกีผู้ชำนาญยิ่งผู้หนึ่ง เป็นผู้ออกแบบและคอยควบคุมการเจาะสร้าง เพื่อเป็นพุทธาวาสอุทิศเป็นพุทธบูชาถวายแด่พระบรมศาสดา เขาว่าสมัยนั้น (ประมาณ ๑,๖๐๐ ปีมาแล้ว) ได้มีภิกษุเข้ามาอยู่บำเพ็ญเพียรเจริญสมณธรรมเป็นอันมาก

อาตมาภาพกับท่านวิเวกฯ นั่งพักที่ศาลาพอสมควร แล้วก็ออกเดินขึ้นชมตั้งแต่ปลายทางไปหาต้นทาง ขึ้นทางนี้ลงทางโน้น เข้าช่องนี้ออกช่องโน้นเรื่อยไปอย่างเพลิดเพลิน (พวกคนงานที่กำลังเก็บกวาดทำความสะอาดต่างมองอย่างแปลกใจว่า เอ๊ะ! สาธุ ๒ รูปนี้ดอดเข้ามาได้อย่างไร แต่พออาตมาภาพหันไปยิ้มให้ ก็เลยพากันยิ้มตอบก้มหน้าทำงานไป) ทั้งเพลิดเพลินทั้งมหัศจรรย์ในฝีมือแกะสลักหินภูเขาทั้งลูกนี้จริงๆ ถ้าจะเทียบความมหัศจรรย์ในฝีมือการสร้างสรรค์ระหว่างนครวัดหรือปราสาทหินพิมายกับฝีมือการเจาะภูเขาและแกะสลักเป็นพุทธาวาสที่อจันต้านี้แล้ว ก็เป็นความมหัศจรรย์ในความงามต่างกัน แต่นครวัดหรือปราสาทหินพิมายก็ยังด้อยกว่าในความสลับซับซ้อนและในความมโหฬาร

การเจาะสกัดและสลักมีดังนี้ ชั้นล่างเจาะเป็นห้องพักรับรอง เป็นห้องโรงฉัน โต๊ะที่สำหรับฉันก็สกัดออกจากหินยาวเหยียด ตั่งสำหรับนั่งรอบโต๊ะประมาณ ๓๐ ที่นั่งก็เช่นเดียวกัน เป็นห้องเก็บของ เป็นห้องโถง ผนังสุดห้องโถงสลักเป็นพระพุทธรูปนั่งปางสมาธิขนาดใหญ่ เป็นห้องกุฏิอยู่ริมผนังซ้ายขวาเป็นวิหาร ทางปากช่องประตูแกะผนังทุกแห่งชั้นข้างนอกข้างในแกะสลักเป็นเทวรูปในกิริยาต่างๆ บ้างก็เป็นเทวดากำลังเหาะอุ้มนางฟ้าเหาะเดี่ยว เหาะเป็นคู่ เหาะเป็นกลุ่ม กำลังแต่งตัว กำลังจับระบำ แกะสลักเป็นพระพุทธปฏิมายืนบ้างนั่งบ้าง สกัดและสลักเป็นสถูปขนาดใหญ่ยอดยัน

เพดาน สกัดเป็นต้นเสากลมใหญ่ยันเพดาน มีระเบียงเดินได้ตลอด ระเบียงชั้นล่างสกัดเป็นรั้วกำแพงเตี้ยๆ แค่สะโพก บนผนังเพดานเขียนเป็นภาพสีน้ำมันเป็นภาพนางอัปสร (Apsara) และเรื่องราวต่างๆ ภาพการแต่งงานของกษัตริย์ แต่ภาพส่วนมากกะเทาะ เนื่องจากกาลเวลาอันยาวนาน ชั้นบนเจาะสกัดเป็นโรงอุโบสถ เป็นคูหากุฏิของพระชั้นผู้ใหญ่ เพราะมีความกว้างกว่ากุฏิคูหาชั้นล่าง เป็นวิหาร เป็นโรงฉัน และโรงประชุม ตรงเชิงบันไดทุกแห่งมีบ่อน้ำใต้เขาโดยธรรมชาติ หมายความว่าเรื่องน้ำไม่ต้องกังวล

เราเดินชมเรื่อยไปอย่างลืมเวลาและปราศจากการรบกวนใดๆ ย้อนไปทางต้นทาง ฉะนั้น จึงสวนกันกับพวกนักทัศนาจรและนักศึกษาที่เข้าชมซึ่งยืนออซื้อตั๋วทางต้นทาง พวกนี้มองดูเราสององค์อย่างแปลกใจที่ทำไมเข้ามาได้ก่อนเวลา บางคนก็เข้ามาทักทาย ญี่ปุ่นก็มี ฝรั่งก็มี จีนก็มี (ไม่ทราบว่าจะเป็นจีนมาเซตุงหรือจีนจางไคเช็ค ท่าทางรูปร่างดี)

อาตมาภาพคิดว่าถ้าพวกเราที่จะไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ แห่งในประเทศอินเดีย ถ้าได้เลยแวะไปชมที่อจันต้านี้ก็จะไม่เสียที ซึ่งผู้จัดการนำเที่ยวน่าจะจัดเพิ่มเข้าในโปรแกรม เสียค่าใช้จ่ายเพิ่มอีกคนละ ๒-๓ พันบาท ก็น่าจะยอม เพราะทั้งดีทั้งน่าอัศจรรย์ ดีกว่าทัชมาฮาล ดีกว่าป้อมแดงที่อักกราหลายเท่า ดีในทางไหน ดีในทางความมหัศจรรย์ในฝีมือที่เจาะและสลักเขาทั้งลูกให้เป็นเมืองพระได้อย่างสง่างามปานเนรมิต และไม่ใช่เพียงชั้นเดียว เจาะถึง ๒ ชั้น ไกลเกือบ ๒ กิโลเมตร การสลักเสลาห้องหับกุฏิ คูหา ปฏิมา เป็นที่มหัศจรรย์ยิ่ง

อาตมาภาพขอบใจเทพดาในโชควาสนาของตน ที่ได้มีโอกาสมาเห็นมาชมในชีวิตนี้และขอบใจท่านวิเวกฯที่ท่านได้เป็นผู้นำทางมาชมถึงที่นี่ถ้าไม่ได้ท่านวิเวกฯ ท่าทางอาตมาภาพก็คงไม่ได้มาเห็นสถานที่อันมหัศจรรย์นี้ เราใช้เวลาเดินชมถึง ๒ ชั่วโมงเต็ม จึงได้กลับลงไปฉันเพลที่ตึกนักท่องเที่ยว รู้สึกคล้ายจะเป็นไข้ ต้องฉันยาอีก ๒ เม็ด

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ ขึ้นรถโดยสารลักเชอรี่บัส เสียค่าโดยสารองค์ละ ๕ รูปี ๓๕ ไปซา เดินทางต่อไปยังอลังกะบาด รถลักเชอรี่บัส (Luxury Bus)

เป็นรถโดยสารชั้น ๑ เบาะกำมะหยี่ มีที่ปรับอากาศ นั่งสบายมาก ใช้ความเร็วไม่เกิน ๖๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง ถึงเมืองอลังกะบาดเกือบ ๕ โมงเย็น เข้าพักที่เรือนพักนักท่องเที่ยว (Government Rest House) เสียองค์ละ ๒ รูปีต่อ ๑ คืน นับว่าถูกมาก

รุ่งขึ้นวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๐๘ ได้ไปเยี่ยมวิทยาลัยมิลินทะ (Milinda College) สาขาวิทยาศาสตร์ พุทธศาสตร์ และพาณิชยศาสตร์ ได้พบกับอาจารย์ผู้ปกครองวิทยาลัยชื่ออะไรอาตมาภาพก็จำไม่ได้ เมื่อสนทนาปราศรัยกันพอสมควรแล้ว ท่านวิเวกฯ ก็พาไปพบกับพระภิกษุชาวลังกา (Ceylon) ชื่อสันติภัทระ ณ ที่พักในวิทยาลัย ท่านผู้นี้ได้ชอบพอคุ้นเคยกับท่านวิเวกฯ มาก่อน ได้นั่งสนทนากันพอสมควรแล้ว ท่านก็พาไปชมห้องสมุดของวิทยาลัยสาขาฝ่ายพุทธศาสตร์ จนถึงเกือบบ่าย ๔ โมงเย็น จึงได้ออกจากวิทยาลัย วิทยาลัยมิลินทะนี้ทราบว่า ดร.แอมเบ็คก้า เป็นผู้สร้าง[๓๔] มีสถานที่กว้างขวางหลายเอเคอร์ มีตึกอาคารหลายหลัง มีที่พักของครูอาจารย์เสร็จ นัยว่าตามโครงการจะก่อสร้างเป็นมหาวิทยาลัยที่ใหญ่ที่สุดในเมืองอลังกะบาด ตอนขากลับท่านสันติภัทระได้เดินร่วมทางมาส่งถึงที่พัก ซึ่งไกลถึง ๔ กิโลเมตรเศษ

วันที่ ๑๐ เวลา ๖ โมงเช้าไปชมสถานที่ต่างๆ ที่ตำบลอัลลอร่า (Ellora) โดยรถบัสนำเที่ยว ไกลจากอลังกะบาดประมาณ ๓๕ กม. รายการแรกผู้นำเที่ยวได้พาไปชมป้อมภูเขาที่ใหญ่และน่าชมป้อมหนึ่ง ผิดกันคนละแบบกับป้อมแดงที่อักกราเพราะป้อมแดงก่อสร้างในพื้นที่ราบย่อมสะดวกในการก่อสร้าง ส่วนป้อมที่นี่ใช้สภาพทำเลของภูเขาสูง ที่ใดเป็นที่ราบก็เสริมสร้างกำแพงใหญ่เป็นเชิงเทินขึ้นส่วนไหนเป็นผาชัน ก็ดัดแปลงเป็นกำแพงป้อมไปในตัว กำแพงป้อมตีนเขาทำหนาสูงแข็งแรงมาก ประตูป้อมกว้างทั้งสูงทั้งหนา มีสะพานข้าม

---

[๓๔] ดร. บี.อาร์. แอมเบ็คการ์ (Dr. B.R. Ambedkar, พ.ศ.๒๔๓๔-๒๔๙๙) เป็นนักปฏิรูปสังคมที่มีชื่อเสียงของประเทศอินเดียและระดับโลก พื้นเพของครอบครัวอยู่ในวรรณะต่ำตามระบบวรรณะของชาวฮินดู ต่อมาเป็นผู้นำของวรรณะต่ำ หันมานับถือศาสนาพุทธ

เหวลึกก่อนถึงประตู ภายในทำเป็นชั้นๆ วกวนขึ้นไป สองข้างทางเดินทำเป็นช่องเป็นซองสำหรับทหารเข้าอยู่ประจำ มีที่พักทหาร โรงม้า ลานกว้างสำหรับข้อมูลยุทธวิธีพร้อมทั้งเป็นสนามเล่นกีฬาของทหารไปในตัวสูงขึ้นไปเป็นอุโมงค์เป็นซอกมืดทึบ เวลาเดินเข้าไปต้องใช้มือคลำทาง ส่วนบันไดที่ทำวกอ้อมเลี้ยวขึ้นไปนั้นก็กว้างขวาง ขนาดทหารเดินเรียง ๑๐ แถวหน้ากระดานได้อย่างสบายเป็นการสร้างที่แสดงถึงความเชี่ยวชาญและสามารถของนายช่างผู้ควบคุม

ถ้ำเอโลรา (एलोरा, Ellora) รัฐมหาราษฏระ
ได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก ปี พ.ศ.๒๕๒๖

อาตมาภาพเดินแต่ลำพังองค์เดียวปล่อยให้ท่านวิเวกฯ เดินลิ่วล่วงหน้าขึ้นไปก่อน เดินก้าวขึ้นไปพลางก็คิดไปพลางว่า วัตถุสิ่งเหล่านี้มนุษย์ได้กระทำขึ้นด้วยความสามารถแห่งปัญญาสมองของตน แล้วคนสร้างก็ดับดิ้นสิ้นชื่อไป ส่วนของที่สร้างมั่นคงแข็งแรงกว่าก็ยืนอยู่ได้นาน แต่แล้วไม่ช้าในกาลอนาคตก็ย่อมจะถูกทำลายสลายลงเช่นเดียวกัน เมื่อไรโลกถึงอายุแห่งกัลป์ของตน เมื่อนั้นทุกสิ่งทุกอย่างที่ตั้งอยู่บนพื้นโลกก็จะถูกทำลายสลายตัวลงหมดสิ้น แล้วความบังเกิดใหม่ก็จะมีต่อไปหมุนเวียนอยู่อย่างนี้ นี่เป็นธรรมฐิติ เป็นธรรมนิยาม เป็นความอัศจรรย์ที่ไม่น่าจะคิดไม่น่าจะติดตามเลย

บนยอดของป้อมเป็นลานกว้าง มีปืนโบราณตั้งจังก้าอยู่ ๒-๓ กระบอก หันกระบอกไปทางที่ราบเบื้องล่าง ใหญ่ขนาดปืนใหญ่นางตานี หรือนารายณ์สังหารหน้ากระทรวงกลาโหมของเรา ไม่ทราบว่าเขาลากเชิญขึ้นไปตั้งได้อย่างไร ฉะนั้น เมื่อพิจารณาถึงปัญญาของคนโบราณกับคนในสมัยนี้ ก็จะเห็นได้ว่ามี

ความละเอียดลออและลึกซึ้งต่างกว่ากันหลายอย่าง มีหลายร้อยอย่างที่คนสมัยนี้ทำไม่ได้รู้ไม่ถึง ด้วยเหตุดังนี้ สุภาษิตท่านจึงกล่าวเตือนไว้ว่า *"อย่าดูหมิ่นปัญญา ผู้ดูหมิ่นปัญญา ย่อมเป็นผู้ทรามและตกต่ำ"* ยืนดูบนยอดป้อมมองดูเบื้องล่างแลเห็นไกลออกไปลิบ ๆ รอบด้าน การต่อสู้ป้องกันดินแดนแว่นแคว้นก็ทำแข็งแรงถึงขนาดนี้ แต่ถึงกระนั้น ก็ยังถูกข้าศึกตีแตกและยึดได้ ทั้งนี้ เพราะอะไร! ก็เพราะไส้ศึกหรือไส้เป็นหนอน ต่อให้แข็งแรงมั่นคงเพียงใดก็แตกจนได้

การที่บ้านเมืองที่แม้จะป้องกันแข็งแรง จะถึงความพินาศพ่ายแพ้นั้นมีอยู่ ๕ ประการ คือ มีไส้ศึกหรือสมรู้ร่วมคิดในการจารกรรม ๑ พวกขุนทัพถูกล่อด้วยกาม (คืออิสตรี) ๑ ปลุกปั่นยุแหย่ให้แตกความสามัคคี ๑ พวกผู้ใหญ่เอาเปรียบกดขี่ข่มเหงผู้น้อย ๑ คอยอิจฉาริษยากำจัดกีดกันคนดีมีปัญญา ๑ ฉะนั้น ถ้าบ้านเมืองใดปราศจากลักษณะอัปมงคลทั้ง ๕ ประการนี้แล้ว บ้านเมืองนั้นก็หวังได้ในความมั่นคงและความเจริญแต่สถานเดียว **แต่จะเอาอะไรกับมนุษย์ เพราะสัตว์มนุษย์ ๙๘ ในร้อย มีสันดานวาสนาทำลายตัวเองเรื่อยมาตลอดกาล และมักจะรักษาคุณความดีไม่ค่อยตลอด เพราะความเมาในชีวิต เมาในลาภ เมาในความไม่มีโรค เมาในอำนาจ ผลที่สุดก็ตกลงสู่อำนาจของความประมาท ถูกความประมาทผลักเข้าสู่ความหายนะต่อไป** เป็นอยู่อย่างนี้เรื่อยมา พระบรมศาสดาของเราทรงมองเห็นปลอดโปร่งในภัยสิ่งนี้ จึงได้ทรงเตือนนักเตือนหนา แม้จวบจนวาระสุดท้ายก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานก็ได้ทรงย้ำเตือนในเรื่องความประมาทนี้ มนุษย์ชนคนสามัญนั้นให้เก่งแสนเก่งปานใด ถ้าตกอยู่ในความประมาทเสียแล้ว มันก็เสมือนหุ่นที่ถูกเชิดนั่นเอง มนุษย์คิดหรือเปล่าในเรื่องนี้

ออกจากชมป้อมก็ไปชมศิลาสถานของศาสนาพุทธ ฮินดู และเชน ซึ่งได้เจาะสลักภูเขาเข้าไปอย่างเดียวกับที่อจันต้า แต่ที่นี่เป็นภูเขาลูกเล็ก ๆ ย่อม ๆ ฉะนั้น จึงไม่พิสดารอะไร เพียงแต่เป็นการสร้างทำแข่งรัศมีกันเท่านั้น ทางการอินเดียเขาทำการแผ้วถางเก็บกวาดสะอาดเตียนดี ทั้งปลูกพรรณไม้ดอกไว้เป็น

หย่อม ๆ ให้ดูสวยงามขึ้น เดินดูไปก็เท่านั้น ได้ไปเห็นที่อจันต้ามาแล้ว มาเห็นที่นี่ก็เลยหมดรสไม่อยากดู เลยเดินมานั่งรอท่านวิเวกฯ ที่รถ เห็นตายายสองคนผัวเมียมานั่งอยู่ก่อนแล้ว ถามแกว่าทำไมไม่ไปเดินดูกับเขาหรือ แกตอบว่า *"โอย! ไม่ไหวครับ เดินสู้เขาไม่ไหว เรามันแก่แล้ว เพียงมาหย่อนใจ ดูนั่นดูนี่บ้างก็พอแล้ว"*

ต่อจากนั้น เราก็เลยนั่งสนทนารอพวกเหล่านั้น สำหรับท่านวิเวกฯ นั้นชอบจริง ๆ ดูไม่เบื่อ จนถึงบ่าย ๔ โมงครึ่ง รถก็พาไปชมโรงสีกำลังน้ำและทัชมาฮาลจำลอง ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ ๆ กัน ภายในบริเวณที่ตั้งโรงสีกำลังน้ำทำเป็นสวนสาธารณะสำหรับหย่อนใจ มีสระเลี้ยงปลา สำหรับโรงสีกำลังน้ำนี้ เป็นเพียงตัวอย่างให้คนชมเท่านั้น คือสูบน้ำจากบ่อขึ้นไปแล้วปล่อยลงมาเป็นน้ำตกให้ตกถูกใบพัดของวงระหัดพอระหัดหมุนเฟือง แกนข้างในโรงสีก็หมุนเฟืองเครื่องจักรภายในต่อ ๆ กันไป ไม่เห็นแปลกประหลาดอะไร แต่สังเกตดูพวกนักศึกษาของเขาตื่นเต้นมาก สำหรับทัชมาฮาลจำลองนั้น ถามได้ความว่าเป็นที่บรรจุศพของโอรังเซฟ[๓๕]

อาตมาภาพไม่ติดใจจะดูจึงกลับขึ้นรถ ถึงที่พักบ่าย ๕ โมงเย็น พอ ๖ โมงเย็น ออกจากที่พักไปสถานีรถไฟอลังกะบาดขบวนทุ่มครึ่งล่องสู่นครบอมเบย์ เวลา ๕ ทุ่ม รถถึงสถานีมาลมาด (Malmad) ต้องลงรอเปลี่ยนขบวน รถไฟบอมเบย์พรุ่งนี้เที่ยง ฉะนั้น จึงแบกของเข้าห้องพักผู้โดยสารชั้น ๑ (มาตอนนี้อาตมาภาพชักคุ้นกับการขึ้นรถเปลี่ยนรถมากขึ้น ภาษาฮินดูก็พอฟังออกบ้างแล้ว ทั้งนี้ ต้องนึกถึงความอนุเคราะห์ของท่านวิเวกฯ เพราะถ้าไม่ได้ท่านก็คงจะต้องงมไปอีกนานทีเดียว) ท่านวิเวกฯ แนะนำว่าพรุ่งนี้เช้าวันที่ ๑๑ เราควรไปเยี่ยมชาวพุทธกันสักหน่อยก็จะเป็นการดียิ่ง ทั้งจะได้ทำความรู้จักกันไว้ด้วย อาตมาภาพเห็นด้วยในคำแนะนำนั้น และจะได้ดูว่าชาวพุทธอินเดียเขามีจริยาวัตรปฏิบัติกันสถานไร

---

[๓๕] จักรพรรดิ เอารังเซ็บ (Emperor Aurangzeb) แห่งราชวงศ์มุคัล

วันที่ ๑๑ ฉันเช้าแล้วนั่งแท็กซี่ไปเยี่ยมชาวพุทธที่โรงเรียนของ ดร.แอมเบ็คก้า (Dr.Ambacca) พิจารณาดูแล้วก็เป็นชาวพุทธแต่ชื่อเท่านั้น เพราะสภาพลักษณะยังทำให้มองเห็นชัดเจนว่ายังเป็นฮินดู ขณะนี้โรงเรียนปิด ภายในห้องประชุมของโรงเรียนมีพระพุทธรูปทองเหลืองขัดปางสมาธิเป็นของ คุณนายเนื่อง อิ่มสมบัติ ได้อุทิศมอบให้ไว้ ๑ องค์ เอาตั้งไว้บนโต๊ะอย่างไม่ได้ รับความเอาใจใส่จนฝุ่นละอองขี้หยากไย่ขึ้นจับ คนที่มารับรองก็พูดไม่ค่อยรู้เรื่อง ผู้จัดการก็ยังไม่มา รู้สึกว่าความศรัทธาของเจ้าของผู้บริจาคทรัพย์ ส่งพระพุทธ ปฏิมามาเพื่อหวังผลในพระศาสนา และเพื่ออนุเคราะห์แก่ผู้ที่ประกาศตนว่าเป็น พุทธมามกะ ตามที่ได้โฆษณาประกาศเผยแพร่ไปนั้น ดูเป็นการกระทำที่ไม่คุ้ม ค่าแห่งน้ำใจศรัทธานั้นเลย ถ้าท่านผู้เป็นเจ้าของได้มาเห็นคงจะเศร้าใจเป็นแน่

พอตอนลากลับจะออกจากโรงเรียน ก็พอดีผู้จัดการโรงเรียนกลับมา จึง ค่อยพูดกันรู้เรื่องหน่อย อาตมาภาพบอกว่าควรจัดหาที่ตั้งพระพุทธรูปให้เหมาะ สมแก่การสักการะ ไม่ควรตั้งปล่อยทิ้งไว้ดังเช่นตุ๊กตาอย่างไม่มีความหมายเช่น นั้น แกรับคำอ้อมแอ้มมีสีหน้าเผือดลง ฉะนั้น ท่านผู้ศรัทธาผู้ใดจะบริจาคทรัพย์ หรือสิ่งของหรือสิ่งที่เคารพบูชาให้แก่สถานที่ใด หรือให้แก่ใครแล้ว ขอจงโปรด พิจารณาใคร่ครวญดูให้จงดีก่อนว่าจะเกิดประโยชน์คุ้มค่าแก่ศรัทธาและความ เสียสละหรือไม่ ให้สมดังพุทธภาษิตว่า *“ผู้บริจาคทานจงพิจารณาการบริจาค และบุคคลที่จะรับการบริจาคให้ดีเสียก่อน จึงจะบังเกิดผลอันไพบูลย์ ดุจชาวนา หว่านพืชลงในพื้นนาอันดี ย่อมได้เมล็ดข้าวอันอุดมสมบูรณ์ฉะนั้น”* ดังนี้

ออกจากโรงเรียน ท่านวิเวกฯ พาไปเยี่ยมชาวพุทธอีกครอบครัวหนึ่ง เป็น พนักงานขับรถไฟ (พ.ข.ร.) ขณะไปถึง ตัวเจ้าของบ้านผู้ชายไม่อยู่ อยู่แต่ภรรยา และบุตรก็ได้ต้อนรับปราศรัยอย่างดี รู้สึกว่าการที่ท่านวิเวกฯ มาศึกษาอยู่ในอินเดีย เป็นเวลานานถึง ๑๐ ปีนั้นไม่เสียหลายเลย รู้จักคนมาก รู้จักบ้านเมืองภูมิประเทศ ของอินเดียเท่าหรือดีกว่าคนอินเดียเองเสียอีก อาตมาภาพเห็นในส่วนความคิด ของอาตมาภาพว่า ถ้าได้พระภิกษุอย่างท่านวิเวกฯ เป็นเจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยา โดยไม่ต้องไปพะวงถึงสมณศักดิ์ตำแหน่งเจ้าคุณแล้ว จะเหมาะสมด้วยประการ ทั้งปวงและจะได้ผลคุ้มค่าทีเดียว นี่เป็นความเห็นของอาตมาภาพเท่านั้น

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

เราเป็นสัตว์โลกตนหนึ่ง
อั๊ปปโล๊กเอเกออิ๊เดอนี้อาเก้ปารนีแฮ

จริยาและวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์
อาตามิคบัลโอชซับบิตาต้า มนุชมาเติลกีกัตทะนาอีแฮ

ชีวิตของสัตว์โลกเป็นของทุกข์ แต่ในขณะเดียวกันดูเหมือนมันก็เป็นสุขยิ่ง
เกรอเฮิ๊สทิ๊กายีวันเดคเน้แมบฮุ่ดต่ะ สุนเดอเร่อะแฮ
กินดู๊ว๊าสโตวแม๊ปราดุ๊ค คาเยอเกอแฮ

ด้วยจิตอันสูงส่งบุคคลอาจเผชิญกับความยากลำบากอย่างชื่นบาน
และหนักแน่น
อาตมิคบัลซี้อุททเนมีเอ๊กมนุชเชโกบฮุ่ดซีซังกจูอาวร์กัชชนา
อียูกาซามนากาลนาปารต๊าแฮ



๑๑ 11

นครบอมเบย์ BOMBAY เมืองศรีวิลัยของอินเดีย

เวลา ๑๑.๐๐ น. กลับมาสถานีมาลมาด พอ ๑๒.๐๐ น. ก็ขึ้นรถไฟขบวนล่องบอมเบย์ นั่งมาในรถจนเวลา ๑๕.๔๕ น. ถึงสถานีเมืองบอมเบย์นครแห่งความศรีวิลัย เมืองแห่งแสงสีและสับสนด้วยการค้าของอินเดีย เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลอาเรเบียน (Arabian Sea)

ตึกสูงตั้ง ๑๐ ชั้นขึ้นไป (ขออภัยพูดไปพูดมาออกจะมากไป ที่ ๓-๔ ชั้นก็มี ไม่ใช่ทั่วทั้งเมือง) ก็มีอยู่ในนครนี้ น้ำประปาแรงมาก ตึกสูง ๑๒ ชั้น น้ำประปาวิ่งปรี๋อถึงชั้นยอดเลย ไฟฟ้ามีสว่างแจ่มแจ้งตลอดกลางวันกลางคืน รวมความว่าความโอ่อ่าความเจริญทันสมัยมีพร้อมอยู่ในนครบอมเบย์นี้ เดลลีอันเป็นนครหลวงก็ยังสู้กันไม่ได้ ใครได้เป็นนายกเทศมนตรีนครบอมเบย์ก็นับว่าเบิ้มทีเดียว ทั้งนี้ทั้งนั้นก็มิใช่ฝีมือใครอื่น เป็นฝีมือของคนอังกฤษนั่นเอง ที่เข้ามาครองอินเดียร่วมสองร้อยปีได้สร้างไว้ อังกฤษได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองทั้งฝ่ายดินแดนและประชาชนของอินเดียไว้ก็มาก แต่ในขณะเดียวกัน ก็ได้ขนทรัพยากรทั้งบนดินในดินในน้ำ ตลอดจนกระทั่งแรงคนไปจากอินเดียอย่างหาประมาณไม่ได้ มากกว่าที่ได้สร้างลงไปหลายพันเท่า แต่ถึงอย่างไร อังกฤษก็ยังเป็นเจ้าเข้าครองอย่างมีคุณธรรมและคาดการณ์ไกล ผิดกับฝรั่งเศสอย่างตรงกันข้าม... (อ้าว! ไปๆ มาๆ ทำไมเถลไถลออกนอกทางไปจนได้ ชักจะเคยตัวเสียแล้ว ขออภัย)

เราลงจากรถไฟ ท่านวิเวกฯ ว่าจ้างกุลีให้แบกสัมภาระไปส่งหน้าสถานี พูดถึงกุลีประจำสถานีรถไฟแล้ว ดูเหมือนจะคล้ายๆ กันทุกบ้านเมือง ราคาค่าขนทางการเขาก็มีป้ายติดไว้ที่หน้าอกเพื่อให้ผู้ว่าจ้างรู้ราคาอย่างสูงเท่านั้น อย่าไปทำใจดีให้เกินกว่าที่กำหนด แต่พอส่งถึงที่แล้วเป็นต้องขอร้องให้เพิ่มให้แถม บอกว่าหนักบ้าง เหนื่อยบ้าง ของมากบ้าง พร่ำขอตื๊ออยู่อย่างนั้น นี่ก็เหมือนกัน พอถึงหน้าสถานีวางของเสร็จ (กุลีแขกไม่แบกของอย่างของเรา ใช้ทูนหัว ตะพืด หีบใบเบ้อเร่อ ที่นอนม้วนขนาดใหญ่ เอาขึ้นทูนหัว ดูๆ ก็น่ากลัวคอหักตาย) พอท่านวิเวกฯ ส่งให้ ๑ รูปี ก็บอกว่าไม่คุ้มเหนื่อยขอแถมอีก ๑ รูปี นั่นปะไร เจ้านี่ร้ายมากขอเพิ่มตั้งเท่าตัว คิดเป็นเงินไทยก็เกือบ ๘ บาท ท่านวิเวกฯ ก็เอานิ้วมือจิ้มที่ป้ายหน้าอกของมันบอกว่า *"เองจะเอาอะไร นี่ป้ายนี่ทางการเขากำหนดให้เท่านี้แล้วเองจะขอเกินยังไงวะ ของๆ ข้านิดเดียว"* มันก็ยังบอกดื้อๆ ว่ามันขอร้อง พอดีรถแท็กซี่มาท่านวิเวกฯ เรียกให้หยุดขนของขึ้นรถ หันมาส่งเงินให้ไอ้กุลีอีก มันไม่รับ คงยืนกรานขอแถมอยู่อย่างนั้น ท่านวิเวกฯ เลยทำเป็นโมโหพูดว่า *"เอ้า! มึงไม่เอาชั่งมึง"* ว่าแล้วก็ขว้างเงินลงกับพื้นถนน ขึ้นแท็กซี่ หันกลับไปดู ก็เห็นไอ้นั่นกำลังควานเก็บเงินอยู่ทีเดียว ท่านหัวเราะแล้วพูดว่า *"มันต้องยังงี้ ถ้าไปอ่อนกับมันแล้วมันก็ได้ใจ"*

รถแท็กซี่มาหยุดจอดที่หน้าตึกหอพักสูง ๕ ชั้น ชื่อเมย์แฟร์ (May Fair) อันเป็นที่พักของ ดร.เมตตา (Dr.Metha) ขนของเข้าห้องพักซึ่งพระภิกษุเพื่อนของท่านวิเวกฯ ชื่อพระสุเทพฯ และพระมหาอุดมฯ ได้จัดสำรองไว้ให้ ขณะนั้น ดร.เมตตา ไม่อยู่ จัดของเข้าห้องพักล้างหน้าล้างตาเสร็จพอดีพลบค่ำ ท่านวิเวกฯ และเพื่อนพระก็พาอาตมาภาพไปฉันเครื่องดื่มบนเขาชื่อแฮงกิ้งการ์เด้น (Hanging Garden) เรียกอย่างไทยว่า "สวนลอย" มองเห็นทิวทัศน์ภายในเมืองต่ำไกลออกไปดูสวยงามมาก แสงไฟระยิบยับ ทั้งแสงไฟหน้ารถเวลาล่องลงมาดูสว่างนวล และแสงไฟหลังรถที่ล่องขึ้นเป็นสีแดงเป็นสายยาวเหยียด ทั้งโต๊ะที่นั่งในร้านเครื่องดื่มนี่ก็ตั้งอยู่กลางแจ้งรับอากาศเย็นพอสบาย

กลับถึงที่พักเกือบ ๓ ทุ่ม ได้พบกับ ดร.เมตตา เจ้าของที่พัก ซึ่งได้นั่งรออยู่ในห้องรับรองส่วนตัว ได้นั่งสนทนากันเป็นที่ถูกอัธยาศัยยิ่ง ดร.เมตตา

ผู้นี้นับว่าเป็นผู้มีความรู้ในวิชาทางศาสนาต่างๆ ดีผู้หนึ่ง ตัวแกเองก็ประพฤติตนอย่างนักพรต นุ่งขาวห่มเฉวียงบ่า รูปร่างบุคลิกลักษณะภาคภูมิเป็นสง่า ไว้หนวดและเคราเป็นพุ่มงามและสะอาด ภายในห้องรับรองนี้จัดเป็นห้องพระไปในตัว โต๊ะพระจัดดังนี้ คือ ตอนบนสุดมีเศียรพระพุทธรูปติดไว้กับผนัง เป็นเศียรผ่าครึ่งคล้ายหัวตุ๊กตาที่เขาทำขาย ถัดลงมาเป็นรูปพระเยซูยืนเต็มตัว ถัดลงมาอันดับที่ ๓ เป็นรูปปั้นพระศิวะท่านั่งสมาธิ มีกระถางธูปและที่เสียบดอกไม้ทางด้านขวามือ มีโต๊ะหมู่ตั้งพระพุทธปฏิมาแบบญี่ปุ่น (มหายาน) ตั้งอยู่ชิดกับผนัง

ขณะที่อาตมาภาพเข้าไปนั้น มีแขกผู้มีเกียรติชั้นคหบดีอันเป็นเสมือนศิษย์ของ ดร.เมตตา นั่งอยู่ด้วย ๒ คน และหลานสาวสวยของ ดร.เมตตา นั่งอยู่ด้วย ๑ คน นอกนั้นก็มีภิกษุของฝ่ายเราคือ ท่านวิเวกฯ พระสุเทพฯ พระมหาอุดมฯ รวม ๘ คน ทั้งอาตมาภาพๆ ย่างเข้าไปในห้องนั้นทั้งที่ยังห่มดองถือไม้เท้า สะพายย่าม ทุกคน (เว้นแต่พระของเรา) มองดูอาตมาภาพเป็นตาเดียวกัน ดร.เมตตา มองดูอาตมาภาพอย่างพินิจ แล้วกล่าวเชิญให้นั่ง แต่ก็มิได้บอกเชิญให้นั่งที่ตรงไหน และอาสนะที่จัดไว้ก็มีวางเรียงหลายที่ด้วยกัน

ลักษณะที่นั่งขณะนั้นดังนี้ คือ ดร.เมตตา นั่งบนอาสนะพิงผนังตึกหันหน้าไปหาโต๊ะบูชา หลานสาวนั่งถัดลงไปทางปลายอาสนะ ส่วนแขกผู้มีเกียรติ ๒ คน กับภิกษุ ๓ รูป นั่งบนอาสนะตรงข้ามกับ ดร.เมตตา หันหลังให้โต๊ะพระ เปิดช่องกลางไว้ มีอาสนะ ตรงกลาง หัวแถว มีลักษณะเป็นประธาน ๑ ที่ กับตรงปลายแถวถัดพระของเราองค์สุดท้ายอีก ๑ ที่

พอ ดร.เมตตา กล่าวคำเชิญ อาตมาภาพกล่าวคำขอบใจ ทุกๆ คนมองอาตมาภาพเดินช้าๆ ผ่านกลางแถวที่นั่ง ตรงเข้าไปยังอาสนะที่จัดไว้ตรงระหว่างกลางหัวแถว นั่งโดยอาการขัดสมาธิตั้งตัวตรงไม่ทราบว่าเนื่องจากอำนาจอะไร ดร.เมตตา ได้ยกมือขึ้นไหว้แล้วถามเรียบๆ ว่า *"ท่านมาจากเมืองไทยตั้งแต่เมื่อไร และมาประเทศอินเดียด้วยความมุ่งหมายอย่างใด และท่านมีหน้าที่อะไรในฝ่ายพระพุทธศาสนาในเมืองไทย?"* อาตมาภาพได้ตอบไปว่า *"อาตมาภาพมาถึงอินเดียเมื่อ ๒๘ พฤศจิกายน ปีก่อน ตั้งใจมาก็เพราะเพื่อให้*

ได้เห็นสิ่งต่างๆ ด้วยตาตนเอง ตามที่ได้อ่านและศึกษามาทางพระพุทธศาสนา ว่าสถานที่ต่างๆ ที่ได้กล่าวไว้ในพระสูตรนั้น ยังจะคงมีอยู่จริงหรืออย่างไร และคนอินเดียในประเทศอินเดียเป็นอย่างไร สำหรับหน้าที่กิจการงานทางฝ่ายศาสนานั้น อาตมาภาพไม่มี เพราะมุ่งไปในทางปฏิบัติอย่างเดียว"

แกก็ถามอีกว่า "ได้ทราบจดหมายของวิเวกนันทะ (ดร.เมตตา เรียกท่านวิเวกฯ ว่า "วิเวกนันทะ" เฉยๆ เพราะความคุ้นเคยกันมาก) ว่าท่านมีชื่อว่า กัสสปะ ขออภัยท่านมีชื่อนี้มาแต่เดิมหรืออย่างไร ชื่อเดิมเมื่อครั้งยังไม่เป็นภิกษุไม่มีหรือ?" อาตมาภาพตอบว่า "อาตมามีชื่อว่ากัสสปะตั้งแต่อาตมาเป็นสมณะแล้ว และท่านอุปัชฌาจารย์ของอาตมาได้เป็นผู้ให้ชื่อนี้ ส่วนชื่อเดิมนั้นได้ลบหายไปแล้ว และบรรดาเพื่อนสมณะและศิษยานุศิษย์ทั้งหลายได้เรียกขานอาตมาในชื่อนี้ สำหรับชื่อเดิมของอาตมานั้นมิใช่สิ่งสำคัญที่ท่านจะรู้มิใช่หรือ?" ดร.เมตตา ไม่ตอบว่ากระไร เป็นแต่ยกมือขึ้นประณม แล้วหันไปทางท่านวิเวกฯ ถามว่า ได้จัดห้องให้อาตมาภาพพักที่ไหน? ท่านวิเวกฯ ได้ตอบอย่างเกรงใจว่า พระสุเทพฯ ได้จัดห้องเล็กติดกับห้องทำงานของท่าน ดร. ให้อาตมาภาพอยู่ ดร.เมตตา พูดว่า "นั่นเป็นห้องที่ไม่สมควรที่จะให้ท่านกัสสปะอยู่ ให้จัดห้องพิเศษซึ่งติดกับห้องน้ำให้ เพราะอากาศดีสะดวกสบาย"

ต่อจากนั้น เราก็ได้สนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกันอีกเล็กน้อยพอสมควร อาตมาภาพก็ลาออกมา พอออกมาข้างนอกขนของเข้าห้องพักใหม่ ท่านวิเวกฯ และพระสุเทพฯ ก็พูดว่า "ท่าน ดร. ยังไม่เคยยกมือไหว้พระสงฆ์องค์ไหนเลย และไม่เคยต้อนรับอย่างนี้ นี่เป็นพิเศษจริงๆ พวกผมก็ไม่ได้รับการต้อนรับอย่างนี้เลย หลวงพ่อนี่สำคัญจริงๆ" อาตมาภาพตอบแต่เพียงว่า "บัณฑิตย่อมเข้าใจกันและกันมิใช่หรือ?" ท่านวิเวกฯ พูดว่า "จริงอย่างหลวงพ่อว่า" ตั้งแต่นั้นมาอาตมาภาพก็ได้อยู่ในห้องนี้อย่างผาสุกตราบเท่าวันเดินทางออกจากบอมเบย์

ทุกๆ เวลาเช้าตรู่ ดร.เมตตา จะต้องจัดปรุงอาหารด้วยมือตนเองให้ท่านวิเวกฯ นำมาให้อาตมาภาพฉัน ด้วยความเกรงใจที่จะเป็นการรบกวนและทำความกังวลให้แก่ผู้เป็นเจ้าของบ้านเกินไป อาตมาภาพจึงบอกแกว่าขออย่าเป็นกังวล

ในเรื่องอาหารเลย อาตมาภาพหาฉันเองได้ แกไม่ยอมบอกว่าเป็นความตั้งใจของแกเช่นนั้นที่จะจัดอาหารถวายอาตมาภาพทุกเช้าด้วยมือตนเอง และไม่เป็นการยากลำบากอะไรเลย เพราะแกเองก็ตื่นเช้าอยู่แล้ว เลยเป็นอันต้องตามใจแกที่ศรัทธา

อาตมาภาพเคยเข้าไปดูถึงในครัว เห็นแกง่วนจัดในการปรุงอาหารอยู่แต่ลำพัง ปากก็สวดอะไรพึมพำ นุ่งผ้าขาวขัดชายพก ปล่อยส่วนบนเหลือแต่เชิ้ตหนัง ดูแกมีความสุขใจที่ได้กระทำเช่นนั้น อาหารที่ทำมาก็นับว่าประณีต ไม่คิดเลยว่า ดร. ผู้นี้จะมีฝีมือปรุงอาหารอย่างโอชะเช่นนี้ อาหารก็มีผัดถั่วเหลืองกับเครื่องเทศอย่างดีกลิ่นหอม เค็มมัน หวานนิดๆ เผ็ดปะแล่มๆ กับขนมปังชนิดปอนด์ใหญ่ ๒ หรือ ๓ ชิ้น แล้วน้ำชาใส่นมสดถ้วยทรงสูงขนาดกลาง ฉันหมดถาดแล้วดื่มน้ำชาอิ่มพอดี นับว่าคะเนท้องผู้กินได้เก่งมาก บางวันก็เป็นซุบถั่วส่งกลิ่นหอม ข้าวสุกคลุกกับน้ำมันกีและน้ำชาร้อน (น้ำชาร้อนใส่นมสดขาดไม่ได้ทีเดียว) แล้ววันต่อไปก็เปลี่ยนเป็นผัดหัวมันฝรั่งกับมะเขือเทศ ฉันกับขนมปังนิ่มแล้วก็ซดน้ำชา บางวันก็ข้าวผัด อาหารทั้งหมดใส่ในถาดเคลือบอาลูมิเนียมขัดเป็นเงาสะอาด

> ฆี (घी, Ghee)
> เนยหรือน้ำมันชนิดหนึ่ง

วันที่ ๑๒ ฉันเช้าแล้ว ท่านวิเวกฯ พาไปชมสวนลอย (Hanging Garden) อีกครั้ง ทางการเทศบาลของเขาได้จัดบำรุงรักษาเป็นอย่างดี แต่เนื้อที่ไม่กว้างนัก มีผู้คนมาหย่อนใจมากเหมือนกัน ออกจากสวนลอยไปชมพิพิธภัณฑ์ปรินซ์ออฟเวลส์ (Prince of Wales Museum) สิ่งของในพิพิธภัณฑ์มีภาพแกะด้วยไม้ ภาพศิลป์ ภาพสีน้ำมันแสดงภาพคนสำคัญและการรบ เครื่องอาวุธโบราณ เครื่องแก้ว เครื่องหยก เครื่องทองแดง และสัตว์ป่าจำลอง

วันที่ ๑๓ ไปเที่ยววัดญี่ปุ่นซึ่งได้สร้างอย่างเป็นหลักฐาน ได้พบกับสมภารอายุปูนกลางคน ได้สนทนาปราศรัยอย่างฉันท์มิตร มีโยมวัดเป็นผู้หญิง

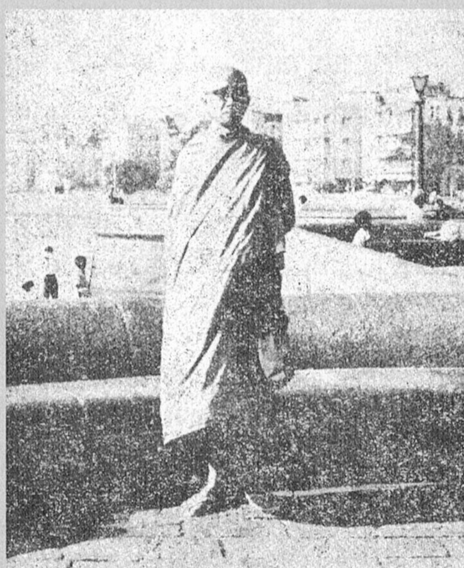
ญี่ปุ่นสูงอายุสำหรับปรุงอาหาร และมีคนวัดเป็นแขกทำความสะอาดปัดกวาดภายในบริเวณวัด ตัววัดภายในส่วนกลางทำเป็นห้องโถงคล้ายโรงอุโบสถ ขอบเพดานเบื้องบนเขียนเป็นภาพพุทธประวัติ มีธรรมาสน์เทศน์ มีพระปฏิมาแบบมหายานเป็นพระประธาน ออกจากวัดญี่ปุ่นก็นั่งรถบัสสองชั้นชมเมือง อาตมาภาพชอบนั่งชั้นบนเพราะมันสูงลอยดีเห็นภาพข้างหน้าไปได้ไกล รถบัสในเมืองบอมเบย์มีทั้งรถบัสชั้นเดียวและสองชั้น วิ่งกันไขว่ไปหมด คนโดยสารเวลาจะขึ้นต้องยืนเข้าคิว จะแย่งจะชิงกันขึ้นไม่ได้ แต่บางทีคนมันรอกันมากขนาดล้นข้างถนนก็แย่งกันอย่างว่าเหมือนกัน

ร้านขายอาหารจีนในบอมเบย์มีหลายร้าน เท่าที่จำได้มีร้านภัตตาคารโก๊ะหว่า (Koh Wah) ร้านภัตตาคารนานกิง (Nanking) แล้วอีกร้านหนึ่งจำไม่ได้เพราะเป็นร้านเล็ก ๆ ตึกแถวในถนนซอย แต่ฝีมือบะหมี่นับว่าดีพอใช้ อาตมาภาพเคยงดอาหารเช้าไปฉันบะหมี่ที่ร้านนี้พร้อมกับท่านวิเวกฯ และพระสุเทพฯ แถมแถวนั้นยังมีร้านขายหมูแดงเสียด้วย อร่อยดีเหมือนกัน ตั้งแต่จากเมืองไทยไม่ได้ฉันบะหมี่เสียนาน วันนั้นเลยฉันเสียอิ่มตื้อ

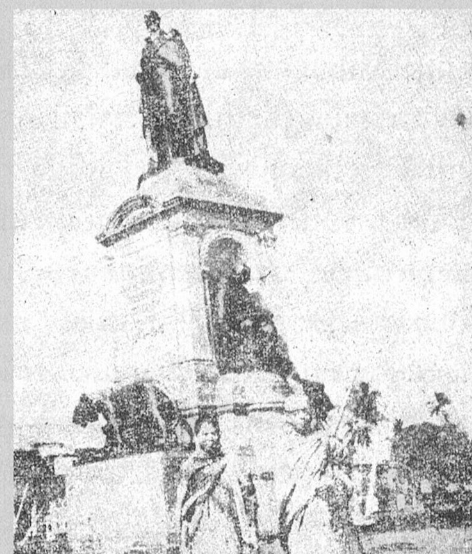
ต่อจากนั้น ก็นั่งรถไปชมเกทเวย์ออฟอินเดีย (Gate Way of India) ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเล เป็นประตูก่ออิฐถือปูนสูงตระหง่าน ภายในบริเวณประตูกว้างขวาง มีช่องทางเดินเข้าออกทั้งสี่ทิศ อากาศที่นี่สบายจริง ๆ เพราะมีลมทะเลพัดเข้าอยู่เรื่อย ๆ รอบ ๆ บริเวณเกทเวย์นี้ทำเป็นลานปูแผ่นหินสี่เหลี่ยมโดยรอบ ขอบลานทำเป็นม้าหินยาวติดต่อกันเป็นพืดสำหรับนั่งพักตากลมชมวิว ทางด้านขวาของประตูห่างออกไปราว ๒๐๐ เมตร มีรูปหล่อโลหะของลอร์ดฮาร์ดิ้ง (Lord Harding)[๓๖] ขนาดใหญ่ และตรงข้ามกับเกทเวย์เป็นรูปหล่อขุนศึกของอินเดียกำลังขี่ม้าในท่าวิ่ง ลืมชื่อไม่ทราบว่าชื่ออะไร ตรงข้ามกับประตูฟากถนนเป็นโรงแรมใหญ่หรูสูงหลายชั้น เขาว่ามีห้องพักตั้ง ๔๐๐ ห้อง มีนักท่องเที่ยวแวะมาชมที่เกทเวย์ไม่ขาดระยะ

---

[๓๖] Lord Hardinge เคยเป็นผู้ว่าการทั่วไปแห่งอินเดีย (Governor-General of India) ในสมัยอาณานิคมอังกฤษ



ที่เกทเวย์ เมืองบอมเบย์ ริมทะเลอาเรเบียน



อนุสาวรีย์ หลอดฮาร์ดดิ้ง หน้าเกทเวย์ อาตมาภาพกับท่านวิเวกฯ

อนุสาวรีย์ ศิวาจีมหาราช (शिवाजी, Shivaji)
นักรบนักปกครองที่มีชื่อเสียงแห่งอาณาจักรมราฐา (Maratha)



อนุสาวรีย์ขุนทัพอินเดีย (ลืมจดชื่อไว้)

ขณะที่นั่งพักอยู่นั้นมีรถบัสนำนักท่องเที่ยวฝรั่งมาจอดถึง ๕ คัน มาตอนนี้ได้ดูตลกแขกอีกชุดหนึ่ง คือ ขณะที่พวกนักทัศนาจรฝรั่งลงจากรถก็มีเจ้าแขกวณิพกคนหนึ่งจูงลิงมาตัวหนึ่ง ไม่ทราบว่ามาแต่ไหน ทีแรกอาตมาภาพก็ไม่ทันสังเกต มันหยุดยืนตรงหน้ากลุ่มนักทัศนาจรแล้วกะตุกเชือกขยับไม้เรียวบังคับให้เจ้าวานรตัวน้อยแสดงท่าต่าง ๆ ส่วนตัวเองก็แบมือขอเงินจากพวกนักทัศนจร ทันใดนั้น ตำรวจจราจรนายหนึ่งไม่ทราบว่าซุ่มอยู่ที่ไหนอีกเหมือนกัน ถลันออกมาทำท่าจะจับกุม ไอ้เจ้าวณิพกละครลิงถอยหลังออกมา ไม่ทราบว่าล้วงอะไรออกมาจากกระเป๋ากางเกงยัดใส่ลงในมือของนายจราจรคนนั้น เจ้านายจราจรคนนั้นทำท่าขึงขังโบ้เบ้อยู่หน่อยหนึ่งแล้วก็เลี่ยงไป เจ้าวณิพกละครลิงก็ให้ลิงแสดงละครต่อไปได้ ไม่ว่าที่ไหนก็ที่นั่นไอ้การซื้อความสะดวกแบบนี้มีอยู่เกือบ

ทุกแห่งในภาคเอเชีย ทั้งนี้ ก็เพราะดินฟ้าอากาศก็คล้ายๆ กัน จิตใจนิสัยอย่างนี้จึงเหมือนกัน เอ้า! ว่าจะไม่ไถลไชเชือนทำไมจึงเชือนออกนอกทางจนได้

นั่งเพลินอยู่ถึงบ่าย ๓ โมงเย็น จึงไปชมสวนสัตว์วิคตอเรีย (Victoria Zoo) อาณาเขตเนื้อที่ของเขากว้างขวางใหญ่โตกว่าของเราที่เขาดินสัก ๓-๔ เท่า มีโขดเขาธรรมชาติทำให้น่าดูขึ้น จนเวลาบ่าย ๕ โมงเย็น จึงกลับที่พัก อันที่จริงสวนสัตว์ก็มิใช่สถานที่ที่สมณะจะพึงเข้าเที่ยว แต่การมาต่างประเทศเช่นนี้ อาตมาภาพคิดว่าถ้าไม่ดูให้เป็นความรู้ไว้บ้างแล้ว ก็จะเสียทีที่ได้มา ดูการจัดสถานที่ ดูการเลี้ยงจากรูปร่างของสัตว์ว่าอ้วนผอมอย่างไร ไม่ใช่เข้าทำนองว่า *"...สองสามสี่นายมา ...เสร็จสิ้นเสือตาย"*

วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๐๘ ฉันเช้าแล้วสององค์กับท่านวิเวกฯ นั่งรถรางไฟฟ้าออกจากสถานีรถไฟเซ็นทรัลเรลเวย์ (Central Railway) ความเร็วชั่วโมงละ ๗๐ กิโลเมตร วิ่งอย่างไม่ต้องกลัวสายสาลี่จะหลุด พ่วงยาวเหยียด คนโดยสารแน่นถึงขนาดเกาะราวยืน พูดถึงรถรางไฟฟ้าหรือรถไฟฟ้านี้นับว่าของเขาดีมาก ทั้งความเร็วและความสะอาดตลอดจนการบริการ พวกนักศึกษา พวกทำงานบริษัทและราชการชอบขึ้นมาก เพราะรวดเร็วทันเวลา ไม่ต้องคอยหลีกแช่เย็นอย่างรถรางของเราสมัย ๒๐ ปีก่อน

รถถึงสถานีกันเหรี (Kanheri) เวลา ๘.๔๕ น. ว่าจ้างรถแท็กซี่ให้ไปส่งที่เชิงเขากันเหรีทั้งขาไปและขากลับ คิด ๑๓ รูปี (คิดเป็นเงินไทยประมาณ ๔๐ บาทเศษ) ถึงเขากันเหรีเวลา ๙.๔๐ น. เป็นเขาลูกเตี้ยๆ เจาะสร้างเป็นพุทธาวาสคล้ายๆ กับอจันต้า แต่เล็กกว่ามาก มีความยาวประมาณ ๔๐๐ เมตร เป็นสถานที่สำหรับเจริญวิปัสสนา มีบ่อน้ำทุกมุมประตูคูหา ตรงกึ่งกลางเขาเจาะเป็นวิหาร มีพระพุทธรูปและสถูปยอดยันเพดาน อาตมาภาพได้เข้านั่งเจริญสมาธิ และพระสุเทพฯ ได้ถ่ายรูปไว้

ถ้ำกันเหรี (कन्हेरी, Kanheri) เมืองมุมไบ
ปัจจุบันอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ สัญชัย คานธี
(Sanjay Gandhi National Park)



กำลังอยู่ในอิริยาบถสมาธิในถ้ำกันเหรี เมืองบอมเบย์

นอกนั้นก็มีห้องพักมีคูหาย่อมๆ น่าดู แต่ภูเขาลูกนี้มีต้นไม้น้อยมาก มีทางเดินขึ้นลงโดยตลอด บางแห่งพังกร่อนไปมากก็มี ชมที่นี่แล้วแวะไปเยี่ยมสำนักนิครนถ์อยู่ทางด้านหลังเขา ตัวเจ้าสำนักยังหนุ่มอายุไม่เกิน ๔๐ ครองผ้าสีเหลืองหม่นนุ่งผืนหนึ่งห่มเฉวียงบ่าผืนหนึ่ง ถือกิจยืนเป็นวัตรตลอดวัน มีห่วงทำคล้ายชิงช้าสำหรับพาดแขน พอพระอาทิตย์ลับดวงพลบค่ำจึงลงนั่งนอนได้ ไม่เอ่ยปากพูดกับใคร มีศิษย์คอยดูแลอุปัฏฐาก อาตมาภาพได้เข้าปฏิสันถารพอสมควรแล้วก็ลากลับ ลงจากเขากันเหรี ท่านวิเวกฯ เข้าไปดูโรงแกะสลักรูปหินของศาสนาเชนอีกแห่งหนึ่ง คิดว่าจะมีอะไรแปลก กลับไปดูหินสลักเป็นคนแก้ผ้าขนาดใหญ่ เห็นไม่ได้ความอะไรเลยกลับออกมาก่อน

รถแท็กซี่พากลับมาส่งที่สถานี เลยตีตั๋วไปลงที่เมืองเซ็นตาครู๊ส (St. Cruse) เป็นเมืองมีชายหาดทะเลคล้ายพัทยา แต่ยังด้อยกว่าพัทยาในความงาม ลมดีหาดทรายขาว มีชื่อว่าหาดจูฮู (Juhu) พอบ่าย ๓ โมงเศษ ก็ขึ้นรถบัสกลับเข้าบอมเบย์ ลงต่อรถที่ฟลอร่าฟาวเทน (Flora Fountain) ซึ่งเป็นน้ำพุกลางเมืองบอมเบย์ เลยถือโอกาสถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก

ได้แวะไปเยี่ยมนายทองอยู่ฯ เจ้าของภาพยนตร์เรื่ององคุลิมาล ซึ่งแกดีใจและต้อนรับถึงในห้องพัก แกบอกว่ายังจะต้องอยู่ในอินเดียอีกนานวัน เพราะพวกแขกฝ่ายภาพยนตร์ตุกติกเอาเปรียบมาก ถึงกับเป็นเรื่องถึงโรงศาลฟ้องร้องยุ่งกันไปหมด แกบอกว่าขณะนี้หนังเรื่องนี้กำลังไปฉายในที่หลายแห่งต้องอยู่คอยควบคุม และพร้อมกันนั้นก็เรียกค่าเสียหายจากฝ่ายแขก นี่ก็เป็นเรื่องธรรมดาของการหากินในต่างถิ่นต่างแดน ไม่ว่าที่ไหนก็แบบนี้ทั้งนั้น เรื่องของการค้าการตรงไปตรงมาย่อมไม่มีในสารบบ

หลังจากเยี่ยมนายทองอยู่แล้ว อาตมาภาพได้ถูกเชิญไปเป็นเกียรติในการประชุมของสำนักงานสถิติอุตสาหกรรม ซึ่ง ดร.ว๊าสวาณี หลานสาวของ ดร.เมตตา เป็นผู้อำนวยการ ดร.ว๊าสวาณีผู้นี้ยังเป็นสาวโสดใบหน้างาม อายุ ๓๖ ปี แกไม่ยอมมีเรือน บอกว่ายุ่งยากใจและไม่อิสระ เพราะประเพณีของชาวอินเดียกดและกีดกันผู้หญิงมาก แกบอกว่าอยู่อย่างนี้ดีกว่า ทั้งที่พ่อแม่ของแกก็อ้อนวอนให้แต่งงาน แกได้เคยถามอาตมาภาพเป็นเชิงขอความเห็นในเรื่องนี้ว่า *"หรือท่านกัสสปะเห็นอย่างไรที่ดิฉันพูดนี้"* อาตมาภาพตอบแกอย่างกลางๆ ว่า *"อันการเกิดมาเป็นมนุษย์นั้น ถ้าทำตัวให้เป็นไทยแก่ตัวเองได้เท่าไรก็ห่างจากทุกข์ได้เท่านั้น"* แกเม้มริมฝีปากแล้วย้อนถามว่า *"พระพุทธเจ้าว่าอย่างนั้นหรือ?"* อาตมาภาพก็ตอบว่า *"อาตมาภาพกล่าวตามพุทธวจนะ"* แกตอบอย่างใช้ความคิดว่า *"จริงอย่างท่านกัสสปะว่า ดิฉันเห็นด้วย"* ตั้งแต่นั้นมาแกก็ให้ความสนิทสนมมากขึ้น พระบรมศาสดาทรงประทานพระโอวาทว่า *"จะพูดกับมาตุคามต้องถึงพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ"* เราส่วนเรา เขาส่วนเขา แล้วความปลอดภัยจักมีด้วยประการฉะนี้

วันที่ ๑๖ ได้นั่งเรือยนต์นำเที่ยวที่ท่าเกทเวย์อ๊อฟอินเดีย ข้ามช่องแคบหน้าเกทเวย์ไปชมคูหาอีเลฟแฟนต้า (Elephanta Cave) สถานที่แห่งนี้เป็นที่หย่อนใจสาธารณะ เป็นเกาะตั้งอยู่กลางช่องแคบ บนเขาเจาะเป็นถ้ำ และสลักเป็นรูปต่างๆ เป็นฮินดูบ้าง พุทธบ้าง มีที่พัก มีบาร์ขายของ กลับจากอีเลฟแฟนต้าก็เลยไปชมสถานที่เลี้ยงพันธุ์ปลา ที่เรียกว่า แอ๊ดควาเรียม (Aquarium)

ตอนเย็นบ่าย ๕ โมง ได้ไปฉันน้ำชาที่บ้านนายมหลตรากับภรรยา ครอบครัวนี้อยู่ด้วยกัน ๖ คน คือ สองคนผัวเมีย ลูก ๓ คน และน้องชายของภรรยา ๑ คน ดูแกดีใจมากที่รู้จัก เรียกอาตมาภาพว่า ฟาเธอร์กัสสปะ (Father Kassapa) คือหลวงพ่อกัสสปะ

รุ่งขึ้นวันที่ ๑๗ ได้นั่งรถไฟไปเมืองปาไว (Pawai) เพื่อไปฉันเพลตามที่คฤหบดีชาวฮินดูคนหนึ่งได้นิมนต์ไว้ การที่ต้องรับนิมนต์ไปฉันเพลไกลๆ เช่นนี้ก็เนื่องจากท่านวิเวกฯ เป็นผู้เผยแพร่ชื่อของอาตมาภาพไปยังบุคคลที่ท่านรู้จักว่าอาตมาภาพมีชื่อนั้นจากการประพฤติปฏิบัติอย่างนั้นจะมายังบอมเบย์ เท่านี้เองผู้ที่สนใจก็อยากพบอยากเห็น เพราะว่าชื่อกัสสปมุนินี้ชาวอินเดียสนใจมาก สนใจอย่างไรเอาไว้เล่าตอนอาตมาภาพเข้าอยู่ฤาษีเกษ

รถถึงปาไว นั่งแท็กซี่ไปยังบ้านที่นิมนต์ เห็นแล้วรู้สึกว่าเจ้าบ้านเป็นผู้มีหลักฐานมั่นคง บริเวณบ้านกว้างขวางมีสนามหญ้าหน้าบ้าน และชั้นล่างของตัวบ้านเป็นสำนักงานดำเนินธุรกิจ ใช้ลูกหลานทำงานไม่ใช้คนอื่นเลย ได้จัดเลี้ยงอาหารเพลอย่างประณีตฉันจนอิ่มแปร้ทีเดียว แล้วได้ถ่ายรูปร่วมกันกับเจ้าของบ้านบนดาดฟ้าของตึก ต่อจากนั้น ลูกชายเจ้าของบ้านก็พาไปเที่ยวชมสวนสาธารณะของเมืองปาไวคล้ายๆ กับเขาดินของเราแต่ไม่มีสัตว์ วันนี้มีคนมาเที่ยวมากพราะเป็นวันอาทิตย์ ของก็มีขายมากเหมือนวันตลาดนัดของบ้านเรา ไก่ย่างก็มีขาย ดูแล้วไม่เห็นมีอะไรแปลกพอจะให้จดจำ

ประมาณบ่ายโมงออกจากปาไว เจ้าของบ้านได้เอารถยนต์ไปส่งที่สถานีพันซับ (Bhandub) ไปลงสถานีดาด้าร์ (Dadar) ท่านวิเวกฯ เลยพาแวะไปเยี่ยมพระไทยรูปหนึ่งชื่อพระมหาสุวัฒน์ฯ (ไปจากวัดอภัยฯ ข้างโรงพยาบาล

พระมงกุฎเกล้าฯ) ที่หอพักนักเรียนของ ดร.แอมเบ็คก้า สนทนาปราศรัยอยู่พอสมควร ลากลับขึ้นรถไฟฟ้าไปลงที่สถานีโมลูน (Muloom) เยี่ยมชาวพุทธ ซึ่งเป็นพนักงานและคนงานรถไฟที่นั่น ซึ่งท่านวิเวกฯ รู้จักคุ้นเคยเป็นอย่างดี

ทราบว่าที่โมลูนนี้ มีชาวพุทธมากนับจำนวนหมื่น แต่ยังหาผู้ที่แนะนำสั่งสอนให้เข้าใจไม่ได้ ก็ได้แต่สวดมนต์และศึกษาจากตำราทางพระพุทธศาสนาเท่าที่มีอยู่ คิดแล้วก็น่าเห็นใจ พวกนี้ดีใจมากที่ได้เห็นพวกเรา ได้ให้การต้อนรับกราบไหว้เป็นอย่างดียิ่ง ถ้าหากวัดไทยมาตั้งอยู่ ณ ที่นี้แล้ว ก็จะได้ประโยชน์ในการเผยแพร่พระศาสนามากทีเดียว เพราะเท่ากับเรามีกำลังพยุหแสนยากรอยู่แล้ว แต่ยังขาดขุนทัพที่เก่งกล้าเท่านั้น ถ้าเราพิมพ์หนังสือสวดมนต์เป็นภาษาฮินดีแจก ดังเช่นหนังสือสวดมนต์แปลของเราทั้งเจ็ดตำนานและสิบสองตำนานแล้วก็จะได้ประโยชน์ยิ่งกว่าที่กระทำอยู่ขณะนี้ แต่การมาเยี่ยมชาวพุทธที่โมลูนวันนี้บังเอิญเป็นเวลาค่ำมากแล้ว จะรออยู่อีกเนิ่นนานมากก็ไม่ได้ ประเดี๋ยวรถไฟฟ้าหมด จึงต้องลากลับ

วันนี้เป็นวันอุโบสถขึ้น ๑๕ ค่ำ กลางเดือนยี่ อาตมาภาพจึงได้อธิษฐานอุโบสถในห้องพักของ ดร.เมตตา

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

การเจริญสมาธิเป็นการบูชาอันสูงสุด
สมาดิ๊ภัคตีก๊าอุ่ชชตัมชฐานแฮ

แม้ร่างกายของท่านจะสกปรก แต่ใจของท่านบริสุทธิ์
ย๊าดเด่อะตุมธาราชารี๊ไมล่าแฮ ปรันเติ้ลตุมฮาร๊าอาตมาซุดด้าแฮ

ใจของเขาสะอาดและบริสุทธิ์
อุ๊สกาเรอเด๊อชุดเด้ออาวร์เซอเรอเร่อะโฮเตแฮ

มีชีวิตอยู่อย่างธรรมดาและมีความคิดอันสูง
ซาด๊ายจีวั๊นอาวร์อูเจรีจาร์

ใจที่บริสุทธิ์ย่อมมีอำนาจมาก
ซุ่ดเด่อะรู้ดเดอเย้อะเมเบอลี้ตากั๊ตโฮตีแฮ



๑๒ ໑໒

ไปเมืองปูนา (POONA) เชษฐนครแห่งบอมเบย์

ดร.เมตตา ได้เคยปรารถกับอาตมาภาพว่า อยากให้อาตมาภาพได้ไปเห็นและเที่ยวชมเมืองปูนา อันเป็นเมืองเกิดของแก บ้านช่องหลักฐานลูกเมียของแกอยู่ที่นั่น อันเมืองปูนานี้เรียกได้ว่าเป็นเมืองพี่ของบอมเบย์ มีผู้คนคับคั่งน่าอยู่สงบกว่าบอมเบย์มาก เป็นเมืองใหญ่ที่รุ่งเรืองมาก่อนบอมเบย์และก่อนเมืองอื่นในแคว้นมหารัชชตะนี้ ฉะนั้น ท่านวิเวกฯ กับอาตมาภาพจึงกำหนดออกเดินทางในวันพุธที่ ๒๐ นี้ เราขึ้นรถไฟออกจากบอมเบย์เวลา ๘.๑๕ น. รถพาวิ่งเข้าถ้ำออกถ้ำผ่านข้ามภูเขาหลายลูกถึงสถานีตาลีกอน (Talegoan) เวลา ๑๐.๐๐ น. เข้าแวะฉันน้ำชาที่ร้านในสถานี อาตมาภาพนั่งรอที่ม้านั่งข้างที่ขายตั๋ว ส่วนท่านวิเวกฯ ไปสั่งน้ำชา

สักประมาณอึดใจได้ยินเสียงเอะอะ เหลียวไปดู ไหนได้เห็นท่านวิเวกฯ กำลังออกงิ้ว กางไม้กางมือฉีกกระดาษอะไรไม่รู้ขว้างลงกับพื้นแล้วกระทืบ ๆ ส่วนไอ้คนขายยืนอ้าปากค้างชงน้ำชา และส่งจานขนมให้ ท่านวิเวกฯ ฉวยได้ถ้วยน้ำชาและจานขนมแล้วนำมาส่งให้อาตมาภาพ อาตมาภาพถามว่า *"เรื่องอะไรกัน พอลงจากรถก็ออกงิ้วทีเดียว"* *"มันจะอะไรหลวงพ่อ"* ท่านวิเวกฯ ตอบอย่างอารมณ์เสีย *"มันถามผมว่ามีเงินซื้อของมันหรือเปล่า มันดูถูกกันซึ่งหน้าหาว่าเราไม่มีสตางค์ ผมเลยฉีกแบงค์รูปีให้มันดูเสียใบหนึ่ง ไอ้หัวหน้ามันด่าลูกน้องมันใหญ่หน้าแห้งไปเลย"* อาตมาภาพหัวเราะนึกขันเต็มที *"อ้าว! ก็ท่าน*

เคยบอกกับผมว่า พวกพระสาธุของอินเดียไม่มีสตางค์ซื้อของ โดยมากกินแล้วไม่ให้สตางค์ไม่ใช่รึ นี่พวกนี้มันก็คงคิดว่าเราเป็นสาธุไม่มีสตางค์เหมือนกันนะซิ จะไปโกรธมันทำไม มันก็ต้องถามเอาไว้ก่อน" "ไม่ได้ หลวงพ่อ ต้องทำให้มันเห็นฤทธิ์เสียบ้าง" "แล้วก็ฉีกแบงค์เสีย ๑ รูปี ไม่คุ้มแฮะ" อาตมาภาพว่า อดขำท่านวิเวกฯ ไม่ได้ ไอ้พวกในร้านน้ำชามันซุบซิบกันและไม่ยอมสู้หน้าท่านวิเวกฯ

ฉันน้ำชากันคนละถ้วย แล้วก็เดินตัดออกหน้าสถานี ตรงไปดูที่ดินของ ดร.เมตตา ซึ่งปรารภว่าปรารถนาอยากจะยกให้เป็นที่สร้างวัดพระพุทธศาสนาสัก ๒ เอเคอร์ ที่ๆ ว่านี้ อยู่บนเนินเขาดินปนทราย อาณาเขตทั้งหมดประมาณ ๖๔ เอเคอร์ มีโบสถ์ฮินดูตั้งอยู่บนยอดหลังหนึ่ง ในประเทศอินเดียดูเหมือนจะมีโบสถ์พระศิวะตั้งอยู่บนยอดเขาเกือบทุกแห่ง นับว่าชนพวกนี้มีความอุตสาหะมากในการสร้างปูชนียสถานประเภทนี้ ดร.เมตตา บอกว่าในแคว้นมหารัชชตะนี้ เฉพาะในเมืองปูนามีชาวพุทธมากที่สุดหลายแสนคน ถ้าหากว่าได้มาตั้งวัดไทยที่นี่แล้ว ก็จะเหมาะสมกว่าแห่งอื่นมาก ทั้งจะทำให้ชาวพุทธในบริเวณส่วนนี้ได้เข้าใจใกล้ชิดกับพุทธศาสนายิ่งขึ้น เราเดินดูและยืนพิจารณาดูบริเวณเนื้อที่เป็นเวลา ๑ ชั่วโมง จึงกลับลงมาที่สถานี

ขึ้นรถขบวนบ่ายโมงไปเมืองปูนา ระหว่างทางตอนนี้รถได้วิ่งผ่านป่าเขาลำเนาไพรหลายแห่งมากกว่าทีแรก และได้ลอดถ้ำขุนตาลขนาดยาวเหยียดหลายถ้ำ ทั้งเวลาเข้าถ้ำก็ไม่ต้องลดความเร็วเหมือนของเรา คงวิ่งปร๋อด้วยความเร็วระดับเดิม ซึ่งหมายความว่าทางของเขามั่นคงและปลอดภัย ถึงสถานีปูนาบ่ายโมง ๔๐ นาที ลงจากรถหาเครื่องดื่มแก้คอแห้งแล้ว เดินไปยังบ้านของ ดร.เมตตา ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากสถานีเท่าใดนัก ได้พบกับมาดามภรรยาของ ดร.เมตตา ท่านวิเวกฯ ได้แนะนำให้รู้จัก ซึ่งเธอได้จัดที่พักให้อย่างดีที่สุด ณ ที่พักของ ดร.เมตตา นั่นเอง อาตมาภาพได้พบกับภิกษุขันติปาโลแห่งวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นชาวอังกฤษยังหนุ่มร่างสูงโย่ง แต่สงบเสงี่ยมสำรวมดีมาก ได้กระทำปฏิสันถารและสนทนาเป็นที่ถูกอัศยาศัย

มาทราบในภายหลังอย่างเผาขนว่า ในค่ำวันนี้เวลา ๓ ทุ่ม อาตมาภาพและท่านวิเวกฯ ได้ถูกชาวพุทธที่นี่นิมนต์ขอให้ไปแสดงธรรมที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง

ทางนอกเมือง การแสดงธรรมเป็นภาษาอังกฤษ อาตมาภาพไม่ได้พูดมานานแล้ว และทั้งไม่ได้เตรียมตัวด้วย มันดูจะไม่ชอบมาพากลเสียแล้วกระมัง อาตมาภาพถามว่าใครเป็นล่ามแปลจากอังกฤษเป็นภาษาฮินดูท่านวิเวกฯและท่านขันติปาโลก็บอกว่าล่ามเข้าใจภาษาอังกฤษทางธรรมะดี ชื่อนายมเหศักดิ์ (หรือเรียกตามสำเนียงของชาวอินเดียว่า "มเห็ศวร") อาตมาภาพก็บอกว่าไม่ควรจะไว้ใจนัก การแปลภาษาธรรมะนั้นต้องคนที่จัดเจนและเข้าใจในทางพระศาสนาดี จึงจะแปลได้ความและถูกต้อง

พอเวลา ๓ ทุ่ม นายมเหศักดิ์มารับ เป็นนักศึกษาหนุ่ม รูปร่างค่อนข้างเตี้ยล่ำ กิริยาวาจานอบน้อม ได้ลองไล่เลียงซักซ้อมสอบถามอยู่สักพักหนึ่ง เห็นว่าพอจะไปได้สำหรับธรรมะง่ายๆ จึงบอกแกว่าขอให้แปลด้วยความตั้งใจและจับถ้อยคำให้ดี อย่าแปลลวกๆ อย่าพูดเร็วนัก เพราะศัพท์ธรรมะแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาฮินดูนั้น อาจจะคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนกันได้ ซึ่งจะทำให้ผู้ฟังได้รับฟังที่ผิดพลาดความมุ่งหมาย แล้วจะพลอยทำให้เข้าใจผิดไปด้วย ซึ่งแกก็รับรองว่าจะพยายามแปลถ่ายทอดให้ละเอียดที่สุด ขอให้อาตมาภาพอย่าพูดเร็วนัก และอย่าใช้คำที่สูงนักก็แล้วกัน เมื่อได้ซักซ้อมเป็นที่เข้าใจกันแล้ว ก็ตามแกออกไปขึ้นรถพร้อมทั้งท่านวิเวกฯ และท่านขันติปาโล รถถึงที่หมายประมาณ ๒๑.๐๐ น. เศษ มีคนนั่งรออยู่มากทั้งหญิงทั้งชาย

เมื่อได้นั่งเป็นที่เรียบร้อยและฉันน้ำชาแล้ว นายมเหศักดิ์ก็ได้กล่าวคำแนะนำให้บรรดาเหล่าอุบาสกอุบาสิกาเหล่านั้นให้รู้จักเราทั้งสามองค์ อาตมาภาพนั่งเก้าอี้กลาง ท่านวิเวกฯ นั่งข้างซ้าย ท่านขันติปาโลกนั่งข้างขวา ส่วนพวกที่นั่งฟังนั้น ผู้ที่สูงอายุนั่งข้างหน้าในอาการขัดสมาธิ อาตมาภาพได้กล่าวสัมโมทนียกถาเป็นเบื้องต้นในทำนองแนะนำตนเอง และการที่ได้จากประเทศไทยจาริกประเทศอินเดียด้วยจุดมุ่งหมายอย่างไร ต่อจากนั้น ก็ได้กล่าวเตือนให้ผู้ที่นั่งฟังอยู่นั้นได้เข้าใจถึงคำว่าพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้า และตลอดจนถึงการปลูกศรัทธาในการนับถือพระพุทธศาสนา และยึดถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเป็นสรณะ ต่อจากนั้น ก็ได้เริ่มแสดงธรรมต่อไปถึงอริยทรัพย์ ๗ ประการ ของผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา อันมี ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตตะ

จาคะ และปัญญา โดยแสดงอธิบายให้เข้าใจความหมายทีละข้อๆ จบแล้วก็ได้กล่าวคำอวยพร นายมเหศักดิ์แปลนับว่าพอใช้ จะท้วงให้แปลใหม่ก็เพียงบางคำ พวกที่นั่งฟังชื่นชมพอใจมาก คนมีอายุบางคนได้ถามถึงการเจริญสมาธิ ซึ่งอาตมาภาพบอกว่า วิชชา ส่วนนี้เป็นวิชชาฝ่ายจิต เป็นส่วนละเอียด จะต้องใช้เวลามากหน่อย ขณะนี้เวลาจำกัดซึ่งถ้าพูดไปก็จะทำให้ไม่หมดจด ผู้ถามก็ยังติดใจว่า ถ้าอย่างนั้นขอท่านสวามีจิ ได้แนะนำข้าพเจ้าพอเป็นขั้นเริ่มต้นเถิด เพื่อเป็นทางที่ปฏิบัติได้โดยลำพัง เมื่อเห็นความตั้งใจเช่นนั้น อาตมาภาพก็บอกว่า *"ถ้าอย่างนั้น ขอให้ท่านจงจดจำใส่ใจให้ดี คือ ขอให้ท่านทำตนเป็นผู้ไม่โกรธ ไม่พูดมาก อยู่แต่ลำพังให้มากที่สุด แล้วก็ดับความนึกคิดอันสับสนต่างๆ เสีย เท่านี้ก็พอจะทำให้เบาจากโลกได้"* ผู้มีอายุเหล่านั้นฟังแล้วต่างก็มองดูหน้ากัน แล้วหันมาทางอาตมาภาพพูดว่า *"ฟังดูก็ไม่ยาก แต่ก็ไม่ใช่ของง่ายเลย พวกข้าพเจ้าจะพยายามปฏิบัติ"* แล้วก็ยกมือพนม

ต่อจากนั้นก็ถึงเวลาของท่านวิเวกฯ พูดต่อ จบแล้วก็ถึงท่านขันติปาโล การแสดงธรรมยุติลงเวลาเที่ยงคืนเศษ แต่ทุกคนรู้สึกว่าไม่ง่วง ตอนขากลับต่างก็พากันมาส่งที่รถแท็กซี่ แสดงคารวะอำลาอีกครั้งหนึ่ง กลับถึงที่พักเกือบตี ๑

สวามี (स्वामी, Swami)
เป็นคำที่ใช้เรียกนักบวช ลักษณะเดียวกับของไทย
ที่เรียกพระสงฆ์ว่า หลวงพ่อ หลวงปู่
จี ยี ญี (जी, Ji) คำนี้ใช้เรียกต่อท้ายชื่อหรือตำแหน่ง
เพื่อแสดงความเคารพ การนับถือ และความสุภาพ

วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๐๘ มีเวลาออกเที่ยวชมเมืองปูนาโดยรถบัสนำเที่ยว เสียค่าบริการคนละ ๒ รูปี รถบัสนั่งสบายมากเหยียดขาเหยียดแข้งสบาย ไม่ต้องนั่งงอก่ออย่างรถบ้านเรา มีคนจองตั๋วเต็มทุกที่นั่ง ภายในรถมีเครื่องดื่มน้ำส้มคั้นจำหน่าย เมืองปูนาเป็นเมืองใหญ่มีอายุมานาน ผู้คนรถราค่อนข้างหนาแน่น แต่ยังไม่เท่าบอมเบย์ มีสวนสาธารณะ สวนสัตว์

ป้อมโบราณ ฯลฯ รวมความแล้วเป็นเมืองที่มีที่เที่ยวมาก ถนนกว้างขวาง มีวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยหลายแห่ง เที่ยวชมอยู่หลายชั่วโมง กลับถึงที่พักทุ่มเศษ อันรถบัสนำเที่ยวนี้เจ้าพนักงานประจำรถแต่งตัวเรียบร้อย และทำหน้าที่เป็นผู้บอกเล่าอธิบายเสร็จ พูดคล่องเสียงแจ่มใส

พอสรงน้ำเสร็จ นายมเหศักดิ์ก็มารับเพื่อไปแสดงธรรม ณ หมู่บ้านชาวพุทธอีกแห่งหนึ่ง ที่นี่มีชาวพุทธมาคอยฟังมากกว่าแห่งแรก คืนนี้อาตมาภาพได้แสดงธรรมโดยให้อรรถาธิบาย ให้ผู้ฟังได้เข้าใจถึงการสมาทานศีล และให้เข้าใจถึงความหมายของศีล ๕ แสดงถึงอานิสงส์ของการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ แสดงถึงโทษของผู้ที่ผิดศีล ผู้ฟังพอใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะได้รับความแจ่มแจ้งดี มีหลายคนที่จดชื่อของอาตมาภาพไว้

วันที่ ๒๒ ท่านวิเวกฯ ได้พาไปเยี่ยมโยคีคนหนึ่ง คือ สวามีอมรโชติ (Swami Amarajoti) ตั้งสำนักอยู่กลางเนื้อที่คล้ายทุ่งโล่ง ตัวสำนักหรืออาศรมเป็นตัวตึกมีกำแพงเป็นรั้วล้อมรอบ ภายในปลูกต้นไม้ดอกพันธุ์ต่าง ๆ มีเรือนต้นไม้สำหรับพักร่ม มีหอสำหรับบำเพ็ญและบูชา สำหรับตัวตึกเองก็สร้างพอกระทัดรัด ห้องรับแขกไม่กว้างนัก จุคนได้ประมาณ ๑๐-๑๒ คน ใช้เสื่อสานปูนั่งเต็มห้อง

ตัวสวามีอมรโชติ เจ้าสำนัก ยังอยู่ในวัยหนุ่มฉกรรจ์ อายุในราว ๓๖-๓๘ ไว้หนวดและเคราดำงาม นุ่งห่มผ้าขาวเฉวียงบ่าอย่างเดียวกับ ดร.เมตตา มีลูกศิษย์หลายคนเหมือนกัน และดูเหมือนจะเป็นที่เคารพของศิษย์มาก สังเกตจากการลุกนั่งพูดจา บรรดาศิษย์ได้ปฏิบัติอย่างเคารพ ตัวโยคีเองก็มีกิริยาอาการตลอดจนการพูดจาเรียบร้อยสำรวมดี แกได้ให้การต้อนรับอย่างสนิทสนมเนื่องจากได้คุ้นเคยกับท่านวิเวกฯ มานาน ได้ให้ศิษย์นำผลองุ่นและลูกไม้บางอย่างใส่ถาดมาเลี้ยงต้อนรับ ท่านวิเวกฯ บอกแกว่า อาตมาภาพไม่ฉันอะไรอีกเมื่อพ้นเวลาอาหารเช้าแล้ว นอกจากเครื่องดื่ม แกเลยให้ศิษย์ยกน้ำชามาให้ฉันแทน

เมื่อได้สนทนาปราศรัยทำความคุ้นเคยกันพอสมควรแล้ว แกก็ชวนไปชมสถานที่ตั้งโรงเรียนของแกบนยอดเขาแห่งหนึ่งไม่สู้สูงนัก ห่างจากสำนักประมาณ ๔ กิโลเมตร รถแท็กซี่วิ่งขึ้นไปจนถึงที่ที่กำลังก่อสร้างโรงเรียน มีศิษย์ฝรั่งชาติเบลเยี่ยมคนหนึ่งอายุอยู่ในวัยเดียวกันกับสวามีเป็นผู้ควบคุม ศิษย์ฝรั่งผู้นี้มีความเคารพในตัวสวามีมาก

เราได้อยู่เดินดูไปจนทั่วบริเวณที่ตั้งโรงเรียน ซึ่งกำลังปลูกไม้ดอกไม้ผลและทำเป็นไร่ข้าวโพดเป็นระยะเป็นตอนไป ตัวโรงเรียนผูกเหล็กเทปูนทำเป็น ๒ ชั้น ชั้นละ ๕ ห้อง เห็นแล้วก็เป็นที่น่าพอใจ อันความศรัทธาความเลื่อมใสตลอดจนความเชื่อในลัทธิ และหวังผลอันเป็นบุญเป็นกุศลแล้วย่อมมีอยู่ด้วยกันทุกรูปทุกนามทุกชาติทุกภาษา เราพูดสนทนากันอย่างถูกอัธยาศัยจนถึงบ่าย ๕ โมงเย็น จึงลากลับ พรุ่งนี้เป็นวันเดินทางกลับบอมเบย์

วันที่ ๒๕ ออกจากบอมเบย์ไปชมสถูปโบราณสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชที่ตำบลนัลละโสปาระ (Nalla Sopara ถ้าจะออกเสียงเป็นภาษาไทยก็เรียกว่า "นลโสภณ") ห่างจากบอมเบย์ประมาณ ๕๐ กิโลเมตร ขณะนี้ตัวสถูปถูกรื้อพังเกือบหมดเหลือแต่พื้นฐาน ทางการอินเดียกำลังจะตกแต่ง เพื่อเอาไว้เป็นโบราณสถานสำหรับนักทัศนาจรเที่ยวชม

การรื้อเจดีย์ การขุดค้นโบราณสถานทางศาสนาของคนใจบาปเพื่อค้นหาของดีมีค่าอันเป็นสมบัติโบราณนั้น ดูเหมือนว่าจะมีอยู่ทุกบ้านทุกเมือง นี่ก็เป็นนิสัยสันดานอันมักได้เห็นแก่ตัวของคนเราอย่างหนึ่ง สถูปแห่งนี้ได้ความตามเรื่องว่า พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงสร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระมหินทร์และพระสังฆมิตตา ผู้เป็นพระราชโอรสและพระราชธิดา ซึ่งได้อุทิศพระองค์ออกบวชในพระบวรพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่ชื่นชมของพระราชบิดาและปวงชนยิ่งนัก ได้เดินชมจนทั่วบริเวณแล้วบันทึกไว้ในสมุดเยี่ยมของผู้รักษาสถานที่ ให้ค่าบำรุงพอสมควร เกือบจะลืมบอกไปว่ารอบบริเวณที่แห่งนี้เป็นดงมะพร้าวร่มสบายดี

วันที่ ๒๖ ไปฉันเพลที่บ้านนายมหลตราและภรรยา ซึ่งได้เคยถวายเลี้ยงน้ำชาเมื่อวันก่อน เสร็จแล้วได้ถ่ายรูปหมู่ร่วมกันเป็นที่ระลึก รู้สึกว่าเคารพและเลื่อมใสอย่างจริงใจและกิริยามารยาททั้งผัวเมียเป็นผู้ดีทุกกระเบียดนิ้ว ตัวนายมหลตราทำงานในโรงงานยาสูบของรัฐบาล มีหน้าที่เป็นผู้ตรวจตลาดยาสูบทั่วประเทศ บอกว่าในราวต้นเดือนกุมภาพันธ์จะต้องย้ายไปประจำอยู่ที่กัลกัตตา

วันที่ ๒๗ นายประตาบเรียว ดี. โจวกุล (Prataprao D. Chowgule) เจ้าของบริษัทเรือเดินทะเล ระหว่างบอมเบย์-ลังกา และบอมเบย์-สิงคโปร์ ได้นิมนต์ฉันเพลที่บ้าน พอได้เวลาก็ให้รถเบ็นซ์เก๋งส่วนตัวมารับ คนขับแต่งเครื่องแบบ อันเป็นเครื่องหมายของความมั่งคั่งและทรงศักดิ์ บ้านช่องกว้างขวางโอ่โถงต้องขึ้นลิฟท์ ภายในห้องเป็นห้องปรับอากาศเป็นฝากระจกโดยรอบ โต๊ะรับแขกตลอดจนเครื่องประดับห้องงามและจัดวางอย่างมีระเบียบ ตัวนายประตาบเองงานมาก กว่าจะมาถึงก็พอดีคณะเราฉันเพลเสร็จแล้ว มาดามผู้ภรรยาเป็นผู้รับรองแทน เป็นสตรีที่ได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดี อายุไม่เกิน ๔๐ อาตมาภาพได้อยู่สนทนาจนถึงบ่าย ๒ โมง จึงได้ลากลับ

นับว่าตั้งแต่เหยียบบอมเบย์เป็นต้นมารวม ๒ อาทิตย์ ได้รับการต้อนรับอย่างไม่น่าเชื่อว่าพระภิกษุไทยต๊อกๆ อย่างอาตมานี้ จะได้รับถึงเพียงนั้น นี่ก็สืบเนื่องมาจากท่านวิเวกฯ ที่ได้มีหนังสือโฆษณาล่วงหน้ามา

พรุ่งนี้เวลา ๔ ทุ่มเศษ ก็จะต้องอำลาออกจากนครบอมเบย์ ยังไม่ทราบว่าสักเมื่อไรจะได้มีโอกาสกลับมาเยี่ยมเยียนผู้อารีเหล่านั้นอีก

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

ท่านต้องซื่อต่อผู้ที่ทำความดีต่อท่าน
โยอ๊าบก๊าเพอร้าเกอเรอตาแฮ อุ้สเซ่อเซสัจจาเอเซเรอยาน้าจาฮีเย่

ถ้าท่านเคารพผมจริง ท่านต้องเก็บสิ่งนี้ไว้ในที่อันดี
โยอ๊าบเมรี่อีเจอเต้อเกรอเรอเต๊โฮเตเยอ เฮอจี๊อั๊ดขียกาเมรักขณี๊จาฮีเย่

ท่านต้องเคารพต่อบัณฑิตและผู้บริสุทธิ์
อ๊าบโก๊ยานีอาวร์ซุดเด่อะอาตมีก็อิดเจอเต้อะ

คนลอบกัดเป็นคนชั่วและบาปหนัก
นินด๊ากรเณวาล๊าบาราคะร๊าบอาวร์ปาปิแฮ

๑๓ ໑໓



สู่แคว้นมัดดร๊าสแห่งอันตรประเทศ

เวลา ๒๑.๐๐ น. ของวันที่ ๒๗ ได้เข้าพบปะสนทนากับ ดร.เมตตา นักบุญผู้อารีพร้อมกับท่านวิเวกฯ พระสุเทพฯ และพระมหาอุดมฯ ดร.ว๊าสวานี หลานสาวของดร.และแขกสูงอายุของดร.อีก๒-๓คนเรียกได้ว่าเกือบเต็มห้องรับรองส่วนตัวของดร.ทีเดียวอาตมาภาพคงนั่งณอาสนะหัวแถวระหว่างกลางที่ประชุมตามเคย

คราวนี้ ดร.เมตตา ได้เริ่มถามวิธีการปฏิบัติทางจิตกับอาตมาภาพ และถามต่อไปว่าอาตมาภาพได้กำลังจิตขั้นไหนแล้ว มีความสามารถอย่างไร ศิษย์ทางเมืองไทยมีมากเท่าใด ทุกคนในที่นั้นนั่งฟังเงียบ อาตมาภาพนิ่งพิจารณาแล้วจึงตอบว่า *"คำถามที่ท่าน ดร. ถามนี้ ถ้าเป็นคำถามเพื่อต้องการรู้ด้วยความจริงใจแล้ว อาตมาก็จะตอบให้ฟัง แต่ถ้าถามเป็นเชิงลองเปรียบเทียบแล้วก็ขอให้พักไว้ก่อน เพราะทิฏฐิความเชื่อของบุคคลนั้นไม่เหมือนกัน"* ดร. มองหน้าอาตมาภาพเขม็งครู่หนึ่งแล้วพูดว่า *"ท่านกัสสปะทราบได้อย่างไรว่า ข้าพเจ้าจะถามเพื่อเป็นเชิงลองเปรียบเทียบ"* อาตมาภาพก็ย้อนถามไปว่า *"แล้วจริงหรือไม่เล่าที่ท่านคิดเช่นนั้น"* ตอนนี้ ดร. นักบุญถอนใจยาวเส้นหนวดปลิว พยักหน้าช้าๆ อาตมาภาพจึงพูดว่า *"นั่นเป็นคำตอบของอาตมาที่ได้ตอบคำถามข้อที่สองของท่านแล้ว"* *"ข้อที่สองอะไรที่ข้าพเจ้าถาม"* *"ก็ท่านถามอาตมาว่าอาตมาได้กำลังจิตถึงขั้นไหนแล้ว นั่นยังไง"* ดร. นักบุญยกมือพนม ทั้งแขกของ ดร. อีก ๒-๓ คน ก็ยกมือพนมเช่นเดียวกัน

ส่วนว๊าสวานีคงนั่งขัดสมาธิประสานมือฟังด้วยความตั้งใจ ดร.เมตตา พูดว่า *"ข้าพเจ้าพอใจอย่างยิ่งที่ได้พบกับท่านกัสสปะ ซึ่งข้าพเจ้ายังไม่พบภิกษุรูปใดในพุทธศาสนาตอบข้าพเจ้าอย่างนี้เลย จดหมายของวิเวกฯ ได้พูดถึงท่านหลายอย่าง" "และอาตมาก็ยังไม่พบบุคคลใดที่มีคำถามอันทรงปัญญาอย่างท่าน"* ดร. เอื้อมมือมาบีบมืออาตมาภาพด้วยความนับถืออันสนิท แล้วพูดต่อไปว่า *"ก่อนที่ท่านกัสสปะจะจากไป ยังจะมีอะไรให้เป็นความรู้ในทางจิตแก่ข้าพเจ้า แม้เพียงเล็กน้อยก็จะเป็นบุญอย่างยิ่ง"* อาตมาภาพบีบมือแกตอบใบหน้าแกแจ่มใสทีเดียว บอกแกว่า *"ท่าน ดร. อายุของท่านมากแล้ว จงพยายามอย่าทำจิตให้ฟุ้งซ่านเกินไป จงอยู่คนเดียวในที่สงัดให้มากที่สุด พูดแต่น้อยกินพอประมาณ อย่าเห็นแก่นอนตัดอารมณ์เครื่องครุ่นคิดทั้งหมด แล้วทำใจให้แจ่มกระจ่างผ่องใส นี่แลคือทางที่จะพาเราไปสู่ความล่วงทุกข์ได้โดยหมดจดไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า นี่เป็นธรรมที่อาตมาได้ศึกษาฝึกฝนมาแม้จนบัดนี้"*

ดร. ได้ฟังแล้วพูดว่า *"ท่านกัสสปะ ข้าพเจ้ายังมีธุระที่จะต้องทำอีกมากยังต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอีกมาก ถึงอย่างนั้นก็จะพยายาม"* อาตมาภาพตอบแกว่า *"นั่นแหละท่าน ดร. แม้ข้อนี้เราก็พึงสังวรระวัง ตราบใดเรายังมีธุระมากยังเกี่ยวข้องกับบุคคลอีกมาก ตราบนั้นเรายังไม่ใช่คนพิเศษเหนือคน ยังมีความเป็นอยู่เหมือนๆ เราอยู่ แล้วเราจะยังสอนเขาไม่ได้เต็มที่ ขอจงจำข้อนี้ไว้ให้ดี"* แขกของ ดร. ๒-๓ คน ที่นั่งฟังอยู่นั้น พอใจมากที่ได้ฟังอาตมาภาพพูดโต้ตอบมาทั้งหมดนั้น ต่างพนมมือ คนหนึ่งสูงอายุพูดว่า *"ข้าพเจ้ายังไม่เคยได้ยินนักบวชคนใดพูดอย่างนี้เลย"* ดร.เมตตา ได้บอกว่า พรุ่งนี้ขอจัดอาหารเพลถวายอาตมาภาพด้วยฝีมือตนเองเป็นการเลี้ยงส่ง และขอนิมนต์ให้มาฉันในห้องนี้ด้วยกัน อาตมาภาพรับด้วยอาการดุษณีภาพ แล้วก็ลาลุกจากที่นั้น ท่านวิเวกฯ และพระสุเทพฯ พูดว่า *"ยังไม่เห็น ดร.เมตตา ให้เกียรติใครอย่างนี้"*

วันที่ ๒๘ ได้ฉันเพลที่ห้องรับรองส่วนตัวของ ดร.เมตตา อาหารทุกอย่างปรุงอย่างประณีต มีแกงดาลใส่มันฝรั่งและมะเขือเทศอย่างโอชารส ข้าวผัดถั่วผัดมะเขือเทศปนมันฝรั่ง ผัดถั่วลันเตา ส่วนของหวานมีชาร้อนใส่นมสดและขนม

หวาน เป็นการเลี้ยงส่งระหว่างกันเองไม่เชิญแขก เสร็จอาหารเพลแล้วออกมาจัดของเก็บบาตรและกลด

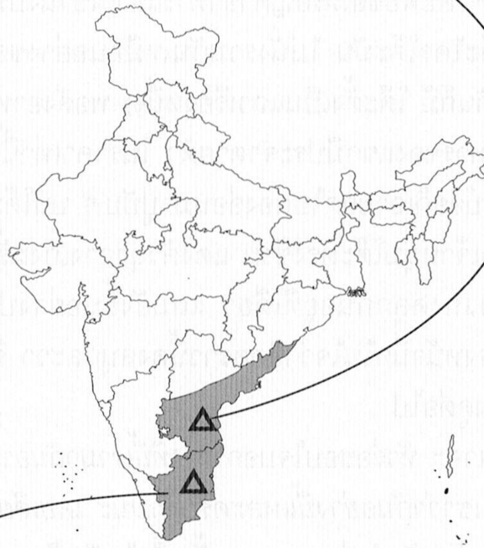
พอเวลา ๒๑.๐๐ น. อาตมาภาพเข้าไปลาอีกเป็นครั้งสุดท้าย ขณะนี้มีแขกผู้มีเกียรติมานั่งอยู่ด้วย ๓ คน การนุ่งห่มแต่งตัวชั้นคหบดีทั้งสามคน อาตมาภาพได้กล่าวให้พรและอนุโมทนาในกุศลจิต และการกระทำในส่วนดีของ ดร.เมตตา ตลอดระยะเวลาที่ได้พำนักอยู่ ณ สำนักนี้ พอส่วนกุศลคุณความดีนี้จงบันดาลให้ท่าน ดร. จงประสบแต่ความสุขสิริสวัสดิ์ทุกประการ ดร.เมตตาพนมมือรับพรพออาตมาภาพลุกจากอาสนะ แกก็ลุกตามแล้วตรงเข้ามาสวมกอด ตัวแกอ้วนใหญ่กว่าอาตมาภาพมาก ต้องยืนตั้งหลักใช้ไม้เท้ายันไว้ข้างหน้า มิฉะนั้น คะมำล้มแน่ เป็นครู่ใหญ่แกจึงปล่อย ดร.ว๊าสวานี จ้องตาเขม็ง อาตมาภาพได้ก้าวออกจากห้องด้วยลีลาอันทิ้งไว้เพื่อให้เป็นที่ประทับใจซึ่งทุกผู้ในที่นั้นจะต้องจดจำไปอีกนาน ท่านวิเวกฯ ว่า อาการที่ ดร.เมตตาปฏิบัติแก่อาตมาภาพนี้ ยังไม่เคยเห็นทำกับใครเลย *"แกนับถือหลวงพ่อมากทีเดียว"* ท่านวิเวกฯ ว่า

อาตมาภาพออกมายังที่รถแท๊กซี่จอดรออยู่ ขณะนั้นคหบดีผู้เป็นแขกผู้มีเกียรติของ ดร.เมตตา คนหนึ่งได้ตามออกมา แกทรุดตัวลงไหว้เอาธนบัตรใบละ ๑๐ รูปี วางบนหลังเท้าอาตมาภาพพร้อมกับเอามือแตะหลังเท้าอีกครั้งหนึ่ง[๓๗] แล้วเงยหน้าขึ้นพนมมือเพียงบอกว่า *"ขอถวายเงินนี้สำหรับท่านไว้ใช้ตามทาง"* นี่คือการแสดงออกอันเปี่ยมด้วยศรัทธาอีกครั้งหนึ่ง อาตมาภาพได้อนุโมทนาให้พรแล้วขึ้นรถพร้อมกับท่านวิเวกฯ ตรงไปยังสถานีรถไฟเซ็นทรัลเรลเวย์ (Central Railway) รถออกเวลา ๒๒.๑๕ น. ใช้จักรล่องสู่เมืองมัดดร๊าส ทางแคว้นใต้ของอินเดีย ซึ่งเรียกว่า *"อันตรประเทศ"* (Untra Prades)

---

[๓๗] วิธีการแสดงความเคารพนับถือของชาวอินเดีย

รัฐอานธระประเทศ (आन्ध्र प्रदेश, Andhra Pradesh)
เมืองหลวงประจำรัฐ คือ เมืองไฮดราบาด (हैदराबाद, Hyderabad)
ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลอ่าวเบงกอล



แผนที่ประเทศอินเดีย รัฐทมิฬนาฑูและรัฐอานธระประเทศ[๓๘]

รัฐทมิฬนาฑู (तमिल नाडु, Tamil Nadu)
เมืองหลวงประจำรัฐ คือ เมืองเชนไน (चेन्नई, Chennai)
เดิมชื่อเมืองมัดดราส (मद्रास, Madras)
ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลอ่าวเบงกอลและใต้สุดของอินเดียซึ่งเชื่อมกับทะเลอาหรับ

[๓๘] ที่มา : Ministry of External Affairs

ถึงสถานีมัดดร๊าสเวลาตี ๕.๓๐ น. ของวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๐๘ ท่านวิเวกฯ ว่าเช่าแท๊กซี่ไปส่งที่มหาโพธิ์สมาคมลังกา ได้พบกับสมภารหนุ่มผู้ดูแลสมาคม แล้วเข้าห้องพัก จำวัดเอาแรงได้ ๑ ชั่วโมงเศษ ออกไปฉันอาหารเพลที่ร้านขายอาหาร สมาคมมหาโพธิตั้งอยู่ที่ถนนอิ๊คมอร์ (Egmore Road)

คราวนี้ได้การ ได้มาเห็นการกินอาหารของพวกแขกชาวใต้ ด้วยความสมเพชเศร้าใจจริง ๆ คือพอซื้อเหรียญค่าอาหารแล้วก็เข้านั่งประจำโต๊ะ ๆ ละคนคล้ายโต๊ะเรียน โต๊ะใครโต๊ะมัน ไม่นั่งรวมกันเหมือนอย่างของเรา (บางแห่งที่แคบหน่อยนั่งรวมกันก็มี โต๊ะตั้งเป็นแถวเรียงหนึ่ง) พอสั่งอาหารเสร็จ (ขออภัยไม่ได้สั่ง เพราะอาหารของแขกมีประจำตายตัว ในราคาเท่านี้ อาหารเป็นอย่างเดียวกันหมด) เจ้าบ๋อยก็เอายอดใบตองอ่อนมาปูปับ ๆ บนโต๊ะ อาตมาภาพนึกเอะใจ มองดูก็เห็นเจ้าหนุ่มโต๊ะตรงข้าม แต่งตัวนุ่งกางเกงฝรั่งใส่เสื้อเชิ้ตกำลังเอามือขยำข้าวกับแกงคลุกกันอยู่ทีเดียว แถมยังยิ้มอย่างปรีดิ์เปรมเสียด้วย ก้มมองดูใบตองตรงหน้านึกในใจว่าอีกคราวนี้คงสนุกละวา กินบนใบตองแห้งเหมือนหมา แล้วนิ่งดูต่อไป

ส่วนท่านวิเวกฯ หัวร่อขอบใจบอกว่า *"ทีนี้เรามาฉันอาหารของพวกเมืองใต้กันละหลวงพ่อ เขาว่ากันอย่างนี้แหละครับ ผมน่ะ เคยเสียแล้ว"* ท่านวิเวกฯ พูดยังไม่ทันจบ เจ้าบ๋อยตัวดำนุ่งกางเกงขาสั้นเสื้อในตัวเดียว ก็หิ้วถังข้าวมาเอาทัพพีตักข้าววางโปะบนใบตอง ๒ ทัพพีเต็ม ๆ มองดูคะเนแล้วทั้งที่อาตมาภาพฉันหนเดียว ให้ฉันอย่างเต็มคราบเต็มกระเพาะเท่าใด ก็ฉันของมันไม่หมด มากจริง ๆ ทัพพีอันเบ้อเร่อ พวกแขกนี่กินจุดอย่างร้ายกาจทีเดียว ถัดจากนั้นเจ้าบ๋อยอีกคนหนึ่งก็หิ้วพวงกับข้าวออกมา มือขวาถือทัพพี พอมาถึงก็ตักแกงดาลสีเหลือง ๆ เทฉับลงใบตอง (เจ้าพวกนี้ไม่มีถ้วยไม่มีชาม ไม่มีการซดน้ำแกง ไม่รู้จักใช้ช้อน) แล้วก็ผัดสับจี๊และผัดซ๊ากก็ตักวางโล๊ะตามกันลงมา สุดท้ายก็นมเคิ้ทสีขาวข้น ๆ เทตามลงมาอีก เป็นอันว่าเนื้อกับทุกอย่างก็ไหลเข้ารวมกัน เรื่องที่ว่าจะมีช้อนตักกินอย่างโน้นซดอย่างนี้เป็นอันหมดหวัง แน่ะ มันลงแบบนี้

สับซี (**सब्ज़ी**, Sabzi) เป็นผัดผัก เป็นอาหารทั่วไป

ท่านผู้อ่านที่เป็นคนไทยจะว่าอย่างไร ทีแรกอาตมาภาพก็ได้แต่นั่งมองกลืนน้ำลาย ท่านวิเวกฯ หันมามองอาตมาภาพแล้วหัวร่อคิกบอกอย่างสนุกว่า *"เอาเลยหลวงพ่อ ฉันบนยอดตองอร่อยดี"* *"เอาซิ"* อาตมาภาพว่า เมื่อพิจารณาปฏิกูลสัญญาแล้ว พลางคลุกของทั้งหมดรวมกัน ตอนนี้ท่านวิเวกฯ ไม่ทันดู แต่ไอ้บ๋อยที่ตักกับข้าวยืนดู มันมองหน้าอาตมาภาพอย่างงง ๆ ท่านวิเวกฯ มัวสาละวนกับอาหารบนใบตองของท่าน พอเงยหน้าหันมาเห็นเข้าก็ออกปากร้องว่า *"เอางั้นเทียวหรือ หลวงพ่อ?"* *"ลองดู"* อาตมาภาพว่า ตาก็จับพิจารณาดูอาหารที่คลุกปนกันอยู่นั้น สีมันเหลือง ๆ หม่น ๆ คล้ายกับอุจจาระเด็กท้องเสีย ทีแรกก็สะอึกอยู่ในคอ แต่หักใจลองเปิบฉัน เอ! ชอบกล รสเค็ม ๆ เผ็ดปะแล่ม ๆ หอมเนยและเครื่องเทศกรุ่น ๆ เอะ! ถึงรูปร่างสีสรรจะชวนให้คิดเป็นยังไงก็ตามที แต่รสของมันที่กำลังอยู่บนลิ้นในปากนี่มันก็อร่อยดีเหมือนกัน

สัตว์โลกทั้งหลายกินอาหารก็กินที่รสอาหาร ส่วนตัวอาหารเองนั้นเวลามันถูกเคี้ยวเคล้าอยู่ในปาก มันแสนจะน่าเกลียดจริง ๆ เพราะฉะนั้นเมื่อพิจารณาอย่างนี้แล้ว เลยฉันเข้าไปกว่าครึ่ง อิ่มตื้อทีเดียว ส่วนท่านวิเวกฯ กวาดเสียเรียบไปเลย เสร็จแล้วลุกออกไปล้างมือบ้วนปากที่อ่างสำหรับล้างมือ สำหรับอ่างล้างมือบางที่ต้องยืนมือกางเข้าคิวรอกัน

มาอยู่ที่มัดดร๊าสนี้ได้เห็นเรื่องรักขำ ๆ ของแขกเป็นขวัญตา คือ ในตอนเพลวันหนึ่ง สององค์กับท่านวิเวกฯ ได้ไปฉันเพลที่เรสตัวรอง ถนนอิ๊คมอร์ ขึ้นไปฉันชั้นบนเพราะเป็นอาหารฝรั่งและมีไอศกรีมด้วย อาตมาภาพนั่งที่โต๊ะด้านในส่วนด้านริมหน้าต่างติดถนน มีหนุ่มสาวคู่หนึ่งนั่งกินไอศกรีมต่างพูดจาหยอกล้อกันอย่างปรีดิ์เปรม แต่ไม่ทราบว่าสาวเจ้าจะพูดถูกใจดำเจ้าหนุ่มยังไงก็ไม่ทราบ อาตมาภาพเห็นเจ้าหนุ่มเขกหัวแม่ยอดยาใจของเขาดังโป๊ก แม่สาวไม่ยักโกรธ และเขกก็ไม่ใช่ค่อย ๆ ดังได้ยินถึงที่อาตมาภาพนั่ง กลับหัวเราะแล้วหยิกไหล่เจ้าหนุ่มเข้าหนับหนึ่งเหมือนกัน นั่นมาเห็นอาการหยอกกันอย่างนี้ถ้าจะไม่เข้าที ถ้าเป็นคนไทยถึงจะรักกันเท่าใดถ้าลงมาเล่นเขกหัวกันโป๊ก ๆ อย่างนี้ ก็คงจะซัดกันผัวะผะไปนานแล้ว

ในเรื่องการกินอาหารบนใบตองนี้ อาตมาภาพได้เคยพูดกับพ่อค้า ๒ คนบนรถไฟ ว่าไม่น่าเลยที่จะทำเช่นนั้น เพราะมันน่าอับอายพวกอื่นเขา พ่อค้าคนหนึ่งบอก *"มันเป็นประเพณีของพวกเราได้ปฏิบัติกันมาแต่ดั้งเดิม จึงต้องรักษาไว้"* อาตมาภาพก็บอกว่า *"นั่นเป็นข้อที่ไม่คัดค้าน แต่ประเพณีนั้นก็จำเป็นที่จะต้องนำมาใช้ให้ถูกกาละเหมือนกัน เวลานี้ขณะนี้ประเทศบ้านเมืองทั่วโลกได้ก้าวไปสู่ความเจริญกันอย่างมากมายท่านก็เห็นอยู่ ประเพณีบางอย่างที่ล้าสมัยและไม่เหมาะแก่การปฏิบัติในสังคมของชาวโลก ได้ถูกยกเลิกตัดทิ้งไปก็มาก บางอย่างก็ใช้กันเฉพาะภายใน ดังนั้นประเพณีดังเช่นกินข้าวบนใบตองนี้ชนชาวโลกที่เขาเจริญแล้วเขาไม่กระทำกันไม่ปฏิบัติกัน เพราะมันเป็นประเพณีที่ส่อแสดงถึงความไม่ก้าวหน้าไม่ทันโลก เป็นประเพณีที่ฉุดรั้งให้ด้อยความเจริญชาติอื่นคนอื่นเขาได้มาเห็นเข้าก็นึกดูหมิ่นในใจ แล้วเก็บเอาไปเขียนไปพูดในด้านไม่เป็นมงคลแก่ชาติเจ้าของประเพณีนั้น ชาวลังกาชาวมัดดร๊าสเป็นเชื้อสายฝ่ายทมิฬอย่างเดียวกัน ฉะนั้น ในด้านการพัฒนารุ่งเรืองจึงไม่ทันชาวโลก เพราะฉะนั้น จึงควรแก้ไขตนเอง ส่วนการจะรักษาประเพณีนั้น ก็ควรรักษาประพฤติปฏิบัติกันแต่เฉพาะภายในบ้านในครอบครัวก็พอแล้ว ไม่ควรจะเอาออกมาตีแผ่ให้เป็นที่ดูหมิ่นแก่ชาวโลก ทำความอับอายให้แก่ตนเองและแก่ชาติบ้านเมืองเช่นนั้น"* พ่อค้าผู้นั้นได้ฟังก็นิ่งอยู่ อีกคนหนึ่งก็พูดว่า *"คิดแล้วก็จริงอย่างท่านสาธุว่า"*

นี่เป็นเรื่องหนึ่งที่อาตมาภาพได้กล่าวออกไป ทั้ง ๆ ที่อยู่ในแผ่นดินอันต่างถิ่นต่างแดน แต่ก็เป็นการพูดเพื่อความหวังดีและบริสุทธิ์ใจปราศจากการเยาะหยันและดูหมิ่น และผู้ฟังก็เป็นผู้มีความรู้และมีเหตุผล ฉะนั้น ความขุ่นเคืองกระเทือนใจจึงไม่เกิดขึ้น พ่อค้าสองคนนั้นกลับไปถึงบ้านนี้คงจะทิ้งใบตองใช้จานกินข้าวแล้วกระมัง

เราแวะไปชมพิพิธภัณฑ์ ออกจากพิพิธภัณฑ์ไปชมป้อมเซ็นต์ยอร์ช ซึ่งเป็นป้อมที่อังกฤษได้สร้างไว้ในสมัยเข้ายึดมัดดร๊าส เป็นป้อมริมทะเล ออกจากป้อมเซ็นต์ยอร์ชเลยไปชมหาดทรายอันเป็นที่หย่อนใจของชาวเมือง มีของขายสารพัด แบบแบกะทราย (ไม่ใช่แบกะดิน) ทั้งของกินของเด็กเล่น รถเข็นขาย

เครื่องดื่มก็มี คนเที่ยวมากคล้ายพัทยาและบางแสน มีโรงแรมและที่จำหน่ายอาหารอย่างหรู มีสระว่ายน้ำอย่างทันสมัย

ณ ที่นั่งพักบนหาดทรายนี้ อาตมาภาพได้พบกับนักบวชศาสนาอิสลาม ๔ คน มีอายุเลยกลางคนไปแล้วทั้งสี่นาย จากการสังเกตจากเครื่องแต่งกายเข้าใจว่าเป็นนักบวชชั้นอาวุโส เพราะผ้าโพกเป็นผ้าเยี่ยระยับเงาเป็นมัน ทั้งหมดเพ่งมองดูอาตมาภาพขณะที่นั่งลงบนม้าหินปลายแถว

คนหัวแถวคงมองนิ่งอยู่ครู่หนึ่งแล้วถามว่า *"ท่านมาจากไหน?"* *"เรามาจากประเทศไทย"* อาตมาภาพตอบ *"ท่านเป็นนักบวชศาสนาอะไร?"* *"เราเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา แล้วท่านเล่า อาตมาภาพคะเนไม่ผิดว่าท่านทั้งสี่คงเป็นมุสลิม"* พวกนั้นมองดูหน้ากัน คนที่นั่งท้ายสุดติดกับอาตมาภาพถามอย่างสงสัยว่า *"ท่านรู้ได้อย่างไรว่าเราเป็นมุสลิม?"* *"ก็ใช่หรือไม่เล่า?"* *"ใช่พวกเราทั้งหมดนี้เป็นมุสลิม"* *"ถ้าเช่นนั้นการคาดคะเนของอาตมาภาพไม่ผิด"* *"ท่านนับถือพระเจ้าอะไร?"* (อาตมาภาพได้ฟังเช่นนั้น ก็คิดว่าคนพวกนี้ถามตรง ๆ ไม่มีพิธีรีตอง ไม่มีการขอโอกาสหรือขออภัย และวาจาน้ำเสียงที่ถามก็ไม่กระด้างสามหาวสำแดงความอวดดีแต่อย่างใด แต่เป็นน้ำเสียงเรียบสีหน้าเฉย ๆ เรื่อย ๆ เมื่ออยู่ในลักษณะสภาพอย่างนี้ อาตมาภาพก็ตอบอย่างตรงไปตรงมาอย่างไม่มีพิธีรีตองเหมือนกัน) *"พระเจ้าของเราไม่มี เรามีแต่พระศาสดาผู้เป็นเจ้าของพุทธศาสนา"* *"พระพุทธเจ้าคือใคร?"* *"ความรู้ในทางศาสนาของท่านยังไม่กว้างขวางพอจึงไม่รู้จักพระพุทธเจ้า แต่อาตมารู้จักพระนาบีโมหะมัดศาสดาของท่านพอสมควร พระพุทธเจ้าของเราก็เป็นชาวอินเดียคนหนึ่งซึ่งท่านน่าจะรู้จักดี"* คราวนี้ทุกคนนิ่ง

ท่านวิเวกฯ เลยชวนลุกออกไปเดินเล่นชายหาดเหยียบน้ำทะเล (แต่ไม่จืด) ฝั่งทะเลของมัดดร๊าสนี้เป็นชายฝั่งมหาสมุทรอินเดีย สูดอากาศพอโล่งใจแล้วก็เดินกลับ ขากลับออกมายังคงเห็นทั้งสี่คนนั่งอยู่ ไม่ได้ยิ้มให้กันและไม่ได้ทักกันอีก ออกจากหาดทรายไปสถานที่เพาะพันธุ์ปลา เดินชมอยู่จนถึงบ่าย ๓ โมง จึงขึ้นรถบัสไปสถานีรถไฟมัดดร๊าสเซ็นทรัลเรลเวย์ (Madras Central Railway) เพื่อจองตั๋วไปกรุงเดลลี ซึ่งกำหนดจะออกเดินทางวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ แต่

เราไปจองก่อนเวลา เพราะการจองตั๋วจะต้องล่วงหน้า ๑๐ วัน ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องรอไปจองเอาวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ เพื่อไม่ให้เสียเวลาที่ต้องรอคอย ท่านวิเวกฯ เลยถือโอกาสจองตั๋วรถบัสเพื่อไปชมเมืองกานจีปูรัมและมหาปาลีปูรัม

เช้าวันที่ ๓๑ สององค์ครองจีวรแล้ว ออกไปที่ท่ารถบัสบรอดเวย์ (Broadways Bus Stand) มีสามเณรลังกาขอตามไปเที่ยวด้วย ๑ รูป ตามโปรแกรมการนำเที่ยว เขาพาตรงไปยังเมืองกานจีปูรัมกับมหาปาลีปูรัม ชมโบราณสถานทางพุทธศาสนา ซึ่งถูกพวกฮินดูยึดเอาไปเป็นโบสถ์ของศาสนาฮินดู ให้ชื่อว่า "วิหารไกรลาสนาถะ" (Kailas Natha Temple)

เมืองกานจีปุรัม (காஞ்சிபுரம், Kanchipuram) รัฐทมิฬนาฑู
ผ้าไหมเมืองกานจีปุรัมเป็นที่ขึ้นชื่อของอินเดีย

อันที่จริงเมื่อพิจารณาศาสนาฮินดูให้ลึกซึ้งและชัดแจ้งแล้ว จะเห็นว่าปราศจากสาระแก่นสาร ล้วนแต่สมมติเสกสรรขึ้นทั้งนั้น เป็นศาสนาของพวกคิดนึกเดาเอาที่เรียกว่า Imaginative เชื่อฤทธิมหิทธานุภาพต่างๆ ทั้งเป็นศาสนาที่ไม่ค่อยละอายในการที่จะหยิบฉวยปุโรปุเรเอาของคนอื่นมาเคล้าเข้าเป็นของตน มุ่งแต่จะเคล้าจะหยิบฉวยเอามาเลยกลายเป็นเคล้าผิดหลักอย่างเห็นได้ชัดก็มี แล้วพวกพระพวกพราหมณ์ของเขาก็แต่งตำราประกอบ ซึ่งเมื่ออ่านแล้วก็คล้ายกับคนเพ้อสติวิปลาสเขียนไป ดังเช่นที่แบ่งชั้นวรรณะว่า พราหมณ์เป็นปากของพระพรหม กษัตริย์เป็นแขนของพระพรหม เวศย์เป็นขาของพระพรหม และศูทร์เป็นบาท (เท้าหรือตีน) ของพระพรหม ถึงกับตั้งข้อดูหมิ่นรังเกียจกันจะร่วมสังสรรค์คบค้าสมาคมกันไม่ได้ นี่ก็อีกเหมือนกันที่แสดงให้เห็นถึงความบ้องตื้นของผู้แต่งต้นตำราได้ชัดๆ ก็เมื่ออวัยวะของพระพรหมมารังเกียจเดียดฉันท์กันเสียเช่นนี้แล้ว พระพรหมจะเป็นพระพรหมได้ยังไง สมมติว่าขาพระพรหมขาดเท้าหรือตีนพระพรหมหรือแม้แต่ร่างกายท่อนบน เช่นแขนและปากจะอยู่ได้ยังไง แม้แต่มนุษย์ถ้าหากดูหมิ่นอวัยวะของตนแล้ว จะอยู่เป็นมนุษย์หรือจะเป็น

มนุษย์ที่ดีได้ยังไงคิดดูก็แล้วกัน นี่ก็แสดงให้เห็นถึงการมุ่งเอาเปรียบของมนุษย์ผู้ที่เป็นต้นตำรับเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ร่วมเชื้อสายเดียวกัน แต่ถึงอย่างนั้นประชาชนชาวอินเดียก็ช่างหลงงมงายเชื่อกันเป็นจริงเป็นจัง

ณ ที่วิหารไกรลาสนาถะนี้ อาตมาภาพได้รู้จักกับพระฮินดูหนุ่มรูปหนึ่งโดยบังเอิญ อายุราว ๓๑ ปี แกเกิดมาชอบใจอาตมาภาพตอนไต่ถามกันถึงเรื่องพุทธาวตาร ซึ่งอาตมาภาพได้พูดและถามอย่างตรงไปตรงมา อาตมาภาพถามว่า *"เรื่องพุทธาวตารนี้ได้มีจารึกไว้แต่เดิมในคัมภีร์ไตรเพทหรือ?"* แกตอบว่า *"ในคัมภีร์ไตรเพทไม่มี ได้มาเขียนขึ้นภายหลัง แต่ไม่ทราบว่าเมื่อใด"* อาตมาภาพจึงพูดว่า *"นั่นเพราะผู้แต่งเรื่องพุทธาวตารนี้หลับตาเขียนอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ พระศิวะหรือนารายณ์ยังมีลูกมีเมีย ยังมีโลภ โกรธ หลง ยังเกรงต่ออิสตรี ยังต้องคอยป้องกันศัตรู มือยังต้องจับอาวุธ ส่วนพระพุทธเจ้าทรงละทรงดับหมดจากสิ่งเหล่านั้น และทั้งยังทรงสอนมิให้มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์โลกมัวหลงงมยึดมั่นในการเซ่นสรวง ทรงชี้แสดงให้เห็นชัดแจ้งว่า สัตว์โลกไม่มีผู้สร้าง ผู้สร้างสัตว์โลกก็คือ กิเลส กรรม และวิบาก ของสัตว์โลกเอง ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ผู้มืดด้วยอวิชชาจึงเป็นผู้สร้างพระเป็นเจ้า พระเจ้าจึงได้เกิดขึ้นจากความคิดฝันของมนุษย์เอง"*

และที่แกเกิดศรัทธาและชอบอาตมาภาพขึ้นมา ก็ตอนที่ถูกอาตมาภาพถามถึงความต่างกันในลักษณะและคุณสมบัติของพระบรมศาสดากับพระนารายณ์ของเขา อาตมาภาพเลยบอกว่า ถ้าจะพูดถึงคุณลักษณะแล้ว พระนารายณ์เปรียบเท่ากับลูกศิษย์วัดของพระบรมศาสดา แทนที่แกจะขัดเคืองกลับพูด *"ท่านพูดแจ่มแจ้งดีมาก ท่านได้ศึกษามาเป็นอย่างดีทีเดียว ข้าพเจ้าไม่โต้แย้งกับท่าน"* อาตมาภาพกล่าวขอบใจแล้วก็ลาจากมาเพื่อขึ้นรถเดินทางต่อไป

ได้ให้ทานแก่ช้างขอทานเชือกหนึ่ง ซึ่งยืนยื่นงวงขอทานอยู่ข้างประตูวิหาร ส่งให้ไป ๑ สลึง (คือ ๒๕ นเยไปซ่า[๓๙]) พอขึ้นนั่งบนรถ พระฮินดูรูปนั้น

---

[๓๙] นเย ไปซ่า (Naye Paisa) เป็นค่าเงินย่อย ลักษณะสตางค์ โดยเงิน ๑ รูปี เท่ากับ ๑๖ แอนนา หรือ ๑๐๐ นเย ไปซ่า

กลับตามขึ้นมานั่งสนทนากันอีกพร้อมกับส่งนามบัตรให้ ปรากฏชื่อบนนามบัตรดังนี้ ที. เอส. ราชมาทธันทะ สาสตรี (T. S. Rajamathanda Sastry) และขอนามบัตรจากอาตมาภาพๆ บอกแก่ว่าอาตมาภาพไม่ใช้นามบัตร แกเลยจดไปอย่างละเอียด แกทวนคำว่ากัสสปะมุนีๆ พร้อมกับมองหน้าอาตมาภาพอย่างเพ่งพิศ แล้วพูดเบาๆ ว่า *"ข้าพเจ้าคิดว่าท่านสวามีคงจะมาที่นี่อีก"* อาตมาภาพตอบแก่ว่า *"นั่นเป็นกาลอนาคต แต่ถ้าอาตมาภาพไม่เป็นอันตรายเสีย บางทีอาจจะมาอีกก็ได้"* พอดีได้เวลารถออก แกยกมือไหว้ลาลงจากรถไป ดูเป็นคนหนุ่มที่คงแก่เรียนคนหนึ่ง แต่วิบากชีวิตได้นำมาเกิดในดินแดนอันมีลัทธิเป็นมิจฉาทิฏฐิ

เราออกจากวิหารไกรลาสนาถะตรงไปยังเมืองมหาปาลีปุรัม ชมวิหารพระพุทธศาสนาซึ่งสร้างชิดฝั่งมหาสมุทรอินเดีย แต่ก็ได้ถูกพวกฮินดูมายึดและดัดแปลงเป็นของตนอย่างดื้อๆ คือ พระพุทธรูปปางไสยาสน์เอาไปแต่งดัดแปลงเป็นเทวรูปนารายณ์นอนไป ดูเห็นได้ง่ายชัดเจน เพราะร่องรอยของเก่าที่ลบไม่ได้ยังมีเหลืออยู่ แล้วก็เอาสีแดงสีเหลืองป้ายแต้มไว้ ซึ่งบ่งแสดงให้เห็นชัดอีกขั้นหนึ่งว่าศาสนานี้เป็นศาสนาที่เลอะเทอะเปรอะเปื้อนจริงๆ ชายทะเลแห่งนี้งามน่าดู มีคนเที่ยวมากของขายแยะ มีบาร์ขายอาหารและเครื่องดื่ม

ออกจากมหาปาลีปุรัมไปชมบึงสงวนสัตว์น้ำและนกของกรมป่าไม้มัดดร๊าส เขียนเป็นภาษาอังกฤษดังนี้ Vedamehangal Bird Sanctuary ซึ่งเขาทำเป็นสวนที่หย่อนใจของประชาชน เป็นบึงกว้างใหญ่แต่ไม่เท่าบึงบอระเพ็ด มีนกมาก ส่วนมากเป็นนกเป็ดน้ำ กาน้ำ และนกยาง

วันนี้กลับถึงที่พัก ๓ ทุ่มเศษ

มหาบาลีปุรัม (**महाबलपुरम**, Mahabalipuram หรือ Mamallapuram)
ตั้งอยู่ริมชายฝั่งอ่าวเบงกอล รัฐทมิฬนาฑู
ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก ปี พ.ศ.๒๕๒๗

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ ตื่นแต่ตี ๕.๐๐ น. รีบไปสถานีรถบัส เพื่อไปเที่ยวชมสำนักปฏิบัติทางศาสนาของคณาจารย์ต่าง ๆ ที่เมืองปอนดิเจรี (Pondicherry) ถึงปอนดิเจรีเวลา ๑๐ โมงเช้า

เมืองนี้เป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสมาก่อน ฉะนั้น ชื่อถนนหนทางจึงเป็นภาษาฝรั่งเศสหมด ดูเหมือนจะมีโรงเรียนคาธอลิค ๒ แห่ง ผังเมืองการก่อสร้างวางรูปเป็นตารางหมากรุก พลเมืองไม่สู้มากนัก เรานั่งสามล้อถีบและเข้าแจ้งการเข้าเมือง ณ สำนักงานแจ้งคนเข้าเมืองต้นทาง เสร็จแล้วเลยไปเยี่ยมชมสำนักบำเพ็ญสมาธิของอาจารย์ผู้หญิงสูงอายุผู้หนึ่ง ชื่อจำไม่ได้ เรียกกันว่า มาเด้อร์ ๆ (Mother) เป็นสำนักใหญ่มั่นคงมีคนเลื่อมใสมาก ภายในสำนักทำเป็นสำนักงานออกหนังสือพิมพ์ทั้งรายสัปดาห์และเป็นเล่ม

เมืองปอนดิเชอร์รี (Pondicherry)
มีสถานะเป็นดินแดนสหภาพ (Union Territory)
ตั้งอยู่ชายฝั่งอ่าวเบงกอล

อาตมาภาพเข้าไปกับท่านวิเวกฯ ไม่ได้พบตัวอาจารย์ ได้ทราบว่าไปธุระที่อื่น ไม่ทราบกำหนดกลับ พบแต่เลขานุการิณีสาวสวยชื่อ วสันติ ได้ให้การรับรองอย่างฉันท์มิตร ได้พาเข้าชมห้องสมุด ส่วนโรงเรียนไม่ได้เข้าชม ทั้งเป็นโรงเรียนสตรีจึงไม่เป็นการจำเป็นที่เราจะเข้าไป เสร็จแล้วไปค้างคืนที่ห้องพักชายทะเลของสำนัก ๑ คืน อากาศดีมากเสียงคลื่นดังครืน ๆ ตลอดเวลา นอนฟังเสียงคลื่นจนหลับไป

ตี ๔ ของวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ ทางสำนักได้จัดรถสามล้อถีบไปส่งที่สถานีรถบัส รถออกตี ๕.๐๐ น. ตรงไปเมืองตริเจรี (Tricherry) ทางไกลมากประมาณ ๓๐๐ กิโลเมตรเศษ รถถึงเอาเกือบ ๒ ทุ่ม เข้าพักที่โรงแรมอโศกพวัน

(Ashoka Bhawan) ค่าที่พักห้องละ ๑๐ รูปี ๒ เตียง ค่าโดยสารรถบัสขามาคนละ ๕ รูปี ที่พักห้องหับก็กว้างขวางสบายดี แต่ไม่มีมุ้งกาง ต้องเปิดพัดลมไล่

รุ่งเช้าของวันที่ ๓ ฉันเช้าแล้วนั่งรถม้าไปยังติรุวนามาลัย (Teruvanamalai) เข้าเยี่ยมชมอาศรมของมหาโยคีแห่งหนึ่งชื่อ รามณะอาศรม (Ramana Ashram) ได้รับการต้อนรับจากเจ้าหน้าที่ของสำนักด้วยไมตรีจิตอันดียิ่ง ผู้ปฏิบัติทุกคนในที่นี้มีกายวาจาเรียบร้อยน่าชม สถานที่สงบสงัด ทางหลังสำนักเป็นเนินเขาโล้น ลูกเตี้ยๆ จัดวางผังการสร้างกุฏิของผู้ปฏิบัติอย่างเป็นระเบียบ ได้เข้าเยี่ยมในห้องมรณะของผู้เป็นมหาโยคี อาจารย์ใหญ่ของสำนักชื่อ ศรีรามณะ ภายในห้องจัดเป็นที่บูชา มีประทีปน้ำมันตามไว้สว่างทั้งกลางวันกลางคืน สำนักนี้นอกจากเป็นสำนักปฏิบัติบำเพ็ญสมาธิแล้ว ยังจัดให้มีที่บูชาสักการะของประชาชนแถบนั้น และเป็นสำนักงานจัดพิมพ์หนังสือเผยแพร่ข้อธรรมและลัทธิการปฏิบัติของสำนัก มีคนบอกรับเป็นสมาชิกมากเหมือนกัน

ออกจากสำนักรามณะอาศรมท่านวิเวกฯได้พาไปเยี่ยมนายอาเธ่อร์ออสบอร์นกับภรรยาที่บ้าน ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากอาศรมนี้นัก ทั้งสองผัวเมียเลยนิมนต์ให้ฉัน นางออสบอร์นผู้ภรรยาทำอาหารอินเดียฝีมือไม่เลวเลยทั้งหอมทั้งอร่อย สำหรับนายออสบอร์นเป็นศิษย์ของศรีรามณะและเป็นบรรณาธิการของสำนักพิมพ์แห่งนี้ด้วย เราพูดสนทนาอย่างกันเองถึงลัทธิและข้อปฏิบัติต่างๆ ซึ่งเราต่างก็ผลัดกันถามและตอบแลกเปลี่ยนกัน ทั้งสองคนพอใจมากและขอให้อาตมาภาพได้ช่วยอธิบายชี้แจงถึงวิธีการใช้ลูกประคำและการภาวนาชักลูกประคำ ซึ่งอาตมาภาพได้บอกว่าต้องใช้เวลาอธิบายทำความเข้าใจมากหน่อย แกเลยขอร้องให้อาตมาภาพช่วยเขียนให้ด้วย อาตมาภาพก็บอกแกว่าจะพยายามเขียนให้ ถ้าหากมีเวลาพอ (จนบัดนี้อาตมาภาพก็ยังไม่ได้เขียนเลยสักตัวเดียว แต่ก็ได้ตั้งใจไว้เหมือนกันว่าจะเขียน)

เราพูดสนทนากันจนถึงเวลาบ่าย ๒ โมงเย็นจึงลากลับ ขึ้นรถบัสองค์ละ ๕ รูปี ต่อไปยังเมืองติรุจี (Tiruchy) ระยะทาง ๑๓๐ ไมล์ ถึงติรุจีเวลา ๒ ทุ่มครึ่ง ต้องเข้าพัก ณ สถานที่พักแรมคืน (Lodge) ได้ฟังเพลงสำเนียงเอื่อยเคล้าออร์แกนไปจนหลับ

รุ่งขึ้นวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ เวลา ๗.๐๐ น. ขึ้นรถบัสองค์ละ ๑.๒๕ รูปี ไปยังตำบลกุลิตาลัย (Kulitalai) เพื่อไปพบทำความรู้จักกับนักบวชชาวอิตาเลียน ๒ รูป ชื่อหลวงพ่ออภิสิคตานันท์ (Father Abhisiktanand) และหลวงพ่อ อาร์. เอ็ช. เอส. โร้ส (Father R. H. S. Rose) ระยะทาง ๒๕ ไมล์ มาถึงกุลิตาลัยแล้ว ใช่ว่าจะถึงอาศรมของนักบวชทั้งสองทีเดียว ยังต้องหารถเข้าไปอีก เพราะอยู่ห่างจากที่สถานีรถบัสเกือบ ๒ ไมล์

ท่านวิเวกฯ เที่ยวหารถม้า รถสามล้อ รถแท็กซี่ ก็ไม่มี เพราะเป็นเมืองบ้านนอกชนบท มีอยู่ก็แต่รถเทียมด้วยวัวเท่านั้น บ้านเมืองทางนี้มันแปลก มันชอบขี่รถเทียมด้วยวัว แทนที่จะเทียมด้วยม้า เมื่อจนแต้มเช่นนั้นก็ต้องนั่งมัน ตกลงราคาไปกลับ ๒ รูปี ก็ขึ้นนั่ง

ครั้งนี้เองก็ได้เห็นวิธีที่แขกทำให้เจ้าวัวที่ชอบบดเอื่องเดินทอดน่องลากเกวียนออดแอดๆ ไปนั้น กลับควบห้อปุเลงๆ อย่างม้าทีเดียว มันทำของมันอย่างไรท่านผู้อ่านคงไม่รู้ เพราะมันไม่ใช้ตีด้วยไม้ หรือใช้ปะฏักแทงอย่างบ้านเมืองเรา มันทำของมันยังไง? คือ ไอ้สารถีคนขับมันเอื้อมมือลงไปบีบลูกอัณฑะวัวทีเดียว ใครเลยจะทนได้ ไม่ว่าคนหรือสัตว์ถ้าลงบีบตรงนั้นเข้าเป็นเผ่นอ้าวไม่ต้องคิดชีวิตชีวา มันบีบแล้วบีบอีก เพื่อให้เจ้าเผ่าพันธุ์อุสุภราชพาหนะพระอิศวร กระโจนวิ่งเหมือนม้าจนขี้เยี่ยวแตก ราดรดมือไอ้คนขับเลอะเทอะไปหมด ขี้วัวเป็นของชินกันคนแขก ฉะนั้น จึงดูมันไม่เอาใจใส่ อาตมาภาพไม่คิดว่าจะได้มาเห็นแบบการใช้สัตว์อย่างทารุณกรรมตำตาเช่นนี้ ดุไอ้คนขับว่า *"บ๊ะ! เองทำยังงี้มันโหดร้ายนี่มึงเอาไม้ตีซิวะ"* มันทำหน้าตาเฉยพูดว่า *"ไม่ทำอย่างนี้ ก็ไปไม่เร็วทันใจ"* อาตมาภาพพูดกับท่านวิเวกฯ ว่า *"ทีหลังไม่นั่งมันละไอ้รถบ้าๆ อย่างนี้"* ท่านวิเวกฯ หัวเราะชอบใจแล้วพูดว่า *"เรามาที่นี่หนเดียวเท่านั้นแล้วไม่มาอีก ผมพาหลวงพ่อมาก็เพราะ ดร.เมตตาได้ฝากหนังสือของแกแนะนำเราสององค์ มาเพื่อได้รู้จักกับนักบวชสองคนนี้ เราได้มารู้จักสภาพบ้านเมืองไว้บ้างก็ดีเหมือนกัน"*

เราถึงอาศรมในราว ๑๐.๐๐ น. ได้พบกับนักบวชทั้งสองรูป มีอายุเข้า ๕๐ ทั้งคู่ หนวดงาม หน้าตาแจ่มใสส่อลักษณะผู้ดี นอกจากนักบวชสูง

อายุ ๒ รูปนี้แล้ว ก็มีนักบวชผู้หญิงชาวอิตาเลียนอีกคนหนึ่ง อายุ ๔๐ ปี ยังสาวโสดและค่อนข้างสวย ร่างระหง นุ่งห่มสะพายเฉียงด้วยผ้าสีเหลืองอ่อน ชื่อ มาดามบริจิตต์ (Brigitt) ได้ให้การต้อนรับด้วยความดีอกดีใจยิ่ง ยิ่งได้อ่านหนังสือที่ ดร.เมตตา แนะนำมาด้วย ยิ่งสนิทสนมยิ่งขึ้น หลังจากได้ไต่ถามถึงการเดินทางแล้ว นักบวชทั้งสองก็ได้ไต่ถามถึงวิธีปฏิบัติการบำเพ็ญสมาธิ และการปฏิบัติในการอยู่ในสมาธิว่ามีวิธีอยู่อย่างไร ซึ่งอาตมาภาพก็ได้ตอบอธิบายให้ทราบพอเป็นพื้นฐานอย่างแจ่มแจ้ง นักบวชทั้งสองร่าเริงพอใจมาก สำหรับมาดามสาวนั้น ตั้งใจฟังและสนใจมาก พูดว่าวิธีของท่านกัสสปะแปลกมาก ฟังแล้วไม่ยาก แต่การปฏิบัตินั้นสิคงจะไม่ง่ายเหมือนกับที่กำลังฟังอยู่นี้

นักบวชทั้งสองได้ถามอาตมาภาพว่า *"ต่อไปนี้ท่านจะไปไหนอีก"* อาตมาภาพตอบว่า *"จะไปบำเพ็ญสมณธรรมที่ฤาษีเกษสัก ๒-๓ เดือนแล้วจึงจะกลับเมืองไทย"* ซึ่งนักบวชทั้งสองก็สนับสนุนว่า *"ถ้าเช่นนั้นก็ดีมากทีเดียว ถ้าท่านสามารถไปถึงที่นั่นได้"* ทันใดนั้น มาดามบริจิตต์ก็พูดว่า *"ดิฉันจะไปถึงที่นั่นก่อนท่านกัสสปะตั้งใจว่าจะอยู่ที่ฤาษีเกษสัก ๓ อาทิตย์ ดีแล้วดิฉันจะไปพบท่านที่นั่น เพื่อขอคำแนะนำต่อไป"*

เวลาเที่ยงตรงเราลานักบวชชายหญิงทั้งสามคน เดินทางกลับโดยรถเทียมวัวคันเก่า ทั้งสามได้มีกะใจออกมาส่งถึงรถ ปานประหนึ่งส่งแขกผู้มีเกียรติ และยืนอยู่ดูเราจนลับสายตา นับว่าเป็นการแสดงไมตรีจิตมิตรภาพอย่างน่าชื่นใจ ซึ่งหาได้น้อยนักในหมู่นักบวชผู้ถือปฏิบัติบำเพ็ญพรตด้วยกัน

เราขึ้นรถบัสออกจากกุลิตาลัย กลับถึงติรุจิบ่ายโมงครึ่ง พอบ่าย ๒ โมงครึ่ง นั่งรถบัสกลับมัดดร๊าส ระยะทางไกลถึง ๓๑๒ กิโลเมตร ค่ารถองค์ละ ๑๑.๕๐ รูปี ถึงที่พักมหาโพธิสมาคมเกือบตี ๑ ท่านวิเวกฯ ต้องแสดงเป็นนักกายกรรมย่องเบาปีนรั้วเข้าไปเปิดประตูให้ คืนนี้หลับสนิทเพราะเหนื่อยมาตลอดทาง

อาตมาภาพเกือบลืมเล่าถึงพฤติการณ์ไอ้พวกสามล้อที่มัดดร๊าสว่ามันโกง คอยเอาเปรียบคนโดยสารต่างเมืองอย่างไร คือ ตอนที่เรามาถึงสถานีรถบัสนั้นเป็นเวลาดึกมากแล้ว จึงว่าจ้างสามล้อถีบให้ไปส่งที่มหาโพธิสมาคม ตกลงกัน ๓ รูปี พอไปได้หน่อยหนึ่งไอ้สามล้อพวกมันอีก ๒-๓ คน ถีบตามมาร้องขอซื้อเราต่อจากไอ้คันที่เรานั่ง ไอ้คนที่เรานั่งทำท่าขอร้องจะโก่งราคาหรืออย่างไรนี่อาตมาภาพก็เดาไม่ถูก ท่านวิเวกฯ ก็เอะอะกระทืบพื้นรถด่ามันว่า *"ไอ้คนระยำงั้นกูไม่ไปกับมึง หยุด กูลงที่นี่"* ไอ้สามล้อ ๒-๓ คัน ก็ถีบตามหัวเราะยั่วเราขึงขังจะเอาจริงจังบอกให้มันหยุดมันก็ไม่หยุด เลยถีบพาเรามาส่งจนถึง ดูๆ ก็น่าหัวร่อ ดูๆ ก็กวนประสาทพิลึก ถ้าเป็นฆราวาสธรรมดาคงเตะกันนานแล้ว

ท่านวิเวกฯ ออกงิ้วลวดลายนักเลงทีเดียว มันเห็นท่าเราตึงตังเอาบ้างก็เลยเงียบ พอมาถึงที่หมายท่านวิเวกฯ ก็ควักเงินส่งให้เอาแบ็งค์เคาะหน้าผากมันแปะหนึ่ง แล้วพูดว่า *"ทีหลังมึงอย่าทำอย่างนี้ กูไม่ใช่วัวเว้ย"* มันเงียบไม่ได้โต้ตอบอะไรเลย พวกสามล้อที่เมืองคยาก็เหมือนกัน อาตมาภาพออกไปเที่ยวดูซื้อของกับท่านพระครูพรหมสุนทร ก็ถูกแบบนี้เหมือนกัน มันจะขายเราต่อให้อีกคันหนึ่ง ในฐานะที่ท่านพระครูฯ อยู่ที่คยามาถึง ๒ ปี พอรู้อุบายของมัน ส่งภาษาแขกด่ามันว่า *"คะร๊าบ อาตมี สัจจะ นะฮี"* (แปลว่า "ไอ้คนระยำ ไม่ซื่อเลย") ว่าแล้วกระโจนลงจากรถ เลยทำให้อาตมาภาพต้องพลอยโจนตามไปด้วย ผลที่สุดไอ้นั่นต้องยอมถีบมาส่ง ท่านพระครูฯ เลยนั่งด่าตลอดทาง นี่คือสามล้อเมืองแขก อาตมาภาพเลยขอถือโอกาสบอกเล่าให้ท่านผู้อ่านได้ทราบล่วงหน้าไว้ก่อนเผื่อบังเอิญไปทัศนาจรไปโดนแบบนี้เข้าจะได้รู้ท่วงทีของมัน

วันที่ ๔ ตื่นเช้าแล้วออกไปฉันน้ำชาร้อนที่สถานีรถไฟเซ็นทรัล เสร็จแล้วจองตั๋วไปกรุงเดลลี รถชั้น ๓ ที่นอนชั้น ๒ (เทียบกับของเราก็เท่ากับรถ บนท.) มีเครื่องปรับอากาศ (Air-Conditioner) องค์ละ ๗๕.๙๕ รูปี ออกจากห้อง

จองตั๋วรถไฟ ก็ออกไปจองตั๋วรถบัสเพื่อไปเมืองบังกาลอร์ (Bangalore) และไมซอร์ (Mysore) องค์ละ ๑๑.๗๕ รูปี วันนี้หมดปัจจัยเข้าไปองค์ละ ๘๗.๗๐ รูปี เสร็จแล้วกลับที่พักเขียนจดหมายถึงนาวาอากาศโท ทวนทอง ที่เดลลีให้ทราบ

พอบ่าย ๔ โมงเย็น ก็พากันออกไปชมการออกร้านประจำปีของเมืองมัดดร๊าส เรียกตามภาษาฝรั่งว่า "กองเกรสแอ๊คซฮีบีชั่น" (Congress Exhibition) ไม่ใช่เที่ยวเพื่อสนุกอย่างที่เขาเที่ยวกัน แต่ดูไว้เพื่อเป็นความรู้ถึงความเป็นไปและพฤติการณ์ต่างๆ เท่าที่โอกาสจะสังเกตและจดจำได้ เพราะอีกสักเมื่อไรจึงจะได้มาอีก คนแน่นอย่างเบียดเสียดทั้งหญิงทั้งชาย ไม่ผิดอะไรกับงานออกร้านภูเขาทองหรือพระปฐมเจดีย์ นอกจากจะออกร้านขายของกิน ของเล่น และเครื่องจักร เครื่องแผนผังการชลประทาน การป่าไม้ ฯลฯ อะไรต่ออะไรอีกหลายอย่างแล้ว ก็ยังมีการแสดงติ๊ดชึ่งยักเอวยักไหล่โชว์ล่อใจคนให้เข้าดู มีเก้าอี้หมุนลอยฟ้าอย่างของเรา ช่องทางเข้าตีตั๋วก็ทำอย่างที่บ้านเราทำ แต่แสงสีการตกแต่งสู้งานวชิราวุธของเราไม่ได้ อาตมาภาพได้ซื้อผงไม้จันทน์มา ๒ กล่อง ของเขาเป็นของแท้ดีมากไม่ปนอย่างของเราเพราะเป็นของที่รัฐบาลควบคุมและรับรอง กลิ่นหอมฟุ้งทีเดียว น้ำมันจันทน์ก็อย่างเดียวกัน เห็นว่าถ้าขืนเพลินดู คนแน่นเข้าทุกทีจะหาทางออกยาก เลยชวนกันกลับ

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

ท่านอย่าทำความลำบากให้แก่ตนเอง
อ๊าบเนโก๊ก๊าสต้านาโต้

อย่าพยายามโกงผู้อื่น เพราะมันเป็นโทษแก่ตนเอง
ดูซโรนโกโชค่าเดเนก๊าปรีย๊าตน่านกาโร่ เย่อะอ๊าบเนโก๊โธค่าเดน่าแฮ

ท่านควรพูดแต่คำพูดที่ดีเท่านั้น ไม่ควรพูดคำหยาบ
ซาด้าฮัตเซ่ซับเบอเต๊อโบโล่บูเรนะฮี

คนชั่วเป็นคนที่น่าอันตรายมาก
คะร๊าบอาตมีบฮุ่ดเดอเกอเรอนักกโฮเตแฮ

อย่าคิดว่าความชั่วของท่านไม่มีใครรู้
เย่อะฮะมัทโซจูกี ตุมฮาเร่ปาโปโกโกอิ้นะฮียันเตแฮ



๑๔ 14

ไปบังกาลอร์และไมซอร์ เมืองแห่งรามเกียรติ์

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ ตื่นแต่ตี ๕.๐๐ น. ล้างหน้าครองจีวรแล้ว ๒ องค์กับท่านวิเวกฯ ออกไปนั่งฉันน้ำชาร้อนกับจาปาตี (อาหารของแขกชาวใต้นี้ที่นับว่ามีรสดีก็มี วะดะ กับ วัสละโดสะ ถ้าท่านผู้อ่านไปเที่ยวทางมัดดร๊าสลองสั่งชิมดู) ฉันเป็นอาหารหนักเอาอิ่มเลย เพราะจะต้องเดินทางไปรัฐบังกาลอร์

ตอน ๗.๐๐ โมงเช้า รถออกตามเวลาเป๊ง รถบัสของเขานั่งสบายไม่เหมือนของเรา นั่งชมวิวบ้านช่องทุ่งนาป่าเขาเรื่อยมา ตลอดทางแถวนี้ ที่ทำให้นึกเอะใจก็คือ มีหมู่สวาวานรลิงไพรค่อนข้างมาก และตัวใหญ่ขนาดสุนัข วิ่งโจนตัดทางรถเป็นฝูง ๆ

ถึงบังกาลอร์ (Bangalore) บ่ายโมงเศษเกือบสองโมง ลงจากรถแล้วท่านวิเวกฯ เดินนำหน้าลิ่ว อาตมาภาพถามว่าจะไปไหนกัน ท่านบอกว่าจะต้องรีบไปจองตั๋วรถบัสนำเที่ยวก่อน *"พรุ่งนี้ผมจะพาหลวงพ่อล่องลงไปเที่ยวไมซอร์ (Mysore)"*

รัฐกัรนาฏกะ (कर्नाटक, Karnataka)
เมืองหลวงประจำรัฐ คือ เมืองบังกะลอร์ (बंगलौर, Bangalore/Bangalore)
ตั้งอยู่ทางชายฝั่งทะเลอาหรับ



แผนที่ประเทศอินเดีย รัฐกัรนาฏกะ[๙๐]

[๙๐] ที่มา : Ministry of External Affairs

ท่านวิเวกฯ นี่ช่างชำนาญเจนจบประเทศอินเดียจริงๆ เวลา ๑๐ ปี ที่ท่านศึกษาอยู่ในอินเดีย ท่านมิได้จับเจ่าอยู่แต่ในมหาวิทยาลัย แต่ได้ออกท่องเที่ยวไปในที่ต่างๆ ตามแต่โอกาสจะอำนวยให้ ประกอบทั้งเป็นคนเลี้ยงง่าย คลุกคลีกับคนแขกได้ทุกประเภท และมีความอดทนอารมณ์ดี ได้เพื่อนอย่างท่านร่วมทางได้รับความรู้และวางใจได้ทุกประการ

แม้อายุขัยจะห่างกันสิบกว่าปี คือ ขณะนั้นท่านวิเวกฯ ๔๐ ปี อาตมาภาพ ๕๕ แต่ประการสำคัญที่เรามีอยู่ตรงกันคือ ๑. ความเห็นเป็นเอกฉันท์เสมอ ๒. รวดเร็วว่องไวด้วยกันทั้งคู่ ไม่มีการลังเล ๓. อดทนด้วยกัน เหนื่อย หนาว ร้อน หิวไม่ต้องพูดถึง ๔. ถึงคราวเสียเป็นเสียเป็นจ่าย ไม่คิดว่าของเราของเขาจะเสียน้อยเสียมากเท่าใด ๕. กินอย่างเดียวกัน นอนอย่างเดียวกัน สกปรกมอมแมมเหมือนกัน ๖. นอนไวด้วยกันทั้งคู่ ให้เหนื่อยแสนเหนื่อยถึงจะจำวัดเพียงชั่วโมงสองชั่วโมงถึงเวลาเป็นรีบตื่นไม่งัวเงีย และ ๗. มีความเคารพต่อกันและกันด้วยความจริงใจ ด้วยประการฉะนี้ เราจึงได้พากันไปไหนต่อไหน ขึ้นเหนือล่องใต้ได้อย่างรวดเร็วถึงแม้อายุจะผิดกันขนาดนั้น ท่านเคยออกปากว่า *"หลวงพ่อบึกบึนจริงๆ"* อาตมาภาพบอกว่า *"อย่าเพิ่งชมๆ จวนๆ จะหมดแรงหลายหนแล้ว แต่ดื้อแพ่งอย่างนั้นเอง"* ท่านวิเวกฯ หัวเราะชอบใจ

เรามาถึงสำนักงานท่องเที่ยว จันต้าทัวริ์สต์ (Janta Tourist) จ่ายค่าจองตั๋วท่องเที่ยวองค์ละ ๑๐ รูปี เสร็จแล้วออกจากสำนักงานท่องเที่ยว นั่งสามล้อเครื่องตรงไปยังมหาโพธิ์สมาคม ถึงสมาคมบ่าย ๓ โมงพอดี ได้พบกับท่านพุทธรักขิตตะ เจ้าสำนัก มีสามเณรเป็นชาวธิเบต ๓ องค์ และภิกษุ ๑ องค์ ภิกษุชาวลังกา (Ceylon) อีก ๑ องค์ รวมเป็น ๖ องค์ทั้งท่านเจ้าสำนัก

ท่านพุทธรักขิตตะองค์นี้เป็นชาวอินเดีย ได้บวชด้วยความศรัทธาปสาทะในพระธรรมวินัยนี้ ดูเหมือนท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ครั้งยังเป็นพระธรรมธีรราชมหามุนีและดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยาสมัยแรกได้เป็นพระอุปัชฌายะ มารยาทการต้อนรับตลอดจนการโอภาปราศรัยสุภาพอ่อนโยนดีมาก ท่านได้เรียกให้พระและเณรในสำนัก มาทำวัตรไหว้อาตมาภาพทุกองค์ เสร็จแล้วเลี้ยงน้ำชาร้อนใส่นมสด แล้วให้พระองค์หนึ่งจัดห้องให้เราพัก ห้องน้ำห้องส้วมสบาย ได้สรงน้ำพอเบาตัว

ตอนเย็น ๕ โมง ออกไปเดินเที่ยวชมเมืองเท่าที่เวลายังมีเหลืออยู่ เดินเรื่อยไปจนถึงที่ตั้งสภาของรัฐ มีคนออกเดินเที่ยวเล่นมากพอดู แต่รถราไม่ค่อยหนาแน่นนัก ตัวรัฐสภาออกแบบสร้างใหญ่โตกว้างขวางมาก แลเห็นตระหง่านสูงเด่น มีบันไดขึ้นเป็น ๓ ชั้น ใหญ่และสูงกว่ารัฐสภาของเราเกือบเท่าตัว บริเวณเนื้อที่ดินรอบสภาได้ตกแต่งอย่างรื่นรมย์งดงาม มีประชาชนเข้าไปชมภายในเดินออกห้องโน้นเข้าซอกนี้ ออกไปยืนดูทิวทัศน์ที่มุขยื่นชั้นบนด้านหน้าสภาแลดูงามมาก

ดูชมยังไม่ทันไรพอดีตะวันพลบ เจ้าภารโรงของสภาหรือจะเป็นเจ้าหน้าที่รักษาตึกสภาโผล่มาจากไหนก็ไม่ทราบ มาถามท่านวิเวกฯ ว่าอยากเข้าดูห้องประชุมไหม? เอ้า! ถามได้ใครบ้างจะไม่อยากดู เคยเห็นเสียเมื่อไหร่ โดยไม่ต้องโยกโย้ต่อรอง ท่านวิเวกฯ คิดค่าป่วยการให้แก ๒ รูปี ออกเดินนำหน้าลิ่วทีเดียว เรื่องเงินนี่ไม่ว่าที่ไหนดูมันมีกำลังน่าอัศจรรย์เสมอ

แกพาเราขึ้นบันไดไปอีกชั้นหนึ่ง แล้วเปิดประตูด้านขวามือก้าวเข้าไปภายในเป็นห้องโถงใหญ่ เก้าอี้แบบทันสมัยตั้งเรียงเป็นแถว นี่เองห้องประชุมรัฐสภาบังกาลอร์ ใหญ่โตกว้างขวางจริงๆ มีที่นั่งชั้นล่างเป็นเก้าอี้กระดกพับได้เอง มีโต๊ะแต่ละสมาชิก มีไมโครโฟนสำหรับพูดประจำโต๊ะทุกแถว (ดูเหมือนแถวละ ๒ อัน) ที่นั่งจัดแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ตรงหน้าเป็นบัลลังก์ของประธานสภานายกรัฐมนตรี และข้าหลวงประจำรัฐบังกาลอร์ แต่สูงสง่างามสู้ของเราไม่ได้ แหงนขึ้นไปข้างบนยังมีที่นั่งเฉลียง รอบผนังห้องประชุม มีเครื่องปรับอากาศ ดูห้องประชุมเสร็จแล้วออกมาดูห้องของพวกสมาชิกและพวกรัฐบาล

สำหรับห้องพักสมาชิกสภานั้น แบ่งออกเป็นห้องผู้ชายส่วนหนึ่ง ห้องผู้หญิงส่วนหนึ่ง และห้องรับประทานอาหาร ตึกนี้ได้ทราบว่าสร้างด้วยกำลังเงินร่วมร้อยล้านรูปี นับว่าใหญ่โตงดงามเป็นศรีสง่าแก่รัฐบาลรัฐบังกาลอร์จริงๆ ชาวบังกาลอร์ภูมิใจในสภาของเขามาก ชมอยู่จนเพลินเวลาล่วงเข้าเกือบ ๓ ทุ่ม จึงได้พากันกลับ เพราะรุ่งขึ้นตี ๕ จะต้องไปไมซอร์ (Mysore)

เมืองไมซอร์ หรือ ไมสูร (मैसूर, Mysore หรือ Mysuru)
ปัจจุบันเป็นเมืองใหญ่เมืองหนึ่งของรัฐกรนาฏกะ

วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ ออกจากมหาโพธิสมาคม ตี ๕.๔๕ น. เดินไปขึ้นรถบัสนำเที่ยวที่ได้จองตั๋วไว้ ที่วงเวียนสี่แยกธนาคารแห่งไมซอร์ (Central Bank of Mysore Circle) รถออก ๗.๓๐ น. รถได้พาวิ่งไปตามถนนหลวงอันยาวเหยียด ตลอดระยะทางชมทุ่งนาป่าเขาเรื่อย ๆ ไป ดูลักษณะภูมิประเทศตลอดจนต้นไม้ใบหญ้าของแผ่นดินแถบนี้ ช่างเหมือนกับเมืองไทยและมลายู ไม่ว่าทุ่งนา ต้นมะพร้าว ต้นตาล วัว ควาย และกระท่อม ถ้าไม่คิดว่ามาประเทศอินเดียแล้วก็เหมือนกับอยู่ในบ้านเรา

ตามระยะทางเห็นทหารพระรามหมู่สวาวานรฝ่ายนครขีดขินและชมพูตัวใหญ่ขนาดสุนัขไทยหางยาวตั้งวา ล่ำสันทะมัดทะแมงทุกตัว ลำพังเรามีไม้กระบองหรือมีดเหน็บสักเล่มอยู่ในมือไม่มีทางจะสู้มันได้ เจ้าตัวหัวหน้าท่าทางขึงขังปราดเปรียว นำฝูงบริวารหลายสิบออกวิ่งตัดถนนโดดไปตามก้อนหิน

ความจริงประเทศอินเดียดีอย่างหนึ่งคือ มีถนนหลวงและทางรถไฟตัดตลอดถึงกันทั่วประเทศ ไฟฟ้าสว่างทั่วทุกหมู่บ้าน รถพาวิ่งผ่านภูเขาน้อยใหญ่มองดูแล้วทำให้ประหลาดใจที่ว่าทำไมภูเขาเกือบจะทุกลูกในเขตไมซอร์นับตั้งแต่พ้นเขตบังกาลอร์มา จึงเป็นภูเขาแหลกเป็นจุณมหาจุณ ไม่มีต้นไม้ขึ้นเลย แหลกเหมือนกับถูกกำลังมหายักษ์ หรือกำลังผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์ทุบแหลกเหลวเช่นนั้น ที่ว่าแหลกนี้มันแหลกจริง ๆ ไม่ใช่จะเอามาเขียนแต่งให้เกินความจริง ไม่ใช่แหลกเล็ก ๆ น้อย ๆ มันเหมือนกับเอาก้อนใหญ่น้อยที่ถูกทุบแหลกแล้วไปสุมกองไว้ ก้อนเล็กซ้อนก้อนใหญ่ ๆ ซ้อนก้อนเล็กสุมเป็นกองพะเนิน สีก้อนหินก็แดงหม่น ๆ มองดูไปทางซ้ายมือก็เห็นแต่ภูเขาแหลกไปทั้งเทือก หันไปดูทางขวาก็เป็นจุณอย่างเดียวกัน มิหนำซ้ำตามบริเวณกลางทุ่งนาก็มีก้อนโตขนาดกระท่อมดินจนถึงก้อนเล็ก ๆ หล่นเกลื่อนไปหมด เกิดมาก็ยังไม่เคยเห็นภูเขาลูกใหญ่ ๆ แตกหักแหลกละเอียดเป็นจุณมหาจุณเช่นนี้

มันเนื่องมาจากอะไรกัน เป็นด้วยธรรมชาติแต่งมาอย่างนั้นหรือ ชี้ให้ท่านวิเวกฯ ดูแล้วถามว่า *"ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ไม่เห็นมีบ้านเมืองไหนมีอย่างนี้ ภูเขาโล้นเตียนทั้งลูกอย่างที่จังหวัดระนองก็เคยเห็น แต่ก็ไม่น่าอัศจรรย์ แต่ไอ้นี่มันแหลกได้อย่างไร?"* ท่านวิเวกฯ ก็พูดพึมพำว่า *"นั่นซีมันก็แปลกอยู่เหมือนกัน"* อาตมาภาพคิดไปๆ และพิจารณาดูตามแผนที่ จึงมองเห็นว่าแคว้นไมซอร์นี้เป็นเมืองใกล้ทะเล และใกล้กับเกาะลังกาหรือลงกา ดินฟ้าอากาศก็เหมือนเมืองไทย

ทันใดนั้น ความนึกก็หวนประวัติไปถึงเรื่องปรัมปรา คือ เรื่องรามเกียรติ์ และในครั้งกระนั้นแคว้นนี้คงจะเป็นป่าใหญ่ไพศาลและมีภูเขาสูงมาก เห็นจะเป็นที่นี่ละกระมังที่บรรดาเหล่าโยธาวานรที่มีกำลังฤทธิ์ทั้งสองพระนคร คือ ขีดขินและชมพู ครั้งพระรามจองถนนจะข้ามไปยังนครลงกาอันเป็นราชธานีของทศกรรฐ์ ได้พากันเหาะมาง้างมางัดพังเอาก้อนหินตามภูเขาแถบนี้ไปทุ่มทิ้งลงในทะเล อันเป็นช่องแคบที่สุดระหว่างสุดแหลมของชมพูทวีปกับเกาะลังกา ส่วนก้อนที่หล่นเกลื่อนก็คงจะเป็นที่ล้นมือล้นบ่าหรือไม่ก็ตอนที่หนุมานสลัดออกจากขนที่ผูกไว้ให้นิลพัทธ์รับ ก้อนหินเหล่านั้นจึงหล่นกระจายอยู่ทั่วไป กาลนั้นสถานที่แห่งนี้ยังเป็นป่าใหญ่ไม่มีบ้านเมือง บรรดาพวกทหารวานรที่มีกำลังฤทธิ์ต่างก็คงจะแข่งขันง้างหักทุบด้วยกำลังฤทธิ์ของตนเป็นโกลาหล ภูเขาลูกไหนที่ใหญ่มีแง่เป็นเงื้อมเป็นชะโงก ก็คงถูกหักถูกงัดพังเป็นจุณวิจุณไป ดังจะขอคัดเรื่องรามเกียรติ์ตอนจองถนนมาให้ท่านผู้อ่านได้อ่านประกอบเป็นบางตอนดังนี้.-

ครั้นถึงสำแดงศักดา　　ดั่งว่าเกิดการลมกรด
สะเทือนเลื่อนลั่นถึงโสฬส　　หักยอดบรรพตด้วยว่องไว ฯ
ผูกศิลาเข้าทุกเส้นขน　　ทั่วตนจะเว้นก็หาไม่
เรียกเร่งบริวารบรรดาไป　　ได้พร้อมกันแล้วก็เหาะมา ฯ

บัดนั้น จึงหมู่วานรพลขันธ์
ต่างตนวิ่งวุ่นพัลวัน ยืนยันเข้าหักคีรี ฯ
บ้างหาบบ้างแบกทุกตัวลิง ช่วงชิงถุ้งเถียงกันอึงมี่
ให้ร้องก้องกึกเป็นโกลี กระบี่เต้นโลดไปมา ฯ

เห็นจะเป็นอย่างนี้กระมัง ภูเขาใหญ่น้อยในแคว้นไมซอร์จึงแหลกไปทุกลูกเช่นนี้ นอกจากนั้นแล้ว พวกทหารพระรามตัวขนาดใหญ่คงจะไม่เหลือมาวิ่งเพ่นพ่านให้ดูอยู่จนบัดนี้ แต่ เอ๊ะ! ถ้าเช่นนั้นเรื่องรามเกียรติ์มันก็คงจะไม่ใช่เรื่องแต่งเองขึ้นลอย ๆ หรือโกหกจนเกินไปกระมัง ยิ่งคิดยิ่งไปกันใหญ่ แต่ที่เขียนเอามาเล่าสู่กันฟังเช่นนี้ ก็เพื่อพอเป็นข้อคิดพิจารณา เผื่อบางทีท่านผู้อ่านบังเอิญได้ไปทัศนาจรยังแคว้นนี้ จะได้ใช้เป็นสิ่งประกอบความเพลิดเพลินการท่องเที่ยวไปด้วย เพราะการท่องเที่ยวนั้นจะมีประโยชน์ก็ต่อเที่ยวไปพิจารณาไป พิจารณาแล้วก็นึกคิดสันนิษฐานไป นึกคิดไปแล้วก็ออกรส ออกรสแล้วก็เพลิดเพลิน แต่ขอให้เพลิดเพลินพอดี ๆ อย่าให้หลงใหลก็แล้วกัน ถ้าอย่างนั้นเห็นท่าจะไม่ได้การ

รถถึงไมซอร์เวลา ๑๑.๓๐ น. ลงฉันเพลแบบเทลงบนยอดตองอีกหนหนึ่งมาตอนนี้ไม่ต้องนึกถึงอะไรอีกต่อไป จะไปมัวนึกทำไมเสียเวลา เมื่อเขากินบนใบตอง เราก็กินบนใบตอง เขากินแล้วเลียข้าวที่ติดตามนิ้วมือ แต่เราอย่าไปเลียตามเขาก็แล้วกันมันก็สิ้นเรื่อง เรื่องกินแล้วเลียตามนิ้วมือนี้อาตมาภาพต้องมองดูอย่างรู้สึกอร่อยแทน คือพออิ่มแล้วแทนที่จะลุกไปล้างมือทีเดียว แกกับนั่งเลียดูดข้าวที่ติดมือทั้งสี่นิ้ว จนหมดมันดี เข้าเมืองตาหลิ่วก็ต้องหลิ่วตาตามเขาบ้างพอให้กลมกลืนกันไปได้ ถ้ายังขืนไปมัวนึกโน่นคิดนี่อย่างที่เห็น ๆ กันอยู่ในเมืองเรา ก็เห็นจะถึงอาการกระอักเลือดแน่ ฉะนั้นจึงต้องทำตัวปรับปรุงสภาพของตนให้เป็นไปตามพระพุทธโอวาทว่า *"ภิกษุทั้งหลายต้องเป็นผู้เลี้ยงง่าย มีความเป็นอยู่ง่าย ไม่ดูหมิ่นขนบธรรมเนียมประเพณีหรือภาษาของท้องถิ่น ทำตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ นั่นแหละคือความเป็นอยู่อันผาสุก"* อาตมาภาพได้ปฏิบัติตามพระพุทธโอวาทนี้อย่างเคร่งครัด และก็มีชีวิตความเป็นอยู่บนผืนแผ่นดินชมพูทวีปอย่างผาสุกราบรื่นตลอดจนกลับเมืองไทย

ฉันเพลเสร็จแล้วก็เข้าเที่ยวชมสวนสัตว์ตามรายการนำเที่ยว เมื่อเขาพาเข้าเราก็ต้องเข้าเดินตามๆ เขาไป อันธรรมดาสวนสัตว์นั้นไม่ใช่วิสัยของพระภิกษุผู้อยู่ในพระธรรมวินัยจะพึงเข้าดู แต่ที่นี่ไม่ใช่เมืองไทย ต่างลัทธิต่างศาสนา ถ้าเราขืนนั่งเฝ้าอยู่ที่รถแต่ลำพัง พวกแถวนั้นจะมองเห็นเราเป็นยังไงไป

ออกจากสวนสัตว์รถนำเที่ยวก็พาออกเที่ยวรอบเมืองไมซอร์ๆ เป็นเมืองทำธูปหอมและน้ำมันจันทน์อย่างดี ดังที่ได้ส่งเข้ามาขายในเมืองไทย พอเวลาเกือบ ๑๖.๐๐ น. รถก็พาเราไปยังเขื่อนกั้นน้ำทะเลอันใหญ่ที่สุดและงามที่สุดในแคว้นนี้ ชื่อ รามณะสาคร (Ramana Sagar) หลังเขื่อนคือใต้ตัวเขื่อนต่ำลงไปเป็นสวนสาธารณะ มีเนื้อที่กว้างประมาณ ๒ พันไร่ ภายในบริเวณสวนได้ตกแต่งอย่างสวยงาม เรียกเปรียบๆ ได้ว่าคล้ายสวนสวรรค์ (Paradise) แสงไฟสีต่างๆ ประดับประดาสว่างไสว ระยิบระยับไปทั่วตลอดทั้งสุมทุมพุ่มไม้น้อยใหญ่ ต้นไม้ดอก ไม้ใบ ไม้พุ่ม ปลูกเป็นหมู่ๆ ประดับไฟทำเป็นน้ำตกลดหลั่นเป็นขั้นๆ ในช่องน้ำตกแต่ละขั้นก็มีไฟสีสอดประดับไว้ เวลาน้ำตกแลดูประกายสายน้ำเป็นสีต่างๆ เป็นสีธงชาติก็มี เป็นสีสลับคล้ายสายรุ้งก็มี มีทางเดินหลายช่อง มีน้ำพุรูปต่างๆ ตามแนวสระน้ำระหว่างทางเดินเรื่อยไปจนถึงอ่างน้ำใหญ่ใต้เขื่อน ตัวเขื่อนเองก็ยาวเหยียดเกือบสองกิโลเมตร รถวิ่งสวนกันได้อย่างสบาย

เขื่อนรามณะสาครนี้ ผู้สร้างมิใช่เป็นนายช่างวิศวกรมีดีกรีจากต่างประเทศแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมดาเท่านั้น แต่ก็ได้สำแดงความสามารถอันปราดเปรื่องออกมาจนปรากฏ ทั้งค่าก่อสร้างถูกกว่าเขื่อนที่พวกมีดีกรีสร้าง ฉะนั้น รัฐบาลอินเดียจึงยกย่อง และให้เกียรติมีรูปปั้นของท่านผู้นี้ตั้งไว้ในศาลาใหญ่แบบจตุรมุข ชื่อเขื่อนก็ใช้ชื่อของท่านผู้นี้ **อันคนเรานั้นถ้าลงจะดีแล้วไม่ต้องไปไหนมันก็ดี ลงมีคุณธรรม ความอุตสาหะวิริยะแล้ว ไม่ว่าจะตกไปในที่ใด มันก็ต้องดีวันยังค่ำ อย่างภาษิตโบราณว่าชาดจะดีไม่ต้องเติมสีมันก็แดง**

อาตมาภาพและท่านวิเวกฯ เดินชมบ้าง นั่งชมบ้าง ฉันเครื่องดื่มบ้างอย่างเพลิดเพลินจนเวลาหมดไปอย่างไม่รู้ตัว จนถึงเวลากลับขึ้นรถ ๑ ทุ่มครึ่ง ท่านวิเวกฯ บ่นว่า *"แหม! น่าเสียดาย"* อาตมาภาพว่า *"เรามาคราวนี้คุ้มไม่เสียที*

เพราะคนไทยน้อยคนนักจะได้มาถึงที่นี่" นี่แหละคือความสุขความเพลิดเพลิน ดูมันช่างกินเวลารวดเร็วจริง ๆ นี่เป็นแต่เพียงโลกมนุษย์ ถ้าเป็นเทวโลกอันเป็นแดนแห่งความสุขแต่ส่วนเดียวจะเพลิดเพลินสักเพียงไหน แต่ส่วนความทุกข์นี่สิใครได้รับเข้าแล้วดูมันช่างระทมขมขื่นทุกข์ทรมานอย่างยืดยาวจริง ๆ เวลาเพียงวันหนึ่งดูเหมือนกับมันนานนับแรมปี แต่ถึงเช่นนั้นสัตว์โลกทั้งหลายส่วนมากก็ชอบเผาลนตัวเองวิ่งเข้าหากองทุกข์ฯ

เรากลับมาขึ้นรถออกเดินทางกลับบังกาลอร์ ถึงที่พักมหาโพธิสมาคม ๕ ทุ่มครึ่ง ล้างหน้าแล้วจำวัดเพราะพรุ่งนี้จะต้องตื่นแต่ตี ๔ เดินทางไปสถานีรถไฟกลับมัดดร๊าสโดยขบวนรถ ๖ โมงครึ่ง ถึงมัดดร๊าสบ่ายโมงเศษ

พอตกค่ำประมาณ ๑ ทุ่ม เจ้าคุณเมธีฯ แห่งวัดมหาธาตุฯ พระครูพรหมสุนทรฯ แห่งวัดมหรรณพ์ ท่านสีลานันทะ และพระมหาประเสริฐฯ ซึ่งเดินทางออกจากวัดไทยพุทธคยาได้มาถึง ท่านทั้งหมดนี้จะกลับเมืองไทย เราได้พูดจาสนทนาไต่ถามสุขทุกข์ความเป็นไปพอสมควร จุดเดินทางกลับเมืองไทยของท่านเหล่านี้มีต่างกัน คือ เจ้าคุณเมธีฯ จะเดินทางกลับพร้อมกับคณะธรรมยาตราในวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๐๘ พระครูพรหมสุนทรฯ กับมหาประเสริฐฯ กลับพร้อมกันหลังจากไปแวะลังกาแล้ว ส่วนท่านวิเวกฯ กับท่านสีลานันทะ จะข้ามทะเลไปปีนังและกัวลาลัมเปอร์ แล้วจึงจะกลับเมืองไทย สำหรับในระยะนี้ท่านวิเวกฯ จะตามไปส่งอาตมาภาพถึงเมืองฤๅษีเกษ แล้วจึงกลับมาพบท่านสีลานันทะ เดินทางไปสิงคโปร์ต่อไป

วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ เราขึ้นรถบัสไปชมสวนและบริเวณของสมาคมศาสนา (Theosophical Society) ที่อัดยาร์ (Adyar) ภายในทำเป็นสวนป่ามีตึกพักสำหรับผู้ที่ต้องการอยู่อย่างวิเวกสันโดษมีต้นมะม่วงมะขามมะพร้าวและอีกหลายอย่างขึ้นแผ่สาขาปกคลุมร่มรื่นดี เนื้อที่ราว ๓๐๐ เอเคอร์ หรือประมาณ ๗๐๐ ไร่ ได้แวะเข้าไปดูที่หอรวมศาสนาก่อน ซึ่งเขาได้เขียนภาพศาสนาต่าง ๆ ไว้ เป็นต้นว่า ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ และขงจื้อฯลฯ เป็นต้น

เมื่อเห็นแล้วก็ทำให้คิดว่าปัญญาของกิเลสชนนั้นก็คิดฝันไปต่างๆ หาคิดไปให้ลึกซึ้งไม่ว่าอันมนุษย์ผู้เป็นสัตว์โลก จนกระทั่งตัวผู้คิดนั้นเองก็ยังยอมตนเป็นทาสของโลก แล้วจะไปคิดใฝ่ฝันรวมศาสนาได้อย่างไร ทั้งนี้ก็เพราะความละเอียดของกระแสจิตและปัญญามันต่างกัน นอกจากจะต่างกันในสองอย่างนี้แล้ว ก็ยังต่างกันในส่วนความอ่อนและความกระด้างของสันดานอีกด้วย

ออกจากหอศาสนาเปรียบเทียบเลยแวะเข้าไปในสำนักงานของสมาคม มีหนังสือขายมากมายพอดู ได้เลือกซื้อหนังสือมนูธรรมศาสตร์ (Manu Dharma Sastra) ๑ เล่ม และหนังสือมโนมยิทธิ (Power of Thought) ๑ เล่ม จนถึงเวลา ๑๐.๐๐ น. เศษ จึงออกจากสมาคม กลับที่พักเวลา ๑๔.๓๐ น. ออกจากที่พักมหาโพธิ์สมาคมไปยังสถานีรถไฟ (Madras Central Railways) ขึ้นรถไฟชั้น ๓ มีที่ปรับอากาศ (3rd Class air conditioned) เวลา ๑๖.๐๐ น. รถออกใช้จักรตรงไปยังกรุงเดลลี คืนนี้จำวัดในรถ

รถชั้น ๓ มีที่ปรับอากาศนี้ ได้ให้ความสะดวกสบายในการนั่งนอนอย่างยิ่ง ตัวโบกี้ยาวกว่าของเรามาก ภายในตัวรถสะอาดกว้างขวาง ที่นั่งเก้าอี้กว้างเป็นเบาะหนังสีเขียวหม่นหนาและอ่อนนุ่ม ตัวเก้าอี้ใช้ยืดเอนไปข้างหลังและหกมาข้างหน้าได้คล่องแคล่ว นอนสบาย เครื่องปรับอากาศก็ทำความเย็นพอดี หน้าต่างเป็นกระจกสีม่วงอ่อนเปิดไม่ได้ เรามองเห็นคนข้างนอก แต่คนข้างนอกมองไม่เห็นคนข้างใน หน้าต่างก็มีผ้าม่านสีเหลืองขมิ้นอ่อนงามสะอาด มีขอแขวนเสื้อและหิ้งเก็บของกระจุกกระจิก ห้องน้ำห้องสุขาสะอาดสบาย ห้องน้ำของเมืองแขกมีก๊อกยืนและก๊อกต่ำ ก๊อกยืนสำหรับอาบ ก๊อกต่ำสำหรับใช้ชำระ พวกแขกไม่ใช้กระดาษชำระเหมือนชาติอื่น เขาใช้น้ำชำระมาแต่ไหนแต่ไร

รถห้องเสบียงติดกับโบกี้ของเรา เพราะฉะนั้นการฉันอาหาร การสั่งเครื่องดื่มไม่ลำบาก การสั่งอาหารฉันในรถในเมืองแขกนี้ อาตมาภาพเห็นแล้วรู้สึกว่าชนพวกนี้ชอบความหนัก หาของหนักเข้าใส่ตัว คือการขายของ ข้าวปลาบนรถไฟนี้ อย่างที่เห็นในเมืองเรา บ๋อยรถเสบียงก็ถือมาเป็นจานๆ แต่ในรถไฟอินเดียไม่ทำเช่นนั้น เขาใช้ใส่ถาดเหล็กเคลือบอาลูมิเนียม (เพราะลองจับดูแล้วค่อนข้างมีน้ำหนัก) ในถาดก็มีถ้วยเคลือบอาลูมิเนียมเช่นเดียวกัน จำนวนถาดละ

๕ ถ้วย ถ้ามีผู้สั่งอาหาร ๑๐ คน เจ้าบ๋อยผู้เสริฟก็จะต้องถือถาดที่มีอาหารซ้อนกันมาข้างละ ๕ ถาด และต้องเดินอย่างระมัดระวังแล้วหนักเท่าไร สำหรับกับนั้นใส่ในถ้วย ส่วนจะเป็นข้าวสุกหรือจาปาตีแผ่นนั้นเขาวางกลางถาด ดูๆ แล้วเห็นว่ามันหนักและลำบาก แต่ก็สังเกตดูเขาก็ไม่เห็นจะลำบากอะไร เหมือนธรรมดาอย่างที่เราถือจานข้าวเหมือนกัน นี่ก็เป็นเรื่องของความเคยเรื่องของประเพณี

ที่นั่งในรถมีทั้งหมด ๗๐ ที่นั่ง คนเต็มหมด บางที่นั่งมีครอบครัวจองทั้งสี่ที่นั่ง แต่มีเด็กมีลูกมาด้วยตั้ง ๓-๔ คน เพราะฉะนั้นเวลานอน ตัวพ่อให้ลูกกับเมียนอนบนเก้าอี้ ส่วนตัวลงนอนกับพื้นระหว่างกลาง บางคนถึงกับออกมานอนที่ช่องทางเดินก็มี เรื่องเดินข้ามหัวข้ามหูแขกไม่ถือ ข้ามก็ข้ามไป บางทีเท้าไปสะดุดถูกเข้าก็นอนเฉย ไม่มีการแสดงความโกรธเคืองหรือกล่าววาจาหยาบคายอย่างใด ผู้ชายนอนผู้หญิงเดินก้าวข้ามหัวไปยังได้ เรื่องการซวยอัปรีย์ของพวกแขกไม่มีในสารบบ ทีแรกอาตมาภาพก็อึดอัดเหมือนกัน เวลาจะไปห้องน้ำก็ต้องหลีกขอทางเดิน แต่เขากลับบอกว่าเชิญข้ามไปเถอะท่านไม่เป็นไร ทีแรกก็ค่อยก้าวข้ามอย่างระวัง แต่พอเห็นพวกเขาเดินข้ามไปอย่างเหมือนกับว่าไม่มีอะไรเช่นนั้น ก็เลยทำกับเขาบ้างสบายใจดี ไม่ต้องมาเกรงใจตะขิดตะขวงกันต่อไปอีก เพราะของเขาเป็นอย่างนั้น ธรรมเนียมของแขกนั้นได้มาเห็นประจักษ์อีกอย่างหนึ่ง คือการขอโทษไม่มีและการขอบใจก็ไม่มีเช่นเดียวกัน อย่างดีก็ยกมือขึ้นแตะที่หน้าผากหรือพยักหน้านิดๆ เท่านั้น

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

บุตรที่มีคุณค่าเป็นของบิดามารดาที่มีคุณค่า
โยเก๊อมาตาปิตาก๊าโยเก๊อปุตตรา

ท่านต้องเรียนด้วยความขยันเป็นอย่างดี
อ๊าบโกอัชชี้บุดเด่อะเซปาฮนาจาฮีเย่

ความไร้ทรัพย์เป็นสิ่งที่ลำบาก
นิรํดธันต้าเอ๊กอาปัตตยะแฮ

ความเพียรเป็นสมบัติอย่างยิ่ง
ซันโต๊ซเอบาร๊าคาชนาแฮ

ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย
เบเดอเล้อการิ๊มฤยูก๊ารัสต้าแฮ

ภาคที่ ๔

มุ่งสู่ฤษีเกษเมืองแห่งนักพรต



๑๕ ๒๖

คำเตือนของเทพดา

เป็นเวลา ๒ คืน กับ ๑ วันเต็ม รถก็วิ่งบรรลุถึงกรุงนิวเดลลี (New Delhi) หรือกรุงเดลลีใหม่ เวลา ๑๒.๐๐ น. พอจอดเทียบชานชลาก็เห็นพระภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งยืนรีรออยู่ ท่านวิเวกฯ บอกว่า นั่นคือพระมนตรีฯ ซึ่งท่านได้มีจดหมายบอกให้คอยรับ

เมื่อลงจากรถ ท่านวิเวกฯ ได้แนะนำให้รู้จัก ได้ความว่ามาศึกษาอยู่ที่วิทยาลัย "กิโรรีมูล" (Kirori Mul College) เป็นเวลา ๒ ปีแล้ว และจะเข้าศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยต่อไป อาตมาภาพคิดว่าการมาเรียนในวิทยาลัยเช่นนี้ จะมาอย่างฆราวาสไม่ได้หรืออย่างไร ทำไมจึงต้องมาเรียนทั้งเป็นพระภิกษุเช่นนี้ ทั้งๆ ที่โรงเรียนเช่นนี้ก็ไม่ใช่โรงเรียนสำหรับพระเรียน

เราได้ช่วยกันหิ้วและแบกของเดินออกจากสถานีตรงไปยังที่พักชาวพุทธของลังกา (Ceylon Buddhist Pilgrims Rest House) เพราะอยู่ใกล้กับสถานีค่อยยังชั่วหน่อยที่ไม่ต้องเปลืองค่าแท็กซี่ ห้องพักที่ผู้จัดการได้จัดไว้ ๒ เตียง เป็นห้องเบอร์ ๓ สะอาดเรียบร้อยดี มีห้องน้ำภายใน ขณะที่เข้าพักนั้นมีภิกษุชาวลังกาพักอยู่ก่อนแล้ว ๓ รูป คือ ห้องเบอร์ ๒ และมีอุบาสิกาอีกหลายคนพักอยู่ในห้องประชุม การที่ได้ที่พักสะอาดสบายเช่นนี้ ก็เพราะท่านวิเวกฯ เป็นผู้จัดการตามเคย

ได้ทราบข่าวว่า วันที่เดินทางออกจากกรุงมัดดร๊าสนั้น เค้าของการจลาจลวุ่นวายกำลังจะเกิดขึ้น สาเหตุที่พวกเผ่าทมิฬไม่พอใจในการที่รัฐบาลกลางใช้ภาษาฮินดีเป็นภาษาราชการ[๑] การจลาจลได้เป็นไปอย่างรุนแรงถึงขนาดที่พวกนักศึกษาและประชาชนเข้าเผาที่ทำการของรัฐบาลและสถานีรถไฟ จนตำรวจต้องทำการปราบการจลาจลบ้าบิ่นครั้งนี้อย่างรุนแรงยิงตายเสียหลายคน ซึ่งเมื่อคิดพิจารณาแล้วก็รู้สึกสลดใจ สังเวชพวกที่ทำการจลาจลอย่างชนิดไร้ความคิด ไร้ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ไร้การพิจารณาให้รอบคอบ การประท้วงโดยการเข้าทำลายสมบัติของชาติอันเป็นส่วนรวมเช่นนั้น เป็นการกระทำที่ผิดอย่างยิ่งยวด เข้าในลักษณะขบถทำลายชาติ มิใช่เป็นการกระทำของผู้รักชาติ เพียงแต่รัฐบาลไม่ใช้ภาษาทมิฬเป็นภาษาราชการก็ไม่เห็นจะเกิดการเสียหายอะไร ถ้าพวกเหล่านั้นมีจิตใจสูงพอคงไม่มีการกระทำเช่นนั้น ชาติใดประเทศใดมีภาษาของตนใช้เป็นหลักในการติดต่อกับสังคมของโลกโดยเฉพาะ ก็หมายความว่าชาตินั้นประเทศนั้นย่อมตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงไม่คลอนแคลน ทั้งเป็นที่เชื่อถือในการเจรจาพาทีอันเกี่ยวกับการบ้านการเมือง ส่วนภาษาพูดกันสำหรับประชาชนภายในประเทศจะแตกต่างอย่างไรออกไปนั้นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง อันเป็นส่วนภายใน เพราะฉะนั้นการก่อความวุ่นวายเช่นนี้ ชีวิตที่เสียไปย่อมไม่มีค่าราคาอันควรแก่การสรรเสริญใด ๆ ทั้งเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะเอาอย่าง

เก็บของเรียบร้อยแล้วออกไปหาเครื่องดื่ม เมืองแขกไม่เหมือนกับเมืองไทย การที่จะเร่หาร้านกาแฟง่าย ๆ อย่างบ้านเรานั้นไม่ได้ ดูคล้ายกับว่าช่างจำกัดจำเขี่ยเวลาเสียจริง ๆ อีกอย่างหนึ่ง ประจวบกับเป็นเวลาหยุดพักงานกลางวัน

---

[๑] รัฐบาลอินเดียใช้นโยบายแบ่งเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นโดยอาศัยหลักภาษาเป็นเกณฑ์ ทำให้แต่ละรัฐมีภาษาเป็นของตน เป็นภาษาราชการประจำรัฐ เช่น ภาษาปัญจาบ รัฐปัญจาบ ภาษาทมิฬ รัฐทมิฬ นาฑู

ปัจจุบันภาษาราชการของอินเดียมี ๒๒ ภาษา โดยมีภาษาฮินดีเป็นภาษาราชการกลาง และภาษาอังกฤษใช้เป็นภาษาราชการด้วยเช่นกัน

พวกคนงานตามบริษัทห้างร้านรัฐบาลต่างก็ออกหาอาหารกลางวันกินเต็มไปหมด การหยุดพักกลางวันของเขานั้นหยุดจนถึงบ่าย ๒ โมง จึงเข้าทำงานแล้วไปเลิกเอา ๕ โมงเย็น

เราเดินหาร้านเครื่องดื่มและดูอะไรต่ออะไรเรื่อยมา ก็ยังไม่มีทีท่าว่าจะหาได้ คอชักแห้ง พระมนตรีฯ จึงเปรยขึ้นว่ามีอยู่แห่งหนึ่ง คือ ภัตตาคารเกย์-หลอด (Gay Lord) แต่ทว่าของมันแพงกว่าที่อื่น อาตมาภาพถามพระมนตรีฯ ว่า *"เคยลองเข้าไปชิมหรือยัง?"* พระมนตรีฯ ตอบว่า *"เคยหนเดียวแล้วเข็ดไม่เข้าอีกเลย ของมันแพงจริง ๆ"* อาตมาภาพเลยหันไปพูดชวนท่านวิเวกฯ *"ถ้าอย่างนั้นเราลองเข้าไปชิมดู มันจะดีและแพงแค่ไหน และจะได้ดูสถานที่ด้วยว่ามันจะหรูยังไง"* พระมนตรีฯ บอกว่า *"ผมไม่ขอสู้ เดี๋ยวไม่มีจ่าย"* อาตมาภาพก็บอกว่า *"ลองเถอะน่า ผมจัดการเอง"* ท่านวิเวกฯ พูดว่า *"ไปหาที่อื่นดีกว่า ที่นี่มันหรูเกินไป"* อาตมาภาพขัดขึ้นว่า *"ใจเย็น ๆ ผมจะบริการเอง ไม่เข้าไปดูแล้วจะรู้ว่ามันดีมันแพงได้อย่างไร ท่านมนตรีฯ ในฐานะที่เคยเข้าไปแล้ว ขอให้เป็นผู้นำเข้าไปอีกครั้ง"*

ผลที่สุดก็ตกลงตรงเข้าสู่ทวารบานใหญ่ปิดกระจกของเกย์หลอดเร็สตัวรองต์ เจ้ายามเฝ้าคอยเปิดประตูมองดูพวกเราอย่างสงสัย มันคงจะนึกว่าพวกสาธุกระเป๋าแห้งเหล่านี้คงจะไม่รู้เรื่องอะไร จึงเร่อร่าเข้ามาในสถานที่อันโอ่โถงเช่นนี้ และสารรูปของเราก็น่าจะชวนให้คิดเช่นนั้น สำหรับอาตมาภาพจีวรดำมอมแมมสกปรก เพราะมีครองอยู่ไตรเดียว ย่ามที่คล้องแขวนอยู่กับบ่าก็ดำขี้ฝุ่นจับ ท่านวิเวกฯ ก็จีวรดำรุ่มร่าม ย่ามสีมอซอแขวนอยู่บนบ่า มีพระมนตรีฯ เท่านั้นที่จีวรสะอาดเหลืองและหนุ่มแน่น

เราเปิดประตูเข้าไปภายใน ขณะนี้มีผู้คนทั้งแขกและฝรั่งเต็มอยู่เกือบทุกโต๊ะมองเราเป็นตาเดียวกัน บางคนก้มหน้าก้มตากินไม่เอาใจใส่ใครก็มี พระมนตรีฯ ค่อนข้างไม่แน่ใจ ท่านวิเวกฯ นั้นไม่ค่อยอยากจะเข้าแต่ขัดอาตมาภาพไม่ได้ อาตมาภาพไม่เอาใจใส่ใคร เดินไปที่โต๊ะกลางชิดเสา กลางห้องโถงที่ยังว่างอยู่ เจ้าบ๋อยปราดมายืนข้างๆ พระมนตรีฯ เพราะคงเห็นท่วงทียังหนุ่มสะอาด พอเห็นเรานั่งเรียบร้อยมันก็ยื่นใบสั่งให้กับพระมนตรีฯ พระมนตรีฯ ส่งต่อให้กับอาตมาภาพ เจ้าบ๋อยมองตามอย่างฉงนใจ อาตมาภาพสั่งไอศกรีมถ้วยใหญ่องค์ละถ้วย ถ้วยละ ๑ รูปี กับน้ำเย็น ๓ แก้ว ขณะที่นั่งรออยู่นั้นก็นั่งดูรายการอาหารและราคาที่อยู่ในเมนูจริง ราคาล้วนแต่กว่า ๑ รูปีครึ่งขึ้นไปทั้งนั้น

พระมนตรีฯ บอกว่าร้านเกย์หลอดนี้เป็นร้านที่หรูที่สุดในกรุงนิวเดลลี คนที่เข้ามากินก็ล้วนแต่ฐานะดีและมั่งมีทั้งนั้น อาตมาภาพก็เลยพูดว่า *"ถ้าอย่างนั้นขณะนี้พวกเราก็อยู่ในฐานะดีและมั่งคั่งเป็นแน่แท้ทีเดียว"* ท่านวิเวกฯ ชอบใจอึดใจใหญ่เจ้าบ๋อยก็ยกถาดไอศกรีมกับน้ำเย็นมาส่งให้แล้วก็ยืนมองดูพวกเราฉันคล้ายกับว่าฉันไม่ไว้ใจว่าพวกนายจะมีสตางค์ให้ฉันหรือไม่ อาตมาภาพฉันช้าๆ เพื่อใช้เวลาพิจารณาดูสภาพสถานที่และความเป็นไปในที่นั้น รู้สึกว่าทุกคนที่มานั่งรับประทานต่างก็ไว้ท่าทีเรียบร้อยมัธยัสถ์ดี เสียงพูดคุยก็เพียงเบาๆ พอได้ยิน ขณะนั้นก็ได้ยินเสียงเปียนโนดังกังวานขึ้นแผ่วๆ อาตมาภาพถามพระมนตรีฯ ว่า *"เขามีจานเสียงไขให้ฟังด้วยหรือ?"* พระมนตรีฯ บอกว่า *"ไม่ใช่จานเสียง คณะดนตรีเขาเตรียมตัวจะเล่นให้คนที่เข้ามากินอาหารฟังในตอนบ่าย"* อาตมาภาพก็คิดว่า ถ้าเป็นเช่นนั้นก็ไม่สมควรที่เราจะกินอยู่นานเกินไป

พอฉันเสร็จถึงเวลาชำระเงิน ขณะนี้เจ้าบ๋อยยืนอยู่ข้างหลังพระมนตรีฯ มันคงคิดว่าพระมนตรีฯ คงจะเป็นเจ้ามือ แต่พออาตมาภาพเรียกบิลใบเก็บเงิน มันมองทำสีหน้าชอบกล แต่ก็ถือถาดใส่บิลเข้ามาส่งไขว้แขนขวาไปข้างหลัง ตอนนี้ก้มตัวลงมานิดหน่อย พออาตมาภาพเปิดย่ามนับปัจจัยส่งให้ ๔ รูปีครึ่ง กับแถมเป็นรางวัล (Tip) ให้อีก ๒ รูปี ตอนนี้แหละท่านทั้งหลายเอ๋ย ไม่ว่าแขก

หรือไทยฝรั่ง พอโดนความร้อนของเงินเข้าเท่านั้นมันก็อ่อนยวบลงทันที โค้งให้อย่างงามแบบสลาม สล๊ามจ้ะนาย

พอลุกจากเก้าอี้ก็คอยจับพนักหลังเลื่อนให้ แล้วก็เดินตามมาเปิดประตูแล้ว ก็โค้งให้อีกเมื่อเราออกมา นึกดูก็ขำดี หันมาถามท่านวิเวกฯ ว่า *"เป็นไงท่านวิเวกฯ พอดูได้ไหม?"* ท่านวิเวกฯ ตอบว่า *"ก็อย่างว่าแหละครับ เงินเท่านั้นที่มีอำนาจเหนือกิเลสขน"* อาตมาภาพเลยบอกว่า *"ครั้งนี้เป็นครั้งแรกและครั้งสุดท้ายด้วยที่จะเข้าเกย์หลอด เราได้รู้ได้เห็นด้วยตาตัวเอง มันจะแจ้งกว่าที่เขาบอกให้ฟัง"*

ทีแรกคิดว่าจะเที่ยวเดินดูหนังสือตามร้านขายหนังสือ แต่เวลายังบ่ายร้านรวงทุกร้านปิดเป็นส่วนมาก จึงนั่งแท๊กซี่ไปเยี่ยมทูตทหารอากาศที่บ้านพัก (นาวาอากาศโท ทวนทอง ยอดอาวุธ ขณะนี้เป็นนาวาอากาศเอกแล้ว) ได้พบทูตและภริยา ทั้งคู่ดีใจที่ได้พบอาตมาภาพและท่านวิเวกฯ อีก ได้นั่งสนทนากันถึงเวลาเกือบบ่ายสามโมง ทั้งสองสามีภริยาได้นิมนต์ฉันเพลในวันที่ ๑๑ ก.พ. ๐๘ คุณทวนทองได้ปวารณารับเป็นธุระที่จะจองตั๋วรถไฟตอนขากลับจากฤๅษีเกษไปกัลกัตตา

นอกจากนั้นยังเป็นห่วงว่า การไปอยู่ที่ฤๅษีเกษตามลำพังนั้น เกรงจะถูกรบกวนจากพวกตำรวจอินเดียที่นั่น จึงได้ช่วยออกหนังสือรับรองให้ ๑ ฉบับ และก็เพราะหนังสือสำคัญฉบับนี้ที่ทำให้อาตมาภาพพ้นจากการซักถามตอแยจากพวกตำรวจอินเดียที่นั่น นับว่าเป็นการอนุเคราะห์ที่ได้ผลอย่างดียิ่ง ด้วยกุศลกรรมที่คุณทวนทองได้ทำไปแล้วนั้น คงจะเป็นผลานิสงส์ดลบันดาลให้บรรลุผลสำเร็จในหน้าที่กิจการงานทุกประการ

ออกจากบ้านทูตทหารอากาศนั่งแท๊กซี่ไปยังวิทยาลัยที่พระมนตรีฯ ศึกษาอยู่ ได้นั่งสนทนาและดูสถานที่ของวิทยาลัยจนถึง ๖ โมงเย็น จึงนั่งสามล้อเครื่องกลับที่พัก คืนนี้จำวัดเกือบ ๓ ทุ่ม ก่อนกลับ ท่านวิเวกฯ ได้แวะเข้าไปจองตั๋วรถไฟไปหาดวาร์ (Hardware) เพื่อต่อไปเมืองฤๅษีเกษ แต่ต้องรอรถจนถึงวันที่ ๓๑ เพราะรถไฟไปหาดวาร์มีเฉพาะวันนั้นวันเดียว

วันที่ ๑๑ ไปฉันเพลที่บ้านทูตทหารอากาศรวม ๓ องค์ คือ อาตมาภาพ ท่านวิเวกฯ และพระมนตรีฯ เสร็จประมาณบ่ายโมงเศษ ออกจากบ้านทูตทหารนั่งแท็กซี่ตรงไปยังกองตรวจคนเข้าเมืองที่ถนน Oxford Chan Path แต่เจ้าหน้าที่เอาหนังสือเดินทางไปดูแล้ว ก็บอกว่าไม่ต้องแจ้งอะไร เพราะท่านเป็นผู้จาริก และมีสิทธิอยู่ในอินเดียได้ถึง ๖ เดือน ว่าแล้วก็ส่งหนังสือเดินทางคืนให้ อาตมาภาพขอบใจในอัธยาศัยของเขา

ออกจากกองตรวจคนเข้าเมือง ท่านวิเวกฯ ก็พาไปยังสวนสัตว์ของเทศบาล (Delhi Zoolology) สถานที่บริเวณกว้างขวาง ทำเป็นสวนสาธารณะไปในตัว ได้เห็นสิงโตตัวขนาดควายร่างงามกำลังกริ้วโกรธคนเลี้ยงที่ไปพรากตัวเมียของมัน แม๊! เสียงสิงโตกำลังโกรธนี่มันดังเหมือนช้างร้อง แผดสนั่นได้ยินไปไกลลิบทีเดียว ได้เห็นเสือลายพาดกลอนแทะหัวกระโหลกวัว มันกัดเสียงดังโผงกระดูกกระจาย โอ้โฮ้! ถ้าเป็นคนน่ะรึ คงจะไม่มีอะไรเหลือโดยไม่ต้องสงสัย มันมองดูอาตมาภาพด้วยดวงตาหรี่ ส่วนปากก็แทะเคี้ยวเรื่อย ๆ ไป คล้าย ๆ กับจะบอกว่า *"นี่ฉันกำลังคิดว่ากินเนื้อแกอยู่นา ไม่ใช่เนื้อวัว"* แล้วกัน ทำไมไหลเลื่อนคิดไปเช่นกันนั้นก็ไม่รู้ ไม่เอาละเปิดดีกว่า เดินชมอยู่จนถึง ๑๗.๐๐ น. เศษ จึงกลับ

วันที่ ๑๒ ตื่นแต่ตี ๕.๐๐ น. ท่านวิเวกฯ พาออกไปซื้อตั๋วรถไฟสำหรับวีคเอ็น (Week End) นำเที่ยวอักกรา (Accra) ชั้น ๓ พิเศษ ขึ้นนั่งตามหมายเลขที่นั่งที่จองไว้ รถออกเวลา ๘.๔๕ น. ถึงสถานีอักกรา (Accra Cont') เวลา ๑๐.๒๒ น. ลงจากรถท่านวิเวกฯ ตรงไปซื้อตั๋วรสบัสนำเที่ยว (Tourist Ordinary Bus) ราคาองค์ละ ๖ รูปี รถบัสออกเวลา ๑๐.๕๐ น. ตรงไปยังตำบลตาเตอร์ปูร์ (ถ้าจะออกเสียงฟังง่าย ๆ อย่างสำเนียงไปก็ว่าตาตะระปุระ) อันเป็นที่ตั้งนครของอักบาร์มหาราช[๔๒] ได้เข้าเที่ยวภายในวัง เป็นที่กว้างขวาง

---

[๔๒] จักรพรรดิ อักบาร์ (Akbar the Great) เป็นลำดับที่ ๓ แห่งราชวงศ์มุคัล ในสมัยนี้ ถือได้ว่าเป็นยุคทองของราชวงศ์มุคัล

ซับซ้อนหลายชั้นหลายเชิง มีท้องพระโรงสำหรับออกขุนนางข้าราชการบริพาร มีที่ประทับทรงพระสำราญส่วนพระองค์บนดาดฟ้า มีพระแท่นหินอ่อนสีดำสนิท สูงประมาณ ๑ เมตร ยาว ๔ เมตร กว้าง ๓ เมตร อาตมภาพได้ขึ้นไปนั่งขัดสมาธิ พวกแขกที่ไปเที่ยวต่างมองดูเป็นตาเดียวกัน เพราะไม่มีใครกล้านั่ง ลุกจากแท่นเข้าชมมุมเฉลียงปิดกระจกประดับดอกไม้และกนกลายต่างๆ มองเห็นลำน้ำยมุนาอยู่เบื้องล่าง พื้นน้ำท้อแสงสุรย์เป็นประกายระยิบระยับ ออกจากมุมเฉลียงเดินไปตามระเบียงวนลงพื้นล่าง

เดินชมวังของอักบาร์มหาราชจนถึงเวลาเที่ยงเศษ ขึ้นรถไปยังตลาดให้นักทัศนาจรทั้งหลายลงหาของกลางวันกิน ส่วนเราทั้งสององค์ฉันน้ำชาและนมสด พอบ่ายโมงเศษรถพาไปชมเร็ดฟอร์ด (Red Fort) เรียกว่า ป้อมแดง ซึ่งได้พลาดการเข้าชมมาครั้งหนึ่ง ป้อมแห่งนี้นับว่ากว้างขวางใหญ่โตมาก ดูแต่ภายนอกเพียงแต่กำแพงและหอรบก็แหงนคอตั้งบ่า ค่ายคูหอคอยสำหรับดูข้าศึกแต่ละอย่างใหญ่โตแข็งแรงมั่นคงจริงๆ ภายในกำแพงเป็นพื้นแผ่นดินสูงกว่าพื้นแผ่นดินข้างนอกประมาณ ๓ ช่วงคน มีสนามหญ้า มีโรงทหาร มีพระราชวังและตำหนักน้อยใหญ่ มีสวนสำหรับทรงพระสำราญ มีสระน้ำสำหรับลงสรงลึกและกว้าง

ป้อมแดง (Red Fort) เมืองอัครา
ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก ปี พ.ศ.๒๕๒๖

บังเอิญวันนั้นมีแขกผู้มีเกียรติเข้ามาเที่ยวชม มีรถคุ้มกันและบริวารตามหลายคัน ถามได้ความว่าเป็นเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสและภริยามาเที่ยว ทางการได้มีการแสดงการโดดน้ำให้ชม บ่ายวันนั้นพอดีฝนตกพรำลงมาพอเปียก นักโดดน้ำของแขกเขานุ่งเตี่ยว แต่ละคนรูปร่างสูงใหญ่ล่ำสันแบบนักมวยปล้ำ

ขึ้นไปยืนรอการโดดบนหอคอยสูงลิบประมาณ ๔๐ เมตร พอให้สัญญาณก็โดดแบบทิ้งมะพร้าวลงมาในสระเสียงดังตูมๆ ไม่เห็นมีการแสดงท่าพลิกแพลงอะไร หรือบางทีเพราะความสูงกลัวจะดิ่งนทีตายก็ไม่รู้ ท่านทูตและเมียที่ยืนดูดูเหมือนจะตกรางวัลให้ พวกนักทัศนาจรเข้าไปมุงกันแน่น อาตมาภาพและท่านวิเวกฯ เลยเดินเลี่ยงออกมา เราเดินชมจนทั่วให้สมกับที่ไม่ได้มาชมในคราวแรก

จนถึงบ่าย ๔ โมงเย็นเศษ รถก็พาตรงไปยังทัชมาฮาล (Taj Mahal) ประวัติของทัชมาฮาลเป็นมาอย่างไร อาตมาภาพเข้าใจว่าท่านทั้งหลายคงได้อ่านจากหนังสือที่มีผู้เขียนหลายเล่มแล้ว และรูปจำลองบางท่านจะซื้อมาเป็นที่ระลึก ฉะนั้นจึงไม่จำเป็นจะต้องพรรณนาในที่นี้อีก แต่ก็ยังมีอยู่อันเกี่ยวกับถ้อยคำบางประการที่อาตมาภาพได้เจรจาสนทนากับพวกนักทัศนาจรชาวอินเดียบางคนที่ได้ร่วมไปในวันนี้ ซึ่งเป็นการเจรจาที่เชื่อว่าชาวอินเดียส่วนมากไม่ได้สำนึก เรื่องมีดังนี้

นักทัศนาจรกลุ่มหนึ่งทั้งชายและหญิง ทั้งที่มีอายุและทั้งที่ยังหนุ่มสาวขณะที่เดินดูรวมกันไปเรื่อยๆ นั้น (ท่านวิเวกฯ เดินเร็วขึ้นหน้าไปก่อน) หนุ่มใหญ่ท่าทางเป็นนักศึกษาซึ่งเดินข้างอาตมาภาพ หันมาพูดทำนองปรารภว่า *"น่าอัศจรรย์ที่สามารถยกและนำหินอ่อนมาทำวังขนาดใหญ่โตและงดงามถึงเพียงนี้ ท่านมากี่หน"* อาตมาภาพตอบว่า *"อาตมาเพิ่งได้เหยียบเข้ามาชมสถานที่นี้ครั้งนี้เป็นครั้งแรกในชีวิต ได้อ่านแต่ในหนังสือที่มีผู้เขียนไว้เท่านั้น ส่วนเธอคงจะมาหลายครั้ง เพราะเธออยู่ที่นี่ อาตมาเข้าใจอย่างนั้น"* เขาหัวเราะ หญิงสาวที่เดินข้างเขาก็หัวเราะ อาตมาภาพมองดูหน้า เขาบอกว่า *"ผมและภรรยาก็เพิ่งได้มาชมเป็นครั้งแรกเหมือนกัน เราอยู่ถึงบอมเบย์"* *"อาตมาก็ได้พักที่บอมเบย์ถึงสองอาทิตย์กว่า"* อาตมาภาพบอก รู้สึกว่าทั้งสองคนแปลกใจ หญิงสาวผู้ภรรยาทวนคำว่า *"ท่านไปอยู่บอมเบย์ถึงสองอาทิตย์ ท่านรู้สึกอย่างไรบ้าง?"* อาตมาภาพตอบว่า *"เธอทั้งสองรู้สึกอย่างไร อาตมาก็รู้สึกอย่างนั้น"* ทั้งสองคนชอบใจ

เราเดินสนทนากันไป หนุ่มใหญ่ถามขึ้นว่า *"ท่านรู้สึกอย่างไรบ้างในการชมทัชมาฮาล?"* อาตมาภาพมองดูตัววังหินอ่อนซึ่งสลักด้วยลายกนกอาหรับแล้วตอบว่า *"อาตมารู้สึก ๒ อย่าง อย่างหนึ่งคือเป็นฝีมือที่สร้างได้อย่างมหัศจรรย์ และอย่างที่สอง รู้สึกถึงความขมขื่นของชาวอินเดียที่สร้างสถานที่แห่งนี้"* เสียงพูดของอาตมาภาพทำให้นักทัศนาจรบางคนที่เข้าใจภาษาอังกฤษหันมามองอย่างเอาใจใส่ เจ้าของคำถามได้ถามติดขึ้นมาด้วยความสนใจว่า *"ชาวอินเดียขมขื่นอย่างไร?"* ตอนนี้เราหยุดยืนที่ริมระเบียงด้านหลังของทัชมาฮาลมองเห็นลำน้ำยมุนา มีผู้ตาม ๘-๙ คน ที่หยุดยืนคอยฟังคำตอบ อาตมาภาพจึงตอบอย่างเรียบๆ ว่า *"ก็เธอไม่เห็นหรือ วังนี้เป็นของกษัตริย์มุสลิมเป็นผู้สร้าง ชาวมุสลิมได้เข้าครอบครองประเทศอินเดียนับเป็นเวลาร่วม ๓ ร้อยปีเศษ สืบกษัตริย์หลายชั่วพระองค์ ทัชมาฮาลหลังนี้ กษัตริย์มุสลิมได้เกณฑ์ประชาชนชาวอินเดีย ซึ่งส่วนมากเป็นฮินดู ให้มาสร้างวังอันมหัศจรรย์นี้ ภายใต้การบังคับบัญชาของนายช่างสถาปนิกที่เป็นชาวมุสลิม เธอลองคิดดู คนที่ถูกเกณฑ์นั้นจะมีจำนวนมากมายสักเพียงใด เขาต้องถูกใช้แรงงานโดยปราศจากค่าตอบแทนนอกจากมีอาหารกินพออิ่ม ต้องจากลูกจากเมีย จากบ้านเรือนด้วยความเศร้าระทมขมขื่นเพียงใด บางคนก็ตายไปในระหว่างการก่อสร้างก็มี จริงอยู่สถานที่แห่งนี้เป็นโบราณวัตถุ เป็นศรีสง่า สมแก่การอวดในยุคปัจจุบันนี้ แต่ในครั้งอดีตคนอินเดียทุกผู้ในสมัยนั้น คงจะไม่รู้สึกภาคภูมิใจอย่างเราเป็นแน่ อาตมาขออภัยที่พูดตามความนึกคิด"*

พวกที่ยืนฟังอยู่ทั้งหญิงชายต่างพยักหน้ามองดูกัน หนุ่มเจ้าของคำถามก้มศีรษะให้นิดหนึ่ง แล้วพูดอย่างขื่นบานว่า *"ท่านเป็นชาวต่างประเทศที่แปลกกว่าคนอื่นๆ ท่านมีความเห็นไม่เหมือนใคร ผมพอจะได้คิดอย่างท่านพูด"* อาตมาภาพได้บอกเขาว่า *"อดีตก็ส่วนอดีต จงอย่าเอามาปนกับปัจจุบัน"* เขายื่นมือมาขอจับมือกับอาตมาภาพ แต่อาตมาภาพขออภัย บอกว่า *"ภิกษุในพระพุทธศาสนาย่อมไม่จับมือกับใคร"* เขาจึงพนมมือแล้วถามว่า *"ท่านมาจากไหน และจะไปไหนต่อไป?"* อาตมาภาพตอบว่า *"อาตมามาจากประเทศไทย ตั้งใจจะไปเมืองฤๅษีเกษทางต้นแม่น้ำคงคาโน้น"* พวกที่ยืนฟังบางคนก็พนมมือ

อาตมาภาพออกเดินไปสมทบกับท่านวิเวกฯ ซึ่งยืนรออยู่ทางบันไดลงหน้าวัง กลับไปขึ้นรถเวลา ๑๗.๐๐ น. เศษ ถึงสถานีรถไฟอักราประมาณ ๖ โมงเย็น รถไฟออก ๑๘.๒๕ น. เดินทางกลับกรุงเดลลี

ในระหว่างที่นั่งมาในรถนั้น บังเอิญมีผู้โดยสารทั้งชายหญิงและเด็กขึ้นมานั่งเก้าอี้แถวเดียวกับอาตมาภาพและท่านวิเวกฯ นั่ง คือ เก้าอี้แถวขนาดนั่งได้ ๓ คน ช่องอาตมาภาพเป็นเก้าอี้นั่งได้ ๒ คน ที่ขึ้นมานั้นมีผัวเมียยังหนุ่มสาวคู่หนึ่งลูกหญิง ๒ ลูกชาย ๒ กำลังโตไล่ๆ กัน กับผู้หญิงมีอายุคนหนึ่ง ทราบภายหลังว่าเป็นแม่ยาย อายุคะเนในราวไม่เกิน ๕๐ แต่ดูยังสวยอยู่ ดวงตาทั้งคู่เวลามองเปิดกว้างเป็นประกาย ทีแรกแกนั่งทางพวกลูกเขยลูกสาว แต่เนื่องจากเด็กๆ มันยุ่งและซนมาก แกจึงขอมานั่งทางม้าที่ท่านวิเวกฯ นั่งตรงข้ามกับอาตมาภาพ

คราวนี้แหละที่แกมองอาตมาภาพตรงหน้าด้วยดวงตาที่เปิดกว้างคมวาวของแก แกแต่งส่าหรีด้วยผ้าไหมขาวยกดอกบางคลุมศีรษะไว้หน่อยหนึ่ง ผมมีขาวประปราย แต้มแดงตรงแสกหน้า สวมสร้อยข้อมือและแหวนทองคำเกลี้ยง จมูกโด่ง ปากค่อนข้างแดง อาตมาภาพนึกแปลกใจที่ผู้หญิงเป็นถึงแม่ยายคนและมีอายุปูนนี้ยังมีเค้างามพอดู ถ้าเมื่อสาวคงจะอยู่ในขนาดที่เรียกว่าพิไลเลขาทีเดียว

ท่านวิเวกฯ กระเถิบไปจนติดหน้าต่าง แกนั่งตะแคงๆ ยิ้มให้อาตมาภาพอย่างแจ่มใส เอ๊ะ! ยังไงกัน พอเจอหน้าก็ยิ้มให้ ทำนองนี้มันมีความหมาย มาตุคามย่อมเป็นเสียอย่างนี้ อาตมาภาพไม่ทันนึกอะไร ก็ยิ้มตอบให้นิดหนึ่งอย่างไมตรี แกจ้องดูหน้าอย่างจริงจังด้วยสายตาคมเป็นมันกระจ่างพราวให้อีก ทำท่าคล้ายจะพูด ท่านวิเวกฯ ก็กำลังมองดูอาตมาภาพ คราวนี้เลยต้องวางสีหน้าเฉย เพราะท่าทางคล้ายจะต่อความยาวสาวความยืดชอบกล ถ้าเป็นผู้อื่นที่เป็นฆราวาสก็คงจะยืดเยื้อต่อไปอีก แกคงนั่งมองอาตมาภาพอย่างพินิจติดใจอยู่เช่นนั้น จนรถถึงสถานีกรุงนิวเดลลี อาตมาภาพรีบลุกออกจากรถกับท่านวิเวกฯ กลับถึงที่พัก จำวัด ๖ ทุ่มเศษ

รุ่งเช้าออกไปฉันน้ำชาที่เรสตัวรองต์ของสถานี แต่ก่อนที่จะขึ้นไปชั้นบน ท่านวิเวกฯเกิดนึกสนุกขึ้นมาอย่างไรก็ไม่ทราบ ชวนอาตมาภาพให้ลองชั่งน้ำหนักที่เครื่องชั่งของทางการรถไฟ อาตมาภาพก็บอกว่า *"ไม่ชั่งละท่านวิเวกฯ เพราะน้ำหนักตัวผมมันคงที่๔๙กิโลฯมานานแล้ว"* ท่านวิเวกฯก็ไม่ยอม พูดว่า *"หลวงพ่อชั่งเถอะน่า นั่นนานมาแล้ว เดี๋ยวนี้หลวงพ่อแข็งแรงสมบูรณ์ขึ้นเป็นกองน้ำหนักต้องเพิ่มแน่ๆ ชั่งเถอะครับ ผมออกตังเอง"* ว่าแล้วท่านวิเวกฯ ไม่รอช้าหย่อนสตางค์ลงในช่อง ๑๐ ไปซ่า แล้วก้าวฉับขึ้นบนที่ชั่ง เข็มหมุนพร้อมกับมีตั๋วเล็กๆ หล่นลงมาแผ่นหนึ่ง แล้วท่านวิเวกฯ ก็ก้าวลงมาดึงแขนอาตมาภาพให้ขึ้นชั่ง พร้อมกับหย่อนไปซ่าลงไปอีก อาตมาภาพต้องยอมก้าวขึ้นไปชั่ง เข็มหมุนตั๋วใบเล็กๆ ก็หล่นลงมาอีก ท่านวิเวกฯ ฉวยเอาไปอย่างว่องไว แล้วอ่านใบของท่านก่อน น้ำหนักบอกว่า ๕๔ กิโลฯ แล้วพลิกอีกด้านหนึ่งมีตัวหนังสือพิมพ์ไว้เป็นทำนองทำนายว่าต่อไปจะเป็นผู้มีโชคดีและมีชื่อเสียงกว้างขวาง แล้วก็ส่งให้อาตมาภาพ พูดว่า *"นี่...นี่... ของผมเป็นอย่างนี้" "มีชื่อเสียงกว้างขวาง แล้วอย่าสึกไปก็แล้วกัน"*

ท่านวิเวกฯ หัวเราะชอบใจ *"เดี๋ยวดูของหลวงพ่อว่ายังไง"* พอยกตั๋วของอาตมาขึ้นดูหน้าแรก ก็ร้องอุทานว่า *"เออ...หลวงพ่อนี่แน่จริงๆ น้ำหนักอย่างว่า ๔๙ เท่านั้นเอง"* แล้วก็พลิกดูอีกด้านหนึ่ง ทันใดก็อุทานออกมาเป็นครั้งที่สองเสียงดังว่า *"เอาละซีหลวงพ่อเป็นพระกรรมฐาน หลวงพ่อถูกเตือนเสียแล้วครับ"* พูดแล้วท่านวิเวกฯ ก็ส่งตั๋วให้อาตมาภาพดูในตั๋วนั้นเขียนไว้เป็นภาษาอังกฤษดังนี้ *"You may caution in matal relationship"* ซึ่งแปลเป็นใจความภาษาไทยว่า *"ท่านต้องระวังในการติดต่อกับมาตุคาม"* อาตมาภาพยืนอ่านกลับไปกลับมาด้วยความซาบซึ้งใจ จึงพูดเปรยๆ ว่า *"ขอท่านจงเข้าใจเถิด อาตมาภาพไม่มีความเปลี่ยนแปลงเป็นอื่นเลย* ***อนิวัตติ ภวิสสามิ พรหมจริยปรายโน*** *ขออนุโมทนาที่เอาใจใส่อาตมาภาพถึงเพียงนี้"* ตั๋วใบนี้อาตมาภาพยังคงเก็บไว้จนบัดนี้

ท่านทั้งหลาย ผลแห่งการปฏิบัติในพุทธธรรม ย่อมเป็นที่ห่วงของเทพดาผู้ตามพิทักษ์ถึงเพียงนี้ เพราะอะไร? เพียงแต่อาตมาภาพสบตากับอิสตรีบนรถไฟเพียงขณะหนึ่งเดียวเท่านั้น ก็ได้รับคำเตือนอย่างนี้เสียแล้ว ตามนุษย์ไม่เห็นย่อมไม่ล่วงรู้ถึงความนึกคิดของมนุษย์ด้วยกัน แต่ดวงตาหนึ่งและจิตของอีกฝ่ายหนึ่งที่เป็นทิพย์ ย่อมมองเห็นและล่วงรู้วาระจิตของมนุษย์อยู่ทุกเวลา ฉะนั้น มนุษย์จงสำนึกในข้อนี้ให้จงดี จงคิดไว้เสมอว่า กรรมทั้งหลายที่ตนกระทำจะดีหรือชั่วก็ตาม แม้มนุษย์ด้วยกันจะไม่รู้ มองไม่เห็น แต่ยังมีสิ่งหนึ่งที่ละเอียดกว่า เหนือกว่า มองเห็น สำนึกอย่างนี้ อาตมาภาพก็มั่นใจในความปลอดภัย และในผลแห่งการปฏิบัติของตนยิ่งขึ้น ฉันน้ำชาแล้วกลับที่พักค่ำนี้ถึงกำหนดที่จะต้องเดินทางไปหาดวาร์ (Hardware) เพื่อไปเมืองฤาษีเกษ เวลายังเหลืออยู่อีกหลายชั่วโมง ท่านวิเวกฯ ชำระค่าห้องให้กับผู้จัดการที่พักในลักษณะบำรุงเป็นเงิน ๑๒ รูปี

ตอนเพลออกไปฉันอาหารที่ห้องอาหารของสถานีรถไฟ ๒ องค์ หมดไป ๓ รูปี ๗๐ นเยไปซ่า พออิ่ม ออกจากห้องอาหารไปหาซื้อไฟฉาย ๑ กระบอก ชนิด ๒ ท่อน ราคา ๔ รูปี เสร็จแล้วนั่งสามล้อเครื่องไปชมพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ (National Museum) พิพิธภัณฑ์แห่งนี้นับว่ากว้างขวางพอดู ทำเป็น ๓ ชั้น ชมของโบราณวัตถุทุกอย่างแล้ว เวลาประมาณบ่าย ๒ โมง เข้าชมข่าวโบราณวัตถุและโบราณสถานของอินเดีย ภายในห้องฉายของพิพิธภัณฑ์ นับว่าจัดทำอย่างทันสมัยแบบเฉลิมกรุงฯ มีเครื่องปรับอากาศ พิพิธภัณฑ์เมืองเรายังไม่มีห้องฉายภายใน ซึ่งอาตมาภาพเห็นว่าควรจะจัดให้มีขึ้นเป็นอย่างยิ่ง ขนาดห้องที่อาตมา-ภาพเข้าชมนี้จุคนดูได้ ๓๐๐ ที่นั่ง

วันเสาร์อาทิตย์เข้าดูได้ฟรี ไม่ต้องเสียค่าผ่านประตู แต่วันศุกร์เก็บค่าดูคนละ ๑ รูปี การเก็บค่าดูเฉพาะวันศุกร์นี้ ทีแรกก็นึกแปลกใจว่า ทำไมจึงเก็บอย่างนั้น ครั้นลองสอบถามไปถามมาก็พอได้ความว่า เพื่อแกล้งพวกมุสลิมที่หยุดวันศุกร์ ศาสนาไหนๆ เขาก็หยุดวันเสาร์วันอาทิตย์ตามโลกนิยมกันทั้งนั้น มีแต่ศาสนามุสลิมศาสนาเดียวเท่านั้นที่แหวกแนวหยุดวันศุกร์ แล้วใครที่ไหนเขาจะมาหยุดให้อีก ฉะนั้น เมื่อวันศุกร์เขาทำงานทำการกัน แต่มุสลิมหยุด ถ้า

อยากเข้าดูก็ต้องเสียค่าดูเป็นธรรมดา นี่เรื่องราวของเรื่องมันเป็นอย่างนี้ และทั้งสองศาสนา คือ ฮินดูและมุสลิมก็ไม่ค่อยลงรอยกันนัก มักวางมวยวิวาทกันอย่างรุนแรงเสมอ

ชมพิพิธภัณฑ์อยู่จนถึง ๑๖.๐๐ น. จึงกลับที่พัก ใช้เวลาที่ยังเหลืออยู่พักผ่อนเพื่อรอขึ้นรถไฟเวลา ๔ ทุ่ม พอได้เวลาแบกของไปสถานี เข้านั่งตามที่ที่ได้จองไว้ เที่ยวนี้คนเต็มแน่นทุกที่นั่งจนถึงยืนก็มี นั่งหลับบ้าง ตื่นบ้าง อากาศก็ค่อนข้างหนาวเย็น

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

เราต้องรักษามิตรภาพของเราให้เท่ากับรักษาทรัพย์อันมีค่าของเรา
อ๊าบเนโก๊เดอีเช้อั๊ปเปอนี้ยาด่าด่เต๊อสมารำนี้
โฮดีแฮเวอี๊เซอี๊อั๊ปเปอนี้โด๊สเตมีเชอมาเลอนี้จาฮีเย่

ท่านต้องดูที่ตัวบุคคล อย่าดูที่เงินของเขา
อ๊าบโก๊อาตมีโกเดเคน๊า จาฮีเย่อุ๊สเคไปเซ่โกนะฮี

ท่านจงเคารพตัวของท่านและในขณะเดียวกันจงเคารพในผู้อื่นด้วย
อ๊าบโก๊อั๊ปเปอนี๊ อาวรำดูซรองกี้อีเจิ่ตเต่อะกรณีจาฮีเย่

จงทำดีต่อผู้อื่นเมื่อท่านต้องการให้เขาเรียกท่านว่าเป็นคนดี
ดูซโรนกีซาทท่ะอัชไชกาโลอาเกิ่ลตุมอัชเช้กาฮลานาชาฮะเตโฮ



๑๖ ๑๖

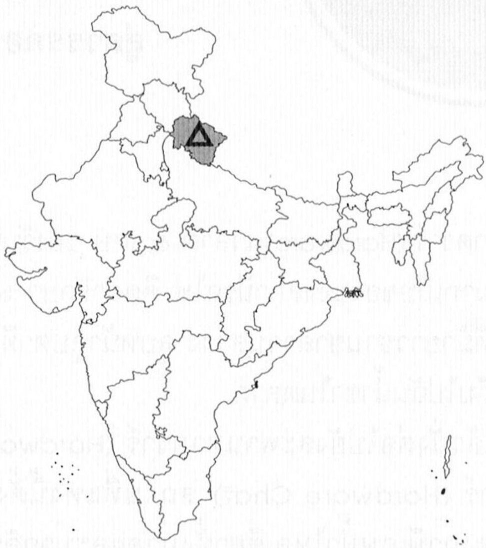
ข้ามต้นคงคามหานที
สู่สวรรคอาศรม

รถไฟถึงหาดวาร์ (Hardware) เวลาตี ๕ เศษ ของวันที่ ๑๔ เอาเข้าของฝากเก็บไว้ในห้องฝากเก็บของของสถานีรถไฟ คิดค่ารักษา ๖๐ นเยไปซ่า แล้วออกมานั่งรอเวลาที่ม้ายาวชานชาลาจนสว่าง ลูบหน้าลูบตาที่ก๊อกน้ำของสถานี แล้วว่าจ้างสามล้อถีบไปฉันน้ำชาในตลาด

ฉันเสร็จแล้วนั่งต่อไปยังสะพานหาดวาร์ (Hardware Bridge) และท่าอาบน้ำหาดวาร์ (Hardware Chat) สถานที่แห่งนี้ตั้งอยู่ตอนโค้งของแม่น้ำคงคาใต้เมืองฤาษีเกษน้ำไหลเชี่ยวทั้งน่าดูและน่ากลัว ตรงกลางหมุนคว้างบิดเป็นเกลียว เดินเที่ยวชมการอาบน้ำของพวกฮินดู อันเป็นชาวพื้นเมืองและบางพวกก็มาจากต่างเมือง มีนักบวช นักพรต ฤาษี โยคี ฯลฯ มากมายลงอาบเต็มไปหมด ท่าน้ำนี้เขาทำเป็นชานชาลาเทคอนกรีตลงกลางน้ำ เปิดท่าให้ลงอาบได้ทั้งสองด้านของชานชาลา

ตรงกลางเป็นที่ตั้งร้านแผงลอยขายดอกไม้และเครื่องเจิมทุกชนิด ริมชานชาลาทำเป็นขั้นบันไดซีเมนต์สำหรับลงอาบและมีรั้วตาข่ายเหล็กกั้นอยู่ข้างหน้าตามความยาวของชานชาลา ห่างจากบันไดที่ลงอาบราว ๒ เมตร นัยว่าเพื่อป้องกันสัตว์น้ำ เดินชมข้ามสะพานสวนสาธารณะอ้อมไปจนสุดทางเลี้ยวขวามาทางสถานีรถไฟ ที่หาดวาร์นี้มีสะพานข้ามแม่น้ำคงคาหลายแห่ง เพราะเป็นที่แคบ ง่ายแก่การก่อสร้าง

เมืองฮริดวาร (**हरद्विार**, Haridwar หรือ Hardwar)
รัฐอุตตราขัณฑ์ (**उत्तराखण्ड**, Uttarkhand)
เมืองหลวงประจำรัฐ คือ เมืองเดฮ์ราดูน (**देहरादून**, Dehradun)
คำว่า ดวาร ภาษาไทยสะกด ทวาร และเมืองนี้สะกดตามภาษาไทย หริทวาร



แผนที่ประเทศอินเดีย รัฐอุตตราขัณฑ์[๔๓]

ตอนกลางถนนเลยหน้าสถานีรถไฟไปหน่อย มีเทวรูปปั้นของพระศิวะเป็นสี่กร ปางประทานน้ำคงคาให้ไหลหลั่งจากมวยผม เรียกว่า "มริทุนชัยมหาเทพ" (Maritunjaya mahadev) เทวรูปพระศิวะนี้มีงานฉลองปีละครั้ง ทำการแห่แหนกันอย่างมโหฬารครึกครื้นมาก คล้ายแห่พระพุทธสิหิงค์ในวันสงกรานต์ของเรา ใช้เวลาเดินชมหาดวาร์เป็นเวลา ๔ ชั่วโมง จึงกลับมาฉันเพลที่สถานี พอบ่ายโมงก็ขึ้นรถไฟไปเมืองฤษีเกษ รถใช้จักรวิ่งในราว ๑ ชั่วโมง

---

[๔๓] ที่มา : Ministry of External Affairs

ถึงสถานีเมืองฤาษีเกษ ท่านวิเวกฯ เช่ารถม้าตังก้าตกลงราคากัน ๑๒ แอนนา (อันประเทศอินเดียนี้ การใช้เงินบางแห่งที่อาณาเขตท้องที่อยู่ใกล้ชิดกับรัฐบาลกลาง ก็ได้ใช้เงินตามที่รัฐบาลกำหนด คือ รูปี และนเยไปซ่า ส่วนที่ห่างไกลประชาชนก็ใช้เงินรูปีและเงินแอนนา[๔๔] ของอังกฤษแต่เดิม แล้วคิดทอนลงเป็นนเยไปซ่า เหมือนดังเช่นมณฑลแถบเหนือของเราดังเช่นเชียงใหม่เมื่อ ๕๐ ปีก่อน ก็ยังชอบใช้เงินแถบ คือเงินที่ทางพม่าใช้ อันเป็นเงินของอังกฤษอยู่หลายปีจึงได้เลิก) ให้ไปส่งที่ฝั่งแม่น้ำคงคา ตอนท่าเรือข้ามฟากของสำนักศิวานันทะอาศรม รถม้าวิ่งประมาณ ๒๕ นาที ถึงท่าเรือศิวานันทะ ลงเรือแบบเรือโป๊ะหรือฉลอม กรรเชียงหัวท้ายขนาดใหญ่ จุคนได้ราว ๖๐ คน กรรเชียงทวนกระแสน้ำคงคาข้ามไปทางฝั่งซ้าย อันเป็นที่ตั้งสำนักสวรรคอาศรม (Swargashram) โดยไม่ต้องเสียค่าโดยสาร เขาบริการฟรี (Ferry free)

เมืองฤษิเกศ (ऋषिकेश, Rishikesh)
ตั้งอยู่ในเมืองเดห์ราดูน ตั้งอยู่บนพื้นที่เชิงเขาของหิมาลัยตะวันตก

ทีแรกทีเดียวก็คิดว่าจะลองพำนักอยู่ที่ศิวานันทะอาศรม เพราะได้ยินว่ามีชื่อเสียงนัก แต่พอมาเห็นแล้วดูท่าไม่ไหว เพราะใกล้ทางรถยนต์ รถม้า และทางเดินผ่านของผู้คนมาก ประกอบทั้งอยู่ต่ำจากถนน เพราะเป็นไหล่เขา รถวิ่งอยู่บนหลังคาอาศรม ตอนเชิงเขาข้างบนก็มีอาศรมเหมือนกัน แต่ก็ยังใกล้กับถนนอยู่นั่นเอง ประการที่สอง มีพวกฤาษี นักพรต นักบวชอยู่กันแออัดเห็นว่าไม่เป็นที่สงบ ไม่เหมาะแก่การบำเพ็ญ ฉะนั้น จึงได้พากันข้ามมาทางฝั่งซ้าย อันเป็นที่ตั้งสำนักสวรรคอาศรม เพราะเมื่อพิจารณาดูภูมิประเทศทางฝั่งศิวานันทะแล้ว ฝั่งซ้ายนี้งามมาก

---

[๔๔] เงินแอนนา (Anna) ใช้ในสมัยอาณานิคมอังกฤษ ช่วงระยะแรกหลังจากที่อินเดียได้รับเอกราชแล้ว ชาวอินเดียส่วนหนึ่งยังคุ้นเคยกับเงินแบบเก่า

ในที่สุด เราก็มาถึงจุดหมายปลายทาง แต่ก่าจะลงจากเรือขึ้นฝั่งได้ก็ต้องพละกำลังกันนิดหน่อย เพราะพวกที่รอจะลงเรือบนฝั่ง พอเรือเข้าเทียบจอดก็เฮโลดาหน้ากันเข้ามา พวกที่อยู่ในเรือก็จะขึ้นบก เลยเกิดดันกันชุลมุนอย่างว่า อาตมาภาพเห็นท่าจะไม่เป็นการเราตัวเล็กจะเอากำลังเข้าปะทะกับกำลังแขกนั้น มีอยู่ทางเดียวคือตัวแบนแน่ เลยต้องใช้หัวกลดเป็นเครื่องเบิกทาง โดยเอากลดหนีบรักแร้ พุ่งตัวไปข้างหน้า แหย่พรวดเข้าไปกลางหมู่ที่มันดาหน้าเข้ามา ๓-๔ คน ร้องเอ็ดตะโรหงายหลังผลึ่งหนังถลอก เพราะถูกขอทองเหลืองที่หัวกลด (ขอทองเหลืองที่หัวกลดนี้มีประโยชน์มาก เวลาขึ้นรถไฟเกิดชุลมุน ก็ใช้เป็นใบเบิกทางเหมือนกัน) จำใจต้องทำ ถ้าไม่ทำ เราก็ต้องไปลอยคอในแม่น้ำคงคา เพราะกลุ่มคนที่พูดไม่รู้เรื่องและไม่นึกถึงวัฒนธรรม แม้แต่ในบ้านเมืองของเราก็ยังมี

ท่านวิเวกฯ ตามติดมา พอเท้าเหยียบพื้นท่าน้ำก็ต้องออกแรงกันอีก คือดันแหวกกลุ่มคนกว่าจะหลุดออกมายืนในที่โล่งได้ก็เล่นเอาเหงื่อตกไหลซู่ทีเดียว ท่านวิเวกฯ ถึงกับต้องตลบจีวรไว้บนบ่า นี่แหละเรื่องเบียด เรื่องแย่ง เรื่องดันเสียงเฮ ๆ ไม่ว่าประเทศไหนเมืองไหนเหมือนกันทั้งนั้น ที่ขนาดหนักถึงตาย ถึงคางเหลือง ผ้าผ่อนหลุด ดู ๆ แล้วก็เหมือนกับปศุสัตว์ พอพักหายเหนื่อยแล้ว อาตมาภาพก็สะพายย่ามแบกกลดและคล้องกระเป๋ารวมยาไว้ที่ไหล่ มือขวาถือไม้เท้า ท่านวิเวกฯ นอกจากสะพายย่ามแบกเป็ดดิ้งของท่านแล้ว ก็ยังช่วยหิ้วบาตรของอาตมาภาพให้อีก ออกเดินนำหน้า

พวกร้านขายของริมท่าน้ำกับพวกฤๅษีมากหน้าหลายตาต่างพากันดูเราด้วยความแปลกใจ เพราะคงยังไม่เคยเห็นรูปร่างลักษณะการแต่งตัวอย่างอาตมาภาพ เนื่องจากห่มดองรัดประคดอกหนวดและเคราก็ชักจะยาวและขาวไตรครองที่นุ่งห่มอยู่นั้น เพราะเหตุที่ครองไตรเดียว ไม่มีเปลี่ยน จึงดำมอมแมม เรื่องการซักไม่เคยคำนึงถึง เรื่องฝุ่นละอองไม่เคยรังเกียจ

เราพากันเดินขึ้นไป และความที่ยังไม่รู้จักว่าจะไปหาใคร เราก็พากันเดินเรื่อยขึ้นไปจนถึงเนินเขาหลังที่ทำการของสำนัก บังเอิญได้พบกับอาชีวกหนุ่มผู้หนึ่งนุ่งเตี่ยวเปลือยตัว หน้าตาคมขำ ผมเป็นกระเชิง ไม่มีหนวดเครา ลักษณะ

ท่าทางทะมัดทะแมงเป็นสง่า ได้สอบถามการมาของเรา ซึ่งท่านวิเวกฯ ก็ได้ตอบว่าท่านมาเป็นเพื่อนกับอาตมาภาพ ผู้ชื่อว่ากัสสปมุนี เพื่อมาอยู่บำเพ็ญเพียรชั่วระยะหนึ่ง หวังว่าคงจะได้รับการอนุเคราะห์ด้วยดี เมื่อได้รับทราบเช่นนั้นอาชีวกผู้นั้นก็ให้ชายสูงอายุผู้หนึ่งที่อยู่ ณ อาศรมบนเขานั้นนำเราทั้งสองกลับลงไปยังที่ทำการของสำนักงานฯ ซึ่งที่แท้ชายสูงอายุผู้นี้ก็คือ ผู้จัดการของสำนักสวรรคอาศรมนั่นเอง ดูอาการกิริยาวาจาเรียบร้อย แสดงว่าได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดี

ชายสูงอายุซึ่งเป็นผู้จัดการนี้ ชื่อ นาย เอช.แอล. เศรษฐี (Mr. H. L. Sethi) ได้ออกเดินนำหน้าพาเรามาถึงสำนักงาน จัดเก้าอี้ให้เรานั่งด้วยมารยาทอันนอบน้อม ได้ให้ทำใบสมัครขอเข้าอยู่ในสำนัก ซึ่งแกได้จัดพิมพ์กรอกข้อความให้เสร็จ เพียงแต่ให้อาตมาภาพลงชื่อเท่านั้น หลังจากนั้นอาตมาภาพก็ได้มอบปัจจัยเป็นค่าบำรุงสำนักงานพอสมควร แล้วแสดงหนังสือรับรองของทูตทหารอากาศให้แกดู รู้สึกว่าแกมีความพอใจอย่างยิ่ง พูดว่า *"ดีมากที่ท่านมาพำนักที่นี้"* เสร็จแล้วแกก็พาเราตรงไปยังที่ที่จะให้พักอยู่ ทั้งสั่งให้เด็กของอาศรมช่วยแบกของตามไปด้วย อาตมาภาพนึกในใจว่าที่อยู่คงจะเป็นกุฏิดินเก่าๆ พออาศัยนอนตามลักษณะของพวกบำเพ็ญพรต แต่ที่ไหนได้ตรงกันข้าม

เราเดินมาได้ประมาณ ๑ กิโลเมตร เป็นที่ลาดต่ำลงมาจากสำนักงาน นายเศรษฐีผู้จัดการได้เดินนำหน้าเราเข้าเขตรั้วลวดหนามของกุฏิตึกใหม่เอี่ยมหลังหนึ่ง ไขกุญแจเปิดกุฏิให้ แล้วหันมาบอกอาตมาภาพว่า *"ขอเชิญท่านอยู่ ณ กุฏิหลังนี้ เพิ่งสร้างเสร็จเมื่อ ๘ วันนี้เอง ยังไม่มีใครเข้ามาอยู่เลย ผมมอบให้ท่านอยู่เป็นคนแรก"* อาตมาภาพขอบใจแก แล้วมองพิจารณาดูจนทั่วบริเวณ เห็นมีอาณาเขตกว้างขวางพอสมควร กุฏิตึกหลังนี้ทาสีเหลือง เสา ม้านั่ง ก่อด้วยซีเมนต์และประตูทาสีแดง พื้นโบกซีเมนต์หนาประมาณ ๒๔ ซม. ภายในมีเตียงก่อด้วยปูนซีเมนต์ติดฝาผนัง มีหิ้งยาว ๒ ชั้น ก่อด้วยปูนเหมือนกัน ข้างผนังทำเป็นช่อง ๔ ช่อง สำหรับวางตะเกียง

ท่านวิเวกฯ ถึงกับออกปากว่า *"บุญของหลวงพ่อจริงๆ ไม่มีใครได้เข้ามาอยู่เช่นนี้ นอกจากจะเป็นมหาฤษีชั้นสำคัญหรือผู้ที่เขานับถือจริงๆ เท่านั้น"*

อาตมาภาพมองดูจนทั่ว แล้วถามผู้จัดการว่า *"ห้องน้ำห้องส้วมไม่เห็นมี เวลาถ่ายทุกข์ไปถ่ายที่ไหน"* ผู้จัดการตอบยิ้มๆ ว่า *"ต้องเข้าไปถ่ายในป่า"* ฟังแล้วก็ได้แต่พยักหน้า เมื่อได้ทำการมอบหมายที่พักเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้จัดการก็พนมมือลาพูดว่า *"ถ้าหากจะต้องการอะไรให้บอก"* อาตมาภาพขอบใจแกอีกครั้งหนึ่ง

ผู้จัดการไปแล้วเราก็จัดแจงเข้าของออกวางบนหิ้ง และปูที่นอนปัดกวาดพื้นกุฏิซึ่งยังมีฝุ่นซีเมนต์และขี้เลื่อยอยู่ ท่านวิเวกฯ สมัครนอนพื้นข้างล่าง พลางพูดว่า *"แปลกแฮะ กุฏิทำได้แต่ส้วมไม่ทำ หลวงพ่ออยู่ได้หรือครับ?"* *"ต้องได้ซีอุตส่าห์ดั้นมาจนถึงที่แล้ว ไม่ได้ก็ไม่ใช่ผู้พิชิตเท่านั้น"*

เมื่อพูดถึงเรื่องส้วมนี่ ก็ใคร่จะพูดเสียให้จบ คือ ต่อมาหลังจากได้เข้ามาอยู่แล้ว ๔ วัน อาตมาภาพได้พบกับผู้จัดการ และได้พูดถึงเรื่องส้วมนี่อีก และก็ได้ออกปากว่าถ้าทางผู้จัดการจะสร้าง อาตมาภาพยินดีจะช่วยบริจาคช่วยเหลือตามกำลังเท่าที่มี ขนาดห้องกว้างยาวเมตรครึ่งตารางเหลี่ยมจะสักเท่าใด เขาผู้จัดการก็คงจะคิดว่า อาตมาภาพคงจะเป็นเศรษฐีอย่างชื่อของแก หรือไม่ก็คงได้โอกาสอันหวานเหมาะเช่นนั้น เลยออกปากพูดอย่างยิ้มย่องว่า *"ถ้าท่านจะบริจาคแล้ว ราคาก่อสร้างทั้งหมดในราว ๑,๕๐๐ รูปีเท่านั้น (คิดเป็นเงินไทย ประมาณ ๓ พันบาทเศษ) เสร็จแล้วทางสำนักจะสลักชื่อของท่านสวามีไว้เป็นอนุสรณ์ด้วย"* เอาแล้วไหมล่ะ แกคงคิดว่าอาตมาภาพเป็นพระคงจะไม่รู้ราคาค่างวดอะไร ห้องส้วมห้องน้ำของฤาษีชีไพรที่ไหนที่ราคาก่อสร้างแพงอย่างนั้น อาตมาภาพมองดูหน้าแกแล้วบอกว่าจะคิดดูก่อน เพราะเป็นเงินจำนวนมาก หลังจากนั้นก็มิได้เอ่ยถึงเรื่องนี้อีกเลย ทนเข้าป่าไปพลางๆ บางทีตอนดึกออกไปนั่งถ่ายไม่รู้ว่าตัวอะไรมันโดดข้ามหัวกลิ้นสาบๆ จะใช้ไฟฉายส่อง ก็เกรงว่าถ้าเป็นไอ้ตัวลายๆ เข้าเห็นจะไม่เป็นการ

ได้มาเห็นกุลีก่อสร้างของอินเดียแล้ว ดูเหมือนจะชอบแบกของหนักๆ อย่างเช่นจะตักดินโกยทราย ก็ใช้ภาชนะคล้ายกะทะเหล็กใส่ทูนหัว ไม่ยักใช้เข่งหรือปุ้งกี๋อย่างบ้านเรา

เมื่อจัดของปูที่นอนเสร็จแล้ว ก็ออกไปล้างหน้าลูบตัวที่ฝั่งคงคา แล้วกลับมาฉันน้ำชานมสดร้อน ๆ ที่ร้านใกล้ ๆ นั้น ขณะนี้อากาศยังหนาวอยู่ แม้แดดจะออกแต่เหงื่อไม่มี พูดถึงการใช้ภาชนะในการดื่มการบริโภคของแขกชาวชมพูทวีปนี้ ก็แปลกไปกว่าชนชาติอื่น คือ ถ้วยน้ำชา น้ำร้อน น้ำเย็นธรรมดาทั่วไปทุกบ้านทุกเมือง เขาก็ใช้ถ้วยแก้วถ้วยเคลือบดินเผากันทั้งนั้น แต่ของแขกไม่ใช้อย่างนั้น ดังเช่นถ้วยชงชาร้อนก็ใช้ถ้วยโลหะสูงก้นสอบ เวลาชงชาแล้วก็จับโกรกไปโกรกมา ธรรมดาถ้วยโลหะเมื่อถูกของร้อนตัวถ้วยก็ยิ่งจะร้อนเวลาซดก็ต้องค่อย ๆ ยื่นริมฝีปากซดทีละนิด เพราะปากถ้วยมันร้อน ต้องเอาผ้าเช็ดมือหุ้มจึงจะจับซดได้ ดูมันทุลักทุเลเต็มที แต่เขาก็ใช้กันอย่างนั้น ถาดทองเหลือง หม้อทองเหลือง หม้อดิน ฯลฯ ใช้กันทุกบ้านเรือน ดึกดำบรรพ์เคยเป็นมาอย่างไรเดี๋ยวนี้ก็อย่างนั้น

ฉันน้ำชาแล้วกลับมาพักผ่อน เพราะตรากตรำมาทั้งวัน เมื่อยจริง ๆ อาตมาภาพนึกในใจว่า การที่ได้เข้ามาอยู่ทั้ง ๆ ที่เป็นครั้งแรกและหน้าใหม่ต่างถิ่นคนละชาติคนละภาษา แต่ก็ได้รับการต้อนรับอย่างที่ไม่มีพระไทยรูปใดเคยได้รับ เช่นนี้นับว่าเป็นลางดี อันเป็นมหามงคลนิมิตอย่างยิ่ง เราสององค์จึงงีบไปได้หน่อยหนึ่ง จนถึงเวลาบ่าย ๔ โมงเย็น จึงออกเดินเล่น แล้วแวะฉันน้ำชา วันนี้ปิดกุฏิ ๑ ทุ่มครึ่ง นั่งอยู่ในสมาธิจนถึงเวลา ๒๒.๐๐ น. จึงเอนตัวลงที่จำวัด

เช้าวันรุ่งขึ้น วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๘ เวลา ๑๐.๐๐ น. สององค์กับท่านวิเวกฯ ได้ครองจีวรถือบาตรออกไปรับภัตตาหารที่โรงครัวทานของอาศรม แต่ระฆังสัญญาณแจกอาหารยังไม่ตี จึงเลยไปนั่งสนทนากับผู้จัดการผู้จัดการได้เดินตามออกไปคอยให้ความสะดวกและดูอาหารที่ได้รับแจกนั้นจะพอหรือไม่ จำนวนฤๅษี โยคี สันยาสี อาชีวก และปริพพาชก ที่มายืนคอยรับทานอยู่ขณะนั้นมีในราว ๓๐ กว่าคน เพราะขณะนี้ยังเป็นฤดูหนาว ส่วนมากได้หลบหนาวลงไปสู่ทางใต้ ฝ่ายมัชฌิมประเทศและอันตรประเทศ กว่าจะกลับเข้ามารวมหมู่ก็ราวกลางเดือนมีนาคม

เราสององค์ยืนเข้าแถวเรียงหนึ่ง ผู้เป็นภัตตุเทศก์นั้นเป็นฤๅษีชั้นผู้ใหญ่ อายุ ๖๐ เศษ ท่าทางทะมัดทะแมง ชื่อ โคปาละ นุ่งเตี่ยวตัวเดียวหน้าหนาวหรือหน้าร้อนก็นุ่งอย่างนั้น คล้องด้ายดำสะพายเฉียงจากขวามาซ้าย หนวดและเครา เกรอะกรังเป็นสังกะตัง ตัวเป็นเกล็ดเพราะไม่เคยแตะน้ำ นี่ก็เป็นตบะลัทธิเผากิเลสอย่างหนึ่ง อัธยาศัยดีมาก พอเห็นหน้าอาตมาภาพเข้าเท่านั้น แกก็ยิ้มจ้องมองแล้วหัวเราะ ทักทายเป็นภาษาฮินดีซึ่งอาตมาภาพไม่รู้ว่าแกจะทักทายหรือถามอะไร ก็ได้แต่ยิ้มกับแก แกหยิบจาปตีปิ้งใส่ลงในบาตร ๔ แผ่น ข้าวสุก ๑ ทัพพีใหญ่ แกงดาล ๒ ทัพพีใหญ่ และสัปจี๊ (แกงข้น) ๑ ทัพพี ใส่โล๊ะรวมกันลงไป กำลังร้อนๆ ต้องเอาผ้าเช็ดหน้ารองก้นบาตร เสร็จแล้วเดินกลับ

ผู้จัดการยิ้มอย่างพอใจ พนมมือไหว้ เรากลับมาฉันที่กุฏิ ที่แรกคิดว่าของน้อยที่ไหนฉันเท่าไรก็ไม่หมด จึงพอคะเนท้องได้ สำหรับท่านวิเวกฯ คนหนุ่มแข็งแรงกวาดเสียเตียนฝาบาตรทีเดียว เงยหน้าขึ้นถามอาตมาภาพว่า *"ยังงี้หลวงพ่อพอไปไหวไม๊?" "ยังงี้ให้อยู่อีก ๑๐ ปียังอยู่ได้ไม่ไหวอย่างเดียวการเข้าไปถ่ายในป่า"* ท่านวิเวกฯ หัวเราะชอบใจ

ฉันอิ่มแล้วก็ถือบาตรเดินไปริมฝั่งแม่คงคา ล้างบาตรล้างมือแปรงฟัน พอหันกลับก็พอดีมาดามบริจิตต์ (ชาวอิตาลี) ซึ่งได้พบกันที่กุลิตาลัยเมื่อต้นเดือนก่อน เดินลงจากชายฝั่งตรงมายังหาดทรายที่เรานั่งอยู่ แกได้ทำจริงตามที่แกพูด ซึ่งหาได้ยากในอิสตรีอันอยู่ในวัยเช่นนี้ ผ้าสีเหลืองอ่อนที่แกนุ่งและห่มอยู่ดูทำให้ร่างแกงามระหงยิ่งขึ้น แกยิ้มให้อย่างแช่มช้อย มาตุคามเป็นอย่างนี้เอง อาตมาภาพหวนนึกถึงคำเตือนอันศักดิ์สิทธิ์นั้นได้ กล่าวคำสวัสดีกับแกอย่างฉันเพื่อนนักพรต แกยกมือไหว้อาตมาภาพและท่านวิเวกฯ สำหรับท่านวิเวกฯ คงหัวเราะร่าเริงตามความเคยชิน

เราเดินกลับมายังกุฏิ นางบริจิตต์ได้ตามมาด้วย ได้อยู่สนทนาไต่ถามพอเป็นที่ระลึกถึงกันตามสมควร แกบอกว่าได้มาถึงที่นี่ประมาณ ๑๗ วันแล้ว อีกในราว ๓-๔ วัน ก็จะกลับไปประเทศของแก ดูแกมองอาตมาภาพอย่างมีความหมายชอบกลแต่ใจอาตมาภาพมันนิ่งแน่ไม่หวั่นไหวเสียแล้ว ท่านวิเวกฯ บอกแกว่าจะพาอาตมาภาพไปเยี่ยมตอบ ณ ที่พักของแก แกยิ้มอย่างดีใจ

บอกว่าจะคอย แล้วลากลับ ท่าทีการไหว้อภิวาทน์งามน่าชมกว่าหญิงไทยบางคน

บ่ายโมงเศษ เราพากันเดินย้อนขึ้นไปทางต้นน้ำ เพื่อเดินดูสถานที่และภูมิประเทศ ที่ๆ เราเดินย้อนขึ้นไปนี้เรียกว่า "ลักษมัณจุฬา" มีอาศรม มีโบสถ์พระศิวะอยู่เชิงเขา ริมทางเป็นโรงเรือนแถวและสถานีตำรวจประจำท้องถิ่น ทำเลภูมิประเทศของฤษีเกษทางฝั่งซ้ายแม่น้ำคงคานี้เป็นป่าใหญ่จริงๆ แต่ตอนริมแม่น้ำได้ถูกดัดแปลงก่อสร้างเป็นปูชนียสถาน มีท่าลงสนานกายและท่าเรือข้ามฝาก ปูชนียสถานที่ว่านี้มีชื่อต่างๆ กัน ฟังดูก็เพราะหูและคล้องจองกันดังนี้ คือ ทางฝั่งขวามีศิวานันทะอาศรม มีอาณาเขตริมแม่น้ำและทางหลังด้านถนนก็มีกุฏิตึกใหญ่น้อยระดะขึ้นไป ทางฝั่งซ้ายมีสวรรคอาศรมปรมาทนิเกตัน กีตะภวันและลักษมัณจุฬา

เราเดินเรื่อยขึ้นไป สำนักลักษมัณจุฬานี้อยู่ติดกับริมแม่น้ำทีเดียว ส่วนกุฏิที่อาตมาภาพอยู่นั้นห่างจากริมฝั่งประมาณ ๑ กิโลเมตร ขณะนั้นได้เดินสวนทางกับนักพรตหนุ่มคนหนึ่งพูดภาษาอังกฤษพอใช้ได้ ได้ถามว่าขึ้นไปทางเขาลูกหลังโรงร้านนี้มีสำนักของฤษีและโยคีอยู่บ้างหรือไม่ ได้รับคำตอบว่าบนเขาเหนือขึ้นไปมีถ้ำสำนักของฤษีอยู่หลายแห่ง (คำว่า "ฤษี" ภาษาฮินดีเขาออกเสียงเรียกว่า "ริชชี" เขียนเป็นภาษาอังกฤษดังนี้ "Rishi") แต่โดยมากเป็นถ้ำร้างเพราะเจ้าของย้ายไปอยู่ที่อื่น มีทางพอขึ้นไปได้ เรากล่าวขอบใจแล้วต่างก็ลาเดินหลีกกันไป

ฤษิ (ऋषि, Rishi)
ภาษาไทยสะกด ฤษี

เดินมาพักใหญ่ก็ถึงสะพานแขวน (Hanging Bridge) กว้างประมาณ ๕ เมตร ส่วนยาวประมาณ ๑๐๐ เมตร หัวสะพานทั้งสองข้างทำเป็นเสาสูงหล่อคอนกรีตและโครงเหล็กก่อยันอยู่ ๒ ฟากฝั่งแม่น้ำ ตัวสะพานลอยแขวนข้ามไปจดฝั่งข้างโน้น โดยไม่มีเสายันข้างใต้ดังเช่นสะพานธรรมดา แต่มีโครงเหล็ก

เส้นโตขนาด ๒ กำมือ ขึงโยงไปตามลำตัวของสะพาน เป็นเส้นโค้งตกท้องช้างทั้งสองข้าง ยึดตัวสะพานไว้ไม่ให้แกว่งไกว ซึ่งเป็นการก่อสร้างที่แสดงฝีมือทางวิศวกรอันเชี่ยวชาญของมนุษย์ เป็นสะพานที่แข็งแรงมั่งคงมาก สามารถอยู่ได้นับร้อยปีทีเดียว ถ้าแผ่นดินไม่ไหวหรือฝั่งคงคาไม่ยุบละลายลง แต่สะพานนี้ห้ามรถสี่ล้อทุกชนิด ข้ามไม่ได้ ข้ามได้แต่จักรยานสองล้อ (ชนิดถีบ) คน ม้า และวัวควายเท่านั้น

เราข้ามสะพานก้มดูพื้นท้องแม่พระคงคา ซึ่งขณะนี้น้ำไม่สู้มากนัก แต่ก็ไหลเชี่ยวกระทบโขดหินใหญ่น้อยดังซ่า ๆ สองข้างฝั่งเป็นภูเขาล้อมรอบติดต่อกันเป็นพืด ทำให้ดูงดงามอย่างยิ่ง เราเดินเรื่อยไปจนผ่านเข้าในเขตที่อยู่ของหมู่คนโรคเรื้อน อนิจจา! มันอยู่กันอย่างน่าอนาถในกระท่อมหญ้าคาต่ำ ๆ เต็มไปด้วยฝุ่นและความร้อน ที่ยังเดินได้ก็นั่งแบมืออันปราศจากนิ้วขอทาน รูปร่างหน้าตาดูแล้วก็ไม่นึกว่าจะเป็นคนหรือมนุษย์ เพราะมันผิดลักษณะอาการไปหมด ที่เดินไม่ได้ก็นอนกลางดินมีหญ้าแห้งหรือฟางแห้งปูนอน หลบแดดตามเงากระท่อมและโคนไม้ มีชีวิตอยู่ด้วยหยาดแห่งความเมตตาของผู้ที่ใจบุญ พินิจดูแล้วก็ปลงสังเวช มองเห็นไปว่าได้เห็นสัตว์นรกหรือเปรตอสุรกายบนพื้นมนุษย์โลกนี้

ท่านวิเวกฯ ผู้ชำนาญต่อประสบการณ์ของชมพูทวีปดี ได้บอกว่า *"พวกนี้ทางการอินเดียเขาแยกออกจากสังคมให้มาอยู่รวมกันที่นี่ คอยขอทานกับพวกที่จาริกแสวงบุญ เราจะไปใจดีให้ทานขณะนี้ไม่ได้ ยิ่งมาเพียง ๒ องค์อย่างนี้ละก้อ ถ้าหลวงพ่อไปให้คนหนึ่ง อีกหลายสิบคนหลายร้อยคนก็จะแห่กันเข้ามาขอบ้าง ล้วนตีนกุดมือกุดหน้าเละทั้งนั้น ถ้าไม่ให้มันก็จะยื้อดึงเอาตอมเป็นแมลงวันทีเดียว เดี๋ยวก็ต้องวางวิ่งโกยอ้าวกันเท่านั้น"* จริงอย่างท่านวิเวกฯ ว่า เรามาเพียงลำพัง ๒ องค์ ถ้าพวกอสุรกายเหล่านี้แห่เข้ามาล้อมกรอบเราก็จบกันเท่านั้นเอง เลยต้องทำวางเฉย กว่าจะผ่านออกมาได้ก็หลายร้อยเมตร เราเดินเลียบไปตามทางหลวงซึ่งตัดชิดผนังเขาพอให้รถยนต์โดยสารหลีกกันได้ จนถึงศิวานันทะอาศรมเป็นระยะทาง ๔ ไมล์ (ประมาณ ๗ กิโลเมตร) ได้ขึ้นแวะเยี่ยมนางบริจิตต์เป็นการตอบแทน ที่อยู่ของแกเป็นกุฏิตึก ๒ ชั้น แกอยู่ชั้นบนห้องหับพอสบาย

แกได้จัดอาสนะให้เราบนเตียง ส่วนตัวแกนั่งพับเพียบบนพื้นล่าง ได้สนทนากันอยู่จนถึงบ่าย ๔ โมงจึงลากลับ

ตอนหนึ่งแกถามอาตมาว่า *"ทำอย่างไรท่านกัสสปะจึงจะไม่ให้ใจพะวักพะวนและคิดมาก?"* อาตมาภาพตอบสั้นๆ ว่า *"เมื่อไรไม่คิดไม่นึกและไม่ยึดมั่นมองสรรพสิ่งทั้งหลายเป็นอย่างธรรมดา ก็จะหมดความว้าวุ่น แล้วเธอจะหลุดพ้นจากสิ่งลวงตาเหล่านั้น"* แกมองดูหน้าอาตมาภาพด้วยดวงตาคมวาวพลางพูดว่า *"ท่านกัสสปะมีความเห็นอย่างนั้นหรือ?"* *"อาตมาพูดมิใช่ด้วยปาก แต่พูดด้วยหัวใจ"* *"เห็นจะจริงอย่างท่านว่า"*

เราข้ามฟากถึงกุฏิเกือบ ๖ โมงเย็น บ่ายนี้ดูท่าทางท่านวิเวกฯ ไม่สบายคล้ายจะเป็นไข้เพราะหวัด จึงให้ฉันยา ๒ เม็ด กะกันว่าพรุ่งนี้จะไปเยี่ยมสำนักโยคีอีกแห่งหนึ่ง เหนือขึ้นไปราว ๑๔ ไมล์ หรือประมาณ ๒๐ กิโลเมตร ชื่อวสิตตะคูหา (Vasitha Cufa อ่านว่า วสิตตะคูฝ้า)

วันที่ ๑๖ ตื่นเกือบ ๗ โมงเช้า เพราะเมื่อวานนี้เมื่อยและเพลียเต็มที ดื่มน้ำชาแล้วลงเรือข้ามฟากไปท่าศิวานันทะ เช่ารถม้าตังก้าให้ไปส่งที่สถานีรถบัส ซื้อตั๋วองค์ละ ๑ รูปีครึ่ง แล้วออกมาฉันเช้า รถออกเกือบเพล เพราะบรรทุกของไม่เสร็จ ถึงปลายทางเป็นเวลาเที่ยงเศษ

สำนักวสิตตะคูหานี้ อยู่ต่ำลงไปทางตีนเขาริมแก่งต้นแม่คงคาเป็นถ้ำใต้เขา ได้พบกับพวกโยคีชั้นสวามีและฝ่ายพราหมมินอยู่ด้วยกันรวม ๕ รูป เด็กรับใช้รุ่นหนุ่ม ๑ คน ขณะที่ไปถึงนั้นพวกนี้กำลังนั่งแถวเรียงหนึ่งบริโภคอาหารกลางวัน โยคี ๓ คน คนสูงอายุนั่งหัวแถวอยู่ด้านขวามือของเรา และฝ่ายพราหมมิน ๒ คน คนสูงอายุนั่งหัวแถวอยู่ด้านซ้ายมือ ได้ทำการต้อนรับพอสมควรแก่อัธยาศัย โยคีผู้สูงอายุถามเราว่า *"ท่านมีกิจอะไรหรือ?"* ท่านวิเวกฯ ตอบว่า *"ไม่มีกิจอะไรดอก แต่มาเยี่ยมพวกท่าน และขอชมสถานที่อันสวยงามของท่าน"* เจ้าของถิ่นยิ้มเห็นไรฟันถามว่า *"ท่านชื่ออะไร"* ท่านวิเวกฯ ตอบว่า *"เราชื่อวิเวกนันทะ และท่านผู้นี้ชื่อ กัสสปมุณี"*

ต่อจากนั้น เราได้นั่งสนทนาและชมสถานที่ นับว่าวิเวกรื่นรมย์ยิ่งนัก ได้ปลูกดงกล้วยไว้พอกินทีเดียว สรรพสำเนียงต่าง ๆ สงัด นอกจากเสียงกระแสแม่พระคงคากระทบแก่งหินและเสียงนกบางอย่างเท่านั้น นาน ๆ จะได้ยินเสียงรถโดยสารวิ่งอยู่เบื้องบนสักครั้ง มีวัวนมไว้ ๖ ตัว ถามได้ความว่ามีนมพอดื่มไม่เดือดร้อน อาหารก็ปรุงกันเอง มีถ้ำและกุฏิเล็ก ๆ อยู่

อาตมาภาพถามว่า *"ถ้าจะมาขออยู่สักคน จะขัดข้องหรือไม่?"* โยคีผู้สูงอายุตอบว่า *"ไม่มีการขัดข้องยินดีต้อนรับ แต่จะอยู่ได้อย่างมากเพียง ๗ วันเท่านั้น"* อาตมาภาพว่า *"ถ้าจะอยู่เดือนหนึ่งหรือสองเดือนจะไม่ได้เทียวหรือ?"* ก็ได้รับคำตอบว่า *"ได้เหมือนกันแต่ต้องได้รับอนุญาตจากสำนักทรัสตี้ทางกรุงเดลลีหรือกัลกัตตาให้อนุญาตเสียก่อนจึงจะอยู่ได้ เพราะระเบียบได้กำหนดไว้อย่างนั้น"* ต่อจากนั้น บรรดาโยคีและพราหมมินก็ได้ไต่ถามเราว่า มาแต่ไหน? ขณะนี้พักอยู่ที่ไหน? ซึ่งก็โต้ตอบให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ทุกคนได้ฟังคำตอบแล้วก็แสดงความพอใจ ยกม้าให้นั่งสนทนากันอยู่เกือบชั่วโมงจึงลากลับ

โยคีหนุ่มคนหนึ่งได้ตามขึ้นมาส่งถึงทางรถ ยืนคอยอยู่จนรถผ่านมาจึงได้ลาจากกัน ค่ารถขากลับนี้เราขึ้นระหว่างทางและเก็บค่าโดยสารในรถมันเลยเขกเอาองค์ละ ๒ รูปี ช่างมันเสียเพิ่มขึ้นอีกองค์ละ ๕๐ นเยไปซ่าเท่านั้นให้มันไป แต่ถ้าพูดถึงมารยาทการขับรถ ตลอดจนการเจรจาเก็บค่าโดยสารการหยุดรถให้คนโดยสารขึ้นลงแล้ว ของอินเดียดีกว่าเรียบร้อยกว่า สุภาพกว่าของเราหลายร้อยเท่า นี่เป็นความจริง รถบัสโดยสารของเราในพระนครแท้ ๆ การบริการของคนขับและกระเป๋ารถมันช่างต่ำไร้มารยาทสิ้นดี แล้วผู้เป็นเจ้าของรถก็จ้างเอามาทำงานกันได้ ยิ่งรถบัสโดยสารเดินต่างจังหวัดด้วยแล้ว ใครได้มาเห็นมันช่างน่าอับอายแก่ประเทศจริง ๆ อาตมาภาพห่างไกลจากการนั่งรถโดยสารมานานนับสิบปี ก็เพราะได้เห็นเหตุการณ์อันไม่เป็นมงคลและน่าสังเวชใจดังที่ได้กล่าวนั้น และเพิ่งมาเริ่มลองนั่งโดยสารก็เมื่อมาตั้งสำนักอยู่ที่จังหวัดระยอง เพราะได้ทราบจากบรรดาศิษย์ว่าบริการของเขาดี รถก็นั่งสบายเรียบร้อยไม่เหมือนกัน และก็จริงอย่างเขาว่า ขอให้เป็นอย่างนี้ทุกสายเถอะ

ถึงท่าศิวานันทะบ่ายโมงเศษ ลงเรือยนต์ข้ามฟากชมสำนักกีตะภวัน และปรมาทนิเกตัน ทั้ง ๒ สำนักสร้างเป็นอาคารใหญ่ถึง ๓ ชั้น เรียงกันไป มีท่าน้ำบันไดซีเมนต์ติดต่อกันเป็นพืด ริมท่าน้ำทำเป็นเขื่อนแล้วโบกเป็นลานซีเมนต์กว้างขวาง มีรูปปั้นระบายสีแสดงถึงเรื่องมหาภารตยุทธไว้เป็นห้องตั้งแต่ต้นจนจบ มีคนเดินดูเป็นกลุ่ม ๆ เรื่องมหาภารตยุทธนี้ พวกแกส่วนมากยังรู้สู้เราไม่ได้ อาตมาภาพชี้ให้ดูแล้วอธิบายว่า ห้องนั้นเป็นตอนภีสมะล้ม เพราะถูกศรของฝ่ายพวกปาณฑพเสียบเต็มตัว จึงใช้ศรเป็นภัทรบิฐต่างเตียงนอน ฯ พวกที่ยืนล้อมดูก็ออกปากว่า *"ท่านรู้เรื่องนี้ดีเหมือนกัน"* อาตมาภาพบอกว่า *"ที่เมืองไทยก็ถือเรื่องนี้เป็นวรรณคดีฝ่ายภาษาไทยอย่างหนึ่ง แต่ก็ยังไม่กว้างขวางเท่าเรื่องรามายณะ คนไทยชอบเรื่องนี้มาก และแต่งได้ไพเราะน่าอ่านยิ่งกว่าต้นฉบับของเดิมเสียอีก"* พวกนั้นได้ฟังแล้วทั้งแปลกใจทั้งพอใจ พวกเขาเองก็เพิ่งทราบว่าเรื่องรามายณะหรือรามเกียรติ์ได้แพร่ไปถึงเมืองไทย

เดินเลยเข้าชั้นใน มีห้องรูปปั้นเรื่องพระนลและนางทมยันตี มีภาพรามเกียรติ์และภาพอวตารของนารายณ์ปางต่าง ๆ อาตมาภาพได้ซื้อภาพนารายณ์ปางต่าง ๆ มาจนครบเหมือนกัน อยากจะนำมาลงพิมพ์ให้ท่านผู้อ่านชม แต่ไม่ทราบว่าจะต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายเท่าไร มีภาพนรกและสวรรค์

พูดถึงเรื่องการเขียนภาพสีผนังของแขกเท่าที่ได้เห็นเป็นลำดับมาก็นับว่างาม แต่ขาดศิลปะ เทียบกับของเราไม่ได้ยังไกลกันมาก เพราะอะไร? เพราะการเขียนภาพของเขาจะเป็นป่าเขาลำเนาไม้หรือบ้านเมืองก็ดี เป็นภาพที่แข็ง ๆ ทื่อ ๆ ปราศจากความอ่อนช้อยและลึกซึ้งชวนพิศ สู้ของเราไม่ได้ ภาพป่าเขาของเราผู้เขียน ๆ อย่างมีศิลปะ มีชีวิตชีวาอย่างยิ่ง ดังเช่นภาพป่าเขาหิมพานต์มีอาศรมฤาษี ก็เขียนเป็นซอกเป็นโกรก เป็นชะง่อนผา เป็นคูหาถ้ำหินย้อยกระจ่างใส และแมกไม้ใบพุ่มใหญ่น้อย เสือและสิงห์สาราสัตว์เดินเมียงตามพุ่มไม้ นกต่าง ๆ ทั้งลิง ค่าง บ่างชะนีกินนร กินนรี เดินเคียงกันชมดอกไม้เหล่านี้ ก็เขียนวางไว้อย่างเหมาะสมกับธรรมชาติจริง ๆ ดูแล้วก็ทำให้เพลิดเพลินเหมือนกับว่าได้เข้าไปมีส่วนร่วมชีวิตในภาพนั้นด้วย ส่วนภาพผู้หญิงงามของแขกก็อีกเหมือนกัน เขาเขียนเสียคอระหง (ยาว) ตาโต นมแต่ละข้างก็เบ้อเร้อ

ล้นอก เอวคอดกิ่วแทบกำรอบ สะโพกเบ้อเร่อ แต่ทว่าขาลีบไม่มีน่อง พิศก็แล้วดูก็แล้ว ทำให้คิดว่านักเขียนของแขกเขาดูสวยได้ยังไง มันไม่น่าจะเป็นไปได้เลย

พูดถึงความอ่อนช้อย ความวิจิตรพิศดารในการก่อสร้างและการปั้นดูเหมือนคนไทยจะได้รับพรมาจากพระวิศวกรรมอย่างครบถ้วน ดูอย่างยอดช่อฟ้าใบระกาโบสถ์วิหารของเราก็แล้วกัน ถ้าเป็นฝีมือช่างไทยสิบหมู่จะรู้ได้ทันที คือ ความอ่อนช้อย เรียวสลวย งามเชิดฟ้า แทบจะสะบัดลมทีเดียว ส่วนของแขกเขาดูแข็ง ๆ ด้าน ๆ ที่ใหญ่ก็ดูเทอะทะ ที่เล็กก็เล็กจนน่าเกลียด ความโปร่งบาง ความระหงดูเหมือนของแขกจะไม่มีเอาเลย

เราดูโน่นชมนี่อยู่จนบ่าย ๓ โมงเศษจึงกลับ เพราะท่านวิเวกฯ ยังมีไข้ต้องกลับไปฉันยา และพรุ่งนี้เป็นวันที่เราจะต้องแยกจากกัน ท่านวิเวกฯ จะลาไปร่วมคณะที่มัดดร๊าส เพื่อเดินทางกลับเมืองไทยต่อไป

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

เราต้องทำความดีต่อทุกคน

อั๊บเนโก๊ขับก๊าเบอล่าการนาจ่าฮีเย่

อย่าหลอกตนเองและอย่าหลอกคนอื่น

อซัตตะก้าปรีโย๊คนา อั๊ปปเนลีเอกะโล้นะดูขเลเกลี่

อย่าให้ความนึกคิดอันชั่วร้ายต่อผู้อื่นเกิดขึ้นในความคิดของเรา

กีซีเกลีเย๊บูเรวีจาร์อั๊บเนมานน่ะเมนาอาเนโด้



๑๗ ๑๒

ปลูกศรัทธาและได้โยมอุปัฏฐาก

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ ฉันภัตตาหารแล้ว ท่านวิเวกฯ จัดแจงเก็บของเตรียมที่จะออกเดินทางกลับมัดดร๊าส เป็นอันว่าวันนี้เป็นวันสุดท้ายที่เราทั้งสององค์ได้ร่วมเดินทางเสมือนเพื่อนร่วมตายกันตลอดมาเป็นเวลา ๕๐ วัน ท่านเองก็ไม่อยากจะจากเหมือนกัน ท่านพูดอย่างเป็นห่วงว่า *"ต่อไปนี้หลวงพ่อจะต้องอยู่ในหมู่ฤาษีแต่ลำพังองค์เดียว แต่ผมเชื่อว่าหลวงพ่อคงจะอยู่ในที่นี้ได้อย่างสบาย"* อาตมาภาพตอบว่า *"ท่านอย่าเป็นห่วงเลย แผ่นดินทุกแห่งบนโลกนี้ผมอยู่ได้เหมือนเจ้าของแผ่นดินนั้นเหมือนกัน"*

พอบ่ายโมงเราออกจากกุฏิข้ามฟากไปยังฝั่งศิวานันทะอาศรม ท่านวิเวกฯ แวะซื้อหนังสือซึ่งเขียนโดยสวามีศิวานันทะไป ๒ เล่ม แล้วออกไปรอรถ ขณะนี้ได้พบกับพระฮินดู ศิษย์ของศิวานันทะผู้หนึ่ง รู้จักกับท่านวิเวกฯ (ตัวอาจารย์คือสวามีศิวานันทะนั้นได้ตายไป ๓ ปีแล้ว) ชื่อ นิมลานันทะ เลยชวนกันเดินสนทนากันไปและนั่งฉันน้ำชารอรถโดยสาร

จนเวลาบ่าย ๔ โมงเย็น ก็ไม่มีรถโดยสารมาสักคัน อาตมาภาพเลยบอกให้ท่านวิเวกฯ เช่ารถม้าตังก้าเสียค่าโดยสาร ๒ รูปี ตอนลาจากท่านวิเวกฯ ทำตาแดง เราต่างพนมมือไหว้ลากันและกันอีกครั้ง อาตมาภาพให้พรขอให้ท่านเดินทางไปโดยสวัสดิภาพตลอดไปจนกว่าจะถึงเมืองไทย ได้ฝากผ้าธงยันต์ไปกับท่านผืนหนึ่ง เพื่อได้มอบให้กับศิษย์ของอาตมาภาพที่จะรอรับอยู่ทางกรุงเทพฯ

เพื่อนำไปชักบนเสาธงที่สำนักทางจังหวัดระยอง อาตมาภาพยืนดูส่งท่านวิเวกฯ จนรถม้าลับทางโค้ง จึงเดินกลับพร้อมกับนักบวชนิมลานันทะ

นักบวชหนุ่มผู้นี้สนใจกับอาตมาภาพมาก การพูดจามีน้ำเสียงเรียบร้อย คำถามและคำตอบที่ได้โต้ตอบแสดงว่ามีความรู้พอตัว อันว่าชื่อกัสสปะของอาตมาภาพนี้ บรรดาฤาษี โยคี อาชีวก ฯลฯ ของอินเดียเมื่อได้รู้จักแล้ว รู้สึกว่าทำให้ลดความทะนงไปมาก บางคนเข้ามาด้วยกิริยาอันกระด้าง พูดจาอย่างข่มขู่โฮกฮาก แต่พอได้ทราบชื่อดูอ่อนลงไป และพอได้ต่อปากต่อคำก็เลยยกมือขึ้นพนมหรือไม่ก็แตะหน้าผากทีเดียว

กว่าอาตมาภาพจะออกจากฤาษีเกษ ชื่อกัสสปมุนีก็เป็นที่รู้จักในหมู่ฤาษีและบรรดาคนที่นั่นมากพอดู อะไรจึงเป็นเช่นนั้นเดี๋ยวท่านจะทราบเอง นักบวชนิมลานันทะ ได้ถามอาตมาภาพก่อนอาตมาภาพจะลงเรือข้ามฟากว่า *"ท่านกัสสปะ สมาธินี้ทำอย่างไรจึงจะถูก?"* อาตมาภาพก็ตอบไปอย่างง่าย ๆ พอเป็นทางว่า *"จงกำจัดความนึกคิดและความกังวลเสีย ทำจิตให้สงบเป็นหนึ่ง นี่แหละคือความถูกต้อง บ่ายมากแล้วอาตมาลาก่อน"* นิมลานันทะยกมือพนมเรียกออกมาว่า *"ท่านคุรุจีกัสสปะ"* อาตมาภาพได้ยินเสียงของนักบวชหนุ่มอย่างชัดเจน และเกือบทุกคนที่โดยสารเรือต่างแหงนมอง

พอตกเย็นในราว ๖ โมง ท้องฟ้าอากาศเริ่มเปลี่ยนแปลง ลมพัดกระหึ่มดังสะท้อนหุบเขากลับไปกลับมา ท้องฟ้ามืดสนิท ลมพัดกระหน่ำ ผงใบไม้ปลิวว่อน ต้นไม้ภายในบริเวณกุฏิกิ่งหักโผงผางเห็นท่าไม่ได้การเลยต้องปิดกุฏิ ฟ้าก็ฟาดดังเปรี้ยง ๆ กึกก้องไปหมด เอ้อเฮอ! ฝนของชมพูทวีปแถบนี้ดุเดือดอย่างนี้เทียวหรือ?

อาตมาภาพคงอยู่ในสมาธิตลอดเวลาภายในกุฏิมืดตื้อ ทันใดนั้น เสียงฟ้าดังครืนสนั่น แผ่นดินสะเทือนเผยิบเหมือนมีลูกขุนเขากลิ้งอยู่ภายใต้ แล้วภายในกุฏิของอาตมาภาพก็สว่างจ้าขึ้นเรืองรอง เหมือนกับแสงอาทิตย์ในยามรุ่งอรุณ อาตมาภาพลืมตาขึ้น ได้กลิ่นหอมระรื่นเย็นซ่านตลบไปทั้งกุฏิ แสงนั้นสว่างจริง ๆ และคล้ายจะเป็นสายพุ่งผ่านไปมาฉวัดเฉวียน รู้สึกคล้ายกับว่า ขณะนั้นกำลังนั่งอยู่ในวิเวกร่มรื่นเปรมใจ ได้สูดดมกลิ่นอันหอมเย็นไม่เคยมีในโลก

เข้าในช่องจมูกผ่านลงลำคอ ซ่านไปทั่วทรวงอกออกทางช่องปาก ทำให้อวัยวะภายในทุกส่วนอิ่มเอมแน่วแน่

อาตมาภาพคงนั่งลืมตาไม่กระพริบเลยสงบอยู่อย่างนั้น แล้วแสงนั้นก็ค่อย ๆ เรืองรองน้อยลง ๆ ภายในกุฏิก็ค่อย ๆ มืดเข้า ๆ ในที่สุดแสงนั้นก็จับเฉพาะที่ประตูกุฏิอย่างพร่างพราวชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง แล้วก็จางหายไป ในสมัยเมื่อยังเป็นฆราวาส ถ้าได้บังเอิญมาเห็นอย่างนี้คงจะตื่นเต้นตันใจขนพองเป็นแน่ แต่มาสมัยนี้ ขณะนี้ ความตื่นความขนพองทั้งหลายได้หายไปแล้วจากใจ ได้เอนตัวลงจำวัดเมื่อฝนค่อยซาตอนใกล้รุ่ง ตื่นเอา ๗ โมงเช้า อากาศหนาวพอทนถึงกระนั้นก็ยังต้องเอาผ้าเช็ดตัวพันศีรษะ เพราะมันเย็นจนถึงคอหอย ได้ออกเดินไปฉันน้ำชาที่ร้านนายฤๅษีราม ห่างจากอาศรมประมาณ ๔๐๐ เมตร บอกให้แกช่วยหาซื้อไม้กวาดและหาคนช่วยล้างกุฏิให้ด้วย คนเดียวทำไม่ไหว เพราะกุฏิยังใหม่ ผงปูนและขี้กบยังซุกอยู่ตามซอกตามมุมและใต้แท่นที่นอน แกก็รับจะจัดการให้

พูดถึงนายฤๅษีรามคนนี้ ไม่ทราบว่าได้เคยเป็นลูกศิษย์ลูกหามาแต่ปางใด ดูแกเคารพและรักอาตมาภาพจริง ๆ เอาเป็นธุระให้เกือบทุกอย่าง วันไหนฝนตกไม่หยุดตกก็อุตส่าห์แบกถาดน้ำชาขนมปังมาให้ถึงกุฏิ ให้ลูกชายลูกสาวช่วยกวาดลานบริเวณกุฏิ และตักน้ำทูนหัวมาให้วันละ ๑ ถัง อายุแก ๕๐ เมีย ๔๘ มีลูก ๖ คน คนโตผู้ชายชื่อพิษณุ อายุ ๑๕ คนที่สองผู้หญิงอายุ ๑๒ ชื่อบุษบา คนที่สามผู้ชายชื่อราเมศวร์คนที่สี่เป็นผู้หญิงชื่ออันปูรน่า คนที่ห้าเป็นผู้ชายชื่อมเหศวร์ คนที่หกเป็นผู้หญิงชื่ออุษา เพิ่งสอนคลาน ครอบครัวนี้มีฐานะพอเลี้ยงตัวไม่ยากจนนัก ใส่บาตรอาตมาภาพหลายครั้ง และได้นิมนต์ไปฉันที่ร้านแก ๒ ครั้ง พออาตมาภาพนั่งขัดสมาธิใช้มือเปิบข้าวหยิบกับใส่ปาก แกดูแล้วชอบใจมาก บอกว่าการจับข้าวเข้าปากดีกว่าของแกมากทีเดียว อาตมาภาพได้หยิบคำข้าวให้แกดู สำหรับเมียแกเอาใจใส่คอยปฏิบัติดูแลจนอิ่ม นั่งพนมมือรับพรอนุโมทนา

วันนี้ที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ ไม่ไปรับภัตตาหารที่โรงครัว เพราะพอถึง ๙ โมงเช้า ฝนก็เทกระหน่ำลงมาอีก ตกคราวนี้ไม่ตกเปล่ายังเทเอาก้อนน้ำแข็ง (ลูกเห็บ) โตขนาดเท่ากำปั้นบ้าง เท่าลูกมะนาวบ้าง ลงมาอย่างไม่เคยพบเห็นเลยในชีวิต ตกอะไรรุนแรงเช่นนั้น ฝนลูกเห็บบนภูกระดึงไม่รุนแรงเท่านี้ (ฝนลูกเห็บนี้ภาษาภาคอีสานเรียกว่า "ฝนห่าแก้ว" ภาษาอินเดียเรียกว่า "โอล่า") เทซัดลงมาเหมือนกับแผ่นดินจะถล่มทะลาย นี่ดีแต่หลังคาของเมืองแขกเขาทำเป็นหลังคาแบบเทปูนแข็งแรงจึงไม่เป็นอันตราย ถ้าเป็นอย่างบ้านเมืองเราคงจะล่มจมเป็นร้อย ๆ ล้านทีเดียว

โผล่ออกจากกุฏิไม่ได้ มันกระเด็นเข้ามาในกุฏิผลอยๆ ต้องปิดประตูหน้าต่าง นั่งเข้าสมาธิบ้าง พักบ้าง เดินจงกรมอยู่ในกุฏิจนถึงบ่าย ๔ โมง ฝนจึงหยุด เสียงน้ำไหลดังคั่ก ๆ ต้องออกไปฉันชาร้อนแก้หนาว วันนี้ไม่เห็นแสงแดดเลย นั่งตรึกถึงท่านเจ้าของรัศมีและแผ่ส่วนกุศลอุทิศให้แด่ท่านผู้นั้น

ตามปกติอาตมาภาพออกเดินจงกรมทุกเวลาเช้า ตั้งแต่ ๗ โมงเช้าถึง ๙ โมงเช้า จึงพักรอเวลาไปรับอาหารที่โรงครัวทาน วันนี้เป็นวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๘ อันเป็นวันเริ่มต้นของศิวาราตรี มีผู้คนประชาชนต่างถิ่นต่างเมืองเริ่มเดินทางจาริกแสวงบุญเข้ามาเป็นขบวน เป็นทิวแถว บางหมู่ทำเป็นขบวนแห่เดินขึงธงยาวขนาดใหญ่เต็มถนน บางหมู่ก็แบกธงสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม สีต่าง ๆ เดินย่ำเท้าร้องเพลงประสานกันมาดังลั่นถนน

วันนี้ผู้จัดการได้นำนายตำรวจชั้นนายร้อยเอกเข้ามาหา กับพลตำรวจอีก ๒ คน ได้ขอจดชื่อและถามถึงกำหนดที่จะอยู่อาศัย อาตมาภาพจึงตอบว่า เรื่องนี้อาตมาภาพได้กรอกลงในใบสมัครที่ผู้จัดการสำนักหมดสิ้นแล้ว เหตุใดจึงมาถามอีก นายเศรษฐีหน้าไม่ค่อยดี นายตำรวจผู้นั้นทีแรกวางท่าขึงขัง แต่พออาตมาภาพตอบแบบนี้เลยเสียงอ่อนลง พูดว่า *"ไม่ใช่อย่างนั้นครับ คือข้อความในใบสมัครขออยู่นั้นปรากฏว่าท่านจะอยู่ถึง ๓ เดือน ถ้าหากท่านจะอยู่ถึง ๓ เดือน ตามระเบียบจะต้องไปจดทะเบียนเป็นหลักฐานการเข้าอยู่อาศัยที่ต้นสังกัดของแคว้นนี้"* (เมืองฤาษีเกษอยู่ในแคว้น U.P. คือ Uttra Pradesh หรือ อุตตรประเทศ) ห่างขึ้นไปโดยทางรถบัส ๘๐ ไมล์

รัฐอุตตราขัณฑ์สถาปนารัฐ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๓
เป็นรัฐลำดับที่ ๒๗ ของอินเดีย โดยแยกออกมาจากรัฐอุตตระประเทศ
ดังนั้น เมืองต่าง ๆ ที่กล่าวถึงนี้ ปัจจุบันอยู่ในรัฐอุตตระขัณฑ์
ส่วนรัฐอุตตระประเทศ (Uttra Pradesh) ใช้ตัวอักษรย่อ U.P.
ชาวอินเดียปัจจุบันนิยมเรียกชื่อรัฐตามอักษรย่อว่า รัฐยูพี และชาวยูพี

อาตมาภาพเลยตอบว่า *"อย่างนั้นอาตมาก็ไม่ขออยู่ถึง ๓ เดือนละ เพียงเดือนเดียวก็จะขอลาไป ทางไกลอย่างนั้นอาตมาไม่มีกำลังพอจะไปได้ และออกจะลำบาก"* เมื่ออาตมาภาพพูดออกไปตรง ๆ เช่นนั้น นายตำรวจผู้นั้นเลยเปลี่ยนเป็นคนละคน บอกว่า *"ถ้าเช่นนั้น ผมจะทิ้งใบแจ้งไว้กับผู้จัดการ พรุ่งนี้ให้ท่านไปที่ผู้จัดการ แล้วกรอกข้อความลงในนั้น พร้อมกับมอบหนังสือเดินทางและใบสำคัญต่าง ๆ ไว้ด้วย อย่างช้าประมาณ ๑๐ วัน ผมจะให้ตำรวจนำมาคืนให้ท่าน"* อาตมาภาพตอบขอบใจและให้พร นายตำรวจพร้อมทั้งลูกน้องสองคนและผู้จัดการก็พนมมือไหว้ลาจากไป

ตกตอนบ่ายคนชักจะเดินมากเข้าทุกที เสียงร้องเพลงสรรเสริญพระศิวะดังลั่นขรมไปหมด ถามฤๅษีชราที่อยู่กุฏิใกล้ ๆ ว่า คนมามากอย่างนี้หรือ? แกบอกว่า คนจะเข้ามาบูชาพระเป็นเจ้าและสนานกายที่ท่าอาบของอาศรมทั้งสองฝากแม่น้ำเป็นเวลา ๑๑ วัน นึกในใจว่า ถ้าเช่นนั้นเห็นจะต้องขยับขยายที่พักกลางวันกันละคราวนี้ อาตมาภาพนั่งดูขบวนประชาชนแต่งตัวต่าง ๆ กัน บางพวกมาจากปัญจาบแต่งตัวไปอย่างหนึ่ง มาจากกุชราษฎร์แต่งไปอย่างหนึ่ง มาจากมัดดร๊าสแต่งไปอย่างหนึ่ง มาจากแคว้นกาลิงคะและอุตตระกาสีก็แต่งไปอย่างหนึ่ง พวกผู้หญิงเผ่ากาลิงคะนุ่งผ้าโจงกระเบนเห็นรูปก้นเป็นปั้นทีเดียว ชนเหล่านี้อตุส่าห์พากันมาแต่ไกลเพื่อจาริกแสวงบุญ

ชาวคุชราตี (Gujarati) รัฐคุชราต (गुजरात, Gujarat)

ขณะที่นั่งขัดสมาธิอยู่บนม้าหินหน้ากุฏิ พวกประชาชนกลุ่มใหญ่ก็เปิดประตูรั้วเข้ามา ตรงเข้ามากราบจนหน้าผากจรดพื้นดิน พวกผู้ชายเอามือแตะที่แขนอาตมาภาพแล้วเอาไปแตะที่หน้าผากของตัว พวกผู้หญิงแตะที่เข่าและปลายนิ้วเข้าแล้วเอาไปแตะที่หน้าผากของตนเช่นเดียวกัน เสร็จแล้วก็ทรุดตัวลงกราบอีก[๔๕] อาตมาภาพได้ให้พรเป็นภาษาฮินดีอย่างกระท่อนกระแท่นว่า *"ตุม ซับบะ ประสันระฮีเย ปีน้ากีซี้คุ๊คเค่"* แปลความว่า *"ขอพวกเธอทุกคนจงอยู่เป็นสุขและปราศจากภัย"* บางคนก็ยิ้มอย่างชื่นชม บางคนก็พนมมือกล่าวว่า *"นมัสการ สวามีจี นมัสการ"* แล้วก็เดินกลับออกไป บางคนพ้นประตูออกไปแล้วยังหันมาไหว้อีก

อาตมาภาพก้มมองปัจจัยที่พวกนั้นบริจาค ทำให้เกิดปีติว่า นี่แหละคือทานที่ได้โดยชอบในต่างถิ่นต่างแดน เป็นทานที่ปราศจากมลทิน เกิดจากศรัทธาอย่างแท้จริงของผู้บริจาค ตอนเย็นวันนั้นได้นำเอาปัจจัยทั้งหมดเกือบสองรูปีไปมอบให้กับเจ้าหน้าที่ของสำนักอาศรม เลขานุการของสำนักงานแปลกใจถามว่า *"ทำไมท่านไม่เก็บเอาไว้ใช้อย่างฤษีหรือสาธุอื่นๆ"* จึงตอบว่า *"อาตมาไม่ขัดสน อาหารจากโรงทานของอาศรมก็เป็นการเพียงพอแล้ว และนี่เป็นส่วนของทานที่ได้มา จึงขอให้สำนักไว้แล้วแต่จะจัดการ"*

อาตมาภาพได้รับบริจาคทานทำนองนี้ตลอดเวลาที่บำเพ็ญเพียรอยู่ที่ฤษีเกษเป็นจำนวนหลายรูปี และได้นำไปมอบให้กับเจ้าหน้าที่ของอาศรมเสมอมา นี่ก็เป็นเหตุอีกอย่างหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ทุกคนของสำนักงานได้ให้ความคารวะแก่อาตมาภาพเป็นอย่างดียิ่ง ฉะนั้น การเสียสละในโอกาสที่ควรจะเสียสละ มิใช่เป็นผู้รับแต่ฝ่ายเดียว แต่เป็นผู้ให้ด้วย ย่อมได้รับผลแห่งไมตรีจิตและซาบซึ้งในอัธยาศัยด้วยประการฉะนี้

เช้าวันหนึ่ง ไม่ทราบว่าวันที่เท่าใด ขณะที่กำลังล้างบาตรและภาชนะสองสามใบหลังจากฉันภัตตาหารแล้ว ฝูงชนยังคงหลั่งไหลเดินผ่านไปอยู่เรื่อยๆ ขณะนั้นมีชายกลางคนคนหนึ่ง แต่งตัวเรียบร้อยเปิดประตูเดินตรงเข้ามา พอ

---

[๔๕] วิธีการแสดงความเคารพนับถือของชาวอินเดีย

มาถึงก็เอ่ยขอน้ำสักหนึ่งขัน อาตมาภาพบอกว่า ไม่มีขันมีแต่ถ้วย (กิร๊าส) แกก็บอกว่างั้นขอสักถ้วยเถอะ อาตมาภาพคิดว่าแกเดินมาเหนื่อย คงจะมาขอน้ำกินหรือไม่ก็ขอเอาไปให้พวกผู้หญิงที่คอยอยู่ข้างนอก อาตมาภาพก็ตักให้ไป แกรับแล้วก็รีบหันหลังเดินกลับออกไป อาตมาภาพยืนมองดูว่าแกจะเอาไปให้ใคร แกเอาไปส่งให้กับผู้หญิงแก่คนหนึ่ง พอยายนั่นรับถ้วยน้ำได้ก็รีบเดินหายเข้าไปในป่า อาตมาภาพนึกเอะใจ ตายละวะไอ้เจ้านั่นเอาถ้วยน้ำไปให้ยายแก่นั่นล้างก้นแน่ แหม...มันน่าซัดกระบาลเหลือเกิน มันน่าจะบอกตรงๆ จะได้ให้ถังไป สักครู่หนึ่งยายแก่นั่นก็เดินออกจากป่าส่งถ้วยคืนให้เจ้านั่น ไอ้เจ้านั่นก็หันกลับเอาเข้ามาส่งคืนให้กับอาตมาภาพ ซ้ำยังขอน้ำกินอีกสักถ้วย ได้ซิ อาตมาภาพนึกในใจพลางเอาถ้วยใบนั้นตักน้ำในถังส่งให้ แกไม่รับ กลับทำมือห่อจรดเข้าที่ปาก บอกให้อาตมาภาพเทน้ำลงในมือแก อาตมาภาพก็เทลงไปให้แก่ดื่มจนหมดถ้วย ไม่ทราบธรรมเนียมของเขาเหมือนกันว่า เหตุใดจึงไม่รับถ้วยน้ำไปดื่มเสียเอง แต่ก็ช่างเถอะ แกเอาถ้วยใบนี้ไปให้ผู้หญิงของแกล้างก้น แกก็ควรกินน้ำจากถ้วยใบเดียวกันนี้ดูก็พอสมควรแล้ว อาตมาภาพเลยเอาถ้วยใบนั้นใช้เป็นถ้วยตักน้ำล้างเท้าไปเลย

ในราวตอนบ่ายสามโมง มีสามีภรรยาครอบครัวหนึ่ง พร้อมทั้งพ่อตาแม่ยายและลูกชายอายุ ๑๒ ปี ชื่อราเชนทร์ ได้พากันเข้ามาหาถึงกุฏิ เสื้อผ้าการแต่งตัวแสดงถึงฐานะอันมั่นคง เมื่อได้เข้ามาและแสดงคารวะอย่างนอบน้อมแล้วก็บอกว่าเขาชื่อนายมหลตราและภรรยา เด็กคนนี้เป็นบุตรชายคนโตชื่อราเชนทร์ และบุรุษสตรีชราทั้งสองเป็นพ่อตาแม่ยายของเรา สำหรับนางมหลตราใบหน้าสวยยิ้มเสมอ รูปร่างค่อนข้างอ้วน นั่งขัดสมาธิลงกับพื้นซีเมนต์โดยไม่คำนึงถึงว่าเสื้อผ้าอันสะอาดงามของแกจะเปื้อน ส่วนเด็กราเชนทร์นั้นยืนมือไขว้หลังมองดูอาตมาภาพ

นายมหลตราถามอาตมาภาพว่า *"ท่านมาจากที่ไหน และเป็นสาธุของลัทธิใด เพราะผมเห็นกิริยาอาการของท่านแปลกกว่าพวกฤๅษีและสาธุที่นี่"* อาตมาภาพได้บอกให้แกทราบ สังเกตดูทุกคนทั้งแปลกใจและพอใจมาก สำหรับพ่อตาและแม่ยายขออนุญาตเข้าไปดูในกุฏิ ได้เห็นกลดที่แขวนอยู่และบาตรใหญ่

ที่วางไว้บนหิ้งชั้นกลาง ได้ไต่ถามว่า สำหรับใช้ทำอะไร? ซึ่งอาตมาภาพก็ได้อธิบายและชี้แจงให้แกเข้าใจทุกประการ ทุกคนพอใจและเลื่อมใสเป็นอันมาก

ผู้เป็นพ่อตาได้ถามอาตมาภาพว่า *"ทำอย่างไรจึงจะทำใจให้เป็นสมาธิได้?"* อาตมาภาพบอกแกว่า *"จงทำใจของท่านให้ดับจากความขุ่นเคือง ดับจากความครุ่นคิดถึงสิ่งใด รักษาอาการของใจให้สงบแน่นิ่ง มีสติรู้สึกตัว ถ้าทำได้อย่างนี้เมื่อใด เมื่อนั้นใจท่านอยู่ในสมาธิแล้ว"* *"จริงซินะ ท่านภิกขุ จริงอย่างที่ท่านพูด ผมจะพยายามกระทำอย่างที่ท่านแนะนำ"* ชายชราพูดด้วยน้ำเสียงแจ่มใส ส่วนหญิงชราได้แต่ยืนพนมมือ

นางมหลตราได้ถามว่า *"อย่างดิฉันและคุณผู้ชายนี่จะทำได้ไหม?"* *"ได้ซิ แม้แต่ราเชนทร์ก็สามารถจะกระทำได้ ถ้าตั้งใจจริง"* อาตมาภาพพูดพลางเอื้อมมือไปจับแขนเด็กน้อยดึงเข้ามาใกล้ ซึ่งแกก็ไม่ขัดขืน หน้าตาท่าทางน่ารัก ทะมัดทะแมง สวมเสื้อกั๊กทับเสื้อเชิ้ต นางมหลตรามองดูอาตมาภาพด้วยแววตาสดใส ส่วนนายมหลตรายืนยิ้ม

นางมหลตราบอกว่า *"ราเชนทร์นี่ดื้อจริงค่ะท่านกัสสปะ จะสั่งให้ทำอะไรก็มักจะโกรธขัดขืนอยู่เสมอ ท่านช่วยเตือนหน่อยซิคะว่า แกควรจะทำอย่างไร"* อาตมาภาพตอบว่า อันธรรมดาลูกนั้น ย่อมรักผูกพันอยู่กับพ่อและแม่ ถ้าเป็นคำพูดคำเตือนของพ่อและแม่แล้ว ลูกก็ไม่ปรารถนาที่จะขัดขืน ฉะนั้น ถ้าพ่อและแม่รู้อัธยาศัยของลูก รู้ธาตุแท้ของลูก ให้คำเตือนสั่งสอนว่ากล่าวให้ถูกกับอัธยาศัยและธาตุแท้ของเขาแล้ว เขาจะไม่ดื้อดึงขัดขืนเลย ทั้งเขาเองก็จะยิ่งเพิ่มพูนความรักความผูกพันในพ่อแม่ยิ่งขึ้น จริงไหมราเชนทร์? อาตมาภาพหันไปถามเด็กน้อยอย่างปรานี ซึ่งแกได้มองดูอาตมาภาพและยิ้มอย่างถูกใจ

นายมหลตราได้ถามอาตมาภาพว่า *"ท่านจะกลับเมืองไทยเมื่อใด?"* อาตมาภาพตอบว่า *"อาตมาจะออกจากฤาษีเกษในวันที่ ๑๐ เมษายน จะไปพักที่สำนักชาวพุทธซีลอนที่กรุงเดลลีก่อนสัก ๒-๓ วัน แล้วจึงจะไปกัลกัตตาขึ้นเครื่องบินกลับเมืองไทย"* นายมหลตราบอกว่า จะไปรอพบอาตมาภาพที่นั่นอีกครั้งหนึ่ง แล้วทุกคนก็ลาจากอาตมาภาพไป พร้อมทั้งได้ถวายปัจจัยไว้ ๑๐ รูปี

ตั้งแต่อาตมาภาพได้เข้ามาอยู่ในฤๅษีเกษนี้ ได้ถูกคหบดีผู้มั่งคั่งนิมนต์เลี้ยง บรรดาฤๅษี โยคีที่บำเพ็ญอยู่ ณ ที่นั่น (ถ้าจะเรียกอย่างภาษาไทยก็เรียกว่า "เลี้ยงพระทั้งวัด") โดยแจกสลาก แต่เป็นการเลี้ยงตอนเย็น อาตมาภาพเลยมอบสลากให้กับเพื่อนฤๅษีรูปอื่นไป อันที่จริงผู้ที่มีใจศรัทธานั้น มีอยู่ทุกแห่ง ไม่ว่าประเทศใด หวังประกอบการบุญการกุศล เพื่อเป็นเสบียงและกำลังอุดหนุนค้ำชูตนทั้งภพนี้และภพหน้า ชนเหล่านี้นับว่าเป็นสาธุชน เป็นกัลยาณชนที่ควรคบควรเข้าใกล้ และที่เคยได้ยินพูดกันว่า "ถ้าพบแขกกับงูเห่า ให้ตีแขกก่อนตีงู" ซึ่งแสดงว่า คำพูดเช่นนั้นเป็นคำพูดเข้าข้างตัวเอง แต่ถ้าจะพูดว่า ถ้าพบคนไทยกับเสือร้าย ก็ให้ยิงคนไทยก่อนยิงเสือ แล้วจะว่ายังไง? ถ้าจะอธิบายกันก็จะมากความ เอาเพียงแค่นี้ก็คงจะพอเข้าใจ

อาตมาภาพรู้สึกตัวว่า การที่ได้เข้ามาอยู่ในท่ามกลางกลุ่มฤๅษีและโยคีใหญ่น้อยในฤๅษีเกษนี้ ยิ่งนานวัน ตัวเองได้ตกเป็นเป้าเพ่งเล็งด้วยสายตาที่ไม่ค่อยสู้ดีนัก ประกอบทั้งขณะนี้บรรดาฤๅษีผู้สูงอาวุโสได้ปรากฏมีมากหน้าหลายตาเพราะอากาศเริ่มจะอบอุ่นบ้างแล้ว ถึงกระนั้น อาตมาภาพก็ทำเป็นไม่เอาใจใส่ บางครั้งกำลังนั่งสงบอยู่ก็มีฤๅษีและโยคีบางคนได้เข้ามาถามเสียงดัง และบางคนทำท่าจะก้าวไปในกุฏิ ต้องร้องห้ามเสียงแข็งจึงชะงักอยู่แค่ประตู มีหลายคนที่ถามอาตมาภาพอย่างไม่มีกิริยาว่า มาแต่ไหน? มีฐานะสำคัญอย่างไร จึงได้เข้ามาอยู่สถานที่แห่งนี้? อาตมาภาพ ก็ตอบว่า เรามาจากเมืองไทยเข้ามาอยู่ที่นี่ได้อย่างไรให้ไปถามผู้จัดการสำนักดูก็แล้วกัน พวกท่านเห็นอย่างไรที่เราเข้ามาอยู่ที่นี่ รังเกียจหรือ? ก็ได้รับคำตอบพร้อมกับโคลงศีรษะว่า *"ก็ไม่เห็นอย่างไร เราจะไปรังเกียจทำไม"* ว่าแล้วก็ทำท่ายกมือยกไม้เท้าขึ้นชู เปล่งเสียงว่าโองการเกือบเป็นเสียงตะโกนว่า *"โห! โห! โอม, อะ...โอมนารายณ์...นารายณ์...โอม"* แล้วก็เดินปึ่งปังออกไป แปลกจริงๆ อาตมาภาพมองดูก็ได้แต่นึกขำในใจแล้วยิ้มให้ แต่อีกหลายคนไม่ยิ้มมองถมึงทึง

ภัตตาหารเท่าที่ไปรับที่โรงครัวทานก็คงมีจาปาตีและแกงดาลทุกวัน สามสี่วันจึงจะมีข้าวสุกและสัปจิ (แกง) ฤกษ์งามยามดีก็จะมีจาเรวี้ (คือขนมไส้ไก่) และบางทีก็นมสด ๑ ขัน นานๆ เข้าท้องชักผูกต้องฉันยาระบาย นึกอยู่

ในใจว่า กว่ากระเพาะและลำไส้ของเราจะเคยกับอาหารชนิดนี้คงจะต้องใช้เวลาอีกหลายวันทีเดียว แต่ก็ไม่สำคัญ ดีกว่าไม่มีกิน คนยังคงหลั่งไหลเข้ามาเป็นขบวนไม่ขาดสาย ตอนกลางวัน ณ ที่อยู่ขณะนี้ไม่ค่อยสงบนัก คิดว่าวันสองวันนี้จะลองขึ้นไปหาที่พักกลางวันหลบเร้นสักแห่งหนึ่ง

โดยปกติอาตมาภาพเดินจงกรมชักลูกประคำภาวนาทุกเวลาเช้าดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น วันหนึ่งเป็นเวลาเช้าประมาณ ๘ โมงเศษ ขณะที่กำลังเดินจงกรมไปพลางชักลูกประคำไปพลางอยู่นั้น มีอุบาสกผู้หนึ่งแต่งตัวสะอาดโอ่โถงเข้ามาฟุบหมอบกราบอยู่ตรงหน้า อาตมาภาพหยุดยืนนิ่งพินิจดูแล้วกล่าวว่า *"สุขีระฮีเย่ อุปาสะกะ...ท่านมีกิจอะไรหรือ?"* อุบาสกผู้นั้นลุกขึ้นพนมมือถามอาตมาภาพเป็นภาษาอังกฤษว่า *"ขอประทานอภัย ท่านเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาใช่ไหมครับ?"* *"ใช่ อุบาสก"* อาตมาภาพตอบ *"ท่านมาแต่ไหนครับ"* เป็นคำถาม มือยังคงพนมอยู่ *"อาตมามาจากเมืองไทย"* อาตมาภาพตอบพลางยิ้มให้ด้วยไมตรี อุบาสกผู้นั้นทรุดตัวลงกราบที่หลังเท้าอาตมาภาพอีกครั้งหนึ่งแล้วลุกขึ้นยืนพนมมือ พูดว่า *"กระผมนึกไม่ผิดว่าท่านต้องเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา..."*

อาตมาภาพได้กวักมือ แล้วเดินนำหน้าเข้าไปนั่งที่ม้าหินหน้ากุฏิ ส่วนอุบาสกนั่งขัดสมาธิบนพื้นซีเมนต์ แกพนมมือพูดต่อไปว่า *"กระผมได้ออกเดินทุกเช้า และยืนดูท่านที่ริมรั้วทุกวัน ท่านก็ไม่มองออกไป วันนี้จึงตัดสินใจเข้ามากราบเท้า กระผมชื่อ ซิบรามโสบัส เป็นข้าราชการประจำประเทศพม่า ๑๐ กว่าปี จนพม่าได้รับเอกราช กระผมจึงถูกเรียกกลับอินเดีย และเดี๋ยวนี้ได้ถูกปลดจากราชการรับเบี้ยบำนาญ เพราะอายุมากแล้ว"* อาตมาภาพจึงพูดว่า *"ขอบใจท่านอุบาสก จงเรียกอาตมาภาพว่า กัสสปมุนี ท่านพักอยู่ที่ไหน?"* *"กระผมอยู่วิเวกกับภรรยาที่ปรมาทนิเกตันนี่เองครับ กระผมดีใจอย่างยิ่งที่ได้พบท่าน นี่ก็สายแล้วครับ กระผมขอนมัสการลาไปก่อน"* ว่าแล้วก็ลุกขึ้นกราบจนหน้าผากจรดพื้นซีเมนต์ ๓ ครั้ง แล้วลุกขึ้นยืนควักปัจจัยจากกระเป๋าเสื้อวางลงบนหลังเท้าอาตมาภาพเป็นจำนวน ๑๐ รูปีแล้วพนมมือก้มศีรษะกล่าวคำนมัสการอีกครั้งหนึ่งแล้วจากไป

การแต่งตัวอุบาสกผู้นี้ แสดงให้เห็นชัดว่าเป็นผู้อยู่ในฐานะที่มั่งคั่งและสูงศักดิ์ สวมเสื้อกั๊กกำมะหยี่ทับเสื้อเชิ้ตผ้าขาวอย่างดี กางเกงแบบกางเกงจีนขากว้างสีขาว รองเท้าคัทชูหนังดำเป็นมัน หมวกครอบสักหลาดกันความเย็นและผ้าพันคอขนสัตว์ อายุเกิน ๖๐ แต่ยังเดินตัวตรงทะมัดทะแมง ไม้เท้าที่ถือหัวงอเป็นขอเหมือนกับไม้เท้าของขุนนางไทยสมัยเก่า อาตมาภาพคิดว่า สำหรับอุบาสกผู้นี้คงจะไม่มีอะไรอีก คงจะเหมือนกับคนอื่นๆ ที่เข้ามาไหว้ด้วยความเคารพแล้วก็จากไป แต่ที่ไหนได้ พอตกเย็นในราวบ่าย ๕ โมงเศษ ขณะที่อาตมาภาพยืนอยู่ที่หน้ากุฏิ เห็นอุบาสกผู้นั้นพาใครต่อใครมาอีก ๒-๓ คน เปิดประตูรั้วตรงเข้ามา ก้มลงสองมือจับข้อเท้าแล้วใช้ปากจุ๊บที่หลังเท้า อันเป็นการแสดงความเคารพยิ่งไปกว่าเมื่อตอนเช้า ส่วนบุคคลนอกนั้น มีสุภาพสตรีอายุอยู่ในวัยเดียวกันกับอุบาสกอีก ๒ คน ได้คุกเข่าลงกราบ อาตมาภาพได้เชิญให้ทั้งหมดเข้ามานั่งข้างใน

เมื่อนั่งเรียบร้อยแล้ว อาตมาภาพจึงถามว่า *"อย่างไรหรือ ท่านอุบาสกจึงได้กลับมาหาอาตมาภาพอีก?"* ก็ได้รับคำตอบว่า *"กระผมได้กลับไปเล่าเรื่องที่ได้พบท่านเมื่อเช้านี้ให้ภรรยาฟัง เธอทราบเรื่องแล้วก็อยากจะมาเห็นท่านเพราะเราไม่ได้พบภิกษุมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว ตั้งแต่ออกจากประเทศพม่ามากระผมสองคนผัวเมียได้ปรึกษาตกลงกันว่าจะขอปวารณาเป็นอุปัฏฐากของท่านกัสสปมุนี นับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป จึงได้ชวนเพื่อนอีก ๒ คน มาเป็นพยานด้วย"* อาตมาภาพได้กล่าวอนุโมทนาในกุศลจิตของท่านผู้นี้และภรรยา แล้วการกล่าวคำปวารณาตัวเป็นอุปัฏฐากตลอดชีวิตของสองสามีภรรยาที่มีต่ออาตมาภาพก็ได้กระทำขึ้น ณ บัดนั้น

ดูทั้งสองมีความปีติยินดีอย่างยิ่ง สำหรับโยมอุบาสิกาผู้ภรรยามีอากัปกิริยาละมุนละไมเรียบร้อยมาก แม้แต่การเดินการลุกนั่งและการกราบ ส่วนสุภาพบุรุษเพื่อนชายนั้นก็อยู่ในฐานะดี แต่อาการยังเป็นฮินดู ยังไม่เข้าใจในทางพุทธศาสนานัก ตอนหนึ่งโยมทั้งสองได้บอกว่า *"นับแต่วันพรุ่งนี้เป็นต้นไป ท่านไม่ต้องไปรับอาหารที่โรงครัวทาน กระผมจะนำมาส่งให้ทุกเช้า โดยจะทำอาหารสับเปลี่ยนกัน คือ เป็นอาหารจาปาตีวันหนึ่ง*

และเป็นอาหารข้าวสุกวันหนึ่ง" อาตมาภาพก็บอกว่า *"โยมอย่าลำบากเลย เพราะอยู่ไกล อาหารทางโรงครัวทานก็พอแก่ความเป็นอยู่แล้ว"* แต่โยมผู้หญิงแย้งว่า *"อาหารของโรงครัวทานเป็นอาหารประจำไม่ค่อยเปลี่ยนและทำไม่ค่อยดีนัก ท่านอย่าคิดอะไรเลย เป็นหน้าที่ของดิฉันและคุณผู้ชายเอง ทั้งคุณผู้ชายและดิฉันก็เดินทุกเช้าเป็นประจำอยู่แล้ว ไม่ลำบากอะไร"* ซึ่งคำพูดเหล่านี้ฝ่ายโยมผู้สามีก็รับรอง เลยเป็นอันว่าอาตมาภาพต้องนิ่งโดยดุษณีภาพ ดังนั้นนับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ความเป็นอยู่ของอาตมาภาพที่ฤๅษีเกษก็ดีขึ้นเหมือนกับอยู่เมืองไทย และไม่ต้องไปยืนเข้าคิวและถูกแซงคิวที่โรงครัวทาน

พูดถึงการแซงคิวนี้ ดูเหมือนจะมีเหมือนกันหมดทุกแห่งทุกประเทศสำหรับคนโลภที่เห็นแก่ตัวปราศจากความละอายใจ ดังเช่นขณะที่อาตมาภาพกำลังยืนเข้าคิวรอรับแจกทานอยู่นั้น เจ้าโยคีคนหนึ่งนุ่งเตี่ยวห่มขาวหนวดรุงรังเนื้อตัวมอมแมม ผมเป็นกระเซิง สะพายย่ามถือไม้เท้าเดินแซงพรวดเข้ามายืนบังหน้าอาตมาภาพ แล้วหันหน้ามามองทำท่าพิลึก แต่ความซวยของแก พอดีผู้จัดการมายืนดูอยู่ด้วย จึงชี้หน้าแก้ร้องว่า *"ถอยออกไป ไม่รู้ระเบียบหรืออย่างไร ถอยไป"* เท่านั้นเอง เจ้าโยคีขี้เท่อก็หน้าแหง ทำหน้าล่อกแล่ก แล้วเดินออกไปยืนอยู่ท้ายแถว นี่แหละฤๅษีก็ฤๅษี โยคีก็โยคีเถอะ ถ้ามันยังอยากอยู่ตราบใด ก็แสดงออกซึ่งกิเลสในสันดานตราบนั้น

การดูแลปฏิบัติเป็นอย่างดีของโยมอุปัฏฐากทั้งสอง เป็นเหตุให้ฤๅษีและโยคีทั้งหมดที่อยู่ ณ ที่นั้นเพ่งเล็งอาตมาภาพยิ่งขึ้น อาตมาภาพนิ่งพิจารณาตรึกตรองอยู่ภายในแต่ผู้เดียวว่า เหตุการณ์ทั้งหลายแห่งที่บังเกิดบัดนี้และทั้งที่ล่วงมา ก็เนื่องด้วยกุศลบารมีที่อาตมาภาพได้กระทำไว้ดีแล้วแต่ชาติปางก่อน ๑ และผลแห่งการปฏิบัติอย่างจริงจังมั่นคง ๑ ทั้งสองประการนี้เทพดาทั้งหลายเล็งเห็นและตามพิทักษ์ ดังเช่นคำเตือนที่อาตมาภาพได้รับที่กรุงเดลลีเป็นอาทิ ฉะนั้นขอท่านผู้ประพฤติธรรมทั้งหลาย จงคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ให้จงดี

นับแต่บัดนี้มา เมื่ออาตมาภาพฉันภัตตาหารแล้ว ก็เก็บอาสนะเดินขึ้นทางหลังกุฏิ ลัดเลาะขึ้นไปตามทางเขา ด้านที่สำนักกีตะภวันตั้งอยู่ สูงขึ้นไปอีกระยะทางเดินประมาณ ๑ ชั่วโมง เข้าไปหลบเจริญสมณธรรมอยู่ใน

หลีบเขา ปกคลุมด้วยดงมะม่วงและมะตูม (มะม่วง มะตูม มะขามป้อมทางฤๅษีเกษมากจริงๆ มะม่วง ภาษาฮินดีเรียกว่า อาม มะตูมเรียกว่า เบล มะขามป้อมเรียกว่า เอาล่า สำหรับมะขามป้อมนั้น โยมผู้หญิงได้เอาไปกวนให้สองครั้ง รสอร่อยดีพอใช้) เป็นที่เงียบวิเวกยิ่งนักแต่งูชุมจริงๆ อาตมาภาพต้องห่อเอาจาปาตีฉีกเป็นชิ้นเล็กๆ ไปเผื่อนกและงูทุกวัน

พูดถึงนกมานึกขึ้นได้ คือ ตอนสายวันหนึ่ง ขณะที่กำลังล้างบาตรได้ยินเสียงปงๆ ปัง แล้วก็เสียงร้อง อา! อา! นั่งฟังดูก็ไม่ทราบว่าเขาทำอะไร แล้วก็ดังอยู่อย่างนั้น หยุดไปพักหนึ่งแล้วก็ดังอีก มันอะไรกันแน่ ฉะนั้น จึงพอเสร็จธุระแล้วก็ขึ้นเนินเขาหลังกุฎิเดินไปตามเสียงด้านซ้ายมือ ห่างสักเกือบ ๓๐๐ เมตร ก็เห็นคนแก่คนหนึ่งนั่งตีปี๊บปงๆ ปากก็ส่งเสียงร้องอย่างว่า เข้าไปถามก็ได้ความว่า เจ้าของไร่ข้าวฟ่างและถั่วได้จ้างให้มานั่งไล่นกที่ลงกินข้าวในไร่ มองดูออกไปก็จริงอย่างที่แกว่า เห็นนกกะลิง นกแขกเต้า และนกอะไรเล็กๆ บินว่อนลงกินเป็นฝูงๆ พอได้ยินเสียงปี๊บเสียงร้องไล่ก็บินหรือฮือหนีไปเสียที แล้วก็บินว่อนกลับมาใหม่ อันที่จริงก็เป็นภาพที่น่าดูน่าชมไม่น้อย อาตมาภาพแกล้งถามว่า *"ทำไมไม่เอาไม้ขว้าง มานั่งตีปี๊บอย่างนี้นกจะไปกลัวอะไร"* แกมองหน้าอาตมาภาพหัวเราะบอกว่า *"ไปขว้างมันทำไม มันไม่ได้มาทำอะไรเรา ไล่อย่างนี้ก็ดีถมไป"* จริงของแก แต่ถ้าเป็นเมืองไทยลงอย่างนี้ละก้อ เป็นถูกตลบด้วยตาข่ายลงกะทะลงหม้อแกงเกลี้ยงไปแล้ว เออ...ขอให้สรรพสัตว์ทุกตัวจงอยู่อย่างปลอดภัยและผาสุกในดินแดนอันเต็มไปด้วยสันตินี้เถิด

ความเป็นอยู่และอัตภาพพอเป็นไปโดยปกติสะดวกสบาย ดูเหมือนว่าไม่มีขาดตกบกพร่อง เว้นแต่ห้องส้วมเท่านั้นที่ยังต้องเข้าป่าอยู่เช่นเคย เรื่องส้วมนี้มีเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องเล่าสู่กันฟัง เพื่อให้เห็นว่าอันร่างกายของคนนั้นทุกส่วนทุกชิ้นย่อมมีคุณค่าเสมอกัน ไม่มีส่วนไหนที่จะมีคุณค่าสูงต่ำกว่ากันเลย ดังเช่นที่อาตมาภาพจะเล่าให้ฟังตามที่ตนเองได้ประสบและปฏิบัติมา อันเป็นสาเหตุครั้งแรกที่ได้ทำให้หมดกังวลในการถือตัวตนโดยสิ้นเชิง คือ ในคืนวันหนึ่ง เป็นเวลาตีหนึ่งกว่าๆ นอกกุฏิฝนกำลังพรำหนาเม็ด ลมก็แรง อากาศ

ค่อนข้างเย็นจัด บังเอิญเกิดปวดท้องหนักขึ้นมาอย่างปัจจุบันทันด่วน จะเปิดกุฏิออกไปถ่ายในป่าตามเคยก็ไม่มีทาง เพราะฝนตกหนาเม็ด หมดหนทางไม่รู้จะทำอย่างไร เหตุการณ์ข้างในก็กำลังเร่งจะทะลายด่านออกมาอย่างไม่ยอมฟังเสียง หันไปหันมาเลยตัดสินใจคว้าเอาถังหูหิ้วใส่น้ำสำหรับฉันออกเทน้ำทิ้ง นั่งลงบนปากถังใช้แทนส้วมอย่างกระทันหัน เสร็จแล้วเอากระดาษหนังสือพิมพ์ห่อของเก่าๆ ปิดไว้ พอเช้ามืดก็เอาออกไปเทในป่าล้างจนเกลี้ยงหมดจด แล้วก็เอาผงสบู่และทรายลงขัดอีกครั้งหนึ่ง แล้วล้างน้ำจนสะอาดหมดกลิ่นทั้งภายนอกภายใน เสร็จแล้วก็เอาใส่น้ำฉันน้ำล้างหน้าต่อไปอีก

พวกฤๅษีโยคีก็ทำอย่างนี้กันทั้งนั้น ต่างกันแต่ว่าของเขาเป็นหม้อทองเหลือง ของอาตมาภาพเป็นถังหูหิ้วเท่านั้น ในที่สุดความที่เคยรังเกียจสิ่งปฏิกูลในสรีระกายก็เป็นอันหมดสิ้นไป คือ *"เห็นปฏิกูลไม่ใช่ปฏิกูลไป"* และด้วยเหตุนี้ทำให้หมดทิฏฐิมานะ หมดความถือเราถือเขา เห็นแจ้งในสัจจธรรมตามความเป็นจริง และก็ด้วยเหตุนี้เองเหมือนกันที่ทำให้อาตมาภาพโต้ตอบกับชั้นมหาฤๅษีที่ได้เข้ามาต่อคำได้อย่างลำหักลำโค่น จนสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากความเดียดฉันท์ตั้งแต่บัดนั้นมา นี่คือ ผลแห่งการเป็นอยู่ที่เหมือนกัน แต่เรื่องก็ไม่ยุติเพียงแค่นี้ เพราะเป็นเรื่องของคนที่อยู่อย่างเอกาหัวเดียวกระเทียมลีบ จะต้องถูกกระทบกระเทือน ดังจะเล่าให้ท่านฟังต่อไป

บ่ายวันหนึ่ง โยมซิบรามและโยมผู้หญิงได้นำธูปเทียน ผ้าปูที่นอน ผ้าห่มแบลงเก็ตพร้อมทั้งผ้าเช็ดเท้าและไม้กวาดแข็งมาถวาย และบอกว่า ต่อไปนี้ท่านไปฉันน้ำชาที่ร้านน้ำชาริมท่าน้ำจอดเรือโดยไม่ต้องชำระสตางค์ กระผมได้ตกลงกับเจ้าของร้านเรียบร้อยแล้ว อาตมาภาพอนุโมทนา ทั้งสองท่านนั่งสนทนาอยู่ครู่หนึ่งก็ลุกขึ้นกราบจุ๊บหลังเท้าแล้วลากลับ อาตมาภาพนั่งมองพินิจดูโยมอุปัฏฐากทั้งสองที่กำลังเดินออกไป แล้วก็พิจารณาดูตัวเองด้วยความปลื้มปิติซาบซ่านหวนระลึกอีกว่าด้วยสาเหตุอะไร จึงได้ดลบันดาลให้สองท่านผู้ชรานี้มาเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวอาตมาภาพ ชาติแต่ปางก่อนคงได้เคยอุปัฏฐาก หรือไปคงเคยได้เป็นญาติร่วมสายโลหิตที่รักยิ่งกันมา มาชาตินี้จึงได้มาพบและตาม

อุปัฏฐากดูแลถึงเพียงนี้ ประเทศไทยและแดนฤๅษีเกษอยู่กันห่างไกลแสนไกลหลายพันกิโลเมตร แต่เหตุใดทั้งสองท่านจึงมารออุปัฏฐากอยู่ถึงที่นี่ ถ้าพิจารณาดูให้ละเอียดแล้ว ก็เป็นสิ่งที่น่ามหัศจรรย์ยิ่ง

ขณะที่โยมทั้งสองนำสิ่งของมาถวายนั้น มีฤๅษี โยคี และอาชีวกหลายคนยืนดูอยู่นอกรั้ว เอียงหน้าเข้าพูดซุบซิบกัน พอโยมทั้งสองคล้อยหลังไป พวกนั้นก็พากันเข้ามายืนล้อมอาตมาภาพอย่างไม่ต้องนึกถึงมารยาทสมบัติผู้ดีว่า *"คนทั้งสองนั่นเป็นอะไรกับสาธุ? เขามาทำอะไรให้?"* อาตมาภาพมองดูหน้าพวกฤๅษีและโยคีทีละคนด้วยอาการสงบแล้วตอบว่า *"ไม่ได้เป็นอะไรกันกับเรา เป็นแต่คอยช่วยเหลือและปฏิบัติเรา พวกท่านเห็นแล้วจะถามทำไม?"* เมื่อได้ยินคำตอบเช่นนั้น ต่างก็มองหน้ากันเลิ่กลั่ก พอดีมีพวกประชาชนพากันเข้ามาไหว้อาตมาภาพ เพราะยังอยู่ในวันพิธีศิวราตรี เลยทำให้พวกฤๅษี โยคีเหล่านั้นผละจากไป แต่ก็ยังออกไปยืนทำรี ๆ รอ ๆ อยู่ที่ประตูรั้ว ยิ่งได้เห็นพวกประชาชนไหว้อาตมาภาพแล้วเอาสตางค์วางไว้ให้ทุกคน ก็พากันชะเง้อมอง พอพวกเหล่าคนที่ไหว้แล้วกลับออกไป พวกฤๅษี โยคีเหล่านั้นก็แบมือขอสตางค์ ได้บ้างไม่ได้บ้าง ดูก็แปลกจริง ๆ ดูกิริยาอาการเหมือนไม่เต็มเต็ง แต่ก็เพราะเหตุนี้เองที่ทำให้อาตมาภาพต้องแสดงสิ่งที่ได้ปกปิดไว้นานแล้วออกต่อกรกับเจ้าของถิ่น เพื่อความสวัสดีแก่ตนเองทั้งบัดนี้และกาลต่อไป

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

ความงามย่อมเป็นภัยเสมอ

ซุนดัลตาเม ซาด๊าอาการขนะโฮเตแฮ

ความโกรธเป็นรากเง่าแห่งอกุศล

โกธธ๊าปาปกีมูลํแฮ

ท่านต้องพยายามใหม่

ตุมโกพิลปรียัตตนากาลํน่า



๑๘ ๑๘

การทดลองและ
การอยู่ร่วมอย่างสันติ

เรื่องเป็นอย่างไร? อาตมาภาพต้องสำแดงอะไร? ท่านผู้เจริญทั้งหลายคงจะสงสัย แต่ขอให้อ่านต่อไป ในตอนประมาณ ๖ โมงเย็นวันนั้น ภายหลังที่อาตมาภาพได้นำปัจจัยที่ได้จากการบริจาคทานไปมอบให้กับสำนักงานจัดการอาศรมแล้ว ก็กลับมาเดินจงกรมอยู่ที่ลานดินหน้ากุฏิ ข้างกุฏิของอาตมาภาพนั้น มีโยคีหัวโล้นชั้นผู้ใหญ่ขนาดนั่งหนังเสืออยู่คนหนึ่ง ชื่อมหากรุณา กุฏิของแกเป็นกุฏิตึกใหญ่กว่าของอาตมาภาพ ทีแรกก็ไม่ค่อยคุ้นกันนัก (อายุแก ๖๐ เศษ) เพราะแกออกจะทำตัวเขื่องและพูดจาเสียงดังกลบเสียงผู้อื่น มักจะชอบซักไซ้ไล่เลียงไอ้โน่นไอ้นี่กับอาตมาภาพเสมอ แต่อาตมาภาพก็ไม่เอาใจใส่ ตอบคำถามเท่าที่ควรจะตอบ และบางครั้งได้อาหารหรือขนมที่แปลกรสก็แบ่งให้แกกินบ้าง อาตมาภาพได้แบ่งอังสะให้แกหนึ่งตัว แหม แกชอบใจใหญ่ ใส่ป๋อเที่ยวเดินอวดตลอดถนนทีเดียว

และเหตุที่มหากรุณาคนนี้จะชอบอาตมาภาพมากที่สุดคือ เช้าวันหนึ่งแกทะเลาะกับเมียแกเสียงเอ็ดตะโร เรื่องทำอาหารมาส่งสายไปหน่อย เมียแกก็ไม่ได้ขึ้นเสียงเถียงอะไรกับแก เป็นแต่บอกว่าจะให้ทำอย่างไร ของมันมาขายช้า และกว่าจะทำเสร็จก็ต้องใช้เวลาบ้าง ทั้งทางก็ไม่ใช่ใกล้จะเอาให้ได้ดังใจยังไงกัน เมียแกอายุก็พอไล่เลี่ยกัน แต่หลังโกงลงมากต้องใช้ไม้เท้ายัน ทั้งๆ ที่เมียอธิบายเช่นนั้นตามหากรุณาก็ไม่ยอมฟังเสียง ยังดันทุรังว่าข้างๆ คูๆ

จนอาตมาภาพชักรำคาญ จึงเดินไปยืนที่ริมรั้วลวดหนามร้องบอกว่า *"แน่ะ! มหากรุณา เสียงของท่านมันดังเหมือนตีถาดเสียงมาตายีภรรยาของท่านเบาจนแทบไม่ได้ยิน ท่านก็แก่แล้วทั้งสองคนจะมาทะเลาะกันทำไม ค่อยพูดค่อยจากันซี"* มหากรุณาไม่โต้ตอบอะไร ได้แต่ออกเสียงว่า ฮา! ฮา! เท่านั้น ข้าดีส่วนเมียแกหันมาพูดกับอาตมาภาพว่า *"เป็นอย่างนี้เสมอ"* ตั้งแต่นั้นมาโยคีสูงอายุผู้นี้ก็มักชอบมาพูดคุยกับอาตมาภาพที่ริมรั้วเสมอ

สำหรับฤษีที่อยู่กุฏิซ้ายมือนั้น ค่อนข้างชรามาก หนวดเคราและผมขาวโพลนไม่ค่อยสูงสิงกับใคร ชอบก่อไฟกองกูณฑ์เสมอทุกเวลาค่ำ เวลาอาตมาภาพส่งอะไรให้แกก็รีบลุกขึ้นยืนรับ เป็นคนสงบเก็บตัวเงียบอยู่ในกุฏิแต่คนเดียวตลอดเวลา จะเห็นก็ตอนไปอาบน้ำและไปรับอาหารที่โรงครัวทานและเวลาก่อไฟกองกูณฑ์เท่านั้น

ขณะที่อาตมาภาพกำลังเดินจงกรมชักลูกประคำภาวนาอยู่นั้น (ลูกประคำนี้ภาษาฮินดีเรียกว่า "หม่าลัย" สำเนียงไทย ๆ ว่า "มาลัย") มีโยคีหนุ่ม ๒ คน มายืนเรียงดักหน้า อาตมาภาพหยุดเดินเงยหน้าขึ้นถามว่า *"มีธุระอะไร?"* ทั้งสองบอกว่า *"ท่านมหาฤษีอาจารย์ของผมให้มาเชิญท่านไปพบสักหน่อย"* อาตมาภาพจ้องดูหน้าโยคีทั้งสองพลางถามว่า *"มหาฤษีของเธอชื่ออะไร อยู่ไกลแค่ไหน?"* ทั้งสองตอบว่า *"ท่านอาจารย์ของผมชื่อรามด๊าส ขณะนี้กำลังนั่งอยู่กับศิษย์ทั้งหลายบนลานหินกลางแม่คงคาเหนือสะพานแขวนลงไปไม่มากนัก"* *"แล้วมีธุระอะไร?"* *"ไม่ทราบครับ"* *"เดี๋ยวนี้?"* *"อย่างนั้นครับ"* *"ถ้าเราไม่ไป"* อาตมาภาพลองแกล้งถามดู *"ท่านอาจารย์และพวกเราที่คอยอยู่ที่โน่นจะเสียใจมากทีเดียวครับ"*

ชื่อบุคคล รามด๊าส (**राम दास**, Ramdas) ถือเป็นชื่อทั่วไปของบุรุษชาวฮินดู โดยคำว่า ด๊าส ภาษาไทยสะกด ทาส (มีความหมายในลักษณะสาวก ศิษย์) ดังนั้นชื่อรามด๊าสหรือรามทาส มีความหมายว่า เป็นทาสแห่งพระราม คำนี้ใช้ในลักษณะเดียวกับ ธรรมทาส

อาตมาภาพยิ้มให้ด้วยไมตรี *"เธอสองคนเดินตามเราทันรึ?"* โยคีหนุ่มสองคนมองหน้ากันด้วยความฉงนพูดแต่เพียงว่า *"นมัสเต้"* อาตมาภาพเก็บสายประคำแล้วกลับเข้าไปเอาย่ามและไม้เท้าในกุฏิ ปิดประตูใส่กุญแจแล้วออกเดินนำหน้า พอพ้นประตูรั้ว อาตมาภาพก็หันมายังโยคีหนุ่มบอกเตือนอีกครั้งว่า *"เธอตามเราให้ทันนะ"* แล้วเข้าปฐมฌานเป็นบาท ออกจากปฐมฌานเข้าสู่อากาศธาตุทำกายให้เบา อธิษฐานแล้วก้าวเดินทันที

อาตมาภาพยืนรอโยคีสองคนอยู่ริมฝั่งแม่คงคา (ฝั่งตอนนี้สูงมาก) เลยสะพานแขวนประมาณครึ่งกิโลเมตร ห่างจากลักษมัณจุฬากิโลเมตรเศษ ยืนรออยู่เกือบ ๒๐ นาที ๒ คนจึงตามมาถึงด้วยอาการหอบ เพราะต้องเดินคล้ายวิ่งมาตลอดทาง *"ท่านเดินยังไงครับ?"* คนหนึ่งถาม อาตมาภาพไม่ตอบ ถามว่า *"ไหนที่อาจารย์ของเธอรออยู่ พาเราไปซิ"* สองคนรีบชิงกันนำหน้าเดินลงไปตามริมฝั่งต่ำลงไป แล้วก้าวข้ามโขดหินไปเป็นระยะ

อาตมาภาพมองดูไปข้างหน้าก็เห็นกองไฟลุกส่องแสง มีเหล่าฤๅษี โยคี และพราหมมินนั่งล้อมเป็นหมู่ๆ หลายสิบคน พอเข้าไปใกล้ก็แลเห็นฤๅษีชราร่างใหญ่อ้วนคนหนึ่ง เกล้าผมเป็นมวยสูง หนวดและเคราขาวเป็นพุ่ม คิ้วดกหนา ห่มผ้าสีเหลืองหม่น เฉวียงบ่า กิริยาที่นั่งเป็นสง่า ไม่ลืมตามองดูอาตมาภาพ คงนั่งหลับตาก้มหน้านิดหนึ่งสองมือท้าวหัวเข่าโยกตัวไปข้างหน้าและข้างหลังช้าๆ ตรงหน้ามีกองไฟขนาดเขื่องลุกเป็นเปลวกรุ่น

บรรดาพวกที่นั่งล้อมอยู่นั้น หันมาทางอาตมาภาพ แต่มิได้กล่าวคำเชิญใดๆ แต่สังเกตดูตรงที่ว่างตรงข้ามกับรามด๊าส มีกองไฟคั่นกลางนั้นมีอาสนะแบบเสื่อกกปูอยู่ อาตมาภาพเข้าใจทันทีว่า นั่นคือ อาสนะที่ถึงแก่อาตมาภาพ ซึ่งเจ้าของถิ่นได้ปูเตรียมไว้ต้อนรับ โดยไม่ลังเลใจ อาตมาภาพดึงอาสนะออกจากย่ามก้าวตรงเข้าไป แล้วปูทับลงบนอาสนะเสื่อกกนั้น พวกนั้นยิ่งจ้องหนักขึ้นตาไม่กระพริบ อาตมาภาพไม่เอาใจใส่นั่งขัดสมาธิตรงข้ามกับรามด๊าสนั้น คอยสังเกตเหตุการณ์ความเป็นไปต่อไป

เป็นอันว่าขณะนี้กองกูณฑ์ใหญ่นั้นอยู่ท่ามกลางระหว่างเราทั้งสอง พวกฤๅษี โยคี และพราหมมิน นอกนั้นนั่งล้อมอยู่ทั้งสองด้าน ขณะนั้นไฟได้พลุ่งลุก

ขึ้นสูงตั้งขึ้นไปเป็นลำเสา ความร้อนแผ่กระจายไปทั่ว แสงสว่างเต็มลานพื้นน้ำคงคา ตัวมหาฤๅษีรามด๊าสยังคงโยกตัวไปข้างหน้าข้างหลังอย่างช้า ๆ อยู่อย่างนั้น พอโยกมาข้างหน้าที ไฟก็พลุ่งสูงขึ้นที และเปลวไฟเอนตวัดโค้งแวบมาทางที่อาตมาภาพนั่ง ในที่นั้นเงียบสงบ ลมก็พัดอู้ แต่ลำเปลวไฟที่พลุ่งขึ้นนั้นมิได้ไหวไปตามลม อาตมาภาพถูกทดลอง เขาเชิญมาเพื่อพิสูจน์ นั่งตรึก ส่วนตาคงเพ่งจับอยู่ที่แสงไฟไม่กระพริบ เขาไม่บอกกล่าวล่วงหน้าก็เป็นการประกาศอยู่ในตัวว่าเขาจะกระหนาบเราให้เห็นอำนาจของเขา แล้วก็จะข่มเราในภายหลัง ถ้าเราไม่มีอะไรเหนือเขาหรือเสมอเขา เราก็จะอยู่ในที่นี้อย่างราบรื่นได้ยากเต็มที ถ้าอยู่ก็ต้องอยู่อย่างเป็นเบี้ยล่าง และดูหมิ่น

เมื่ออาตมาภาพอยู่เมืองไทยก็อยู่อย่างเสงี่ยมเจียมตัว ไม่ได้สำแดงอะไร เพราะอาตมาภาพมีอุปัชฌาจารย์ที่ต้องเคารพ แต่เมื่อย่างเหยียบเข้ามาสู่ต่างแดนต่างลัทธิ ก็ได้สำแดงให้ปรากฏเท่าที่โอกาสสมควรจะกระทำได้ ฉะนั้นธรรมดานาคราชหรือพระยากุมภีล์จะเป็นใหญ่ในถ้ำและสถิตอย่างเป็นสง่าและทรงอำนาจนั้น ย่อมจะต้องถึงพร้อมด้วยอิทธิที่มีอยู่ในกาย

อาตมาภาพน้อมจิตรำลึกถึงพระพุทธคุณ อริยสาวกานุภาพ ตลอดทั้งไตรสิกขานุภาพ ทั้งเทพดาผู้ที่ตามรักษา ตาคงจับเพ่งอยู่ที่กองไฟใหญ่ที่กำลังลุกโชติช่วงเสียงกระหึ่มฮือสูงปานต้นไม้ ระงับเข้าสู่ปฐมฌานเป็นบาท ออกจากปฐมฌานเข้าสู่อากาศสมาบัติ อธิษฐานประมวลอากาศเข้าตัดลำแสงไฟนั้นให้ลดลงมาครึ่งหนึ่ง เพื่อลองกำลังดูว่ามหาฤๅษีผู้นี้จะไปถึงไหน อาตมาภาพมิใช่เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรุกราน แต่ปฏิบัติเพื่อการปะทะและระงับ รามด๊าสทำอาการคล้ายสะดุ้งนิดหนึ่ง นั่งตัวตรงแต่ตายังคงหลับ ปากภาวนาเสียงอยู่ในลำคอ สังเกตดูตัวเบ่งขึ้นอาตมาภาพลดอากาศเปิดช่องให้ลำแสงไฟ ก็พลุ่งโชนสูงขึ้นไปอีกหน่อย คราวนี้รามด๊าสโยกตัว แสงไฟแผ่ตีกว้างเข้ามาห่างจากอาตมาภาพไม่ถึงหนึ่งวา

แกไม่รู้สึกตัวเลยว่าลำแสงไฟที่กลับพลุ่งสูงขึ้นไปดังเก่านั้น เพราะอาตมาภาพเปิดช่องให้แกได้สำนึกในกำลังของแกกลับจะลุกลามเข้ามาอีก ดังนั้นอาตมาภาพจึงประมวลอากาศอีกครั้งหนึ่งตัดลำแสงไฟลงมาเกือบติดกองไฟ มีเปลวแสง

เท่ากับไฟแลบก้นหม้อข้าวเท่านั้น ครั้นแล้วสรุปอากาศกดไฟดับมอบสนิททั้งกองรามด๊าสสะดุ้งผงะลืมตาหายใจคล้ายหอบ อาตมาภาพคงนั่งดุษณีภาพ ตาเพ่งจับดูดวงหน้าของแกด้วยเมตตา พวกที่นั่งอยู่โดยรอบมีอาการขยับเขยื้อนกระสับกระส่าย เสียงถอนใจและเสียงนิ้วเคาะหิน

อาตมาภาพยังไม่เอ่ยปากพูดอะไร รามด๊าสยกมือพนมแค่อก (หน้าอกและแขนแกเต็มไปด้วยขน) เปล่งวาจาโดยปราศจากทิฏฐิมานะว่า *"โอม...นมัสเต กัสสปุนี" "ยีระเตโฮ้! รามด๊าส ยีระเตโฮ้!"* อาตมาภาพกล่าวตอบ มหาฤๅษีผู้สูงอายุถอนใจใหญ่ ลุกขึ้นเดินมานั่งข้างๆ เอามืออันหนาใหญ่ของแกจับเข่าอาตมาภาพอย่างคุ้นเคย อาตมาภาพยิ้มให้อย่างฉันท์มิตร ตบหลังมือแกเบาๆ แกมองดูอาตมาภาพด้วยดวงตาอันแจ่มใส แม้จะอายุตกเข้า ๗๘ ปี ขณะนี้เป็นเวลาประมาณ ๒ ทุ่มเศษ ก็ยังเห็นอาการหัวเราะอันบริสุทธิ์เปิดเผยของแก (นี่แหละคือสันติชน) แกถามอาตมาภาพว่าพูดภาษาฮินดีได้มากไหม? อาตมาภาพตอบว่า กระท่อนกระแท่นเท่านั้น แต่สำหรับภาษาอังกฤษใช้ได้ดี แกดีใจมากบอกว่า แต่ก่อนเมื่อยังหนุ่มจบการศึกษาใหม่ๆ ก็ได้เข้าเป็นข้าราชการกรมรถไฟมาเหมือนกัน *"นี่เรารบกวนท่านมานานมากแล้ว ขอเชิญกลับก่อนเถิด พรุ่งนี้ข้าพเจ้าจะไปเยี่ยมท่านที่กุฏิ"*

รุ่งขึ้นหลังจากฉันเสร็จแล้วพักใหญ่ มหาฤๅษีรามด๊าสก็เดินเข้าประตูรั้วมาด้วยใบหน้าเบิกบานดังวาจาที่ได้พูดไว้ รูปร่างของแกใหญ่อ้วนผึ่งผายหนวดเคราดกงาม แต่วันนี้ปล่อยผมลงมาปรกหลัง ถือไม้เท้าท่อนโตขนาดข้อมืออาตมาภาพ เมื่อเชิญให้นั่งเรียบร้อยแล้ว แกก็ถามอาตมาภาพว่า จะอยู่ที่นี่นานสักเท่าใด จึงตอบแกไปว่าอย่างเร็ว ๒ เดือน อย่างช้าก็ ๓ เดือน ถ้าไม่รังเกียจก็อยากให้ท่านมหาฤๅษีช่วยแนะนำภาษาฮินดีให้บ้าง เพื่อจะได้เป็นการสะดวกในการพูดจากับคนทั่วไป เพราะประชาชนคนธรรมดาไม่รู้ภาษาอังกฤษ ซึ่งแกไม่ขัดข้อง ดังนั้น ตั้งแต่บัดนั้นมา มหาฤๅษีรามด๊าสก็สอนภาษาฮินดีให้กับอาตมาภาพอย่างเต็มใจเป็นการสอนชนิดมุขปาฐะต้องออกเสียงตามเสียงของแกดังๆ แล้วอาตมาภาพก็จดลงในสมุดนักเรียนเป็นภาษาไทยเพราะเราเรียนพูดไม่ได้เรียนอ่านหรือเขียน

เสร็จแล้วเราก็ชวนกันไปฉันน้ำชาที่ร้านนายฤาษีราม โดยอาตมาภาพเป็นเจ้ามือทุกวัน ซึ่งนายฤาษีรามทั้งดีใจและแปลกใจมาก เพราะแกเองก็เคารพรามด๊าสไม่น้อยเหมือนกัน ฉันน้ำชาแล้วก็ขึ้นไปบนหลังเขากีตะภวัน นั่งบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ ณ ที่นั้นจนถึงเวลา ๕ โมงเย็น จึงกลับลงมา ปฏิบัติอยู่เช่นนี้จนหมดพิธีศิวาราตรี และนับตั้งแต่ได้คบหาสมาคมกับมหาฤาษีรามด๊าสแล้ว อาตมาภาพก็ได้รับความเคารพจากบรรดาพวกนักพรตในที่นั้นเป็นอย่างดี เดินอย่างอิสระอย่างมหาฤาษีผู้หนึ่ง เกือบทุกคนที่ได้พบและเดินสวนทางจะก้มศีรษะพนมมือ และขานคำว่า *"โอม"* ทุกคน

อาตมาภาพมาอยู่ ณ ฤาษีเกษนี้ ได้ปัจจัยจากชาวต่างเมืองที่จาริกเข้ามาแสวงบุญหลายสิบรูปี วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๐๘ เป็นวันหมดเขตของ ศิวาราตรี ดังนั้น อาตมาภาพจึงอยู่บำเพ็ญที่กุฏิตามเดิมเพราะคนน้อย ไม่ค่อยเดินผ่าน ตลอดเวลาโยมอุปัฏฐากซิบรามและโยมผู้หญิงได้เอาใจใส่ดูแลเอาเป็นธุระอย่างดียิ่ง ไม่มีอะไรขาดตกบกพร่องเลย ได้สหายฝ่ายนักพรต ฤาษี และโยคีมากขึ้น เท่าที่จำได้มีมหาฤาษีรามด๊าส โยคีมหากรุณา ฤาษีศิวานันทะ ฤาษีโกรกานันทะ นักพรตกมลาคีรี โยคีวิเวกนันทะ และอุตตมาราม

นึกถึงฤาษีโกรกรานันทะแล้วยังขำไม่หาย คือ วันหนึ่งแกบังเอิญมาเห็นนาฬิกาพกประจำย่ามของอาตมาภาพเข้า เกิดชอบใจเอาเสียจริงๆ จังๆ อ้อนวอนขอซื้อ อาตมาภาพก็บอกว่า ขายไม่ได้ มีอยู่เรือนเดียวเท่านั้น แกก็อ้อนวอนว่า เถอะน่า...ท่านมหาฤาษีกลับไปซื้อเอาที่เมืองไทยใหม่ได้ อาตมา-ภาพเห็นแกอยากได้ เช่นนั้นก็เลยแกล้งพูดส่งๆ ออกไปว่า ถ้าจะขายก็เอา ๑๐๐ รูปี (เกือบ ๔๐๐ บาท) แกดีใจตกลงทันที บอกว่าบ่ายนี้จะไปเอาเงินที่โยมมาให้ อ๊ะ! ตานี่เอาแน่ รวยเสียด้วย อาตมาภาพเลยบอกว่าพูดเล่นหรอก ขายไม่ได้จริงๆ เดี๋ยวเวลาเดินทางไม่มีอะไรดูเวลาละก้อลำบากแน่ๆ แหม! ตอนนี้แกชักโมโหพ่นลมหนวดกระจายเตะดินฟุ้งทีเดียว บ่นว่าอาตมาภาพไม่น่าหวงเลย ที่อินเดียไม่มีนาฬิกาอย่างนี้จริงๆ นี่เรื่องของความอยากได้

ส่วนสำหรับอุตตมารามนั้น ยังหนุ่มอายุ ๓๑ ภายหลังได้มาเป็นศิษย์กัมมัฏฐานของอาตมาภาพ มีความเคารพในอาตมาภาพมาก หมั่นมาหา

ทุกเวลาเย็น วันหนึ่งหลังจากได้แนะนำอุบายบางประการให้เข้าใจแล้ว แกก็พนมมือบอกว่า *"พรุ่งนี้กระผมจะขอลาท่านมหาฤๅษีขึ้นไปอุตตระกาสี จะอยู่ที่นี่ไม่ได้ ถ้าใครรู้เข้าจะเกิดการรบกวนขึ้น"* อาตมาภาพจึงบอกว่า *"ผู้รู้ทั้งหลายย่อมรู้จักการอันควรและไม่ควร เพราะฉะนั้น ขอให้เธอจงเดินทางไปโดยสุขสวัสดีเถิด"* นักพรตหนุ่มไหว้แล้วก็ลาจากไป ภายนอกของเขาเป็นฮินดู แต่ส่วนภายในนั้นได้เป็นพุทธไปแล้ว ไม่มีใครผู้ใดที่จะรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงของเขาได้นอกจากตัวเขาเอง

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

มะนาว - *แลมบู*
มะเขือ - *เบกั้น*
มะละกอ - *ปาปีต้า*
ละมุด - *จีกู่*

มะขาม - *อิมลี่*
มะขามป้อม - *เอาล่า*
ฝรั่ง - *ดัมลู๊ด*
พุทรา - *คาเล่ก*

แมว - *บิลลี่*
ลิง - *บันเดิ้ล*
เสือ - *จีต้า*

กวาง - *หะริน*
แพะ - *บั๊กเกลี*
กระต่าย - *มังกี้*

เก้าอี้ - *กู้สซี่*
ที่นอน - *ปาลัง*
กุญแจ - *จาบี้*
ปากกา - *กาลัม*
กาน้ำ - *กั๊ดตาลี*

กรรไกร - *กานจี้*
เตียง - *โจวกี้*
มีด - *จากู้*
กระดาษ - *กากี้ด*
ถ้วย - *กีร๊าส*

แข็งแรง - *ซาดั่ด*
โกรธ - *โกรธี*
ความสงบ - *ซานติ*

อ่อนแอ - *เนร์เบิ้ล*
ดุร้าย - *ดุ้ชต้า*
สนุกสนาน - *อาฮ่ะ*

ภาคที่ ๕

ออกจากฤษีเกษกลับสู่เมืองไทย



๑๙ ໑໙

การส่งและความอาลัย

ภายหลังที่นักพรตหนุ่มอุตตะมารามได้ลาไปแล้ว ๑๐ วัน ในวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๐๘ ตอน ๑๐ โมงเช้า มหาฤาษีรามด๊าสได้เข้ามานั่งสนทนาเช่นเคย และบอกว่า จะขอลากลับกรุงเดลลีแล้วจะเลยขึ้นไปปัญจาปและกัษมีระ ต่อจากนั้นจะเดินทางต่อไปยังไกรลาสคีรี แกพูดต่อไปว่า แกเข้าใจว่าภาษาฮินดีที่ได้สอนแนะนำให้นั้น อาตมาภาพคงจะพอพูดได้และพอจะเข้าใจได้ดีแล้ว อาตมาภาพก็บอกแกว่าพอพูดกันรู้เรื่องแล้ว และจะเอาใจใส่พยายามท่องบ่นให้ขึ้นใจ ทั้งจะออกเสียงสำเนียงให้คล้ายคลึงที่สุด (ภาษาฮินดีนี้ อาตมาภาพได้จัดทำแบ่งไว้เป็นบรรพที่ ๒)[๙๖] รู้สึกว่าแกพอใจมาก เอื้อมมือมาจับเข่าอาตมาภาพบีบเบาอันสำแดงความจริงใจแล้วว่า *"ท่านกัสสปะ นับแต่เราได้วิสาสะกันมาตลอดเวลาเดือนเศษนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกรักและเลื่อมใสในน้ำใจและในการปฏิบัติของท่าน สักเมื่อใดเราจะได้พบกันอีก เพราะไม่ช้าท่านเองก็จะกลับเมืองไทย"*

> เมืองกัศมีร์ รัฐจัมมูและกัศมีร์ (जम्मू और कश्मीर, Jammu and Kashmir) คนไทยทั่วไปนิยมสะกด แคชเมียร์ ตามภาษาอังกฤษ

---

[๙๖] ปัญจมาสในชมพูทวีป ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๒ แบ่งบรรพที่ ๒ ภาษาฮินดี

อาตมาภาพเองก็รู้สึกซึ้งในน้ำใจของแก แม้จะต่างกันในลัทธิและการปฏิบัติ แต่ในส่วนน้ำใจเราก็ไฝ่สันติด้วยกัน อาตมาภาพจึงตอบว่า *"ข้าพเจ้ารู้สึกเช่นท่านมหาฤๅษี เราคงจะไม่ได้พบกันอีกนาน หรืออาจจะไม่ได้พบกันเลย แต่อย่างไรก็ดี ความสัมพันธ์ของเราทั้งสองยังคงอยู่ตราบเท่าที่เรายังระลึกถึงกัน สรรพสิ่งทั้งหลายไม่เป็นของแน่นอน เราอาจจะพบกันหรือไม่ได้พบกันก็ได้ ข้าพเจ้าขออวยพรให้ท่านมหาฤๅษีจงเดินทางไปด้วยความปลอดภัยและผาสุก"*

มหาฤๅษีรามด๊าสพนมมือรับพรแล้วพูดว่า *"ข้าพเจ้าจะกระทำอย่างไรในระหว่างการเดินทาง จึงจะเป็นไปด้วยความสะดวกสบาย?"* อาตมาภาพตอบว่า *"ก็ท่านมหาฤๅษีเองก็มีวิชชาอยู่กับตัว ไม่น่าจะถามข้าพเจ้าอย่างนั้นเลย" "ไม่ใช่อย่างนั้นท่านกัสสปะ ข้าพเจ้าหมายถึงความสบายภายใน ข้าพเจ้าใคร่จะขอฟังคำแนะนำจากท่าน" "ถ้าอย่างนั้นขอท่านจงตั้งใจฟังให้ดี จงอย่ายึดมั่นและอย่าเพลิดเพลินในสิ่งที่ได้พบเห็น ดับอารมณ์ความครุ่นคิดทั้งหลายให้หมดสิ้น ทำใจให้ผ่องแผ้วนั่นแลท่านจะได้รับความสะดวกสบายในการเดินทางทุกประการ"* มหาฤๅษีหลับตาตั้งใจฟังพลางผงกศีรษะอันขาวโพลนเนิบ ๆ แสดงว่ามีความเข้าใจในความหมายของคำพูดเหล่านั้น

เรานั่งสนทนากันอย่างยืดยาวถึงเรื่องต่าง ๆ และมหาฤๅษีก็ได้แนะนำเพิ่มเติมภาษาฮินดีให้อาตมาภาพได้เข้าใจในสำเนียงและในความหมายอีกหลายอย่าง ซึ่งอาตมาภาพได้ไว้เป็นคุณสมบัติประจำตัวประการหนึ่ง พอเวลาตกบ่ายมหาฤๅษีได้กล่าวคำอำลา พอดีโยมอุปัฏฐากของอาตมาภาพเดินเข้ามา เมื่อได้ทราบเรื่องเลยถวายปัจจัยเป็นค่าใช้สอยในการเดินทางให้ไปอีก ๑๐ รูปี สำหรับอาตมาภาพได้ให้ย่ามที่ใช้แล้ว ๑ ใบ

เมื่อมหาฤๅษีรามด๊าสคล้อยหลังไปแล้ว โยมซิบรามได้พูดว่า *"ดูเป็นที่น่าเลื่อมใส" "จริงอย่างคุณโยมว่า เป็นสหายที่ดีที่สุดคนหนึ่งที่อาตมาภาพได้ไว้" "ท่านก็สำคัญจริงเหมือนกัน เพราะมหาฤๅษีผู้นี้มีลูกศิษย์มาก และเป็นผู้ใหญ่ไม่ค่อยจะยอมเป็นเพื่อนกับใครง่าย ๆ กระผมเองยังแปลกใจอยู่เลย"* อาตมาภาพหัวเราะไม่ตอบอะไร

ภายหลังที่ได้เชิญให้โยมนั่งเรียบร้อยแล้ว อาตมาภาพก็บอกว่า *"คุณโยมอีก ๑๐ วัน นับจากวันนี้ อาตมาภาพจะเดินทางกลับ"* โยมมองดูอาตมาภาพค่อนข้างตกใจ เพราะเป็นการบอกอย่างกระทันหัน นิ่งอึ้งไปครู่หนึ่งจึงพูดว่า *"ทำไมท่านกลับเร็วนัก กระผมและภรรยายังปฏิบัติท่านยังไม่จุใจเลย นิมนต์อยู่ต่อไปอีกหน่อยเถอะครับ"* อาตมาภาพตอบว่า *"อาตมามาพำนักอยู่ในฤๅษีเกษนี้ได้ ๒ เดือนแล้ว และจาริกทั่วอินเดียเป็นเวลา ๓ เดือน รวมเป็น ๕ เดือน การบำเพ็ญสมณธรรมของอาตมาภาพ ณ ที่นี้ก็ได้เป็นไปสมความตั้งใจแล้ว"* *"ถ้าเช่นนั้นกระผมขอนิมนต์ท่านไปพักที่สำนักของกระผมสักคืนหนึ่งก่อน เพื่อจะได้ปฏิบัติเป็นครั้งสุดท้าย"* อาตมาภาพก็ดุษณีภาพนิ่งอยู่ แล้วโยมก็ลากลับไป

มีชาวราชปุตตสถานหลายคนแต่งตัวทะมัดทะแมงน่าดูเข้ามาไหว้เท้าและอยู่สนทนากันราว ๑๐ นาที ก็ลากลับไป พอพ้นออกไปนอกรั้วก็หันกลับมาไหว้อีกครั้งหนึ่ง การได้เข้าบำเพ็ญสมณธรรม ณ แดนฤๅษีเกษนี้นับว่าได้ผลพอสมควร และทั้งได้ประสบกับสภาพความเป็นไปต่างๆ แต่ทว่าแดนฤๅษีเกษ ณ บัดนี้ ผิดไปจากเมื่อสองพันปีก่อนโน้น ซึ่งมีแมกไม้น้อยใหญ่หนาทึบ บัดนี้ ดงไม้ใหญ่ได้ถูกทำลายลง สิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุมีมากขึ้น ผู้คนไปมาเพื่อแสวงบุญก็มีมากขึ้น เพราะการคมนาคมสะดวก เวลาหนาวก็หนาวจริงๆ จังๆ เวลาฝนตกก็ตกอย่างจริงจังครึกโครมกึกก้อง เสียงกระแสน้ำในแม่พระคงคาไหลพุ่งดังครืนได้ยินไปไกล เวลาดึกสงัดทั้งเสียงลมเสียงน้ำดังกระหึ่มกึกก้อง คนที่ประสาทไม่เคย จะกลัวจนนอนไม่หลับทีเดียว

ราชปุต (राजपूत, Rajput)
เป็นชื่ออาณาจักรดั้งเดิม ชาวราชปุตส่วนใหญ่เป็นชาวฮินดู
ภาษาไทยนิยมเรียกว่า ราชบุตร

วันที่ ๙ เมษายน พ.ศ.๒๕๐๘ เวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นวันออกจากกุฏิของสวรรคอาศรม ได้จัดเก็บของเตรียมไว้รอโยมมารับ อาตมาภาพได้แหงนมองไปที่ต้นโพธิ์ใหญ่ที่ขึ้นอยู่ข้างกุฏิ กล่าวคำอำลา ตลอดทั้งท่านที่เฝ้าพิทักษ์รักษากุฏิหลังนี้ ให้อาตมาภาพได้สถิตอยู่อย่างผาสุกตลอดมา สักครู่ก็ได้ยินเสียงมหา-กรุณา ถือไม้เท้าเดินเก้ๆ กังๆ ส่งเสียงดังลั่นเข้ามาว่า *"อะไรกันท่านกัสสปะ ทำไมด่วนกลับไป ไหนท่านว่าจะอยู่อีกนานไงล่ะ"* อาตมาภาพยิ้มกับแก *"นานพอแล้วมหากรุณา ข้าพเจ้าต้องกลับเสียที ขอให้ท่านและมาตายีจงอยู่เป็นสุขทั้งสองคน"* มหากรุณาไม่รู้ที่จะพูดอย่างไร ยืนเก้ๆ กังๆ อยู่อย่างนั้นจนคนของผู้จัดการมารับมอบกุญแจ จึงได้เดินกลับไป อาตมาภาพได้มอบยาแก้โรคต่างๆ ให้ไว้ประจำอาศรม เพื่อประโยชน์แก่เพื่อนนักบวชด้วยกันต่อไป

พอโยมอุปัฏฐากมา ได้ช่วยแบกกลดและหิ้วถังใส่ของ ส่วนอาตมาภาพสะพายบาตร ย่าม ถือไม้เท้าเดินตามออกไป พอดีพิษณุและราเมศวร์ลูกชายนายฤๅษีรามเข้ามาจะช่วยแบกของให้ อาตมาภาพบอกขอบใจและฝากคำอำลาไปยังพ่อและแม่ของเด็ก ทั้งสองคนรักอาตมาภาพมาก ไม่พูดอะไร ยกมือพนมทำตาแดงจะร้องไห้ อาตมาภาพหันหลังกลับเดินตามโยมไปยังที่พักปรมาทนิเกตัน

สองโยมสามีภริยาดีใจมากที่อาตมาภาพได้มาพักสมความตั้งใจของแก แกได้บอกกล่าวให้บรรดามิตรสหายข้างเคียงทราบทั่วกัน พอตกค่ำเราต่างก็นั่งขัดสมาธิล้อมวงสนทนาธรรมบางประการ อาตมาภาพได้อธิบายชี้แจงถึงพิธีการประกาศตัวเป็นพุทธมามกะ ตลอดจนถึงการสมาทานศีล และได้ชี้แจงแสดงให้พวกเหล่านั้นเห็นว่า ฤทธิ์เดชอำนาจนั้นไม่สามารถช่วยให้คนพ้นจากทุกข์ได้ แต่ปัญญานั้น สามารถช่วยให้หลุดพ้นจากทุกข์ได้ เพราะฉะนั้น ผู้นับถือพระพุทธศาสนาทุกคนจึงเชื่อในตนเอง ไม่เชื่อในกำลังฤทธิ์ของผู้อื่น ไม่อ้อนวอนเซ่นสรวงพระเจ้าอื่นใด ฉะนั้น พุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาฝ่ายปัญญา บรรดาสหายของโยมเคยเป็นพ่อค้าและขุนนางมาก่อน ต่างจึงมีความเข้าใจและมีความรู้ในเรื่องศาสนาต่างๆ พอตัว ทุกคนพอใจออกปากว่ามิเสียทีที่ได้พบกัน

เราสนทนากันจนถึง ๔ ทุ่ม จึงได้เข้าจำวัด ห้องที่โยมจัดให้นี้เป็นห้องพิเศษ เตียงนอนปูไว้อย่างสะอาด สำหรับเตียงนอนนั้นอาตมาภาพไม่ได้นอนมานานแล้ว นับแต่ได้เกิดมาในธรรมวินัยนี้ แต่ครั้งนี้จำเป็นต้องนอน เพื่อฉลองความศรัทธาของโยมผู้มีอุปการคุณ ได้จำวัดอย่างสบายจนตี ๕ เสียงระฆังอาศรมบนเขาที่กีตะภวันและปรมาทนิเกตันกับศิวานันทะอาศรมตีรับช่วงกันเป็นจังหวะสม่ำเสมอดังกังวานเพราะมาก ตีอยู่เช่นนั้นประมาณเกือบครึ่งชั่วโมง (การตีระฆังนี้เขาตีเป็นจังหวะรับกันไพเราะ และสอดประสานกับเสียงออร์แกนเป็นเสียงทุ้มสม่ำเสมอ และยิ่งเป็นเวลาใกล้รุ่งเช่นนั้นทำให้ชวนฟังมากทีเดียว การสวดในวันศิวาราตรีสวดทุกคืนจนถึงตี ๑)

รุ่งเช้าเวลาตี ๕.๔๕ น. วันนี้โยมทั้งสองจะต้องออกไปฟังปาฐกถาธรรมที่ห้องประชุมของสำนักปรมาทนิเกตัน เพราะวันนี้เป็นวันเกิดของพระรามเขาทำพิธีฉลอง โยมผู้ชายบอกว่าอยู่กับเขาก็ต้องปฏิบัติตามระเบียบของเขา อาตมาภาพจึงบอกว่า *"นั่นเป็นการกระทำของผู้รู้ทั้งหลาย เพื่อความเป็นอยู่อันผาสุกและปลอดภัย"* ก่อนโยมทั้งสองจะออกไปได้ถวายอาหารรองท้องคือจาปาตี ๑ แผ่น ทอดด้วยน้ำมันดีหอมกรุ่นผัดมะเขือเทศ ขนมหวานมีจาเรวีและผลไม้กวน นอกจากนั้น ยังได้เตรียมอาหารเพล มีจาปาตี ๖ แผ่น พร้อมกับผัดมะเขือเทศผสมถั่วลันเตาอย่างโอชะห่อไว้เรียบร้อยเพื่อฉันกลางทาง เพราะกว่ารถโดยสารจะถึงกรุงเดลลีก็ตกบ่าย ๖ โมงเย็น

ขณะนี้เสียงพวกข้างนอกสวดกันดังไปหมด ได้ยินเสียงสวดว่า ซีตาราม! ซีตาราม! ถามได้ความว่า สวดสรรเสริญพระรามกับนางสีดา ตัวอย่างภาษาไทยก็ว่า สีดาพระราม! สีดาพระราม! ร้องเรียกหาอะไรกัน ดูแล้วก็ทั้งขำทั้งนึกอนาถใจ อนิจจา อนิจจัง น่าสงสารพวกเหล่านี้จริงๆ ไม่ทราบว่าไปหลงยึดถืออะไรที่มันไม่เป็นจริงเป็นจัง พวกมุสลิมยึดเอาอินเดียเป็นทาสนับร้อยๆ ปี พระศิวะ พระนารายณ์ช่วยอะไรอินเดียได้ แล้วพวกอังกฤษเข้ายึดครอบครองอินเดียต่อจากมุสลิมอีกเป็นเวลาร้อยปี พระพรหม พระศิวะ พระนารายณ์ช่วยอะไรอินเดียได้ ไม่มีใครคิด จะทำอย่างไรได้ เป็นธรรมดาของสัตว์โลกผู้หลงอยู่ในความมืดเช่นนั้น

พอ ๖ โมงเช้า โยมทั้งสองก็กลับมา โยมผู้หญิงเข้ามากราบที่หลังเท้า บอกว่า ไม่มีโอกาสจะไปส่งได้ เพราะทางที่พักไม่มีใครเฝ้า ส่วนโยมผู้ชายเข้าไปแต่งตัว พอเสร็จก็ออกมาบอกให้อาตมาภาพนั่งบนเตียง แล้วตัวโยมเองนั่งคุกเข่าพนมมือบอกว่าขอกราบเท้าอาตมาภาพที่นี่ก่อน เพราะไปที่สถานีรสบัสแล้วก็ไม่มีโอกาสจะกราบได้ พูดแล้วก็กราบเอามือจับข้อเท้าอาตมาภาพถึง ๓ ครั้ง แล้วกล่าวขอขมาโทษถ้าหากได้ล่วงเกิน และขอให้อาตมาภาพประสาทพรน้ำตาคลอ อาตมาภาพรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจและความเลื่อมใสอันบริสุทธิ์มั่นคงของโยมทั้งสองยิ่งนัก จึงได้อวยพรขอให้โยมทั้งสองจงมีอายุอันยืน มีโรคาพาธแต่เพียงเบาบาง และขอให้อยู่ด้วยความสงบสันติสุขตลอดอายุขัย

ต่อจากนั้น โยมผู้ชายก็แบกกลด ออกเดินนำหน้า อาตมาภาพสะพายบาตรย่าม ถือไม้เท้าเดินตามไปที่ท่าเรือ ก่อนถึงท่าเรือได้สวนทางกับเพื่อนของโยมที่สนทนากันเมื่อคืนนี้ ได้กล่าวคำอำลาและให้พร ทั้งสองสามีภรรยาพนมมือรับพรด้วยความเคารพ ถึงท่าเรือยนต์ เครื่องติดท้ายกำลังรออยู่ เรือยนต์นี้ผู้จัดการสวรรคอาศรมได้สั่งให้คอยส่งอาตมาภาพ เราลงเรือข้ามฟากไปขึ้นที่ท่าศิวานันทะอาศรม แล้วว่าเช่ารถม้าตังก้าไปส่งที่สถานีรถบัส ถึงสถานีรถบัสเวลา ๙.๓๐ น. โยมตีตั๋วชั้นพิเศษให้นั่งเบาะอย่างดีตอนหน้า หลังคนขับ เมื่อส่งอาตมาภาพขึ้นรถและจัดวางของให้เรียบร้อยแล้ว โยมก็ก้มลงกราบลาอาตมาภาพที่ตักอีกครั้งหนึ่ง บอกว่าจะต้องรีบกลับไปร่วมในงานพิธีวันเกิดพระราม อาตมาภาพให้พรอีกครั้ง รู้สึกว่าโยมอาลัยมากเวลาลงจากรถคงจะร้องไห้

อาตมาภาพนั่งรำพึง สักเมื่อไรเราจะได้พบกันอีก ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่ชอบใจย่อมมีทุกข์ ชีวิตของสัตว์โลก *"การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักที่ชอบใจก็เป็นทุกข์ อยากได้สิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นสมความมุ่งหมายก็เป็นทุกข์"* พระพุทธภาษิตประโยคนี้ช่างจริงแท้ยืนยงอยู่คู่กับสภาวธรรมของโลก เป็นธรรมนิยาม เป็นธรรมฐิติ ไม่มีผันแปร

รถบัสชั้นพิเศษฤษีเกษ-เดลลี ออกจากสถานีเวลา ๑๐.๑๕ น. วิ่งผ่านข้ามเมืองต่างๆ มีหาดวาร์ (Hardware) โรกี (Rookee) คาต้า (Khatah) แกงกี (Cangee) มูรุท (Murute) และอีก ๒ แห่งจำไม่ได้ สำหรับเมืองมูรุทค่อนข้าง

ใหญ่ กว้างขวาง มีตึกรามผู้คนคับคั่ง รถต้องวิ่งผ่านไปช้าๆ การมารถบัสเที่ยวนี้ได้รู้เห็นสภาพบ้านเมืองประเทศอินเดียหรือชมพูทวีปได้เป็นอันมาก บางแห่งก็แห้งแล้งเต็มไปด้วยทราย น้ำใช้ก็ต้องขุดบ่อลึกแล้วใช้สูบโยก หรือมีโพงชัก

ขณะที่รถวิ่งได้มีพายุทรายพัดหมุนตรงรี่เข้ามา คนโดยสารต่างมองและพูดกัน คนขับก็เร่งเครื่องเร่งความเร็วขึ้นเพื่อให้พ้น ในที่สุดก็เห็นกลุ่มทรายหมุนเป็นลำสูงขึ้นเบื้องบนข้ามถนนไป ดูก็คล้ายๆ ลมพัดเกลียวน้ำในมหาสมุทร บางแห่งก็เป็นทุ่งหญ้าและนา มีวัว ควาย แพะ แกะ เดินเป็นกลุ่ม แต่รูปร่างควายแถบนี้แปลก ตัวเล็กๆ เขาบิดงอลงดิน คล้ายๆ ไม่ใช่ควายมีกำลัง ไม่ใช่นักต่อสู้ ผิดกับควายที่เมืองเราหรือที่มัดดร๊าส บางแห่งก็เป็นเมืองบ้านนอก มีห้องแถวพื้นห้องใช้ดินแทนพื้นกระดาน ของจิปาถะวางขายบริเวณริมถนนเปิดทางพอรถเดินผ่านเท่านั้น ฉะนั้น รถจึงต้องค่อยๆ ไป จะวิ่งเร็วอย่างธรรมดาไม่ได้ บางเมืองผู้คนประชาชนหนาแน่น ตึกรามร้านรวงใหญ่โตหลายชั้น รถรามากมาย นี่ก็เป็นเรื่องของความกว้างใหญ่ไพศาลของแผ่นดินที่มีพลเมืองมากมายหลายเผ่าพันธุ์ เช่น ฮินดู มัดดร๊าส ราชปุตต กุชราช ปัญจาป และกาลิงคะ เป็นอาทิ

พอตอน ๑๑.๐๐ น. เศษ ก็แก้ห่ออาหารออกฉันจนอิ่ม หมดไปครึ่งเดียวเท่านั้น พอรถหยุดพักให้คนโดยสารลงกินข้าวที่กาตัว ก็เลยให้เด็กชาวบ้านแถวนั้น มันชอบใจมาก นานๆ จะได้ลิ้มของอันโอชะเช่นนี้สักครั้ง

รถเข้าถึงสถานีในกรุงเดลลีใหม่ (New Delhi) ในราว ๖ โมงเย็น เช่าแท๊กซี่ถึงที่พักชาวพุทธของลังกา ซึ่งได้เคยพักกับท่านวิเวกฯ คราวก่อน ก็ตกเป็นเวลาพลบเต็มที พอจัดของเข้าห้องพักแล้ว ได้โทรศัพท์ไปที่บ้านทูตทหารอากาศ แต่พูดไม่ได้ ฉะนั้น วันรุ่งขึ้นเป็นวันอาทิตย์ได้เช่าแท๊กซี่ไปบ้านพักของทูต ก็ได้พบทั้งคู่ คุณทวนทองได้ออกมาเปิดประตูรับพร้อมทั้งจ่ายค่าแท๊กซี่ถวาย แล้วนิมนต์เข้าข้างใน ได้ถวายตั๋วรถไฟชั้นที่ ๑ ไปกัลกัตตา ได้นั่งสนทนาอยู่พักหนึ่ง คุณผู้หญิงก็นิมนต์ฉันเพล เป็นอันว่าที่บ้านทูตทหารอากาศนี้อาตมาภาพได้มาฉันเพลถึง ๔ ครั้ง ครั้งที่มากับคณะจาริกแสวงบุญครั้งแรกทีเดียวครั้ง ๑ คราวที่มาพักกับท่านวิเวกฯ ครั้ง ๑

และครั้งนี้กลับจากฤษีเกษได้มาฉัน ๒ ครั้ง ได้สนทนาอยู่พอสมควรแล้วลากลับ ทั้งสองท่านผู้ใจบุญได้ปวารณาไว้อีกว่า วันไปที่สถานีจะส่งรถไปรับที่ที่พัก

คราวนี้ได้มีโอกาสเที่ยวชมกรุงเดลลีแต่ลำพังอีกครั้งหนึ่ง ออกเดินดูร้านรวงเรื่อยเปื่อยไป ได้แวะเข้าร้านขายหนังสืออ๊อกสฟอร์ดสเตชั่นนารี (Oxford Stationery) ที่ซินเดียเฮ๊าส์ (Scindia House) ดูซื้อหนังสือธรรมะ ๒ เล่ม และหนังสือตามร้านข้างถนนอีก ๒ เล่ม

รุ่งขึ้นวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๐๘ ในราวบ่าย นายมหลตราและภรรยาซึ่งได้พบกันที่ฤษีเกษได้อุตส่าห์มาเยี่ยมตามคำพูดที่แกได้บอกไว้ แต่ไม่ได้พาราเชนทร์ลูกชายมาด้วย เพราะยังไม่กลับจากโรงเรียน ในระหว่างสนทนา อาตมาภาพก็ได้ให้แนววิธีการปกครองอบรมลูกตามหลักพระธรรมศาสนา ทั้งสองพอใจมากก่อนลากลับได้ถวายไว้อีก ๕ รูปี

บันทึกการเรียนรู้ พูดภาษาฮินดี

ผมขอลากลับไปก่อน
เมฮัมมลากูเตียเลาตาฮุง

ในไม่ช้าเราคงได้พบกันอีก
ฮัมพิลมิลเลเองเก้เลกิ้นเยลดี้นะฮี

ผมคิดถึงท่านเสมอ
เมนิรันต๊าอ๊าบกียาเด้อกัลตาฮุง

ขอท่านทุกคนจงอยู่เป็นสุขและปราศจากภัย
อ๊าบซับบ่ะประสันระฮีเยปีน้ากีซี้ดุกเค่

ขอจงมีความสุข
สุขีระฮีเย่



๒๐ ๒๐

เข้ากรุงกัลกัตตาและการเอาชนะทางการอินเดีย

วันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๐๘ ได้ให้ค่าบำรุงที่พักแก่ผู้จัดการ ๖ รูปี พอเวลาประมาณ ๑ ทุ่ม คุณทวนทองก็ให้นายระเด่นนำรถมารับและพาไปส่งถึงสถานี เดินทางออกจากกรุงเดลลีไปเมืองกัลกัตตา ห้องโดยสารชั้นที่ ๑ ปรับอากาศ (Air-Conditioned) เป็นรถนอน หมวดอักษร ดี (Compartment D.) ภายในห้องมีอาตมาภาพกับพ่อค้าเป็นโรคอัมพาตอีก ๑ คน ได้ทำความรู้จักและสนทนากันเป็นเพื่อนแก้เหงา ต้องนอนมาในรถ ๒ คืน กับ ๑ วัน คือตั้งแต่คืนวันที่ ๑๓ ถึงเช้าวันที่ ๑๕ (ถ้าท่านผู้ใดจะโดยสารรถไฟจากกรุงเดลลีไปกัลกัตตา ให้ไปขึ้นรถที่ชานชาลาที่ ๑๖ ที่สถานีรถไฟกรุงเดลลีเก่า (Old Delhi))

วันที่ ๑๕ ถึงเมืองกัลกัตตา เวลา ๖ โมงเช้า เช่าแท็กซี่ให้ไปส่งยังมหาโพธิ์สมาคมของลังกา ที่ถนนบ้านขิมแจ๊ตเตอร์จี ใกล้สี่แยกวิทยาลัย (Bankim Chatter Jee, College Square) เลขาธิการของสมาคมได้ต้อนรับและจัดห้องให้เป็นอย่างดี ได้ให้เด็กเอาน้ำชาร้อนและขนมปังมาถวาย

ได้พบกับหนุ่มทำงานในสมาคมนี้คนหนึ่งชื่อ ซันโต๊ส เข้ามาสนทนาด้วย ทีแรกยืนท้าวสะเอวพูดกับอาตมาภาพอย่างพูดกับเพื่อนหรือคนที่เสมอกัน อาตมาภาพเห็นกิริยาเช่นนั้นจึงถามว่า *"เธอทำงานที่สมาคมนี้หรือ?"* เขาตอบว่า *"ใช่"* *"เธอนับถือพระพุทธศาสนาหรือ?"* เขาตอบว่า *"นับถือ"* อาตมาภาพ

เลยสำทับว่า *"เธอว่าเธอนับถือพระพุทธศาสนา แต่กิริยาอาการที่เธอแสดงออกมานี้ แสดงให้เห็นชัดว่าเธอไม่มีความเคารพพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเลย แล้วเธอจะอ้างว่านับถือพุทธศาสนาได้อย่างไร เธอพูดเท็จ"* เท่านั้นเอง หนุ่มซันโต๊สก็เอามือลงจากสะเอว ไหว้อาตมาภาพแล้วพูดว่า *"ที่ผมทำอย่างนี้ก็เพราะภิกษุทั้งไทยและลังกาที่เข้ามาอยู่ในสมาคมนี้ ส่วนมากไม่มีคุณความดีอะไรทั้งการประพฤติ ทั้งวินัยและศีล ไม่ใช่พระแต่เป็นคฤหัสถ์ไม่ดีไปกว่าพวกผม ด้วยเหตุนี้ผมจึงไม่เคารพ ผมถือเหมือนคนธรรมดาคนหนึ่ง"*

อาตมาภาพจึงเตือนเขาว่า *"อันคนเรานั้น ย่อมไม่เหมือนกัน ที่ดีก็มีที่เลวก็มี และเธอเองก็ได้ผ่านการศึกษาดีมาพอสมควร ก็ควรจะสังเกตรู้ว่าใครดีใครไม่ดี จะไปว่าไม่ดีเหมือนกันหมดนั้น ย่อมไม่ใช่วิสัยของผู้ฉลาด"* อาการกิริยาวาจาของหนุ่มซันโต๊สอ่อนลงไปมาก ยืนอย่างสำรวม เขาว่าเขาดีใจมากที่ได้มาพบอาตมาภาพผู้เป็นพระสูงอายุ และได้ให้คำเตือนอย่างที่ไม่เคยมีพระภิกษุองค์ใดให้เลย ดังนั้นตั้งแต่นั้นมาหนุ่มซันโต๊สก็มักมาสนทนาและคอยช่วยเหลืออาตมาภาพเท่าที่เวลาจะอำนวย เพราะเวลาทำงานของเขาก็มีงานมากเหมือนกัน

พอจัดของและห้องพักเสร็จแล้วก็ไปยังบริษัทการบิน ซี.พี.เอ. ให้เจ้าหน้าที่สลักตั๋ววันเดินทางกลับ แล้วแวะฉันเพลที่ร้านอาหารใกล้ ๆ นั้น พอดีวันนั้นเป็นวันโกน จึงได้ให้เด็กของสมาคมไปตามช่างโกนผมมาปลงผมที่สมาคมนั้นเอง เสียค่าปลงผมไป ๑ รูปี เสร็จแล้วนั่งแท๊กซี่ไปยังที่ทำการตรวจคนเข้าเมืองเพื่อให้สลักหลังวันกำหนดเดินทางออกจากประเทศอินเดีย

เจ้าหน้าที่ตรวจหนังสือเดินทางคนหนึ่งดูหนังสือเดินทางของอาตมาภาพแล้วทำท่าตุกติก มันพูดว่าการตรวจผ่านด่านของเนปาลไม่เห็นมี อาตมาภาพก็ว่า *"นั่นมันเมืองเนปาล ทำไมท่านเอามาเกี่ยวด้วยเล่า"* มันส่ายศีรษะพลิกดูใบโน้นใบนี้แล้วพูดหาเรื่องต่อไปใหม่ว่า *"ทางตำรวจที่คยาไม่เห็นสลักหลังอะไรมาเลย ท่านไปมายังไงกัน"* อาตมาภาพเห็นว่าจะพูดกันดี ๆ ฉันท์มิตรไม่ได้ เลยบอกว่า *"นี่บันทึกหนังสือรับรองก็อยู่นี่แล้ว ท่านจะว่าไม่สลักหลังได้ยังไง อาตมาภาพไม่เข้าใจ"* มันไม่ยอมเข้าใจกลับพูดว่า *"ท่านไปโทรเลขถึงตำรวจ*

คยาก็แล้วกัน" ว่าแล้วมันก็เขียนโทรเลขส่งให้ อาตมาภาพไม่ทราบว่ามันจะให้โทรเลขไปทำไม ลงไอ้คนที่มีสันดานชั่วตุกติกแล้วมันก็เป็นยังงี้ทุกคน แต่จะทำอย่างไรได้ มันเป็นเจ้าหน้าที่ ทั้งๆ ที่รู้ว่ามันยักกะสายก็ต้องไปทำตามที่มันสั่ง ต้องเสียท่าโทรเลขไปตั้ง ๗ รูปี

เหตุการณ์ไม่ใช่แต่เท่านั้นยังเจ้าหน้าที่ของกรมภาษีรายได้ของอินเดียที่ประจำอยู่ที่บริษัท ซี.พี.เอ.(C.P.A.) ยังจะให้เสียภาษีเงินได้อีกตั้ง ๒๐ รูปี อาตมาภาพก็บอกว่าอาตมาภาพเป็นภิกษุจาริก ไม่ได้ทำการงานหารายได้อะไร เจ้าหน้าที่ผู้นั้นก็ไม่ว่าอะไรเดินกลับออกไป อาตมาภาพสงสัยในเรื่องหนังสือเดินทางที่ไอ้เจ้าหน้าที่กองตรวจคนเข้าเมืองคนนั้นมันยักท่าพอตอนบ่ายก็กลับไปอีก คราวนี้ไม่พบเจ้านั่น เด็กหน้าห้องบอกว่าไม่สบาย อาตมาภาพไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ก็พอดีเห็นเจ้าหน้าที่วัยกลางคนผู้หนึ่งหน้าตาคล้ายฝรั่งปนแขก จึงเข้าไปถามและส่งสำเนาโทรเลขให้ดู เจ้าหน้าที่ผู้นั้นดูแล้วก็เอ่ยว่า *"เอ๊ะ...ทำไมต้องโทรเลข มันไม่เกี่ยวกันเลย บันทึกของตำรวจก็มีอยู่แล้ว"* อาตมาภาพจึงตอบว่า *"นั่นซิ ไม่ทราบว่าเขาเข้าใจอย่างไรจึงแกล้งให้อาตมาภาพเสียเงินตั้ง ๗ รูปี แย่จริงๆ"* เจ้าหน้าที่ผู้นั้นเลยพูดตัดบทอย่างคนอารมณ์ดีว่า *"แล้วไปแล้ว ผมจัดการให้เอง"* ว่าแล้วก็สลักหลังบันทึกกำหนดการออกจากเมืองให้เป็นวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๐๘

เมื่อได้หลักฐานออกนอกประเทศเรียบร้อยแล้ว อาตมาภาพก็เตรียมตัวกลับเมืองไทย พอวันอาทิตย์ที่ ๑๘ ฉันเช้าแล้วก็ลาเลขาธิการสมาคมมหาโพธิ์ (ดร.เทวะปัญญาฯ) ขึ้นแท็กซี่ไปยังสำนักงานตรวจตั๋วของบริษัทการบิน ซี.พี.เอ. ที่ถนนพาร์คสตรีท (Park Street)

แต่พอถึงเวลาเข้าเจ้าหน้าที่ของบริษัทได้ตรวจสิ่งของและหนังสือเดินทางและตั๋วเครื่องบิน แล้วถามว่า *"ท่านมีใบสำคัญเสียภาษีเงินได้หรือเปล่า?"* อาตมาภาพ ตอบว่า *"ไม่มี เพราะไม่เห็นเจ้าหน้าที่กองตรวจคนเข้าเมืองเขาบอกอย่างไร และอาตมาภาพก็ไม่มีรายได้อะไร"* เจ้าหน้าที่ผู้นั้นบอกว่า *"ตามกฎหมายที่นี่ ชาวต่างประเทศทุกคนที่อยู่ในประเทศเกิน*

๓ เดือน จะออกนอกประเทศจะต้องเสียภาษีเงินได้เสียก่อน มิฉะนั้นบริษัทการบินจะให้ออกไปไม่ได้*" เจ้าหน้าที่ผู้นั้นยังมีไมตรีบอกว่า "*ให้ท่านไปเสียภาษีรายได้เสียก่อน แล้วไปให้สำนักงานจ่ายตั๋วของ ซี.พี.เอ. และกองตรวจคนเข้าเมืองเปลี่ยนกำหนดวันออกเสียใหม่*" อาตมาภาพเลยไม่รู้จะทำอย่างไร ในใจนึกว่าป่านนี้ที่สถานีดอนเมืองศิษย์ทั้งหลายคงมารอเต็มต้อง วี.ไอ.พี. (V.I.P.) แล้ว เมื่อเครื่องบินลงแล้วไม่เห็นเรากลับไปจะคิดอย่างไร ดูมันช่างยุ่งจริงๆ ในที่สุดก็ต้องกลับมาพักที่สมาคมมหาโพธิ์อีกทั้งๆ ที่ลาไปแล้ว

เลขาธิการสมาคมถามถึงสาเหตุ เมื่อได้ทราบเรื่องแล้วก็ออกปากว่า "*ไม่น่าเลย*" มาตอนนี้อาตมาภาพก็ชักอยากจะลองดีกับทางการอินเดียที่กัลกัตตาสักหน่อย พลาดการเดินทางกลับก็พลาดไป แต่ต้องพกเอาชัยชนะครั้งสุดท้ายไปให้ได้ อาตมาภาพได้ฟันฝ่าสรรพกิเลสพาตัวรอดมาได้ฉันใด คราวนี้ก็จักพาตัวออกไปจากถิ่นต่างแดนนี้ให้ราบรื่นฉันนั้น

รุ่งขึ้นวันที่ ๑๙ ฉันเช้าแล้วตรงไปยังสำนักงานออกตั๋วของ C.P.A. ขอให้กำหนดเปลี่ยนการเดินทางไปเป็นวันพฤหัสบดีที่ ๒๒ เจ้าหน้าที่ก็ทำให้โดยดี แถมพูดว่า "*ก็ท่านเสียให้เขาก็แล้วกัน ๒๐ รูปีเท่านั้น*" อาตมาภาพตอบว่า "*ของท่านบอกว่า ๒๐ รูปีเท่านั้น เงินเดือนท่านมาก แต่อาตมาภาพไม่มีเงินเดือน ไม่มีรายได้อะไร ขอเขากิน แล้วจะเอาอะไรไปเสีย*" เจ้าหน้าที่ผู้นั้นหัวเราะแบบมือยักไหล่ ออกจากสำนักงาน (C.P.A.) นั่งแท็กซี่ไปยังที่ทำการภาษีรายได้ (Income Tax Department)

อาตมาภาพลืมบอกไป คือ เมื่อตอนจะออกจากสมาคมเมื่อเช้านี้ เลขาธิการฯ ได้มอบหนังสือมา ๑ ฉบับ ถึงหัวหน้ากองภาษีเงินได้ และการไปยังที่ต่างๆ ของอาตมาภาพคราวนี้ก็ได้นายซันโต๊สติดตามไปคอยช่วยเหลือให้ความสะดวกในการนำไปยังสถานที่ต่างๆ เพราะถ้าไปตามลำพังแล้วก็เป็นการลำบากมากทีเดียว เนื่องจากที่ทำการอยู่ในถนนต่างๆ กัน

พอถึงกรมภาษีรายได้ก็กรอกชื่อเสียง เชื้อชาติ และอาชีพ ฯลฯ ลงไปในใบแสดงความจำนง เด็กหน้าห้องของหัวหน้ากรมภาษีรายได้ต่างประเทศก็

แสนจะดี รีบนำเข้าไปเสนอพร้อมทั้งหนังสือของเลขาธิการมหาโพธิ์สมาคมและให้อาตมาภาพกับชันโต๊สรออยู่ที่ห้องรับรองอีกด้านหนึ่ง สักครู่ก็ออกมาหาบอกว่าท่านหัวหน้ากองขอนิมนต์เข้าไปพบ อาตมาภาพเข้าไปในห้อง ภายในห้องไม่เห็นมีอะไรประดับหรูหราอย่างของเรา

หัวหน้ากองเงยหน้าจากกองหนังสือขึ้นมอง นิมนต์ให้นั่ง อาตมาภาพกล่าวคำสวัสดีด้วยอาการยิ้มฉันท์มิตร หัวหน้ากองพูดว่า *"โอ...ท่านแต่งตัวอย่างนี้เองหรือ? ในหนังสือของเลขาธิการสมาคมบอกว่า ท่านเป็นพระภิกษุปฏิบัติฌาน"* (ขณะนั้นจีวรสังฆาฏิเครื่องนุ่งห่มของอาตมาภาพมอมเต็มที ริมจีวรผุขาดตลอดและไม่ได้ซัก) อาตมาภาพตอบว่า *"เครื่องนุ่งของอาตมาภาพเป็นอย่างนี้ และมีอยู่เท่านี้"* *"แต่ผมเห็นภิกษุ ทั้งไทย พม่า ลังกา มาที่นี่ ล้วนนุ่มห่มสะอาดและใหม่ทั้งนั้น"* *"นั่นเขาเป็นพระนักเรียน เป็นภิกษุหนุ่ม ๆ อยู่กับบ้าน ส่วนอาตมาภาพเป็นภิกษุจาริกจึงผิดกัน"* *"ผมเข้าใจ ๆ ท่านอายุเท่าไหร่ และครับ? ขออภัย"* *"อายุอาตมา ๕๖ ปี"* *"โอ! มากกว่าผม ๑๐ ปี เอาละครับ โปรดรอข้างนอกประเดี๋ยวผมจะจัดการให้"* อาตมาภาพกล่าวขอบใจและให้พรแล้วกลับออกมา

ภายหลังจากนั้น ไม่ช้าเด็กหน้าห้องผู้อารีก็มาเรียกให้อาตมาภาพไปเซ็นรับหนังสือสำคัญ หนังสือนั้นคือใบอนุญาต ยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีเงินได้ อา! เดชะพุทธานุภาพ ทุกอย่างเรียบร้อยราบรื่นอย่างไม่น่าเชื่อ ออกจากกรมภาษีเงินได้ตรงไปยังกองตรวจคนเข้าเมืองอีก พอดีเจอเจ้าคนที่ยักท่านั่งอยู่ข้างเจ้าหน้าที่ที่ช่วยเหลือจัดการให้กับอาตมาภาพ อาตมาภาพได้ส่งบันทึกขอให้เปลี่ยนวันเดินทางไปเป็นวันที่ ๒๒ เจ้าหน้าที่ผู้นั้นถามอย่างแปลกใจว่า *"ทำไมครับ ตกเครื่องบินหรืออย่างไร?"* อาตมาภาพยิ้มตอบว่า *"ไม่ตกหรอก แต่นี่เขาให้เสียภาษีเงินได้จึงจะให้ออก แล้วท่านก็ไม่ช่วยแนะนำให้ด้วย"* เจ้าหน้าที่ผู้นั้นหัวเราะชอบใจพูดว่า *"ผมก็ไม่รู้ คิดว่าท่านจัดทำเรียบร้อยแล้ว"* ว่าแล้วก็เขียนเปลี่ยนวันกำหนดเดินทางออกนอกประเทศให้ใหม่

พอรับบันทึกกลับและกล่าวให้พรแล้ว อาตมาภาพจึงหันไปยังเจ้าคนยักท่าซึ่งกำลังนั่งทำหน้าเจื่อนๆ อยู่นั้นว่า *"นี่ไงท่าน คือคนที่ขัดข้องทำให้อาตมาภาพเสียเงินถึง ๗ รูปี เมื่อวานนี้"* เจ้าหน้าที่ผู้นั้นจึงหันไปไล่เบี้ยเอาว่า *"ถามไปทำไม ที่คยาบันทึกเขาก็บอกแจ้งๆ อยู่แล้ว ขายหน้าเปล่าๆ"* เจ้านั่นยิ่งทำหน้าบอกไม่ถูก อาตมาภาพเลยพูดเตือนว่า *"ผู้ที่ทำดีย่อมได้รับพร ผู้ที่ทำไม่ดีย่อมได้รับการตำหนิ"* แล้วอาตมาภาพก็ลากลับมา

เช้าวันที่ ๒๒ เป็นวันพฤหัสบดี ตื่นแต่ตี ๔ ครึ่ง ล้างหน้าครองจีวรแล้วเลขาธิการสมาคมให้เด็กนำน้ำชาร้อนมาให้ฉัน ฉันเสร็จแล้วเข้าไปลาเลขาธิการสมาคมอีกครั้งหนึ่ง เช่าแท็กซี่ออกจากสมาคมตี ๕ ไปที่บริษัทการบิน ซี.พี.เอ. ที่ถนนพาร์คสตรีท เมื่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทได้ตรวจใบสำคัญต่างๆ และทำการชั่งของหมดแล้ว เวลา ๗.๐๐ น. รถของบริษัทการบินพาออกจากบริษัทตรงไปยังสนามบิน ดัม ดัม ถึงสนามบินเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองและศุลกากรได้ทำการตรวจสิ่งของและใบสำคัญต่างๆ เสร็จแล้ว อาตมาภาพก็ขอใบอนุญาตงดเสียภาษีเงินได้มาเก็บไว้ เจ้าหน้าที่ถามว่า *"เอาไปทำไม"* ตอบว่า *"เอาไปเป็นที่ระลึก จะขัดข้องไหม?"* เขาพยักหน้าส่งคืนมาให้ พลางมองดูหน้าอย่างแปลกใจ พอเสร็จแล้วอาตมาภาพหันกลับเดินออกไปข้างนอกเพื่อจะเอาของที่วางไว้ที่เก้าอี้ข้างนอก เจ้าหน้าที่ตำรวจคนหนึ่งเข้ามากั้นบอกว่าเข้ามาแล้วออกไม่ได้ต้องขึ้นเครื่องบินไปเลย อาตมาภาพเถียงว่า *"ไม่ออกยังไง ของๆ อาตมาภาพอยู่ข้างนอก งั้นช่วยไปเอามาให้ทีซิ"* ตำรวจผู้นั้นยืนเก้ๆ กังๆ อีกคนหนึ่งดูเหมือนจะเป็นเจ้าหน้าที่ศุลกากรบอกว่า *"ให้ท่านออกไปเถอะ"* อาตมาภาพก็ออกไปเอาไม้เท้าและห่อหนังสือหนีบรักแร้กลับเข้ามา แล้วก็เข้าไปขอแลกเปลี่ยนเงินที่เคาน์เตอร์แลกเปลี่ยนเงินของทางการด้วยความไม่เข้าใจ และไม่ทันคิดก็ส่งเงินในกระเป๋าหนังให้ไปทั้งหมด เจ้าหน้าที่ผู้นั้นยื่นมือออกมาขอใบสำคัญแจ้งจำนวนเงินนำเข้า ทันทีอาตมาภาพฉุกคิดได้ ดีไม่ดีถูกริบหมดกระเป๋าละก้อจบเห่ซีเรา จึงตอบไปว่า *"ไม่มี"*

"ไม่มีไม่ได้ ท่านเข้ามาต้องแจ้ง ออกไปก็ต้องแสดงใบสำคัญที่นี่" อาตมาภาพตอบว่า *"จะแจ้งอย่างไรท่านเจ้าหน้าที่ เวลาเข้ามาอาตมาภาพไม่มีเงิน มีแต่ตั๋วเครื่องบินไปกลับที่เขาซื้อให้ แล้วเงินทั้งหมดนี้ก็มาได้ในอินเดียนี้เอง เพราะมีคนศรัทธาทำบุญเขาให้ จึงหมายจะมาแลกเปลี่ยนเงินไทยกลับไป"*

เจ้าหน้าที่คนหนึ่งดูตามเครื่องแบบที่สวมอยู่คงเป็นหัวหน้าชะโงกถามชัดถ้อยชัดคำว่า *"ท่านไปได้มาจากไหนบ้าง?"* อาตมาภาพเลยแกล้งย้อนเอาว่า *"ท่านเจ้าหน้าที่หมายความว่าอย่างไร คิดว่าอาตมาภาพไปขายของมา หรือไปลักใครมางั้น?"* *"เปล่าๆ ครับ ไม่ใช่หมายความอย่างนั้น"* พูดพลางโคลงศีรษะยกมือแตะหมวก *"ผมหมายความว่าที่ท่านว่ามีคนให้ท่านที่ไหนบ้าง"* อาตมาภาพหัวเราะตอบว่า *" ที่คยาก็มี ที่เนปาลก็มี ที่บอมเบย์ก็มี ที่ปูนาก็มี ที่ฤๅษีเกษก็มี"* ด้วยคำตอบอันไม่ติดขัดนี้ทำให้เจ้าหน้าที่เหล่านั้นมองดูหน้ากันพักหนึ่ง พูดกันเบาๆ แล้วมองดูหน้าอาตมาภาพ แล้วก็ยื่นกระเป๋าเงินส่งคืนให้ บอกว่า *"ท่านไปแลกเอาที่เมืองไทยก็แล้วกัน"* *"แลกที่ไหน?"* อาตมาภาพแกล้งถาม *"ไม่รู้"* เป็นคำตอบหัวเราะ อาตมาภาพแกล้งยัดเงินลงย่ามกล่าวขอบใจ แล้วเดินออกไปทางประตูที่จะไปขึ้นเครื่องบินขณะนี้จอดรออยู่แล้ว เออ! โล่งอกไปที นี่ถ้าไม่ไหวทันและใช้ปฏิภาณกลอนสดชนิดตุ๊ยส่งๆ แล้วละก้อ เงินจำนวนหลายรูปีและหลายดอลล่าร์คงจอดอยู่ในประเทศอินเดียนั่นเอง ดีเหมือนกันจะได้จำไว้เป็นตัวอย่าง หวนนึกถึงคุณสุวรรณแกคิดของแกยังไงจึงไม่ยักแจ้งจำนวนเงินของอาตมาภาพ กลับเอามาส่งคืนให้เฉยๆ เที่ยวนี้มีคนโดยสารขึ้นพร้อมกันประมาณ ๒๐ คน มีสุภาพบุรุษสูงอายุชาวอินเดียผู้หนึ่งพูดไทยได้เล็กน้อยเข้ามาช่วยถือห่อหนังสือให้

พอขึ้นเครื่องบินเหมือนกับเทพดาท่านจะคอยให้อาตมาภาพมาเครื่องบินลำเก่า พอโผล่เข้าไปภายในประตู ก็เจอกับนายวองพนักงานผู้หนึ่งในเครื่องบิน อาตมาภาพลืมเล่าไปในคราวที่บินไปอินเดียครั้งแรก พนักงานพวกนี้ทั้งหญิงและชายได้ขอของกันตัวจากอาตมาภาพ อาตมาภาพก็บอกว่าเอาไว้ขากลับถึงกรุงเทพฯ จะทำให้ ขอให้จดรายชื่อมาทุกคน คุณสุวรรณ

เลยรับหน้าที่จดชื่อมาให้ นี่เองที่สัจจวาจาไม่เสีย เหตุการณ์จึงดลบันดาลให้กลับเครื่องบินลำเก่าจนได้

เลขที่นั่งของอาตมาภาพเป็นเลขที่นั่งเบอร์ ๙ ใต้ปีกลงมานิดหน่อย ในที่สุดอาตมาภาพก็ได้แจกของให้หมดทุกคน และได้แนะนำกำชับให้รู้จักในการเคารพและวิธีใช้ ทุกคนดีใจมาก ไหว้อย่างนอบน้อม เรียกอาตมาภาพว่า ฟาเธ่อร์กัสสปะ (Father Kassapa) ต่างคนต่างเข้ามาห้อมล้อมขอให้ดูความเป็นไปในชีวิต บางคนที่หายหน้าไปอาตมาภาพก็ถามถึง ก็ได้รับตอบว่าแต่งงานไปบ้างได้งานอื่นบ้าง โดยมาตั้งหลักแหล่งอยู่ฮ่องกง และชมอาตมาภาพว่ายังจำได้ดี

แล้วต่อจากนั้น เครื่องดื่มและอาหารเพลอย่างดีก็ลำเลียงเข้ามาผิดกับที่อื่น นอกจากนั้นแล้ว พวกนี้เลยเป็นอันไม่ต้องทำอะไรมารุมอยู่ที่เก้าอี้อาตมาภาพ บอกว่านานๆ จะเจอพระอย่างหลวงพ่อสักที และไม่ทราบว่าเมื่อไรจะได้พบกันอีก ทำเอาพวกผู้โดยสารทั้งแขกฝรั่งพากันมองและตัวกัปตันเองต้องออกมาดู พอรู้เรื่องเข้าก็ขอให้อาตมาภาพเข้าไปดูห้องส่วนตัว เห็นเรื่องมันชักจะมาก เลยบอกว่า อาตมาภาพนั่งแล้วไม่ลุกไปไหนจนกว่าจะถึงปลายทาง ถ้ากัปตันจะดูที่นี่ก็ได้ แต่กัปตันไม่ว่างเหมือนพวกนี้จึงต้องงด ละไปรักษาหน้าที่

พอเวลาเกือบบ่ายโมงเครื่องบินเข้าเขตประเทศไทย พวกนั้นได้ถามว่า *"จะพบหลวงพ่อได้อย่างไรในเวลาต่อไป?"* อาตมาภาพก็จดตำแหน่งที่อยู่ให้ คือที่วัดโพธิ์ท่าเตียน แต่บัดนี้อาตมาภาพได้มาตั้งสำนักที่จังหวัดระยองแล้วไม่ทราบว่าพวกนั้นไปหาที่วัดโพธิ์หรือเปล่า พอเครื่องบินลงสนามพวกนั้นกล่าวคำอำลาและอวยพร ส่วนนายวองจัดแจงแบกบาตรและกลดลงไปส่งถึงที่ทำการศุลกากร แล้ววิ่งกลับไปขึ้นเครื่องบิน บอกกับอาตมาภาพขณะที่สวนทางกันว่า *"ผมเอาของไปไว้ที่ศุลากรแล้ว สวัสดีครับหลวงพ่อ"* อาตมาภาพตบไหล่เขาด้วยความปราณี แล้วเราก็จากกัน

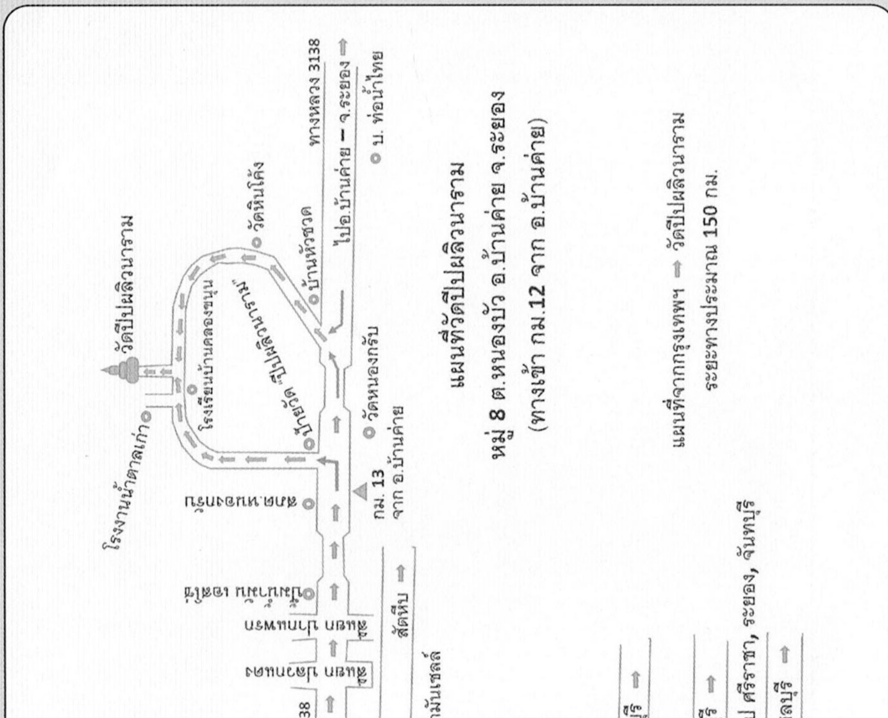
ด้วยลักษณะการนุ่งห่มและข้าวของ ทำให้บรรดาเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองและศุลกากรที่ดอนเมือง ต่างพากันไต่ถามและให้ความสะดวกทุกประการ ซ้ำยังถวายค่ารถให้อีกด้วยความเคารพและศรัทธา แล้วคนหนึ่ง

ช่วยแบกกลดสะพายบาตรมาส่งถึงรถ และยืนรออยู่จนรถออกจากสถานี ตอนขาไปมีการส่งกันอย่างคับคั่งหรูหรา แต่ตอนขากลับไม่มีการต้อนรับในลักษณะเช่นนั้น แต่ก็ได้พกเอาชัยชนะกลับมา พร้อมกับประสบการณ์อันอบอุ่น ทั้งในเครื่องบินและ ณ ที่สนามบินดอนเมือง มีศิษย์คนเดียวที่มั่นใจและมีกระแสสูงพอ ได้เสี่ยงไปรับในวันนั้น คือ เสริม จริยกุล

นี่คืออวสานแห่งการจาริกของอาตมาภาพและผลที่อาตมาภาพได้เห็นประจักษ์มากับตาดีกว่าอ่านหนังสือใดๆ ตลอดจนความเคารพ ความเอื้อเฟื้อไมตรี ตลอดระยะทางที่จาริกทั้งขาไปและขากลับ ขอให้ศิษยานุศิษย์ทั้งหลายและท่านที่คุ้นเคย จงประสบแต่ความสุข สิริสวัสดิ์ตลอดนิรันดร์ เทอญฯ

เอวํ ก็มีเพียงเท่านี้ฯ

ภาคผนวก



วัดปีปผลิวนาราม
โรงงานน้ำตาลเก่า
โรงเรียนบ้านคลองขนุน
ป้ายวัด "ปีปผลิวนาราม"
วัดหินโค้ง
บ้านหัวชวด
ทางหลวง 3138
ไปอ.บ้านค่าย — จ.ระยอง
บ. ท่อน้ำไทย
วัดหนองกรับ
กม. 13
จาก อ.บ้านค่าย
สภต.หนองกรับ
ปั๊มน้ำมัน เอสโซ่
สี่แยก ปากแพรก
สี่แยก ปลวกแดง
ทางหลวง 3138
มาบ ปู
ทางหลวง 331
สัตหีบ
ฉะเชิงเทรา - พนมสารคาม
อ.แกลง - จันทบุรี
ปั๊มน้ำมันเชลล์
ปั๊มน้ำมันเชลล์
อ. บ้านบึง
ทางหลวง 3138
สี่แยกบ้านบึง
ปั๊มน้ำมัน
ศรีราชา
ทางหลวง 334
อ.บ้านบึง
ชลบุรี
ตงเฮงโภชนา
พนัสนิคม
ชลบุรี
ถนนเลี่ยงเมือง จ.ชลบุรี ไป ศรีราชา, ระยอง, จันทบุรี
บางนา
เข้าตัวเมือง จ.ชลบุรี
แผนที่วัดปีปผลิวนาราม
หมู่ 8 ต.หนองบัว อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
(ทางเข้า กม.12 จาก อ.บ้านค่าย)
แผนที่จากกรุงเทพฯ ⇒ วัดปีปผลิวนาราม
ระยะทางประมาณ 150 กม.



ปัญจมาสในชมพูทวีป พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๐๘ พระกัสสปมุนี

ISBN 978-616-582-963-2

ปัญจมาสในชมพูทวีป พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๐๘
พระกัสสปมุนี